

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA



3 0112 032521335





די נייעסטע ווערק

פֿון

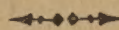
שלום-עליכם.

— — —
"לאָכען איז געווען
דאָקטוירים הייסען לאָכען".
(שלום=עליכם).

I. באַנד.

טלול

פֿערלאַג "פראַגרעס", וואַרשא.



דרוק פֿון יוסף פֿישער אין קראַקא.

296.025
R11m
v.1

UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
URBANA, ILLINOIS

אלע רעכטע איי אייראָפּא און אמעריקא פֿאַרבעהאלטען

THE
UNIVERSITY OF
MICHIGAN

יוביל לעאום-אויסגאבע.

אינהאלט:

זייטע	
1—18	חור.
19—41	יוסף.
43—50	נישטאָ קיין נייעם.
51—111	פֿינף און זיבעציג טויזענד.
112—139	עולם הבא.
141—156	די יורשים.
157—166	וואָס איז חנוכה.
167—178	צו דער סעודה.
179—190	הונדערט איינס.
191—209	די ערשטע קאמונע.
211—217	שמואל'יק.
219—230	די ערב פסח'דיגע עמיגראציע.
231—248	עפרינצע.



ח ו ה



ח ה.

א נייע מעשה פון טביה דער מילכיגער.

איבערדערצעהלט מיט זיין לשון.

ה ורו לה' כי טוב — ווי אזוי גאט פֿיהרט אזוי איז גוט, דאס הייסט עס פֿעדארף זיין גוט וואָרום פרובט זינט אַ חכם און מאַכט פֿעסער! אַט האָב איך געוואלט זיין אַ קלוגער, געדעגט דעם פסוק אהער, געדעגט דעם פסוק אהין, געזעען עס העלפֿט נישט, האָב איך צוגענומען די האַנד פֿונם האַרצען און האָב געזאָגט צו זיך אליין: טביה, ביזט אַ נאָר! די וועסט די וועלט נישט איבערמאָכען. דער איבערשטער האָט אונז געגעבען צער גדול בנים, איז די טייטש, פֿון קינדער האָט מען צרות און מען מוז דאָס אָנגעהמען פֿאַר ליעב. אַט למשל האָט זיך מיין עלטערע מאַכטער, צייטעל הייסט עס, פֿאַרקאָכט אינעם חייט מאַטעל קאָמוזיל, האָב איך עפֿים צו איהם? אמת, ער איז טאָקי אַ פֿראַ-סטער נפש, פֿערשטעהט נישט אזוי שטאַרק דריבניטשקע, די קליינע אותיות, הייסט עס, נאָר וואָס קען מען טהון? די גאנצע וועלט, ווי זאָגט איהר, קאָן דאָך נישט זיין געבילדעט; דערפֿאַר איז ער אנגעהרליך מעגשיל און האָרע-וועט געבען מיט'ן פֿלומיגען שווייט. זי האָט שוין מיט איהם, איהר זאָלט אַנקוקען, קיין עין הרע אַפֿולע שטוב מיט פופקעס, און פֿינדע ווערען זיי פֿאַרשוואַרצט אין עזער און אין כבוד — און רעדט מיט איהר, זאָגט זי, אז ס'איז איהר קיין עין הרע גוט ווי די וועלט, עס קאָן גאָר, זאָגט זי, נישט זיין פֿעסער. איין שטיקעל חסרון נאָר, וואָס ס'איז קיין פֿרויט נישטאָ... עד כאן הקפה א' — דאָס האָט איהר אייך נומער איינס. נו און פֿון דער צווייטער מאַכטער, פֿון האַרלען הייסט דאָס, פֿעדארף איך אייך נישט דערצעהלען, איהר ווייסט שוין. זי האָב איך פֿאַרשפּיעלט, פֿערלאָרען אויף אייביג! גאָט ווייסט, אויב מינע אויגען וועלען זי אַמאָל זעהען, סיידען אויף יענער וועלט שוין.

איבער הונדערט און צוואנציג יאהר... רעד איך פון איהר, פון הארלען
היינט נעם, קאן איך נאך עד היום נישט קומען צו זיך, ס'איז אנגעק פון
מיין לעבען! פארגעסען זאגט איהר? ווי קאן מען פארגעסען אלעבעדיגען
מענטשען? ופשרט אזא קינד ווי האדעל? איהר זאלט זעהען די ברויזלעך, וואס
זי שרייבט צו מיר, קאן מען צעגעהן. עס געהט זיי, שרייבט זי מיר, דאך-
מען זעהר גוט. ער זיצט, און זי פארדיענט, זי וואשט גרעט און לייגעט
ביכלעך און זעהט זיך מיט איהם אלע וואך, און האט, זאגט זי, א האפּע-
נינג, אז עס וועט זיך דא, ביי אונז, איבערקאכען, עס וועט אויפגעהן די וון
אין עס וועט ווערען ליכטיג, וועט מען איהם אומקעהרען צוריק מיט נאך
אסך אזעלכע ווי ער, און דעמאלט וועלען זיי זיך ערשט, זאגט זי, געהמען
צו דער רעכטער ארבייט און איבערקעהרען די וועלט מיט'ן קאפ אראפ, מיט
די פנים ארויף. נו? ווי געפאלט דאס אייך? גוט? הא?.. וואס זשע טהוט אבער
דער רבונז של עולם? ער איז דאך, ווי זאגט איהר, אנאל רחום וחנון, זאגט
ער צו מיר: „ווארט אויס, טביה, אט מאך איך אזוי, אז דו וועסט פער-
געסען אן אלע דיינע צרות!..“ און כך הוה, איהר מענט דאס הארכען. קיין
אנדערען וואלט איך עס נישט דערצעהלט, ווארום דער וועהמיג איז גרויס און
דער בזיון איז נאך גרעסער! נאך ווי שטעהט דארט ביי אונז געשריעבען:
„המכסה אני מאברהם“ — פאר אייך איז דען פארהאן ביי מיר אסוד? וואס
איך האב — דערצעהל איך אייך. נאך וואס דען? איין זאך וועל איך אייך
בעטען: צווישען אונז זאל דאס בלייבען, איך זאג אייך נאך אמאל: דער
וועהמיג איז גרויס, נאך דער בזיון, דער בזיון איז נאך גרעסער!

בקצור, ווי אזוי שטעהט דארט אין פרק: רצח הקדוש ברוך הוא לזכות —
גאט האט געוואלט אטובה טהון טביה'ן, געהט ער און בענשט איהם
מיט זיעבען קינדער נקבות, טעכטער הייסט עס, אלע אויסגעשפיעלטע,
געראטענע, קלוגע און שענע, פרישע, געוונדע, איך זאג אייך סאסנעס!
אוי הלואי וואלטען זיי בעסער געווען מאוסע פאסקודניצעס, וואלט אפשר געווען
בעסער פאר זיי און געזינדער פאר מיר, ווארום וואס קומט ארויס, איך
בעט אייך, פון א גוט פערדיל, אז סע שטעהט אין שטאל? וואס קומט ארויס
פון שטאלע טעכטער, אז מע ליעגט פערשטעקט מיט זיי אין א העק און
מע קוקט נישט אן קיין לעבעדיגען מענטשען, אחוץ אנטאן פאפערילע, דעם
גויעשען ראש הקהל פון דארף, און דעם שרייבער חוועדקע גאלאגאן, א הוי-
כער גויעץ מיט א פאטלע און מיט לאנגע שטיוועל, און דעם גלח ימח שמו
וזכרו. איך קאן נישט הערען דעם נאמען זיינעם, נישט מחמת דעם וואס איך

בין א יוד און ער איז א גלח, אדרבה מיר זענען זעהר גוט בעקענט צווישען זיך שוין א שאק מיט יאהרען, דאס הייסט אויף קיין שמחות איינס צום אנדערען געהט מען גוט און גוט=יזם=טוב בעטען אודאי גיט; גאר נישט, מהבתי, מע בעגעגענט זיך, גוט=מארגען, גוט=יאהר, וואס הערט זיך עפנים אויף דער וועלט? אריינלאזען זיך מיט איהם אין ווייטע דרכים האב איך פֿינט, ווארום באלד עפנים הייבט זיך אן א סדרה: אייער גאט, אונזער גאט, לאז איך מיך נישט און שלאג איהם איבער מיט א גלייכווערטעל און זאג איהם, אז ס'איז פֿארהאן ביי אונז א פסוק, שלאגט ער מיך איבער מסתמא און זאגט, אז א פסוק ווייסט ער גלייך מיט מיר און אפשר נאך בעסער, און הויבט אן צו זעצן אויף אויסווייניג אונזער חומש, ווי געוויינטליך א גוי: „בערעשיט בארא אלאקים“ — אלע מאל, אלע מאל דאס אייגענע. שלאג איך איהם איבער מסתמא און זאג איהם, אז ס'איז פֿארהאן ביי אונז א מדרש. א מדרש, זאגט ער, ווערט שוין אנגערופֿען תלמוד און תלמוד האט ער פֿינט, ווייל תלמוד איז, זאגט ער, לויטער שווינדעל... ווער איך דאך מסתמא רעכט אין פעס און הויב איהם אן אויסצולומרען, וואס עס קומט מיר אויף דער צונג. מיינט איהר אז עס ארט איהם עפנים? גאר נישט; קוקט אויף מיר און לאכט און קעמט זיך בשעת מעשה די בארד. נישטא, הערט איהר קיין ערגערס אויף דער וועלט, ווי איהר זידעלט א מענשען, מאכט איהם מיט דער בלאטע גלייך, און ער שווייגט. אין אייך ווערט די גאל צופיקט און יענער זיצט און שמייכלט! דעמאלט האב איך דאס גיט פֿערשטאנען, נאר אצונד ווייס איך, וואס דאס שמייכלעל האט בעדייט...

בקצור, איך קום צופֿאהרען איין מאל אהיים ארום פֿארנאכטליך שוין, בעגעגען איך דעם שרייבער חוועדקע שטעהט אין דרויסען מיט מיין חוה, דער דריטער טאכטער מיינער, די צווייטע פֿון האדלען הייסט עס... מיך דערזעהען, האט זיך מיין בחור געגעבען א דרעה אויס, אראפגענומען פֿאר מיר דאס היטעל און אוועק. רופ איך מיך אן צו מיין חוה: „וואס האט דא געטהון חוועדקע?..“ זאגט זי: „גארניט“... זאג איך: „וואס הייסט גארניט?..“ זאגט זי: „מיר האבען געשמועסט“... זאג איך: „וואס פֿאר א מחותן ביזט דו מיט חוועדקע?..“ זאגט זי: „מיר זענען בעקאנט שוין פֿון לאנג...“ זאג איך: „מול טוב דיר מיט דיין בעקאנטשאפט! א שטענער חבר חוועדקע?..“ זאגט זי צו מיר: „דו קענסט איהם דען? דו ווייסט דען ווער ער איז?..“ זאג איך צו איהר: „ווער ער איז ווייס איך גיט; כ'האב זיין יחוס פֿריעף גיט געזעהען, נאר פֿארשטעהן פֿארשטעה איך, אז ער דארף שטאמען פֿון סאמע

גדולים; דער טאטע זינער, זאג איך, האט געמוזט זיין אדער א פאסטוף, אדער א סטרוזש, אדער אזוי א שטוב... רופט זי זיך אן צו מיר, חוה הייסט עס: „וואס זיין טאטע איז געווען, ווייל איך נישט און וויל נישט וויסען, ביי מיר זענען אלע מענשען גלייך; נאר אז ער אליין איז א מענש נישט קיין גע-ווינליכער, דאס ווייל איך פאר געוויס...“ „דהיינו, זאג איך, וואס פאר א מין סארט מענש איז ער? לאס איך הערען...“ „איך וואלט דיר, זאגט זי, געזאגט, וועסט דו נישט פערשטעהן; חוועדקע, זאגט זי, דאס איז דער צווייטער גאר-קי...“ „דער צווייטער גארקי? זאג איך, — ווער זשע איז געווען, זאג איך, דער ערשטער גארקי?..“ „גארקי, זאגט זי, דאס איז היינט כמעט דער ערשטער מענש אויף דער וועלט...“ „וואו זיצט ער, זאג איך, דער תנא דינער, וואס איז זיין געשעפט, און וואס פאר א דרשה האט ער געדרשנט?..“ מאכט זי צו מיר: „דער גארקי דאס איז א בערהמטער שרייבער, א שריפטשטעלער, א מענש הייסט דאס, וואס מאכט ביכער, און א טייפער, א זעלטענער, אנגעהרליכער מענש, שטאמט אויף פון פראסטען שטאנד, נישט געלערנט אין ערגין, נאר פון זיך אליין. אט דאס איז זיין בילד...“ אזוי מאכט זי צו מיר, חוה הייסט עס, און נעהמט ארויס פון קעשענע א פארטרעט'ל און ווייזט דאס מיר. „אט דאס איז ער, זאג איך, דער צדיק דינער, רב גארקי? איך וואלט געמעגט שווערען, אז איך האב איהם ערגין געזעהען, זאג איך, אדער ביי דער באהן טראגען זעק, אדער אין וואלד שלעפען קלעצער...“ „איז דאס ביי דיר, זאגט זי א חסרון, זאגט זי, אז א מענש הארעוועט מיט זינע אייגענע הענד? דו אליין הארעוועסט דען נישט? און מיר הארעווען נישט?“ „יא, יא, זאג איך, ביזט גערעכט, זאג איך, ס'איז א בפרושער פסוק ביי אונז: יגיע כפיה כי תאכל — אז דו וועסט נישט הארעווען, וועסט דו נישט עסען... נאר פון דעסט-וועגען, זאג איך, פערשטעה איך נישט, וואס האט דא צו טהון חוועדקע; איך וואלט בעסער, זאג איך, געווען צופריעדען, ווען דו זאלסט זיין באקענט מיט איהם פון הערווייטען; דו בעדארפט נישט פערגעסען, זאג איך, מאין באת זלאן אתה הולך, ווער ביזט דו און ווער איז ער...“ מאכט זי צו מיר: „גאט האט בעשאפען אלע מענשען גלייך...“ „יא, יא, זאג איך, גאט האט בעשאפען אדם הראשון ען נאך זיין געשטאלט; מען טאר אבער נישט פארגעסען, אז איטליכער דארף זוכען זיין גלייכען, ווי אין פסוק שטעהט ביי אונז געשריבען: איש כמתנת ידו...“ „אנאנטיק! זאגט זי צו מיר, אויף אלסדינג האסט דו א פסוק! אפשר געפינט זיך, זאגט זי, ביי דיר א פסוק וועגען דעם וואס מענשען, זאגט זי, האבען גענומען און האבען זיך אליין, זאגט זי, איינגע-

טײַלט אױף יודען און גוים, אױף בעלי־בתים און קנעכט, אױף פריצים און בעטלערס... „טע — טע — טע! זאג אײך, ביזט מיר שוין, דאכט מיר, פאר פֿאַהרען. טאכטער, אין אלף השישי ארײַן!“ און אײך גיב איהר צו פֿערשטעהן, אז אזוי פֿיהרט זיך שוין אױף דער וועלט מששת ימי בראשית! פֿרעגט זי מיך: „למאי זאל זיך אזוי פֿיהרען אױף דער וועלט?... זאג אײך: „דערפֿאר וואָס, אזוי האָט גאָט בעשאַפֿען זײַן וועלט...“ זאָגט זי: „למאי האָט גאָט אזוי בעשאַפֿען זײַן וועלט?...“ זאָג אײך: „ע! אז מיר וועלען אָנהויבען פֿרעגען קשיות — למאי אזוי און למאי אזוי, איז אין לדבר סוף — אַ מעשה אָהן אַנפֿעק...“ זאָגט זי מיר: „דערויף האָט דאָך אינו גאָט געגעבען אַ פֿערשטאַנד, אז מיר זאלען פֿרעגען קשיות...“ זאָג אײך: „בײַ אינו איז פֿאַרהאָן אַ מנהג אַזעלכער, אז אַ הוהן, זאָג אײך, הויבט אָן צו קרייזען ווי אַ האָהן, זאל מען זי פֿאלד אַוועקטראָגען צום שוחד, ווי מיר זאָגען אין די ברכות: הנותן לשכוי בינה.“ — „טאָמער וואָלט אַבשר גאָר געווען גענוג זיך צו גאַרגלען דאָרטען? — רופֿט זיך אָן מיין גאָלדע פֿון שטוב אַרויס — דער באַרשט, זאָגט זי, שטעהט אויפֿן טיש שוין פֿון אַ שעה און ער זינגט גאָר זמירות...“ „אַט האָסטו דיר זאָג אײך, די אַנדערע טעג יום טוב! ניט אומזיסט, זאָג אײך, האָבען אינוערע חכמים געזאָגט, שבעה דברים בגולם — אַ אידענע האָט אין זיך גייען מאַס מאַס רייד, מען רעדט תוף־זאכען, איז זי דאָ מיט איהר מילכיגען באַרשט...“ רופֿט זיך אָן צו מיר גאָלדע: „דער מילכיגער באַרשט, זאָגט זי, איז אפשר אזא תוף־זאך, ווי וואָלע דינע תוף־זאכען...“ „מול טוב! האָט איהר אײך, זאָג אײך, אַ נייעם פֿילאָזאָף, גלייך פֿון אונטערען אויווען אַרויס! קאַרג, זאָג אײך, וואָס די טעכטער זענען געוואָרען אויפֿגעקלערטע קעפֿ, האָט שוין טביהים ווייב אױף אָנגעהויבען פֿליהען דורכין קוימען אין הימעל ארײַן...“ „אז וס'איז יאָן, זאָגט זי, געקומען צו רייד הימעל, טאָ ליג שוין אין דער ערד...“ ווי געפֿעלט אײך אַשטייגער אזא מין ברוד הבא אויפֿן ניקטערען האַרצען?... בקצור לאָמיר, ווי מען זאָגט, איבערלאָזען דעם בן מלך און זיך געהמען צו דער בת־מלכה, אײך מיין דעם גלח ימח שמו וזכרו! איין מאָל פֿאַרנאכט פֿאַהר אײך מיר אַהיים מיט די ליידיגע קריגלעך און האַלט שוין ביים ארײַן פֿאַהרען אין דאָרף ארײַן, בעגעגען אײך איהם פֿאַהרען מיט זײַן אייזערנע געקאָוועטע ברייטשקע, טרייבט אָן אליין מיט זײַן פֿבֿוד די פֿערדליך, און די צע־קעמטע פֿאַרד זינגען איז צושמוסען פֿונם ווינט. „צו דיין קאָפּ, טראכט אײך מיר, אַ שיען באַגעגעניש...“ „אָ גוטען אַווענד מאַכט ער צו מיר — האָסטו מיך ניט דערקענט, זאָגט ער, צי וואָס?“ „וועסט גיך רייד ווערען, זאָג אײך צו

איהם און געהם אראָב דאָס היטעל און וויל פֿאַהרען ווייטער. מאַכט ער צו מיר: „שטעה אַוויילע, טעוועל, וואָס האָסטו קיין צייט נישט, איך דארף דיר עפּים זאָגען אַ צוויי ווערטער.“ „אָף, זאָג איך, אַבי נאָר עפּים גוטס איז מהביתיתי, און אויב נישט מעג דאָס, זאָג איך, בלייבען אויף אנאָנדערש מאָל...“ וואָס הייסט, זאָגט ער ביי דיר אנאָנדערש מאָל?.. אנאָנדערש מאָל, זאָג איך, הייסט ביי מיר ביז משיח וועט קומען... „משיח, מאַכט ער צו מיר, איז דאָך שוין געקומען...“ „דאָס האָב איך שוין געהערט, זאָג איך, פֿון דיר נישט איין מאָל; דו זאָג מיר נאָר, פֿאַטערל, עפּים נייעס...“ „אַט דאָס, זאָגט ער, מיין איך טאָקן דיר זאָגען; איך וויל מיט דיר שמועסען, זאָגט ער, טאָקן פֿון דיר אליין, דאָס הייסט פֿון דיין טאָכטער...“ דאָ האָט מיר באלד אַ מיאָכקע געטהון דאָס האַרץ: וואָס פֿאַר אַ מחותן איז ער מיט מיין טאָכטער? און איך רופֿן מיר אָן צו איהם: „מינע טעכטער, זאָג איך, זענען חלילה נישט אזעלכע, וואָס מע זאל דארפֿען פֿאַר זיי רעדען; זיי קאָנען שוין, זאָג איך אליין בעשטעהען זעהר שטענדעל...“ „דאָס איז אַפֿער, מאַכט ער, אזאָ מין ענין, וואָס זי אליין קאָן נישט רעדען, עס מוז רעדען אנאָנדערער, מהמת דאָ האָנדעלט זיך וועגען אַ תּוֹף-זאָך, זאָגט ער, טאָקן וועגען איהר תכלית...“ „וועמען געהט'ס אָן, זאָג איך, דער תכלית פֿון מיין קינד? מיר דאָכט, זאָג איך, אז ווי באלד מע שמועסט פֿון תכלית, בין איך מיין קינד אַ פֿאַטער פֿון דונדערט צוואַנציג יאָהר, צי ניין?...“ „אמת, זאָגט ער, דו ביזט דיין קינד אַ פֿאַטער; דו ביזט אַפֿער, זאָגט ער, אויף דיין קינד אַ בלינדער, דיין קינד, זאָגט ער, רייסט זיך אין אנאָנדער וועלט אַרײַן און דו פֿערשטעהסט זי נישט, אָדער דו ווילסט זי נישט פֿערשטעהן!...“ „אויב איך פֿערשטעה זי נישט, זאָג איך, אָדער איך וויל זי נישט פֿערשטעהן — דאָס איז אנאָנדער זאָך; וועגען דעם, זאָג איך, קאָנען מיר אַ ביסעל שמועסען; נאָר וואָס קעהר זיך דאָס אָן, פֿאַטערל מיט דיר?...“ „עס געהט זיך, זאָגט ער, מיט מיר אָן זעהר שטארק, זאָגט ער, וויל זי איז איצטער אין מיין רשות...“ „וואָס הייסט, זאָג איך, זי איז אין דיין רשות?...“ „דאָס הייסט זי איז איצטער אונטער מיין השגחה...“ מאַכט ער, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַרײַן און צוקעמט זיך די שענע צולאָזטע זקנה. טהו איך מסתמא אַ שפּרונג אונטער: „ווער? מיין קינד איז אונטער דיין השגחה? מיט וואָס פֿאַר אַ רעכט?“ זאָג איך און פֿוהל, אז כּהויב אָן אַרײַן אין פעס; מאַכט ער צו מיר גאָנץ קאלטבלוט'יג מיט אַ שמייכלע: „נאָר נישט געהיצט זיך, טעוועל! פֿאוואָל! וועלען מיר, זאָגט ער, די זאָך זיך איבערלייגען. דו ווייסט, איך

בין דיר, זאגט ער, חלילה קיין שונא נישט, האטש דו ביזט א יוד; דו ווייסט, זאגט ער. אז איך האלט פון יודען און עם טהוט מיר וועה דאס הארץ אויף זיי פאר זייער עקשנות, וואס זיי האבען זיך איינגעשפארט און ווילען נישט פערשטעהן, אז מען מיינט דאס פון זייער טובה וועגען... "פון טובות, זאג איך, זאלסט דו מיט מיר, פאטערל, איצטער נישט רעדען, מחמת איטליכס ווארט, וואס איך הער פון דיר אצינד, איז פאר מיר א טראפען סם-המות, זאג איך, א פיסטאיל אין הארצען אריין. אויב דו ביזט מיר, אזא גוטער פריינד, ווי דו זאגסט, וועל איך פון דיר בעטען נאר איין טובה: מיין טאכטער זאלסט דו לאזען צו רוה... "ביזט א נאריש מענטש, מאכט ער צו מיר, עם וועט דיין טאכטער חלילה קיין שלעכטס ניט געשעהן; עם שטעהט איהר איצטער פאר א גליק, זאגט ער; זי נעהמט, זאגט ער, א חתן אויף מיר אזא יאהר... "אמן!" זאג איך פלומרשט מיט א געלעכטערל און אין הארצען ברענט א גיהנם: "ווער איז ער, למשל, דער חתן, זאג איך, אויב איך בין זוכה, זאג איך, צו וויסען?... "דו דארפסט איהם קענען, זאגט ער, ער איז זעהר א בראווער, אנארגנטלעך מענטשעל און גאנץ פליין געבילדעט, אפילו פון זיך אליין, און איז פארקאכט אין דיין טאכטער און וויל מיט איהר חתונה האבען און קאן נישט, וויל ער איז נישט קיין יוד... "חועדקע...!" טראכט איך מיר און עם טהוט מיר א זעץ אין קאפ אריין א מאדנע היץ און עם בעטלאגט מיך א קאלטער שווייס, קוים וואס איך זיין אויפן וועגעלע. נאר ארויס-בעווייזען דאס פאר איהם - נישט דערלעבען וועט ער דאס! און איך נעם דאס פערדיל פאר די לייצעס, טהו דאס א שמוצעל פון אונטען ארויף, און הלף משה מרדכי - פאשאל אהן א זי געזונד אהיים... איך קום צו-פאהרען אהיים, אי-אי-אי-אנאייבערקעהרעניש! די קינדער ליגען מיט די פנימער אין די קישענס און וויינען, מיין גאלדע איז מעהר אויף יענער וועלט איידער אויף דער וועלט... איך זיך חותין, וואו איז חוה? - נישטא חוה... פרגענען וואו איז חוה וויל איך נישט. איך פארשפאר שוין פרגענען, אזא איד און וועה איז מיר, און איך פיהל דעם טעם פון חבוט הקבר, און עם ברענט אין מיר א פייער איך ווייס ניט אויף וועמען... איך וואלט עפויס נאר גענומען אין זיך אליין אויסגעפאטשט, און איך צושריי מיך אויף די קינדער און לאז אויס מיין ביטער הארץ צום ווייב, איך קאן מיר קיין ארט נישט געפונען, געה איך ארויס אין שטאל צום פערד, דאס געבען עסען, און טרעה דאס שטעהן אריבערגעפונעט מיט איין פום אויף יענער זייט קלאץ, חאפ איך א שטעקען און הויב דעם אן איינשטילען, שוילען

די פֿעל, פֿרעכען די ביינער: „פֿארברענט זאלסטו ווערען, שלום מול מיין נער, זאלסטו די אזוי לעבען, ווי איך האב פֿון דינגעטווענגען א האבעריל אפילו צרות אויב די ווילסט, קאן איך דיר געבען, שלעק, מיט זאגסטען, מיט מכות מיט בכורות...“

אזוי רעד איך צום פֿערדיל און בעטראכט מיך אבער באלד, און ס'איז א צער=פעלי=חיים, גאט די נשמה שולדיג, וואס האב איך צו דעם? און איך שטעט דעם אונטער אפוסעל געהאקטע שטרוי און זאג דעם צו, אס ירצה השם שבת ווייזען אהיי אין סדור, און קום אריין צוריק אין שטוב אריין, באגראב זיך און ליג אין געהאקטע וואונדען, און דער קאפ, דער קאפ ווערד מיר שיער צושפרונגען טראכטענדיג און קלערענדיג און לער=נענדיג דעם פֿשט, וואס זאל פֿעדליטען? „מה פֿשעי מה חטאתי—מיט וואס האב איך, טביה, פֿערזונדיגט מעהר פֿון דער גאנצער וועלט, וואס מען בעשטראפט מיך מעהר פֿון אלע יודען? אוי, רבוננו של עולם, רבוננו של עולם! מה אנו מה חיינו — ווער בין איך אזוינס וואס די טראגסט מיך אויפֿין קאפ פֿסדר, האסט מיך אין זיטען און לאזט נישט אויס וואו ערגיין א שלאק. א צרה, אנטשקענדיש?...“

און אזוי ווי איך טראכט מיר אזוי לעגענדיג אויף הייסע קוילען דער איך, ווי מיין ווייב געבאד קרעכצט, רייסט אויס א שטיק הארץ. „גאלדע, זאג איך, די שלאפסט?...“ „גוי, זאגט זי, וואס איז דאס?...“ „גארנישט, זאג איך, מיר זענען גוט אין דער ערד; אפשר ווייסט דו, זאג איך, אנעצה, וואס טהוט מען?...“ „פֿרעגסט ביי מיר, זאגט זי, עצות, אז אד און וועה איז מיר? א קינד שטעהט אויף, זאגט זי, אין דערפֿריה, א געזונדע א שטארקע, טהוט זיך און, זאגט זי, פֿאלט מיך ארום קושען און האלזען און וויינען און זאגט נישט וואס, איך האב געמיינט, זי איז חלילה פֿונם זינען! פֿרעג איך זי, וואס איז דיר, טאכטער? זאגט זי גאר נישט און חאפט זיך ארויס אויף א ווילע צו די בהמות און ווערט פֿערשוואונדען. איך ווארט א שעה, איך ווארט צוויי, איך ווארט דריי — וואו איז חוה? נישטא חוה! רוף איך מיר אן צו די קינדער: אנו טהוט נאר א שפרונג אויף א מינוטקעלע צום גלח...“ פֿון וואנען, זאג איך, האסטו די געוואוסט, גאלדע, אז זי איז ביים גלח?... „פֿון וואנען האב איך געוואוסט, זאגט זי, אז אד און וועה איז מיר! וואס איז, זאגט זי, איך האב קיין אויגען נישט? צו איך בין איהר קיין מאמען נישט?...“ „אז די האסט אויגען, זאג איך, און די ביזט איהר א מאמע, וואס זשע האסטו די געשוויגען און האסט נישט געזאגט מיר?...“ „דיר זאל איך זאגען? ווען ביזטו

אין דערהיים, זאגט זי, און אז איך זאג דיר, הערסט דו מיך דען? דיר אז מע זאגט, זאגט זי, ענטפערסט דו באלד מיט א פסוק, פארהאקסט דעם קאפ מיט פסוקים און דערמיט קומסט דו אפ...

אזוי מאכט זי צו מיר, גאלדע היסט עס, און איך הער ווי זי וויינט אין דער פֿינסטער... אביסעל איז זי גערעכט, טראכט איך מיר, ווארום וואס פארשטעהט זי יודישע? און עס טהוט מיר וועג אױף איהר דאס הארץ, איך קאן נישט הערען ווי זי קרעכט און ווי זי וויינט, רופ איך מיך אן צו איהר: „זעהסט דו, גאלדע, ביזט ברונז, זאג איך, למאי איך האב אױף אלס“ דײַג א פסוק; איך מוז דיר דערויף אױף ענטפערן מיט א פסוק; עס שטעהט בײַ אונז געשרעבען, זאג איך, פרחם אב על בנים — אטאטע האט לייעב א קינד; פאר וואס שטעהט נישט, זאג איך, פרחם אב על בנים — אז א מאמע האט לייעב איהר קינד? ווייל א מאמע איז נישט קיין טאטע; אטאטע, זאג איך, קאן אנדערש רעדען מעט א קינד; אט וועסט דו זעהען, זאג איך, אס נרצה השם מארגען זעה איך מיך מיט איהר...“ „הלאוי, זאגט זי, זאלסט דו זיך קאנען זעהען מיט איהר און מיט איהם אױף, ער איז א מענש, זאגט זי, נישט קיין שלעכטער, האטש א גלח, נאר אױף א מענשען האט ער, זאגט זי רחמנות; דו וועסט איהם בעטען, פאלען צו די פֿיס, אפשר וועט ער רחמנות האבען...“ „ווער, זאג איך, דער כומר ימח שמו?.. איך, זאל מיך בוקען, זאג איך, צום גלח? ביזט משוגע, זאג איך, צי חסר דעה? אל תפתח פה לשטן, זאג איך, — נישט דערהארען וועלען דאס מײַנע שונאים...“ „א! זעהסט דו? עס הויבט זיך אן, זאגט זי, מיט דיר...“ „וואס דען, זאג איך האסט דו געמײַנט? איך וועל מיך לאזען פֿיהרען פֿון א יודישע? איך וועל, זאג איך, לעבען מיט דײַן ווייבערשען שכל?.. אט אין אזעלכע שמועסען געהט אוועק בײַ אונז די נאכט. קוים דערלעכט דעם ערשטען קרײַ פֿונגס האהן, הויב איך מנף אױף, האווען אפ, נעם מיט זיך די בײַטש און לאז מיך אוועק מסתמא גלייך צום גלח אין הויף ארײַן. ווי זאגט איהר, א יודענע איז טאקע א יודענע, נאר וואוהיין דען האב איך געזאלט געהן? אין דער ערד ארײַן?..

בקצור, געקומען צו איהם אין הויף ארײַן, בעגעגענען מיך די פֿלבים זײַנע מיט א שענעם גוטמארגען און ווילען מיך צורעכט מאכען די קאפאטע און פֿארזוכען די ליטקע פֿון מײַנע יודישע פֿיס, צי זיי זענען עפֿים גוט פֿאר זייערע הינטישע צײַהן?.. אגליק, וואס כ'האב מיטגענומען די בײַטש, האב איך זיי געגעבען צו פֿערשטעהן דעם פסוק לא יחרץ פֿלב לשונו — נעחני סא באקא דאראם נע ברעשע, דאס הייסט: לאז א הונט נישט פֿילען אומזיסט...

אויף זייער געשרי: מיט מיין געפילדער איז ארויסגעלאפען דער גלח מיט
דער גלח'שע, קוים צוטרופען די פֿרעהליכע חאליאסטערע און אריינגערופען
מיך אין שטוב אריין, מיך אויפגענומען פֿאר זעהר א שענעם גאסט, גע-
וואלט שטעלען פֿון מינטוועגען דעם סאמאוואר. זאג איך, אז דער סאמא-
וואר איז לאו דוקא, איך האב מיט איהם עפֿים צו ריידען, זאג איך, אונטער
פֿיער אויגען. האט זיך דער פֿומר אנגעשטויסען וואס איך מוין, האט א וואונק
געטהון צו זיין פֿלונת'שע, זי וואל מוחל זיין צומאכען די טהור פֿון יענער
זייט — און איך בין צוגעטראטען צום ענין גלייך אהן שום הקדמות, ער
זאל מיר זאגען קודם, צי גלויבט ער אין גאט?.. און נאכדעם וואל ער מיר זאגען
אויב ער פֿיהלט דעם טעם, וואס הייסט צושיידען אטאמען מיט א קינד,
וואס מען האט דאס ליעב?.. און וויעדער וואל ער מיר זאגען, וועלכע הייסט
נאך זיין שכל א מצוה און וועלכע הייסט אנעכירה?.. און נאך א זאך וואלט
איך וועלען, ער וואל מיך קלאהר מאכען, וואס פֿאר א פנים האט ביי איהם
א מענש, וואס האפט זיך אריין צו יענעם אין שטוב אריין און וויל מאכען
אנאייבערקעהרעניש, איבערשטעלען די ביינקליך, מיט די טישלעך מיט די
פעטען?..

אודאי פֿלייבט ער זיצען געפלעפט און מאכט צו מיר: „טעוועל, זאגט
ער, ביזט א קלוגער מענש, זאגט ער, און געהמסט און שטעלסט אוועק,
זאגט ער, מיט אמאל אזוי פֿיעל שאלות און ווילסט, זאגט ער, איך וואל
דיר ענטפֿערען אין איין קלאפ? האב צייט, זאגט ער, איך וועל דיר ענט-
פֿערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון“... „גיין, זאג איך צו איהם, דו
וועסט מיר, פֿאטעריל געטריהער, נישט ענטפֿערן דערויף קיינמאל נישט.
הייסט דו פֿאר וואס? וויל אלע דינע מחשבות ווייס איך פֿון פֿריהער.
דו ענטפֿער מיר, זאג איך, בעסער דערויף: איך האב נאך א האפנונג צו
זעהן מיין קינד צוריק אדער גיין?..“ האפט ער זיך אויף: „וואס הייסט צו-
ריק? דיין טאכטער וועט חלילה גארנישט געשעהען, אדרבה!..“ איך ווייס, זאג
איך, איך ווייס, איהר ווילט זי מאכען גליקליך! איך רעד נישט פֿון דעם,
זאג איך, איך וויל וויסען, וואו איז ערגיין מיין קינד און צי קאן איך זיך
מיט איהר זעהען?..“ „אלסדינג יא, מאכט ער צו מיר, נאר דאס נישט“...
„אט אזוי-זשע רייד, זאג איך, דברים ברורים, קורצע דבורים! זיי געוונד,
זאג איך, און לאז דער גאט פֿאצאהלען, זאג איך, בפֿל פֿלויס!..“
און איך קום צוגעהן אהיים און טרעף מיין גאלדע ליענט צוגיפֿגע-
קומשעבורעט ווי א שווארצער קנויל אין בעט און האט שוין מעהר קיין

טרעהרען נײַט אין די אויגען, רופֿ איך מײַן אָן צו איהר: „שטעה אויף, מײַן ווייב, טוה אויס, זאג איך, די שוין און לאמיר זיך אוועקוועצען שבעה, אזוי ווי גאט האט געבאטען, ד' נתן ד' לקח—מיר זענען נײַט די ערשטע, מיר זענען נישט די לעצטע, אלעהיי לאז זיך אונז אויסדאכטען, זאג איך, אז מיר האבען קיינמאל נישט געהאט קיין חוה, אדער לאז זיך אונז דאכטען, זאג איך, אלעהיי האדעל, וואס איז אוועק פֿון אונז אונטער די הרי חשוף, גאט ווייסט אויב מיר וועלען זי אמאל זעהען... גאט, זאג איך, איז אנאל רחום וחנון, ער ווייסט, וואס ער טוהט...“

אזוי רייד איך מיר אויס דאס הארץ און פֿיהל אז די טרעהרען שטיקען מײַן, שטעהען מיר ווי א בײַן אין האלז, נאך טביה איז נײַט קיין יודענע, טביה האלט זיך איין! מאלט אייך עס רעדט זיך נאך אזוי, ווארום ערשטענס דער בײַזן... והשנית ווי קאן איך זיך איינהאלטען, אז מען פֿערלירט לעבעדיגקייט אזא קינד, אזא בריליאנט, וואס איז אזוי איינגעבאקען אין הארצען אי בײַ מיר, אי בײַ דער מוטער כמעט מעהר ווי אלע קינדער, איך ווייס נײַט: פֿאר וואס, אפשר דערפֿאר וואס זי האט קינדווייז זעהר א סך גע-קרינקט, איבערגעטראגען אויף זיך כל הצרות שבעולם, מיר זענען אמאל אויסגעזעסען איבער איהר גאנצע געכט, עטליכע מאל אפגעשריגען, פשוט אפגעשריגען פֿונם טוידט, אפגע'חיה'שעט ווי מען חיה'שעט אפ א קליין צעטראטען הנהדעלע, ווארום אז גאט וויל, מאכט ער פֿון טוידט לעבעדיג, ווי מיר זאגען אין הלל: לא אמות כי אחיה—אז ס'איז נײַט באשערט שטאר-בען שטארבט מען נײַט... און אפשר איז דאס דערפֿאר וואס זי איז א גוט קינד, א געטרייעס, האט אונז פֿון תמיד אן לעב געהאט ביידען דאס חיות מיט דער נשמה. אי די קשיה: ווי קומט דאס, זי זאל אונז אוועלכס טוהן? איז ערשטענס אונזער מול אזוי. איך ווײַס נײַט, ווי אזוי איהר, איך גלויב אין השגחה. והשנית איז דאס א קליפה, אנאפגעטהונגענע זאך, הערט איהר, א מין פשוף! איהר מענט אייך לאכען פֿון מיר, און איך זאג אייך, אז איך בין גאר נײַט אזא גראבער נאר, איך זאל גלויבען אין שרעטלעך, לעים, דא-מעוויקעס וכדומה אוועלכע שטותערייען; נאך אין פשוף, זעהט איהר גלויב איך, ווארום וואס דען איז דאס אז עס קיין פשוף? אט וועט איהר הארכען ווייטער, וועט איהר אליין אויף זאגען דאס אייגענע...

בקצור—אז די הייליגע ספרים זאגען בעל פֿרחך אתה חי—א מענש געהמט זיך נײַט אליין דאס לעבען, איז דאס נישט אומזיסט. ס'איז גאר נישטא די מכה אויף דער וועלט, וואס זאל זיך נײַט פֿארהיילען, און אזא צרה, וואס

מען זאל זי נישט פֿארגעסען. דאָס הייסט פֿארגעסען פֿארגעסט זיך נישט, נאר וואָס זאל מען טהון? אָדער פֿבהמה נדמה — אַ מענטש בעדארף אַרבייטען, האַרעווען, פֿארשוואַרצט און אויסגעדינסען ווערען צוליעב דעם שטיקעל פֿרויט, — מיר האָבען זיך גענומען, וואָס טויג אייך, אלע צו דער אַרבייט, מיין ווייב און קינדער צו די קריגעלעך, איך צום פֿערה און וועגעלעך און עולם פֿמנהג — די וועלט בלייבט ניט שטעהן. אַנגעזאגט האָב איך אין שטוב, אז חוה לאַ נזכר ולא יפקד — נישטאָ חוה! אויסגעמעקט און שוין! און כִּיהאָב מיר צונויפֿגעשלאָגען אַ ביסעל מילכיקס, פֿרישע סחורה און האָב מען געלאָזט קיין בויבערליך צו מינע קונים.

געקומען קיין בויבערליך — אַ שמחה, אַ גדולה: וואָס מאַכט אַ יוד רב טביה? פֿאר וואָס זעהט מען אייך נישט? „וואָס זאל איך מאַכען — זאָג איך — ס'איז חדש ימינו בקדם, דער אייגענער שלום־מזל וואָס פֿריהער; אַ בהמה'לע זאָג איך, איז ביי מיר געפֿאלען...“ „וואָס איז די מעשה, זאָגען זיי, וואָס מיט אייך טרעפֿען זיך אלע נסים?“ און דער עולם פֿרעגט מיך אויס איטליכער בע־זונדער, וואָס פֿאר אַ בהמה'לע איז ביי מיר געפֿאלען? וויפֿיעל האָט דאָס מיר געקאָסט? און וויפֿיעל בהמה'לעך איז מיר נאָך געבליעבען? און מען לאַכט, זאָגען איז פֿרעהליך, ווי געוויינטליך נגידים מאַכען זיך לוסטיג איבער אַנ־אַרעמאָן אַ שלום מזל נאָכן עסען, אז ס'איז גוט אויפֿ'ן האַרצען און אין דרוי־סען איז שען און היים און גרין, און עס גלוסט זיך דרימלען... טביה איז אַבער אַ מענטש, וואָס לאָזט זיך טרייבען קאטאָוועס, אַ קריינק וועט ביי מיר יענער וויסען, וואָס ביי מיר אויפֿ'ן האַרצען טהוט זיך, און, אַפֿגעפֿארטיגט זיך מיט אלע קונים, לאַז איך מיך צוריק מיט די ליידיגע קריגעלעך אדנים איבערן וואַלד, לאַז אַפֿ דאָס פֿערדיל, ס'זאל זיך געהן פֿאוואַלי און חאפֿען פֿגנבה אַ שטישפֿעל גראָז, און אליין פֿערטייער איך מיך אין מינע מחשבות און געדאַנקען, טראַכט איבער פֿון וואָס איהר ווילט: פֿינים לעבען און פֿונים טוידט, פֿון דער וועלט און פֿון יענער וועלט, און וואָס איז אַזעלכס וועלט, און וואָס לעבט אַ מענטש, וכדומה אַזעלכע זאכען, בכדי איך זאל מיר צו־שלאָגען די רעיונות, דאָס הייסט איך זאל נישט קלערען פֿון איהר, פֿון חוה'ן הייסט עס, און ווי אויף צו להכעיס קריכט מיר אין קאפֿ אַריין דוקא זי, חוה הייסט עס, אַקעגען מיט איהר געשטאלט, הויף און שען און פֿריש ווי אַ סאַסנע, אַדער גאר ווי זי איז נאָך געווען אַ קלייניטשקע, אַ קראַנקעטשקע, אַ פֿגירה'לע, ווי אַנעזפה'לע ביי מיר אויף די הענד, דאָס קעפֿיל אַרויפֿ־געוואַרפֿען אויף מינע פֿלייצעס: „וואָס ווילסט דו, חוה'לע? געבען דיר אַ

שטיקעלע פאפּע? א ביסעלע מאַני?..." און איך פֿאַרגעס אויף אַ וויילע, וואָס
זי האָט אָפּגעטוהן און עס ציהט מיר צו איהר דאָס האַרץ און די נשמה
יאָגט, ביינגט נאָך איהר... נאָר דערמאָהן איך מיך, און עס געהט מיך
איבער דער כח הדם און אַפֿייער צינדט זיך אָן ביי מיר אין האַרצען אויף
איהר און אויף איהם און אויף דער גאנצער וועלט און אויף זיך אליין, פֿאַר
וואָס איך קאָן זיך נישט פֿאַרגעסען אויף קיין מינוט, פֿאַר וואָס זאָל איך
זי נישט קאָנען אויסמעקען, ארויסרייסען פֿונעם האַרצען, זי האָט דאָס דען ביי
מיר נישט פֿערדיענט? דערויף טאק? דאָרף טביה זיין איור שפּייד, כל ימיו
פֿאַרשוואַרצט ווערען, אַקערען מיט דער נאָז די ערד, מגדל זיין קינדער,
בכדי זיי זאָלען נאָכדעם נעמען מיט איין מאָל און אָפּרייסען זיך מיט גוואַלד,
אַפּפֿאַלען ווי אַ שישקע פֿונעם בוים און פֿאַרטראָגען ווערען מיט'ן ווינט און
מיט'ן רויך?.. אַט למשל — אזוי קלער איך מיר — וואָסס אַ בוים, אַ דעמב אין
וואַלד, קומט צוגעהן אַ נפשׂ מיט אַ האַק, נעמט אַפּ אַ צווייג און נאָך אַ
צווייג און נאָך אַ צווייג — וואָס איז דער בוים אָהן די צווייגען משטוינס גע-
זאָגט? נעם שוין בעסער דו בן אָדם און האַק אונטער דעם בוים אינגאנצען —
און אַנעק לאָז דאָס האַבען, צו וואָס זאָל סטאַרשען אַ נאָקעטער דעמב אין
וואַלד?..!

איין אזוי ווי איך טראַכט מיר אזוי די דאָזיגע מחשבות, דערפֿיהל איך
פֿלוצים, אַז מיין פֿערדעל האָט זיך אָפּגעשטעלט — סטאַפּ! וואָס איז דאָס?
איך הויב אויף די אויגען, איך טהו אַ קוק — חוה!.. די אייגענע חוה, וואָס
פֿריהער, נישט געמינערט אַ האַר, אַפּילו די מלבושים נישט איבערגעביטען!..
דאָס ערשטע וואָס קומט מיר אויף די געדאַנקען — איז אַראָפּגעשפרונגען
פֿון וואָגען און אַרומחאָפּען זי קושען... נאָר פֿאַלד טהוט מיר צוריק אַ ציה
אַגעדאַנק: „טביה? וואָס ביזט דו אַ יודיגע? —“ און איך טהו אַ ציה דאָס
פֿערדעל: „וויא, שלים מול!“ — און נעם מיך רעכטס, איך טהו אַ קוק —
מינע אויף רעכטס, מאַכט עפּים צו מיר מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט:
„שטעה אַ וויילע, איך דאָרף דיר עפּים זאָגען...“ און עס טהוט זיך מיר אַרויס
אַפּ אינווייניג און אַ ציפּ ביים האַרצען, און איך לאָז אַפּ הענד און פֿיס;
אַט — אַט טהו איך אַ שפרונג אַראָפּ פֿונעם וואָגען! נאָר איך האַלט מיך איין,
טהו איך אַ ציה דאָס פֿערדעל און נעם מיך לינקס — מינע אויף לינקס,
קוקט אויף מיר משונה ווילד, דאָס פנים טוידט... וואָס טהוט מען? — טראַכט
איך מיר — זאָל איך בלייבען שטעהן, צי איך זאָל פֿאַהרען ווייטער? — און
איידער איך קוק מיך נאָך אַרום — אַהא, זי האַלט שוין דאָס פֿערדיל ביים

צוים און מאכט צו מיר: „טאטע! זאל איך שטארבען אויב דו וועסט זיך ריהרען פֿונגם אַרט! איך בעט דיר, הער מיך אויס פֿריהער טאטע פֿאַטער...“ „ע! — טראכט איך מיר — ווילסט מיך געהמען מיט גוואלד? גיין, נשמה מינע, ווי פֿאלד אזוי איז אַ סימן, אז דו קענסט גיט דעם טאטען דינעם... — דאזוי שמיסען דאס פֿערדיל אויף וואָס די וועלט שטעהט. און מיין פֿער-דיל פֿאלגט, שפּרינגט, נאָר עס דרעהט צוריק דעם קאָפּ, מאכט בשעת מעשה מיט די אויערען. „וויאָ, זאָג איך צו דעם — אַל תסתכל בקנקן, קוק נישט, חכם מינער, אהין וואו מע דארף גיט...“ און אליין מינט איהר, ווילט זיך מיר גיט אויסדרעהען דעם קאָפּ צוריק און אַ קוק טהון, האַטש איין קוק טהון אהין אויף יענעם אַרט, וואו זי איז שטעהן געבליעבען?.. נאָר גיין, טביה איז גיט קיין יודינע? טביה ווילסט ווי אזוי מען איז זיך נוהג מיטן שטן מקטרג...“

בקצור, איך וויל אייך נישט מעהר, ווי זאגט ער, מאריך ימים זיין, איין עבירה איינער צייט. אויב ס'איז מיר באשערט געווען חבוט הקבר, בין איך שוין געוויס דערמיט אפגעקומען, און דעם טעם פֿון גיהנם מיט כּף הקלע מיט די אלע איבעריגע געברענטע ליידען, וואָס ווערען בעשריעבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים, פֿרעגט מיך, וועל איך אייך זאָגען! דעם גאנצען וועג, וואָס איך פֿאהר, ווייזט מיר אויס, אז זי לויפט מיר נאָכין וואָגען און שרייט: „הער מיך אויס, טאטע פֿאַטער...“ און עס פֿליהט מיר דורך אַ געדאנק: „טביה! דו שטעלסט אויף זיך צופֿיעל! וואָס וועט דיר אַרען, אז דו וועסט זיך אפֿשטעלען אויף אַ ווילע אויסהערען, וואָס וויל זי? אפשר האָט זי דיר צו זאָגען אזעלכס, וואָס דו דארפֿסט דאָס וויסען? אפשר אַ קשיה אויף אַ מעשה האָט זי חרטה און וויל זיך אומקעהרען צוריק? אפשר ליגט זי ביי איהם אין דער ערד און בעט ביי דיר, דו זאלסט איהר העלפען ארויס פֿון גיהנם?.. אפשר און אפשר און נאָך אַסך אזעלכע אפשרים פֿליהען מיר דורך אין קאָפּ, און זי שטעלט זיך מיר פֿאַר אלס אַ קינד, און איך דערמאָהן מיך אָנים פֿסוק כרחם אב על בנים — נישטאָ קיין שלעכט קינד ביי אַ טאטען, און איך פֿייניג מיך, און איך זאָג אויף זיך אליין, אז איך בין אַסור לרחם — נישט ווערמ וואָס די ערד טראַגט מיך! וואָס? וואָס קאָכסט דו, די משוגענער עקשן? וואָס טאראפֿאנגעסט דו? נעם, דו אַכזר איינער, פֿערקערעווע דאָס וועגעלע צוריק און בעט זיך מיט איהר איבער, זי איז דיין קינד, נישט קיינעמס... און עס קריכען מיר אין קאָפּ אַריין משונה מאַדנע מחשבות און געדאנקען: וואָס איז דאָס אזעלכס יוד און וואָס איז גיט יוד?.. און פֿאַר וואָס האָט

גאט בעשאפען יודען און גיט יודען?.. אין אז גאט האט שוין בעשאפען יודען, פאר וואס זשע זאלען זיי זיין אזוי אפגעטוילט איינס דאס אנדערע, גיט קאנען אנקוקען איינס דאס אנדערע, גלייך ווי דער איז פון גאט און יענער איז גיט פון גאט?.. און עס פערדריסט מיר, למאי איך בין גיט אזוי קלאהר ווי אנדערע אין ספרים און אין בוכער, איך זאל קאנען געפינען דערויף עפעס א רעכטען תירוץ... און בכדי זיך צושלאגען די רעיונות, הויב איך אן אויף אנגון: אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה! איך דאווען, הייסט דאס, מנחה אויף א קול און מיט אנגון, אזוי ווי גאט האט געבאטען. נאר וואס קומט ארויס פונ'ם דאווען און פונ'ם זאגען, אז אינווייניג אין הארצען זינגט זיך אנאנדער גון: „ח-זה! ח-זה! ח-זה!.. און וואס איך זינג הע-כער דעם „אשרי“ זינגט זיך מיר „חזה“ נאך העכער, און וואס מעהר איך וויל זי פארגעסען, אזוי מעהר און אזוי שארפער שטעהט זי מיר פאר די אויגען, און עס דאכט זיך מיר, אז איך הער איהר קול ווי זי רופט צו מיר: „הער מיר אויס, טאמא-פאטער!..“ און איך פארשטעל מיר די אויערען, איך זאל זי גיט הערען, און איך מאך צו די אויגען, איך זאל זי גיט זעהען, און זאג די שמונה עשרה און הער גיט וואס איך זאג, און שלאג זיך אשמונו און ווייס גיט פאר וואס, און מיין לעבען איז צורודערט און אליין בין איך צו-רוחערט, און זאגען זאג איך גיט קיינעם פון מיין בעגעגעניש, און רעד גיט מיט קיינעם פון איהר, און פראגע זיך גיט נאך אויף איהר ביי קיינעם, חאטש איך ווייס, איך ווייס גאנץ גוט, וואו זי איז אין וואו ער איז און וואס זיי טווען, נאר א מכה וועט ביי מיר עמיצער וויסען. גיט דערלעבען וועלען דאס מינע שונאים, אז איך זאל מיר פאר עמיצען בעקלאגען, אט אזא מענש איז טביה!..

איך וואלט א בעלן געווען וויסען, צי אלע מאנסבילען זענען אזוי, צי נאר איך בין אזא משוגענער? א שטייגער פדומה למשל, אמאל טרעפט זיך... איהר וועט גיט לאכען פון מיר? איך האב מורא, איהר וועט לאכען פון מיר... אמאל טרעפט זיך, איך טהו מיר אן אין דער שבת'דיגער קאפאטע, און לאז מיר צו דער באהן און בין שוין גרייט זיך אויפזעצען פארהערן אהין, צו זיי, איך ווייס וואו זיי זיצען... איך געה צו צום קאסיר און הייס מיר געבען א בילעט. פראגע ער מיר: וואוהין? זאג איך: קיין יעהופעץ... זאגט ער: אזא שטאדט איז ביי מיר גיט פארהאן... זאג איך: בין איך גיט שולדיג... און איך קעהר מיר אום צוריק אהיים, טהו אויס די שבת'דיגע קאפאטע און נעם מיר צוריק צו דער ארבייט, צום ביסעל מילכיגס אין צום פערד און

וועגעלע, ווי שטעהט דארטען: איש לפעלו ואדם לעבודתו — דער שניידער
צו דער שער און דער שוסטער צום ווארשטעט... איא איהר לאכט פון מיר?
וואס האב איך אייך געזאגט? איך ווייס אפילו וואס איהר טראכט; איהר
טראכט זיך: „אט דער טביה איז טאקי עפעס נור אחושים!..“ דערפאר רע-
כען איך, אז עד כאן אומרים בשבת הגדול — ס'זאל זיין היינטיגעס מאל גע-
נוג הייסט עס... זייט מיר געזונד און שטארק און שרייבט ברויולעך, גאר
למען השם ניט פֿערגעסען, וואס כ'האב אייך געבעטען: אז ס'זאל זיין פתח
שין שא, איך מוין, איהר זאלט ניט מאכען דערפון קיין פֿיכעל, און אויב
עס וועט אייך אויסקומען שרייבען, זאלט איהר שוין שרייבען פֿון אג'אנדע-
רען, ניט פֿון מיר; אן מיר פֿערגעסט, ווי אין פסוק שטעהט: וי שבהו —
אויס טביה דער מילכיגער!..



יום ק.



יו ס ה.

(ערצהלונג פון א דזשענטעלמען).

איבערדערצהלט ווארט=אין=ווארט.

י.ה.ר. מענט אייך לאכען פון מיר, איהר קאנט אייך
מאכען פון מיר א פֿעליעטאן, אפילו א בוך אויב
איהר ווילט, — איך האב פֿאר אייך קיין מורא נישט, זאג איך
אייך פֿריהער, וואָרום איך בין, ווי איהר קוקט מיר אן, נישט פֿון
די שרעקענדיגע; איך שרעק מיר נישט איבער פֿאר קיין שרײַ-
בער, איך ווער נישט בטל פֿאר קיין דאָקטאָר, פֿאל נישט אראפּ בײַ זיך פֿאר קיין
אדוואָקאט און הויב נישט אן נתפעל צו ווערען, אז מען זאגט מיר יע-
נער שטודירט אויף אינוושינער: איך האָב אויך אַמאָל געשטודירט, איך
בין אליין אויך געווען אַמאָל אַ גימנאָזיסט, אמת, איך האָב די גימנאָזיע
נישט געענדיגט איבער אַמעשה מיט אַ מיידעל; עס האָט זיך אין מיר פֿער-
ליעבט אַ מיידעל (א שטענער יונג בין איך געווען פֿון תמיד) זי האָט געזאָגט,
דאָס מיידעל הייסט עס, אז טאָמער געהם איך זי נישט, געהמט זי איין סם, און
איך האָב זי אזוי געוואָלט געהמען, ווי איהר האָט זי געוואָלט געהמען.
זי איז בײַ מיר געווען נישט קיין בת-יחידה, פֿערשטעהט איהר מיר... ס'איז
אַבער פֿערגאַנגען בײַ אונז צו ווייט, האָט זיך אַרײַנגעמישט אַ ברודער איה-
רער, אַ פֿראַוויזאָר פֿון אַנאָפּטיק, און האָט געזאָגט, אז טאָמער ס'מ'ט זיך
אונזק די שוועסטער זינע — גיעסט ער מיר אַפּ ער ווייסט שוין מיט וואָס...
אין איך האָב זי געמיינט געהמען, זיך אַבגעמוטשעט מיט איהר אַ יאהר דריי.
זי האָט פֿערגלאַנגט פֿון מיר נאָר צוויי זאכען: איך זאָל זיין אין דערהיים און
נישט קוקען אויף פֿרעמדע... איהר האָט עפעס לייעב אזא געשעפֿט? וואָס
זאָל איך טהוין, אז גאָט האָט מיר פֿאַרט בעשאַפֿען מיט אזא פֿנים, אז

אלע מיידלעך מיט אלע ווייבלעך זענען נאך מיר די פארה. איהר מיינט וואס?..
 חלילה!.. גארנישט, מען האט מיך לייעב, — און א סוף. וואו איך קום, וואו
 איך פארה, בעפאלט מען מיך ווי די ביענען, שדכנים עסען מיר אפ דעם
 קאפ, פאשר וואס? אזוי ווי איך בין אינגערמאן א היינטיגער, און א שטע-
 נער יונג, אגעזונדער, מיט א שטיקעל נאמען, און א הויכער פארדינער.
 און א קערביל איז ביי מיר בלאטע, אי טאמא פאדאבנע, לכן ווילען זיי מיך
 אפגילטען! לאז איך זיך מסתמא גישט: „טשעפעט זיך אפ, זאג איך, איך
 האב מיך שוין איינמאל אפגעבריהט!“... טענה'ן זיי מיט מיר: „וואס וועט
 אייך ארען אז איהר וועט אנקוקען נאך א מיידעל?“ נו, ווער זאגט זיך
 אפ פון אזא זאך? קוק איך דערווייל אן מיידלעך און מיידלעך קוקען
 אן מיידל, שלאגען זיך איינס פאר דאס אנדערע, הענגען זיך, ווי איהר זעהט
 מיך לעבען, הענגען זיך אויף מיר! אלע ווילען מיך, אבער אלע! וואס
 זייער קומט מיר ארויס וואס זיי ווילען מיידל, אז איך וויל זיי? נישט? אז די
 וואס איך וויל — ווייס קיינער נישט, נאר איך אליין!.. און דאס איז מיין
 קרענק, און דאס וויל איך אייך טאק? דערצעהלען, און אין איין וועגס טאק?
 בעטען אייך, אז צווישען אונז זאל דאס בלייבען, גישט מחמת מיר, איך האב
 דאך אייך געזאגט אז פאר „פאשר-בען“ האב איך קיין מורא נישט, נאר גלאט
 צו וואס דארף מען עס?.. אט דאס האט איהר אייך, הייסט עס, א הקדמה,
 אצונד וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה אליין.

דאס פערשטעהט איהר שוין אליין מסתמא, אז איך וועל אייך נישט
 זאגען ווער זיי איז און וואס זיי איז און פון וואנען זיי איז. אנקבה איז
 זי, א מיידעל, און דוקא א שטען מיידעל, און דוקא איין ארעמס, איתומה
 געבאך; זיצט מיט דער מוטער, א יונגע אלמנה, אויף א שטענע; האלט א יודישע
 רעסטאראציע, פשר. און איך, דארפט איהר וויסען, האטש איך בין, ווי איהר
 זעהט מיך, א יונגערמאן א היינטיגער, און א שטענער פערדינער און א קערפער
 איז בלאטע, אי טאמא פאדאבנע... פונדעסטוועגען עס איך דוקא פשר,
 גישט מחמת איך בין אזא צדיק און האב חלילה מורא פאר דעם וואס קווי-
 טשעט, נאר פשוט איך היט מיר אפ דעם מאגען, איז איינס; און צווייטענס
 זענען די יודישע עסענס טאק? מעהר בעשעמ'ט אויך... אלזא האלט זיי
 א רעסטאראציע, די אלמנה הייסט עס, און קאכט אליין און באקט אליין;
 און „זי“, די טאכטער הייסט עס, דערלאנגט אליין צום טיש. נאר ווי אזוי
 קאכט מען דארטען! ווי אזוי דערלאנגט מען דארטען! עס זינגט, זאג
 איך אייך, סע פֿינקעלט און סע שטעמער'ט! דארט צו עסען איז א פֿער-

געניגען, נישט אזוי דאס עסען אליין, ווי דאס אנקוקען די מוטער מיט דער טאכטער, איינע שענער פאר דער אנדערער. איהר זאלט אנקוקען אויבעל! שטעהט ביים אויבען, קאכט און באקט, און זעהט אויס אזוי פריש, אזוי זיכער! א פנים — געפאלענער זשניי! הענד — גאלד און זילבער! אויגען — פיינער פלאם! אייך בין אייך מבטיח, אז מען קאן זיך נאך אין איהר אויף פערליעבען!.. היינט, שטעלט אייך פאר איהר'ס אטעמערעל... אייך ווילט נישט צו זעהן קלאר אין די ענינים, אייך שמועס פון „הלכות מידעל“, שמועס אייך... א פנימלעך — בלוט און מילך, בעקלעך צוויי — גאר פאמ — פעשקעלעך, אויגען — קארשען צוויי, האר — זייד, צייהן — פעריל, אהאלז — אלבאסטער, א הענטעל — אויף אויסצוקושען יעדעס גליעד, דאס אויבער — שטע ליפעל קוקט ארויף ווי ביי א קליין קינד, — האט איהר געזעהען א מאל? אייך זאג אייך: אלעס, אלעס איז געטאקט, געשניצט, טאקי עפנים גאר א מין מאדעל אויף אויסצושטעלען, ווי איינער רעדט: „נאט, קוקט און ווערט צעפיקט!..“ דערצו פערמאגט זי איהר אייגענס א געלעכטערעל מיט חגריבעליך אין די בעקעליך, וואס דאס אליין איז שוין ווערט דאס גאנצע געלד, ווארום אז זי לאכט, לאכט אלסדינג: איהר לאכט, און דער טיש לאכט, און די בענקליך לאכען, און די ווענד לאכען — דאס גאנצע לעבען לאכט! אט אזא מין געלעכטערעל איז דאס. נו, אדרבה, געהט קוקט אזעלכס אן און האט דאס פיינד!..

הפלה, וואס זאל אייך אייך לאנג ציהען, אייך האב כמעט פונם ערשטען מוטאג אן געפיהלט, אז אייך בין א געקאכטער; פשוט אבגעקאכט — און שוין! חאטש ביי מיר א מידעל, בעדארפט איהר שוין אליין פער — שטעהן, איז עפעס נישט אזא איי-איי... און יענע מעשיות: „לעבע“, „ראמאן“, פון דעם האב אייך קיינמאל נישט געהאלטען. גארנישט, אזוי, מהכתיתי, פאר וואס נישט?... נאר געהן שיסען זיך צוילעב דעם — פער! דאס פאסט פאר א גימנאזיסטעל פון זעכסטען קלאס, נישט, ווי זאגט איהר, פאר קיין מאנספערשויז...!

דערפיהלט אז אייך בין א געקאכטער, האב אייך געגעבען א געהם די מוטער אויף א זייט, נישט ווי עס רופט זיך אן: „געבעטען א האנד...“ ניין! אייך בין נישט פון די חאפענדיגע... נאר גאר נישט, ווי זאגט איהר, א טאפ אין וואנען שטאדט נישט... און האב געגעבען מיט איהר א רעד אריין: „וואס און ווען, אהין-אדער, ווי האלט איהר מיט דער טאכטער?“... זאגט זי: „ווי זאל אייך מיט איהר האלטען?“ זאג אייך: „אייך שמועס פון

תכלית, שמועם איך? ... „אודאי, זאגט זי, דארף מען זיך זארגען פאר איהר תכלית? זי איז שוין, זאגט זי, א פערזאנלעכע... ווי זי האט אויסגעפירט די דאזיגע ווערטער, האט דאס מיך געגעבען עפנים ווי א שטאף אין הארצען אריין: „וואס הייסט, זאג איך, זי איז א פערזאנלעכע?“, איהר זעהט דאך, מאכט זי צו מיר, וואס פאר א זארגעדיגע געזעהט דאס איז?... אין אקוראט צו די דאזיגע ווערטער קומט אן מסתמא „זי“ אליין, די טאכטער הייסט עס, און אז זי קומט אן ווערט ליכטיג אין אלע ווינקעלעך. — מאמע, נישט געווען נאך יוסף? — זאגט זי צו דער מוטער — און דעם נאמען „יוסף“ טהוט זי א רעד=אויס עפעס מיט א מאדנעם מין גע=זאגט. מיט אזא מין געזאגט הערט אויס נאר א כלה דאס נאמען פון איהר חתן... אזוי מוין איך, דאס הייסט איך בין איבערצייגט אז ס'איז אזוי. און נישט נאר יענס מאל, וואס איך דערצעהל איך; אלע מאל ווען זי האט געגעבען א רעד=אויס דעם נאמען „יוסף“, איז דאס אויסגעקומען ביי איהר עפנים ווי מיט א מין געזאגט: „יוסף“. איהר פערשטעהט? דאס איז נישט גלאט „יוסף“, דאס איז „יוסף“!...

קורץ, אומערום און אלע מאל האב איך נאר געהערט „יוסף“ און „יוסף“. האט מען זיך געזעצט עסען, איז דאס ערשטע ווארט געווען: „וואו איז יוסף?“, „יוסף וועט היינט נישט זיין...“, „יוסף האט געזאגט...“, „יוסף האט געשריבען...“, „יוסף איז געקומען...“, „יוסף האט גענומען...“, „יוסף האט געגעבען...“ יוסף—יוסף, יוסף וואלט שוין וועלען אנקוקען אט דעם „יוסף“, זעהן וואס פאר א פנים ער האט!...

פערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז איך האב אט דעם „יוסף“ פיינד געקראנען ווי א שפיין, חאטש וואס קעהר ער זיך אן מיט מיר? וויס איך! עפנים א יונגעל דארטען, אודאי א „חברה=מאן“ פון די „חברה=לייט“, אדער פון די „יענקעלעך“ ווי „זי“ פלעגט זיי אנרופען מיט איהר געלעכטעריל. „די יענקעליך“ — דער נאמען איז פאר זיי, זאג איך אייך, ווי אנגעמאסטען. דאס זענען טאקי נישט מעהר ווי יענקעלעך, עפנים מאדנע קליינע מענשעלעך, צום מיינסטען פון דעם סארט מענשעלעך, וואס טראגען לאנגע האר און שווארצע העמדלעך — אקוראט דאס, וואס איך האב פיינד... דאס קיין פאראיבעל נישט, איהר אליין, דאכט מיר, טראגט אויך לאנגע האר מיט א שווארץ העמדעל, און אויב איהר מיינט אז ס'איז שען האט איהר מחילה א טעות. איך זאל האבען די ברכות, וואס א „סמאקינג“ מיט א וויסען זשילעט איז שענער... איך, אז איך דערזעה

א שווארץ העמדעל, שטעלט זיך מיר פאר, איך בעט איבער אייער פאד, אויסגעריבענע הויזען... איהר מינט אפשר איך האב זיי עם נישט געזאגט? געזאגט! איך בין א מענטש איין אפגעטליכער, ביי מיר איז נישטא קיין חנפהיען און קיין אונטערלעקען זיך. האט איהר עפנים אויף מיר צו זאגען? קאנט איהר מיר זאגען גלייך אין די אויגען, איך האב נאר פיינד אז מען זאגט מיר, אז איך בין א „בורזשוי“. איך, פארן ווארט „בורזשוי“ קאן געבען א פארהר אריין אין פאך אריין!... וואס פאר א „בורזשוי“ בין איך? איך בין א מענטש גלייך מיט אלע. איך פערשטעה אלסדינג און וויס אלסדינג, ווארום איך לייזען אלע ביכלעך, מיט אלע היינטיגע נייע גאזעטען לייזען איך גלייך מיט אלעמען, היינט וואס בין איך פאר א בורזשוי? דערפאר וואס איך טראג א „סמאקנינג“ מיט א וויסען זשילעט און איהר א שווארץ העמדעל? איך מיינ נישט אייך, איך מיינ אט א יענע „יענקעלעך“, מיט א יענעם יוסף'ן וואס איך דערצעהל אייך... איך האב מיט זיי געהאט עטליכע מאל ביים טיש אזעלכע מיני געשפרעכען, וואס פון זיי האב איך גאנץ גוט ארויסגעזעהען, אז זיי האבען מיר אזוי ליעב פונקט ווי איך זיי, א הארץ, ווי זאגט איהר, פיהלט א הארץ. נאר נאר נישט, געהן ארויס זאגען זיי וואס איך טראג ביי זיך אינוועניג, בין איך אויך נישט מחויב, און אגב האב איך מיר טאקע צו זיי אביסעל צוגעלאנגטשעט, געוואלט איינקויפען זיך אין חברה, נישט אזוי צוליעב זיי, ווי צוליעב דעם „יוסף'ן“, און נישט אזוי צוליעב דעם „יוסף'ן“ ווי צוליעב „איהר“! מיר האט פער דראסען, פערשטעהט איהר מיר, וואס זי לאזט איהם נישט ארויס פונם מויל, און איך האב מיר געגעבען דאס ווארט: איין מאל פאר אלע מאל, שטיינער פונם הימעל זאלען פאלען, די וועלט זאל זיך קעהרען — איך מוז מיר בעקאנען מיט דעם דאזיגען פארשויז! און איך האב אויסגעפיהרט מינס. ביי מיר, אז איך וויל עפנים דערגעהן א זאך, איז גאר נישטא קיין תירוץ. פון געלד שמועסט מען נישט. איך בין דאך א יונגערמאן, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, א סוחר און א שענער פערדענער און א קערביל איז פלאטע, אי טאמאר פאדאבנע...

פערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז איינקויפען זיך אין חברה איז מיר געווען נישט אזוי גרינג ווי איהר מיינט, איך בין מיר געגאנגען פאוואלינקע, טריט ביי טריט. תחלת האב איך אנגעהויבען טהון א ווארף אריין א ווארט אזוי מן הצד, מיט א זיפץ, א קרעכץ אויף צרות הכלל, געבען אנציהערעניש, אז אויף אזעלכע זאכען שפיעלט ביי מיר געלד קיין

ראלע, אז מען בעדארף ארויסווארפֿען א קערבעל מוז מען ארויסווארפֿען.
 איהר פֿערשטעהט וואס הייסט „ארויסווארפֿען“ א קערבעל? איינער „נעהמט
 ארויס“ א קערבעל, דער אנדערער „ווארפט“ ארויס א קערבעל. ס'איז
 א חלוק: „ארויסווארפֿען“ ווערט אנגערופֿען: געגעבען א חאפֿ=ארויס דאס
 בייטעלע און א געהם=ארויס די מטבע — איזוואלטיע, — נאט אייך הייסט
 עס, — נישט געצעהלט! אט אזוי האב איך ליעב; נישט אלע מאל, פֿער-
 שטעהט זיך, נאר דעמאלט ווען מען דארף... דעמאלט ווען מען דארף געבען
 א ווארף=ארויס א פֿינפֿאונצוואנציגער, צי א פֿינציגער, צי אפילו א הונ-
 דערטער, טאר די האנד ניט ציטערען. למשל, איהר זיצט מיט א קאמפאניע
 און צאהלט פֿאר א מיטאג אדער פֿאר א וועטשערע און מען דערלאנגט
 אייך א חשבון, בעדארפט איהר נאר געבען א חאפֿ א קוק אויף דער
 אונטערשטע שורה און רעדען בעת מעשה פֿון עפֿים אנדערש; און אז
 מען ברוינגט אייך אויסגאב בעדארפט איהר נישט צעהלען ווי א מארק-
 יודינע פֿאר ציבעלעס, נאר געבען א געהם און א לעג אריין אין קעשענע-
 און שוין! דאס לעבען איז, פֿערשטעהט איהר מנה, א „חדר“, וואס מען
 דארף איהם דורכגעהן, דורכמאכען; לעבען דארף מען קענען! איך מעג
 זאגען אויף זיך, אז איך קאן לעבען, ווארום איך וויל וואו איין און
 וואו אויס, וואו מען דארף און וואו מען דארף נישט. איהר קאנט זיין
 זיכער אז איך וועל נישט איבערוואלצען קיין מאל, און אויף מיר וועט איהר
 נישט דערקענען קיין מאל, צי בין איך מילכיג צי בין איך פֿליישיק? איהר
 זאלט מיר געווען זעהען דעמאלט צווישען די „ענקעלעך“, וואלט איהר
 געוויס מנגען אז איך בין א „ענקעלע“ גלייך מיט אלע „ענקעלעך“,
 דאס הייסט קאן לאנגע האר האב איך מיר נישט פֿערלאזט, און קיין
 „דעמדעל“ האב איך נישט אנגעטוהן; איך בין געגאנגען דעם זעלבען
 סמאקינג מיטן זעלבען וויסען זשילעט וואס איצט; נאר וואס דען? איך
 האב מיר אינטערעסירט מיט אלץ וואס זיי אינטערעסירט, און האב גערעדט
 פֿון דעם וואס זיי רעדען: „פראלעטאריאט“... „בעבעל“... „מארקס“...
 „רעאגירען“... וכדומה אזעלכע ווערטער האבען זיך געגעבען אלע מאל א שאט
 ביי מיר פֿונם ארבעט, — און מערקווירדיג! וואס מעהר איך האב מיר צו
 זיי געלאנטשעט, אזוי מעהר האבען זיי זיך פֿון מיר דערווייטערט. בעת איך
 פֿלעג אנהויבען שיטען מיט יענע ווערטער „פראלעטאריאט“... „בעבעל“...
 „מארקס“... „רעאגירען“... האב איך בעמערקט, אז די „ענקעלעך“ ווערען
 שטיל, קוקען עפֿים משונה איינס אויף דאס אנדערע, רייניגען זיך בעת מעשה

די צוויי... אין גאָר מעהר! געלד האָבען זיי ביי מיר דוקא גענומען אלע מאָל, אלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, דארפֿט איהר וויסען, איז ביי זיי געווען קאָנצערטען, און אלע מאָל בין איך געווען דער ערשטער אויפֿין פֿייער: — דער „דזשענטעלמען“ וועט מסתמא היינט אויף געהמען א בילעט ערשטע ריידע פֿאַר א דרייערל?

דער „דזשענטעלמען“, — קיין אנדער נאָמען האָב איך ביי זיי נישט געהאט — האָט געמוזט געהמען אלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג א בילעט פֿאַר א דרייערל, א ברירה האָט ער געהאט? דערפֿאַר אָבער אז דער „דזשענטעלמען“ פֿלעגט אריינקומען בעת די „יענקעלעך“ האָבען געהאלטען אין מיטען א שמועס, פֿלעג ווערען שטיל, שא, גלייך ווי מען האָט גאָר נישט גערעדט קיין מאָל. שטומע מענטשען!... פֿערשטעהט זיך פֿון זיך זעלבער, אז דעם „דזשענטעלמען“ האָט דאָס געברענגט און געבראָטען, נאָר וואָס האָט ער געקענט מאַכען? איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז ווי פֿאַלד איך וויל געפֿיס דערגעהן, איז ביי מיר נישט פֿאַרהאן קיין טייער. אזוי לאַנג אזוי ברייט, איך האָב מיר אַריינגעלאָנטשעט צו חברה, חאָטש אויף אזוי פֿיעל, אז מען האָט מיר ערלויבט צו זיין ביי זיי אויף א „דיסקוסיע“, — דאָרט, האָט מען מיר געזאָגט, וועט „יוסף“ האַלטען א רעדע... קאָנט איהר פֿערשטעהן מיין שמחה, אז איך האָב דערלעבט אזא זאך; איך וועל זוכה זיין זעהען אַט דעם „יוסף“ און וועל איהם הערען רעדען!...

וואו וועט זיין די דיסקוסיע און ווען וועט זי זיין — דאָס האָט מען מכוּל געקאָנט ביי זיי וויסען. איך האָב זיי גאָר נישט געוואָלט פֿרעגען אפֿילו: איך האָב געוואוסט, אז מען וועט מסתמא קומען און מען וועט מיר זאָגען. ביי די „יענקעלעך“, דארפֿט איהר וויסען, געהט אלסדינג צו בסוד. אויף זייער לשון ווערט עס אנגערופֿען „קאנספֿעריישען“, איך געדענק דאָס דאָזיגע וואָרט אויף אויסזעניג. איך האָב עס פֿערשריבען ביי זיך אין ביכעל. איך, אז איך דערדער אַ שען וואָרט, טהו איך עס פֿאַלד אַ נעהם און א שרייב אריין צו זיך אין ביכעל. אויב עס וועט צוניטן קומען, אָדער ניין — ווייס איך נישט; נאָר שאַדען אודאי נישט.

הפֿלל איינמאָל אין אַ שענעם זומערשטאָג, שבת איז דאָס געווען, טהוען א קום אריין צו מיר צוויי „יענקעלעך“, מיט שוואַרצע העמדלעך געוויינטליך, און טהוען מיר א רוף ארויס: „קומט!“ „וואָהין?“ „וואָס געהט'ס אייך אָן? קומט מיט אונז“... העלפֿט נישט, מוז מען געהן.... און מיר האָבען זיך געטהון אַ לאַז העט-ווייט אונטער דער שטאָדט ארויס און

טאקן אין וואלד ארין, און בשעת געהן בענגענגען מיר אלע מאל איין אנדער, "יענקעלע" זיצען אונטער א בויס, קוקט בלומר'שט קיין צפון-זייט און טהוט א מורקע ארויס: "רעכטס!" אדער: "לינקס"... זאגען אז איך האב מורא געהאט איז א נאר'שקייט; וואס האט מען מורא צו האבען פאר א יודען? נאר גלאט סי'איז מיר עפנים נישט אנגעשטאנען די מעשה, וואס איך, א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פערדינער, און א קערפּעל איז בלאטע, אי טאמא פאדאבנע, זאל מיך לאזען פיהרען פון יונגלעך, "יענקעלעך"! איהר פערשטעהט?...!

וואס טוה איך, מיר זענען געגאנגען און געגאנגען, געגאנגען גען און געגאנגען, ווי זאגט איהר, וואלד איין וואלד אויס, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז מיר האבען זיך דערשלאגען צו א גרויסען הויכען בארג, און ערשט אז מיר האבען ארויפגעקלעטערט אויף דעם דאזיגען בארג, געגעבען זיך א לאזן בארג אראפ, האב איך דערזעהן פאר זיך א שווארצע מחנה קעפ. דאס זענען געזעסען אויף דער ערד חברה, "יענקעלעך" בחורים'לעך אין שווארצע העמדלעך, מידלעך אין בלוזקעס, און גלאט יונגעלייט, אבער א גוזמא! איך האב מורא אויב נישט א דריי טויזענד שטיק און אפשר נאך מעהר, וואו שטיל — האטש א פליג פליה דורך! שטיל אויף די שפיץ פונגער זענען מיר צוגעגאנגען צו דער מחנה קעפ, זיך געגעבען א זעץ אנדער אויף דער ערד, און איך האב גענומען איינקוקען זיך, וואו איז דא ערגין דער "יוסף"? און איך האב דערזעהען... שטעלט אייך פאר וועמען? איך האב דערזעהען א בעקאנטען פארשוין, טאקן איינעם פון די "יענקעלעך", וואס האבען אין איינעם מיט מיר געגעסען ביי דער אלמנה אין דער רעם-טאראציע!...! וואס האסט דו דיר!

דער ערשטער געדאנק מינער איז געווען: "סוף הבל?...! אט דאס איז נאר?...! אט דאס איז ער אט דער "יוסף"?.. און איך האב געמיינט, אז ער איז מי יודע וואס! מיט הערנער!..." איך וועל אייך זאגען דעם רעכטען אמת, עס האט מיר כמעט הנאה געטהון; ניין, טאקן שטארק הנאה געטהון, וואס ס'האט זיך אזוי אויסגעלאזט... איך האב געמאכט א פערגלייכונג צווישען "איהם" מיט מיר, נישט מחמת איך האלט מיך פאר אזא גרויסען פארשוין, וואס זאל נישט זיין שוין קיין שענערעס פאר מיר. איך בין נישט גענארט, איך ווילס אז ס'איז פארהאן שענערע פון מיר אויך, נאר וועדליג "ער"...! איהר פערשטעהט? איך וועל אייך איהם אויסמאלען אקוראט, ווי אזוי איך האב איהם דערזעהען די ערשטע מינוט: צוגעשפארט צו א בויס

איז געשטאנען א קליינס, א בליינס, אגאויסגעדארטס, אגאויסגעטריקענטס, מיט א שמאל הארץ, מיט ווייטע בלאסע, איינגעפאלענע בעקלעך, עטוואס רויטליך, און פערברעמט מיט נאך נאך קליינע בלאנדע הערלעך, נאך א שטערן א הויכער, א ווייטער, א ברויטער, און אויגען א פאר גרויע ווי ביי א קאץ, נאך ברענגענדיגע, און א מויל — און סע רעדט: שטראף מיך גאט, אויב איך הויב געם און צו פערשטעהן נאך עד היום, פון וואנען האט זיך גענומען אזא כח ביי דעם דאן ווען נפש אויף צו רעדען אזוי הויך און אזוי גיך און אזוי פועל און אזוי לאנג און מיט אזא היץ און מיט אזא ברען און מיט אזא פלייער: איך קאן אייך זאגען, אז דאס איז געווען עינט גלאט גערעדט, ווי מענטשען רעדען. דאס איז געווען אדער א שווארץ יאהר, אדער א מאשינע אזעלכע, וואס מען האט זי אנגעדריעהט; אדער פון אויבען איז געווען עפנים אזעלכעס, וואס האט געשאטען מיט ווערטער, געגאסען מיט פלייער; אדער דאס האט גאר דער בוים גערעדט... עס האט זיך מיר אויסגעראכט אלע מאל, אז אט=אט הויפט זיך אויף אט דער קליינער נפש מיט די איינגעפאלענע רויטליכע בעקלעך און מיט די גרויע אויגען און טהוט א פליה וואועק אינאיינעם מיט די ווערטער אהינצו ערגיין ארויף... ניין! זאגט אייך וואס איהר ווילט, איך האב שוין געהערט אויף מיין לעבען די גרעסטע און די שענסטע אדוואקאטען — אזא מין רעדען האב איך קיינמאל נישט געהערט און וועל שוין דאכט זיך קיינמאל נישט הערען אויף...

וויפילעל דאס רעדען זיינס האט געדויערט ווייט איך נישט; איך האב נישט געקוקט אויפ'ן זינגער. איך האב געקוקט אויף איהם און האב געקוקט אויף דער מחנה קעפ, וואס איז געוועסען אויף דער ערד און האבען גע- שלונגען איטליכס ווארט, ווי די הונגעריגע און ווי די דורשטיגע... נאך ווער עס האט נישט געזעהען בעת מעשה "זי", דער האט נישט געזעהען קיין שענס אויף זיין לעבען! צווישען דער מחנה קעפ האב איך דערוועהן "זי" זיצען אויף דער ערד, די פנים אונטער זיך, די הענט צענויפגעלעגט אויפ'ן הארצען, דאס פנים לייכט, די בעקלעך פלאמען, דאס אויבערשטע ליפעל קוקט ארויף, און די שענע קארשען=אויגען שמייכלען און גלייך צו איהם, גלייך צו איהם... למאי זאל איך לייקענען? איך האב אין דער מינוט מקנא געווען איהם נישט אזוי אויף דעם כח פון זיין רעדען, נישט אזוי אויף דעם כבוד מיט'ן פאטשען בראווא, וואס מען האט איהם געפאטשט נאכדעם אז ער האט אויפגעהערט צו רעדען, — נישט אויף די זאך האב

איך איהם אזוי נישט מקנא געווען, ווי אויף דעם קוקען, וואס „זי“ האט
 אויף איהם געקוקט! פאר איין קוק אזעלכען, פאר איהרען, וואלט איך
 אוועקגעגעבן — איך וויל אלליין נישט וואס! דער דאזיגער קוק האט גערעדט
 ווערטער. עס האט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאגט,
 מיט יענעם בעקאנטען געזאנג: „יוסף“! איך האב איך דאך געזאגט שוין,
 אז ביי מיר איז א מוידעל נישט קיין אי-אי-אי! איך האב שוין געזעהן
 מוידעלעך, ווארום איך בין א יונגערמאן, קאן מען זאגען, נישט קיין מואוסער,
 א היינטיגער, און א שענער פערדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי
 טאמא פאדאבנע... נאר אזוי קוקען האט אויף מיר נישט געקוקט מיין
 ווייב אפילו אין די גוטע יארהען, בעת זי איז אויסגעגאנגען נאך מינע
 טריט... איך בין א בעלן געווען מיט א כיון צוגעהן צו איהר נאעהנט,
 זיך אוועקוועצען פמעט געבען איהר, זיך דרעהן איהר פאר די אויגען ווי
 א פליג, זשומען אין אויער ארעין ווי א קאמאר, — ווער? וואס? א געכטיגער
 טאג — איהרע אויגען האבען זיך ווי צוויי פיאווקעס איינגעזויגען אין זיינע
 אויגען, און זיינע אויגען — אין איהרע אויגען, און עס האט זיך מיר
 אויסגעדאכט אז די צוויי „ער“ און „זי“, זעהען קיינעם נישט פאר זיך, נאר
 איינס דאס אנדערע: ער „זי“ און זי „איהם“, און ווייטער דארפן זיי קיינעם
 נישט! חבוב הקבר, זאג איך איך, איז א גאר נישט אקעגען דעם, וואס
 איך האב בעת מעשה געפיהלט. א גיהנם האט געקאכט ביי מיר אין הארצען,
 איך וויל נישט אויף וועמען: אויף „איהר“, צי אויף „איהם“, צי אויף ווי
 ביידע, צי גאר אויף זיך אליין?... איך בין יענעם אויפדערנאכט געקומען
 אהיים מיט א מוראדיג קאפאנעהטאג און האב מיך געלעגט שלאפען מיט
 דער דעה, אז, ווייל איך וועל לעבען, זאל מיין פוס דארט נישט זיין, ביי
 דער אלמנה הייסט עס. איך דארף זיי אלע אויף 700 פפרות! וואס דארף
 איך זיי? וואס, נישט אזוי?... און אז איך בין אויפגעשטאנען אין דערפריה,
 האב איך קוים דערלעבט די מינוט די רגע ס'זאל שוין ווערען זינגער צוויי,
 די צייט פון מיטאג, און בין מסתמא גלייך אוועק אהין, און האב דוקא
 געטראפען ביי'ם טיש די גאנצע חברה „ענקעלעך“ וואס תמיד, און „ער“ איז
 אויך געווען בתוכם. — איך וויל נישט ווי אזוי איהר; איך, אז איך זעה
 אנארטיסט, אדער א מיניסטער, אדער אזוי א פערזאנלעכע מענשען, וואס
 אפילו מיר אלע ווייסען גאנץ גוט, אז ער איז א מענש גלייך מיט אלע מענ-
 שען, עסט גלייך מיט אלעמען און טרינקט גלייך מיט אלעמען, נאר קוים
 זאגט מען מיר, אז דאס איז אנארטיסט אדער א מיניסטער אדער אזוי

א בעריהמטער מענטש, דאכט זיך מיר שוין אויס, אז ער איז נישט גלייך מיט אלעמען, אז עפּים ליעגט אין איהם אזעלכס, וואס מען קאן עס, ווי זאגט איהר, נישט אנטאפען... אזוי איז געווען מיט מיר, אז איך האב דערוועהען „איהם“ נאך דער דרשה; דאכט זיך דער אייגענער יענקעלע, וואס תמיד, נאך פארט נישט דער. עפעס ליעגט אין איהם אזעלכס. עפעס שטעהט אנטגעצויכענט ביי איהם אויפן פנים; וואס – ווייס איך אליין נישט; נאך איך וואלט פאר דעם „עפּים“ אוועקגעבען מי יודע וויפילע! נישט מחמת איך בעדארף עס האבען; אויף וואס בעדארף איך עס? אויף 99 כפרות! איך האב עס נאך געוואלט צולעב „איהר“, ווארום „זי“ איז נישט אפגעטראטען פון „איהם“ אויף קיין מינוט, און אפילו דעמאלט ווען זי איז צוגעגאנגען צו מיר און גערעדט מיט מיר, האט זי אויך אין זינען געהאט „איהם“, נישט מיר. איך בין, דארפט איהר וויסען א מביין אויף די זאכען. מיר קאסט עס גענוג רבי געלד... עס האט זיך אנגעהויבען פאר מיר א נייער גיהנם: פריהער, איידער אייך האב געוואוסט ווער דער יוסף איז, האט זיך מיר געמאלט אין מיין פח הדמיון א הויכער, א שענער, א געזונדער, א מאנספערשויין און איך האב איהם נישט געקאנט לידען, מקנא געווען און פיינט געהאט, ווי איהר קאנט זיך נאך פארשטעלען. איצט, אז איך בין שוין געוואהר געווארען, ווער דער מאנספערשויין איז, אז דאס איז גאר א „יענקעלע“ גלייך מיט אלע „יענקעלעך“, האט מיר פערדראסען... איך ווייס נישט אויף וועמען: צי אויף „איהר“ וואס זי פערנעטערט איהם אזוי (און אז זי פערנעטערט איהם דאס זעהט דאך א בלינדער אויף), צי אויף „איהם“, וואס גאט האט איהם געגעבען אזא פח הדבור, צי אויף זיך אליין האט מיר פערדראסען, למאי האב איך נישט אזא פח?.. נישט מחמת איך דארף עס אזוי נויטיג האבען, צו וואס דארף איך עס? און נישט מחמת איך בין חלילה אהן א צונג. מיינט נישט! איך אז איך וויל רעדען – קאן איך! איך האב שוין א מאל גע-רעדט אויף א „זאסעדאניע“ און דוקא אין „קופעטשעסקע קלוב“, זאגט דער עולם, אז איך רעד נישט שלעכט, גאר נישט שלעכט... דער פערדראס וואס מיר האט פערדראסען, קאן איך אייך מיט ווערטער נישט ארויסגעבען; דאס דארף מען פערשטעהן; ניין, דאס דארף מען פיהלען, מען בעדארף זיין אויף מיין ארט, קומען אלע טאג אין דער רעסטאראציע, אנקוקען „זי“ מיטן וויסען פארטוכעל וואס סע שעמערט, איהר שען ליכטיג פנים, וואס סע שיינט און וואס סע זינגט; הערען איהר זיס קול, וואס קוויקט, איהר געלעכטערל וואס צוגעהט זיך אין יעדען אבר, און בשעת מעשה זעהען „איהם“ און פיה-

לען אז דאס איז אינגאנצען צוליעב איהם, און נאר צוליעב איהם אליין און ווייטער קיינעם נישט! ניין, מען דארף איהם צונעהמען פֿונ'ם וועג, מען דארף ער זאל אוועק, מען דארף זינער פטור ווערען. נאר ווי אזוי? איך וועל דאך נישט געהן סמען איהם, אדער שיסען; איך בין דאך נישט קיין רוצח, איך בין דאך א יוד... ארויסרופען איהם אויף א דוועל? — פֿע! אין א „ראמאן“ רופט מען ארויס אויף א דוועל, אי דאס גלויב איך נישט, ס'זאל זיין אמת; ס'איז נאר גלאט אזוי, אויף צו בעשרייבען, קומט אויס שענער... אזוי האלט איך... איך בין געפאלען אויף א שענער המצאה: איך וועל מיך דורכשמועסען מיט איהם אליין, ווי זאגט איהר: „אפגעבען דעם שלעסעל דעם גנב אין האנד אריין“... איא, א פלאן? און נישט לאנג געטראכט — איך האב פֿינד לאנג טראכטען — טרו איך מיך ארויף אן צו איהם איין מאל נאכ'ן עסען:

— איהר ווייסט? איך האב צו אייך א נויטיגען עסק. איך האב מיט אייך וואס צו רעדען.

און ער? זאל דאס אפילו אריהר טהון מיט איין אבר. נאר נישט! נאר אנדערענע שטעלט אויף מיר זינע פראסטע גרויע אויגען, ווי איינער רעדט:

— הנני, איך בין אנגעברייט.

— ניין! — מאך איך צו איהם — ניין, נישט דא, אונטער פֿיער אויגען. איך וויל ס'זאל זיין ווי מע זאגט, אונטער פֿיער אויגען.

— קומט — מאכט ער צו מיר און פֿיהרט מיך ארויס אין דרויסען ארויס און שטעלט זיך אוועק אקעגען מיר און ווארט, ווי איינער רעדט:

— נו? פֿאר וואס דברט מען נישט? — נישט אט דא — מאך איך צו איהם — ווען טרעפט מען אייך אין דערהיים?

— איך קאן זיין ביי אייך — מאכט ער צו מיר און פֿערחאפט זיך אפער באלד — און אויב איהר ווילט... זייט איהר ביי מיר מארגען פֿון... (און ער טהוט א נעהם ארויס דעם זינגער) פֿון האלב צעהן ביז האלב עלף אין דער פֿריה... נאט אייך מיין אדרעס.

אזוי מאכט ער צו מיר און קוועטשט מיר, און קוועטשט מיר די האנד, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „קאנספירירישען“? — קאנספירירישען, האט קיין יסורים נישט! — מאך איך צו איהם, און מיר צעגעהען זיך, ווי זאגט איהר, אימליכער אין זיין רוה אריין...

אודאי בין איך יענע נאכט נישט געשלאפֿען: איך בין, פֿערשטעהט איהר מיך, געלעגן אין איינע אנגסטען און נאָר געטראכט: וואָס וועל איך איהם זאָגען א שטייגער? פֿון וואַנען זאל איך אָנהויבען? און וואָס וועל איך טהון טאָמער טהוט ער מיר אַ זאָג:

— הערר דזשענטעלמען, וואָס האָט איהר אייך צו מישען אין פֿרעמדע עסקים? וואָס פֿאַר אַ מחותן זענט איהר, הערר דזשענטעלמען, מיט אַ מיין־דעל, וואָס איינער פֿון די „ענקעלעך“ רעכענט זי פֿאַר אַ כלה שוין פֿון ווייז איך ווען?..

וואָס ענטפֿערט מען איהם דערויף? אָדער וואָס טהו איך, אז ער געהט מיך אַ שטייגער פֿאַרן קארק און טהוט מיך אַ שמיים אראָפּ פֿון אלע טרעפּ? דאָס הייסט קיין מורא האָב איך נישט, וואָס האָב איך פֿאַר איהם מורא? איך בין דאָ געקומען צו איהם מכּוּחַ איין עסק, ממה־נפשׁ: יא — יא, גיין — גיין; וואַרפֿען זיך איז נישטא פֿאַר וואָס!..

אַט אזוי בין איך געלעגן אין מחשבות די גאנצע נאכט, און אויף מאַרגען האָלב צעהן דעם זייגער האָב איך שוין געקלעטערט צו איהם ער־געין אין אלדע שוואַרצע יאהר אויף אַ בוידעם, אפשר דריטהאלבען הונדערט טרעפּ, און האָב איהם אַקוראט געטראפֿען אין דערהיים מיט נאָך אַ פֿאַר „ענקעלעך“ וואָס אז זיי האָבען מיך דערוועהן, האָבען זיי זיך עפּים מאַדנע איבערגעקוקט איינס מיטן אנדערען, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט דאָ צו טהון דער דזשענטעלמען?..“ נאָר מיין פֿויגעל האָט זיי געגעבען אַ ווינק זיי זאלען געהמען דעם וועג, און מינע „ענקעלעך“ האָבען זיך דוקא געשטויסען וואָס מע מינט, געטהון זיך אַ געהם צו די היטלעך — און געלם געוואַרען.

געבליעבען מיט איהם אליין, ווי זאָגט איהר, אונטער פֿיער אויגען, געהם איך און טהו איהם אַ לעג אוועק אַ דרשה: אזוי און אזוי, אז איך בין אליין, חאטש איך בין אַ געשעפֿטסמאן, אַ מענש מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שע־נער פֿערדענער, און אַ קערבעל איז בלאַטשע, אי טאָמא פֿאדאָבנע, פֿונדעסט־וועגען ווייז איך אלסדינג וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, וואָרום איך בין, דארפֿט איהר וויסען, אַ היינטיגער, איך לייגען אלסדינג, אלע נייע גא־זעטען און זשורנאלען, און איך געהם און טהו אַ שיט אַזיס אלע מאַדנע ווערטער: „פראַלעטאריאט“, „בעבעל“, „מארקס“, „רעאָגירען“... „קאָנס־פיריישען“ וכדומה... אויסגעדערט, מאכט ער צו מיר דוקא פראַסט און ווייך און אָהן שום הויכע ווערטער:

— מיט וואס זשע קאן איך אייך דיענען?
 — מיט א קליינגקייט — זאג איך — מיט אנעצה.
 — איך? .. אייך? .. אנעצה? ..

אזוי מאכט ער צו מיר און טהוט א שטעל אוועק אויף מיר די פראסטע גרויע אויגען, ווי איינער רעדט: „ווי קום איך, אזא שנעק ווי איך בין, געבען עצות אזא דזשענטעלמען?..“ איהר פערשטעהט? ס'איז איהם אליין געווען פריקרע, ווי זאגט איהר, איבער דער טבע. און מיר איז דאך אודאי געווען פריקרע, נאר וואס זאל איך טהון? איך האב דאך שוין אנגעהויבען, בע-דארף מען דערפיהרען, ווי זאגט איהר, צו א ברעג. און איך געהם און טהו איהם א זאג-אויס, וואס מיך קוועטשט מיט א דערצעהל-אויס, וואס ביי מיר אויפ'ן הארצען טהוט זיך פון דער ערשטער מינוט, וואס איך האב „זי“ דער-זעהען, ביז צו היינטיגען טאג, ממש איך לעב נישט, דאס הייסט „זי“ לאזט מיך נישט לעבען!.. איך בין דאס גאר נישט געוואהנט געווארען, זאג איך, אז איבער א מידעל — זי מעג זיך זיין אפילו די בת-מלכה אליין, — זאל איך אזוי „רעאגירען“, ווארום סך-הכל בין איך דאך גאר א יונגערמאן, האטש א היינטיגער, דאך א סוחר מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פערדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמא פאדאבנע...

אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר ווידער אמאל פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער:

— אויב איהר פרעגט ביי מיר אנעצה, וואלט איך אייך זאגען, איהר זאלט רעדען מיט „איהר“ אליין...
 — נו, און איהר? זאג איך.

— איך וויל נישט — מאכט ער צו מיר און פערחאפט זיך באלד — איך קאן נישט, איך האב קיין צייט נישט פערנעהמען זיך מיט אזעלכע זאכען.

— גיין! — מאך איך צו איהם — נישט דאס מיין איך. איך פערלאנג נישט פון אייך, אז איהר זאלט מיט איהר רעדען. ווי קאן איך דאס פערלאנגען? איך פרעג אייך גאר, וואס וועט איהר זאגען דערויף?..

— וואס קאן איך — זאגט ער — דערויף זאגען? אויב איהר געפיהל צו אייך איז אזוי ווי איינער געפיהל צו איהר...

אזוי מאכט ער צו מיר פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער, און געהט און טהוט א נעהם ארויס דעם זינגער, ווי איינער רעדט: „אונזער שמועס איז שוין באלד ווי געענדיגט“... די קוינץ פון קוקען אויפ'ן זינגער, דארפט איהר וויסען, פערשטעהט איך גאנץ גוט. איך, אז איך וויל יענעם פטור

ווערען, בין איך מיך אויך אזוי גורג. דער חסרון איז וואס נישט יעדער שטוימט זיך וואס מען מיינט. איך, זעהט איהר, האב מיך דוקא יא אנגעשטויסען און האב מיר געגעבען א הויב אויף, געבעטען איהם אז די מעשה זאל בלייבען צווישען אונז, „קאנספירירישען“ הייסט עס, און בין אוועק אהיים. וואס זאל איך אייך זאגען? דאס ווארט „פֿרעהליך“ איז א הונד! „גליקליך“? — נאך אלץ נישט דאס! אויפֿן זיבעציגסטען הימעל!!! וועמען איך האב נישט געגעגענט האט זיך מיר, הערט איהר, געגליסט נאך ארומחאפען קושען. אלע און אלעס האבען געקומען אין מיינע אויגען גאר א בעזונדער חן. פֿון יוסף אליין שמועסט מען נישט: איך האב איהם יענעם טאג ליעב געקראגען ממש ווי איין אייגענעם ברודער. איך זאל מיך נישט שעמען וואלט איך מיך אומגעקעהרט איהם א קוש טהון, און איך זאל נישט מורא האבען, אז ער וועט זיך געפינען בעליידגט, וואלט איך איהם אונטערגעטראגען א מתנה: א גאלדענעם זינגער מיט א שען קייטעל מיט א היבשען ברעלאק.

פֿאר גרויס שמחה בין איך גאר אוועק אין קלוב. איך, דארפט איהר וויסען טהו מיך א חאפ אריין אמאל אין קלוב אריין, ווי זאגט איהר „צווישען טאג און נאכט“, נישט מחמת איך האב ליעב דאס שפיעל, איך אליין שפיעל נישט; נאר איך האב ליעב זעהען ווי יענער שפיעלט; און אמאל, זעלטען — זעלטען, געבען א „שמיר“ אונטער אויף יענעם קארט, איז איינס פֿון די צוויי: אדער מען געהמט אויס, אדער מען ווערט בעגראפען. דאס מאל איז מיר דוקא געראטען, ס'איז מיר אוועקגעגאנגען דאס קערטעל זאג איך אייך, ווי קיינמאל נישט! איך האב אנגעשלאגען א שען קערטעל און האב געגעבען א רוף צוגיף די חברה „פאסיואקעס“ (אזוי הייסען ביי אונז אין קלוב די דאזיגע, וואס בלייבען אהן קליין געלד) און האב געגעבען א שטעל אוועק א וועטשערע און דוקא מיט שאמפאניער וויין „רעדערער“ און אז איך בין געקומען אהיים, — געווען שוין גרויסער טאג — האב איך געטראפען ביי זיך אויפֿן טיש א העפעש, אז מען רופט מיך ארויס עקסטרא צוליעב זעהר א נויטיגען געשעפט. און דאס ווייסט איהר דאך מסתמא, אז „נאש-בראט“, ווי באלד ער געקומט א העפעש מכוח געשעפט, איז א סוף, פֿארפאלען, ווי זאגט איהר, די קוה מיטן שטריקעל, א כפרה אלסדינג, מען הויפט זיך אויף און מען פֿאהרט.

אווועקגעפֿאהרען בין איך אייגענטליך אויף צוויי טאג און געזוימט האב איך מיך געוויינטליך דריי וואכען, און אז איך בין געקומען צוריק האב איך דאך באלד געגעבען א לויף אוועק אין דער רעסטאראציע עסען, און

האָב געטראָפֿען דאָרטען איין איבערקערעניש: פֿון די „יענקעלעך“ איז נישט געבליבען קיין האָר אפילו, און די וואָס זענען געבליבען, זענען אויף געווען נישט דאָס וואָס תמיד: עפֿים זענען זיי מיר געווען ווי צודרעהט, משונה צורידערט און צופֿלאַכטען, זיי האָבען אָנגעהאפט דאָס עסען, ווי זאָגט איהר, על רגל אחת, און צוקראַכען זיך מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפֿ, ווי די הינט גאָר אַ רעגען, דער אַהער און דער אַהין...

נאָר מעהר פֿון אלעם האָט מיך געוואונדערט: וואו איז יוסף? פֿאַר וואָס זעהט מען נישט יוסף? איך קוק מיך צו צו די „יענקעלעך“ — עפֿים איז מען מיר מאַדנע האָפֿערדיג, עפֿים שטיקט מען זיך: שו=שו! שו=שו!... ס'איז ביי זיי נישט נאָר קאָנספּיראַטען, ס'איז שוין, ווי זאָגט איהר, „קאָנספּיראַטען“=שפּקאָנספּיראַטען!... איך טהו מיך אַ קוק איין אין איהר — „זי“ איז מיר אויף משונה שווייגענדיג, פֿערטראַכט און שטארק „קאָנספּיראַטען“=שענדיג... די שענע פֿעקלעך פֿלאַמען נישט, די קארשען=אויגען שמויכלען נישט, וואו זענען אַהינגעקומען די חן=גריבלעך וואָס פֿעמען זיך: נאָ קוש מיך! עפֿים הערט מען נישט מעהר איהר געלעכטעריל, יענץ געלעכטעריל, וואָס אז זי הויבט אָן צו לאַכען לאַכט מיט איהר אַלסדינג, איהר, און דער טיש, און די ביינקלעך, און די ווענד, און דאָס גאַנצע לעבען!...

דאָס פֿערשטעהט איהר דאָך מסתמא אליין, אז שטארק ביינקען האָב איך גאָר דעם יוסף? נישט געבוינקט... איך האָב מיר נאָר געבראָכען דעם קאָפּ: וואו האָט ער געקאָנט געלעבן? צו אויף אַ קורצע צייט, צו אויף שטענדיג? צו שחיבת ער ברויולעך, צו ניין? פֿרעגען ביי די „יענקעלעך“ — גענטפֿערן זיי דען? זיי קוקען אייף אין די אויגען אַריין, קאלופֿען בשעת=מעשה די צייהן און שווייגען, ווי אַינער רעדט: „יונגער=מאן, אז איהר וועט וועלען אַלסדינג וויסען וועט איהר גיך אלט ווערען...“ ערשט מיט אמאָל אין אַ שענעם פֿריהמאָרגען איך קום צוגעהן איין מאָל אין דער רעסטאָראַציע עסען, טרעף איך די „יענקעלעך“ זיצען אלע אַרום טיש, אַינגער לייגעט פֿון אַ פֿלאַט און דער גאַנצער איבעריגער עולם האַרכט. אַ פנים אז דאָס מוז זיין פֿון יוסף. פֿון וואַנען ווייס איך עס? פֿון „איהר“. „זי“ מיט'ן וויסען פֿאַרטוכעל און מיט די קארשען=אויגען שטעהט ביי דער זייט, צוגויפֿגעלייגט די הענד אויפֿין האַרצען, דאָס פנים לייכט, די פֿעקלעך פֿלאַמען, דאָס אויבערשטע ליפֿעל קוקט אַרויף — פונקט ווי דע=מאָלט אין וואַלד... דער חילוק איז נאָר געווען, וואָס דעמאָלט האָבען די שענע קארשען=אויגען געקוקט אויף יוסף, און איצט האָבען זיי געבלאָנזעט

ערגיין אין דער לופטען, געזוכט א פנים אליך איהם, אליך יוסף... וואס
טויג אייך, איך האב קוים הערלעכט ווי זאלען אוועקלייגען דאס בלאט,
האב איך עם געגעבען איין עפען-אויף און א קוק אריין אינווייניג — און
עס איז מיר מיט אמאל פערענטפערט געווארען אלע קשיות: מיין יוסף
האט געהאלטען אין דער ארבייט... איך האב אבער געוואוסט,
אז ער וועט נישט נישט אפשיידען; אז נישט היינט מארגען, — אריין אין
קרויט מוז ער... דעם שפיין האט מען, געוויינטליך, נאך נישט געקאנט
וויסען, נאר פערשטאנען האט מען אז א קניפ איין בעקעלע, ווי זאגט איהר,
וועט מען איהם נישט געבען, קיין האנג וועט ער נישט לעקען און קיין
בשמים וועט ער נישט שמעקען...

וואס ביי מיר איז געווען דעמאלט אויפן הארצען קאן איך אייך
נישט איבערגעבען; זאגען אז ס'זאל מיך שטארק ארען קאן איך נישט,
ווארום ער איז מיר דאך פארט געשטאנען פאפערליך, ווי זאגט איהר, א
ביין אין האלד... און ווידער איך זאל זאגען, אז עם האט מיך געפרייט, איז
דאס אויך נישט אינגאנצען אמת, ווי זאגט איהר, מיט געפיהל, מע טאר דאך
אזעלכס נישט ווינשען דעם ערגסטען שונא אפילו. אדרבה, איך האב איהם
געווינשען מיט'ן גאנצען הארצען, מענט איהר מיר זיכער גלויבען, אז גאט
זאל איהם א נס טהון און מע זאל איהם... אינגאנצען הייסט עם אפרייניג
גען — דאס קאן דאך נישט זיין; נאר אזוי עפנים א גרינגע שטראף... איהר
פערשטעהט?...

ווי אין א טשאר, זאג איך אייך, בין איך ארומגעגאנגען די עטליכע
מעג, זיך גאר קיין ארט נישט געקאנט געפינען. און אז איך בין געוואהר
געווארען, אז דער עסק האט זיך שוין ברוך השם געענדיגט און אז מארגען
ווערט ארויסגערואגען דער פסק, שוועהר איך אייך ביי מיין לעבען —
ס'איז ביי מיר טייער — אז איך בין יענע גאכט נישט געשלאפען, נישט אנגע-
הויבען שלאפען, זיך געקאממעט פון איין זייט אויף דער אנדערער, און
געמוזט סוף כל סוף אויפשמעהן, און האב מיך געפרובט געבען א קוק-
אריין אין קלוב אריין, נישט אזוי צוליעב דער שפיעל, ווי איך האב גערע-
כענט טאמער וועל איך קאנען פערנעסען חאטש אויף א מינוט... דאס הארץ
איז מיר עפנים געווען צו שוועהר, איך האב געפיהלט, כמעט געוואוסט אז
ער האלט שטאל.

און כך הוה. איך קום אין דער געוויינטליכער צייט אין דער רעסטא-
ראציע, בעגעגען איך פון דארט ארויסשפרינגען צוויי "ענקעלעך", שטארק

צעפלאכטען, פארטארעראמט — סכנות נפשות! אריינגעקומען אינווייניג האב איך געטראפען א פאר פֿרעמדע מענשען עסען. צום מיט דערלאנגט שוין נישט „זי“, נאר די מוטער, און די מוטער אליין איז עפֿים אויף, ווי זאגט איהר, לא עליכם דיג, איך וואלט געמעגט שוועהרען אז פֿערזיינט... בין איך נישט פֿויל אויף דער פֿען און געהם און טהו זי ארוף אב אויף א זייט: — וואו איז ערגיץ אייער טאכטער?

→ ביי זיך — מאכט זי צו מיר און טהוט מיר א ווייז מיט די אויגען אהין אויף א קליין אלקירעל, וואס זעהט אויס ווי א שטייגעל מיט א טירעל. די שפיעל וואס איך האב געשפיעלט מיט דער מוטער איז געווען דארפט איהר וויסען, א מאדנע שפיעל. רעדען עפֿענטליך מכה אכטצעדן און דרייצעדן האב איך מיט איהר קיינמאל נישט גערעדט; נאר פֿארשטאנען האבן איך, אז זי וויל דעם שדוף: א יונגערמאן א היינטיגער, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פֿערדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמא פֿאדאפנע — פֿאר וואס זאל זי נישט וועלען? אדרבה, איך האב איהר א פֿאר מאל געגעבען אנצוהערעניש, אז איך אינטערעסיר מיך מיט איהר טאכטער זעהר געשמאק! א סימן — איך קאן נישט ליידען, וואס זי דערלאנגט אליין צום מיטש... טרעפט זשע, וואס ענטפֿערט זי מיר דערויף? — איהר קאנט נישט ליידען וואס זי דערלאנגט? דערלאנגט מען אליין...! אזוי טהוט זי צו מיר א זאג, די מוטער הייסט עס, און דערלאנגט זיך א שמיר ארויף מיטן נאקעטען עלענבויגען איבערן פנים, און געה טהו איהר עפֿים!

וואו זשע האלט איך? — ביים קליינעם אלקעריל. ווי אזוי און מיט וואס פֿאר איין אופן איך האב געטהון א געה אריין אין דעם קליינעם אלקעריל אריין? וואס זענען געווען די ערשטע ווערטער, וואס איך האב איהר געגעבען א זאג? — פֿרעגט מיך פֿחרם אויב איך הויב אן געדענקען אפילו! איך געדענק נאר, אז איך האב זי געטראפען אינים זילביגען וויסען פֿאר=טוכעל וואס תמיד, זיצען ביים פֿענסטער צונויפֿגעלייגט די הענה אויפֿן הארצען, דאס פנים בלאס, די בעקלעך ווייס, קיין טראפען בלוט נישט, דאס אויבערשטע ליפעל קוקט ארויף, און די שענע קארשען=אויגען איבער=געצויגען ווי מיט א רויכעל, קוקען ערגיץ ווייט — ווייט, פֿערטראכט, און נישט קיין איינציגע טרעהר, נישט קיין סימן פֿון קיין טרעהר, נאר א שטילער, שטומער טרויער, זעהט מען, ליעגט אויסגענאמען אויפֿן קוים=קוים אנגע=קנייטשטען וויסען שטערען. איך שווער איך ביי מיין לעבען, דערט איהר—

ס'איז ביי מיר טייער — זי איז אין דער דאזיגער מינוט געווען אזוי שען, אזוי געטליך, אז איך בין גרייט געווען זיך געבען א טרו א וואלגער פאר איהרע פנים און אויסקושען איהר די טריט!... דערזעהען מיך, האט זי זיך דוקא נישט איבערגעשראקען, דוקא נישט געגעבען זיך קיין חאפ=אויף און דוקא נישט געפרעגט מיך וואס איך דארף. איך האב אליין גענומען און געשטעלט אוועק א ביינקעל און אוועקגעזעצט זיך אקעגען איהר און גענומען רעדען, רעדען, אהן איין אויפהער, אהן א ברעג. א קוואל פון ווערטער האט זיך ביי מיר געגעבען איין עפען אויף און איך האב גערעדט און גערעדט און גערעדט. וואס איך האב גערעדט — זאג איך דאך איך אז איך וויל נישט. דער פשט א פנים איז געווען אזוי: איך האב איהר געוואלט אויסרעדען דאס דארין, טרייסטען זי, איהר געבען צו פערשטעהן, אז זי טאר נישט „רעאגירען“ אזוי שטארק... אויף אונזער לשון הייסט עס: זי וואל זיך נישט געדעמען אזוי צום הארצען, ווארום זי איז נאך צו זינג, און צו פריש, און צו שען... איך האב איהר געדרונגען, אז איהר גליק קאן מען נאך גאר נישט וויסען... אט למשל בין איך א יונגערמאן א סוחר, א היינטיגער, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פערדיענער, און א קערפער איז בלאטע, אי טאמא פאדאבנע... א סימן: לאז זי מיר נאר זאגען איין ווארט, אז זי איז גרייט צו פערגעסען אלסדינג וואס ס'איז געווען ביז אהער, גלייך ווי עס וואלט גארנישט געווען, גאר נישט, קיין שום יוסף, מיט קיין שום „ענקעלעך“ מיט קיין שום „קאנספיראציע“ אויף דעם וועלט!...

דערט איהר? איך וויל אלליין נישט פון וואנען עס האט זיך צו מיר גענומען אזא פח הדבור! און טאמער מיינט איהר אז זי האט מיר עפנים געענטפערט דערויף? אסור! געזעסען און געקוקט און געקוקט... וואס האט געקאנט בעדייטען דער דאזיגער קוק? דער דאזיגער קוק האט גע=קאנט בעדייטען: „איהר מיינט עס מיט איין אמת? עס גלויבט זיך מיר עפנים נישט!...“ אדער: „איך וועל מיר איבערלייגען“... אדער: „לאזט מיך צוריה“... אדער גאר: „יוסף“... איהר פערשטעהט? — נישט „יוסף“, נאר: „יוסף“!

וואס פאר א פנים איך האב נאכדעם געהאט ביי זיך אליין אין די אויגען — מעגען שוין מיינע וואונדער האבען אזא יאזר!... איך האב עטליכע טעג דורכאנאנד מיך געשעמט וויזען זיך פאר די אויגען... און אגב איז מיר אויפ'ן הארצען געווען אזוי וויססט, גלייך ווי איך אליין וואלט מיך פוהלען

דא פֿאר אַ שטיקעל חייב אינ'ם אומגליק וואָס זיי איז געשעהן... וויפֿיל
אײַך האָב מיך נישט געמוטשעט אײַך זאל איהם אַרױסשלאַנגען פֿון די גע-
דאַנקען, פֿאַרגעסען איהם, אַז דעם יוסף'ן — אונגעגלייך!... איהר דאַרפֿט
וויסען, אז אײַך פֿון חלומות האַלט נישט, פֿאַר מתים האָב אײַך קײן מורא
נישט, און אין פשוט גלויב אײַך נישט, נאָר אײַך שוועהר אײַך בנאמנות, ס'איז
גלױט אונזעקעגאנגען די גאכט ער זאל נישט קומען מיר צו חלום, יוסף
הײַסט נעם, מיך גיט אױפֿוועקען און בעווייזען מיט דער האַנד אױפֿן האַלז,
אז ס'איז בײַ איהם, נישט אין מיין מאַם, אַרױס און ארום האַלז אַ בלױזען
צײכען... ווי מײַנט איהר, אַ חלום האָט עפֿים אַ ממשות? אײַך ווײַס אַ פֿאַקט,
וואָס האָט זיך געטראָפֿען אַמאָל מיט מײַנעם אַ פֿעטער... נאָר גאָרנישט
קײטען! אײַך האַלט נישט פֿון חלומות!... אײַך בין גלאַט אזוי געווען צו-
דערהט, פֿערלאָרען דעם אַפֿעטיט צום עסען, אױפֿגעהערט שלאָפֿען... פֿאַר
פחד מײַנט איהר? גײן! נאָר אַ בעקאנטער מענטש, געזעסען מיט איהם וויפֿיל
מאָל בײַ אײַן טיש — איהר פֿערשטעהט? האָב אײַך מיך מיט געווען, ווי
זאָגט איהר, וואָס ס'וועט זײַן וועט זײַן, — כּװאַט מיך אַנגענומען מיט האַרץ
און האָב געטהון אַ געה אונזעק אהין, גלייך צו זיי אין דער רעסטאָראַ-
ציע אַרײַן.

אײַך קום צוגעהן אין דער רעסטאָראַציע — ווער מיר רעסטאָראַציע?
וואָס מיר רעסטאָראַציע? עס הײַבט זיך גאָר נישט אָן — אױסגעטריקענט דאָס
אַרט אפֿילו! וואו איז אַהינגעקומען די רעסטאָראַציע? — אַרױסגעפֿאַהרען
שוין פֿון עטליכע טאָג! „וואָס הײַסט אַרױסגעפֿאַהרען?“ „אַרױסגעפֿאַהרען
הײַסט אַרױסגעפֿאַהרען“... אײַך זעהו אַ קלונג אָן אין הױף אַרײַן, אַ לױף
אַרײַן צום בעל הבית: „וואו איז אַהינגעקומען די רעסטאָראַציע? וואוהין
איז זי אַרױפֿגעהפֿאַהרען?“ אַ נעכטיגער טאָג — קײנער ווײַסט נישט, קײנער
קאָן מיר נישט זאָגען וואוהין! הײַב אײַך דאָך אָן מסתמא צו פֿייערען, ווי
זאָגט איהר, אַרײַן אין דער אַמבֿיציע. אין אײַך, אז אײַך טהו אַ קום אַרײַן
אין דער אַמבֿיציע, איז סכנות נפשות! אײַך בין אַרױסגעלאָפֿען, שוועה
אײַך אײַך, ווי אַ משוגענער, אױסגעווען וואו די וועלט האָט אנגעק...
און די „ענקעלעך“? ווי אױף צו להכעיס איהר זאלט זאָגען חאָטש אײַן
„ענקעלעך“ אױף אַ רפואה!... בין אײַך אונזעק אין פּאַליצײ חוקר ודורש זײַן,
מאָקען אַ „ספּראַווקע“ הײַסט נעם... געקומען אין פּאַליציע, טהוט מען מיך אַ
נעהם אױף: „שטאַן גאָדאָ?“ זאָג אײַך: „דאָס אין דאָס, אזוי אין אזוי,
וואו איז אַהינגעקומען די רעסטאָראַציע?“... פֿרעגט מען מיך: „וואָסער רעם“

טאראציע? "ואג איך: "דו און די". פֿרעגט מען מיך: "אויף וואס דארף איך זי?..." איהר פֿערשטעהט — וואל איך זיי געהן דערצעהלען אויף וואס איך דארף זי? ... שווייג איך דאך, פֿרעגט זיי מיך נאך אמאל און נאך אמאל, איך וואל זיי זאגט, "אויף וואס איך דארף זי?..." וואס טוה אייך, איך האב מיר געקויפט, ווי זאגט איהר, מפטיר... נו-נו, איך האב עס געהאט א לויפֿעניש! דער דוח האט מיך געטראגען...! האטש, אז מען וויל צוריק, וואס אייגענטליך האב איך געהאט מורא צו האבען, אז סך הכל בין איך דאך נאך א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פֿערדיענער, און א קערפֿעל איז בלאטע, אי טאמא פאדאבנע. איך אין אזעלכע עסקים מיט מיך נישט! ווי זאגט איהר: "ניע יעוויש! טשעסנאקו— אז מען עסט נישט קיין קנאפעל הייסט עס..." נאך וואס דען? איך האב עס פֿינט! איהר פֿערשטעהט? — איך האב עס פֿינט און שוין!... איך האב מיך פֿערשאלטען, זאג איך אייך, דאס געבין. נא דיר א רעסטאראציע! נא דיר א מיידעל! נא דיר א יוסף!... איך וואלט שוין אליין געוואלט זי פֿער-געסען און א סוף. איז אבער ווי אויף צו להכעיס קריכט זי מיר נישט ארויס פֿון קאפ! נאך עד היום שטעהט זי מיר פֿאר די אויגען מיט'ן וויסען פֿאר-טוכעל וואס שעמערט, מיט די שענע קארשען-אויגען, וואס קוויקען, מיט'ן קליינעם ליפֿעל וואס קוקט ארויף, מיט די חגריפעלעך וואס בעטען זיך: נא קויל מיר, אין מיט'ן געלעכטערעל וואס צעגעהט זיך אין איטליכס אבר... און אפֿט מאל מאכט זיך ביי נאכט, אז איך האלט אין רעכטען שלאף, דער איך איהר קול: "יו-סוף!..." "יו-סוף!" חאפ איך מיר אויף אין א קאל-טען שווייס, ווארום קוים דערמאן איך מיך אן "איהר", אזוי קומט מיר באלד אויף די געדאנקען "ער..."

וועהט איהר? איך ווארט נישט ביז איהר וועט זיך געבען א טהו א נעהם צום זינגער; איך ווייס אליין, אז אלסדינג אויף דער וועלט מוז האבען א סוף... האט נאך קיין פֿארטיפֿעל נישט, וואס איך האב ביי אייך צוגענומען אביסעל צופֿיעל צייט, און נישט מיר אייער האנד, אז אלסדינג וואס כהאב אייך דא דערצעהלט וועט דאס בליבען צווישען אונז ביידען, ווי זאגט איהר: קאנספיריישען...

אדיע!



נישטא קיין נייעם.



נישטא קיין נייעם (צוויי לשנה טובה בריוולעך).

(א) וואָס אַ שניידער פֿון אמעריקא שרייבט צו זיינעם א פֿריינד פֿון דערהיים.

(ב) וואָס אַ שניידער פֿון דערהיים שרייבט צו זיינעם א פֿריינד אין אמעריקא.

א.

י דיר פֿרענד (1) ישראל'יק!

לשנה טובה תכתבו ותחתמו דו מיט דיין ווייף (2) מיט דייןע
טשילדערען (3) איהר זאלט זיין אללרײט (4) מיט כל ישראל אמן.
מיר האָבען גרויס טראַפֿעל (5) פֿון דעם וואָס דו שרייבסט אונז
ניט קיין לעטטער (6), וואָרום זינט עס האָבען זיך אנגעהויבען ביי
אייד דו רעוואָלוציאָן מיט דער קאנסטיטוציאָן (7) די מעסעקערעס (8) געהען
מיר ארום דיסאָפּונטעט (9) ממש אַהן קעפּ. אויב דאָס, וואָס אונזערע פֿיז
פֿערס (10) שרייבען, איז ניט קיין בלאַף (11), האָט מען שוין בעדארפֿט אוועק
לעגען ביי אייד אַ האַלבֿע וועלט, אַלע טאָג הערען מיר פֿון אייד איין אנדער
סענסיישאָן (12). נעכטען האָב אייד געלייענט אַ קייבל (13), אַז מיטער קרו־
שעוואַן, דעם פרעזידענט פֿון דער פֿערטער דומע, האָט מען געהאנגען, —
שרייב מיר צי ס'איז אמת. און פֿון דייןע ביזנעס (14) זאלסט דו מיר שרייבען,
און צי דו אַרבייטסט אין אַ שאַפּ (15) אָדער דו ביזט אַ באַס (16) פֿאַר זיך?
און וואָס מאַכט דיין חנה־ריקעל? און וואָס טהוט הערשעל? און מיין קאָ-
זען (17) ליפּאָ וואָס מאַכט? און יאָסעל העניד'ים? און בענצי מיט רחל'ען?

(1) מיין טייערער פֿריינד. (2) ווייב. (3) קינדער. (4) אין בעסטען שטאַנד. (5) יסורים.

(6) בריעף. (7) רעוואָלוציע, קאנסטיטוציע. (8) פאָגראַמען. (9) צעטראַגען. (10) גאָזעטען.

(11) גוזמא. (12) איבערראשונג. (13) דעפּעש. (14) געשעפֿטען. (15) קראָם. (16) בעל־הבית.

(17) געשוועסטערקינד.

און זלאטקע? און מאטעל? און די איבעריגע אפרייטערעס (18) וואס מאכען?
און צי טראכסט דו וועגען אריבערמופען (19) קיין אמעריקא? אלצדינג זאלסט
דו מיר ארויסשרייבען אין דיין לעטטער. און וועגען מיר וואס זאל איך
דיר שרייבען, מיין דער פֿרענד? איך בין אללרײט און מיין ווייף איז אללרײט
און מיין טשעלדערען זענען אללרײט. דאנקען גאט מיר מאכען דא אלע אלע-
פען. מיר ארבייטען שווער און ביטער, אבער מיר מאכען אלעפען. קיין
געלד סייווען (20) מיר נישט, נאר מיר פֿערנעהמען צוויי ראומס (21) מיט א קי-
טשען (22). א גאנצען טאג ארבייטען מיר און ביינאכט געהען מיר ארויס אויף
פלעזשור (23), אדער אויף א מיטינג פֿון סאָשעליסטען (24), אדער פֿון זאיאָניס-
טען (25) אדער גאר אין א יודישען טעאטער. דאס גאנצע לעבען ווערט מען
טאקע פֿערשווארצט, דערפֿאר זענען מיר אבער פֿריי, און איך קאן מיר זיין
א מעמבער (26) אין וואס פֿאר א סאָסייטי? (27) איך וויל, און אז איך וויל ווער
איך א סיטיזען (28) און ווער צוגעלאזען צו עלעקשאן (29). איין זאך געהט אונז
דא נישט איין — די הײם. א, בענקט זיך אהיים! מיין דזשענע (זי הייסט שוין
מעהר נישט פֿלומע, נאר דזשענע) לאזט מיך נישט עטעמען. זי טרייבט מיך, מיר
זאלען פֿאהרען קיין ראשען (30) אויף קבר אבות. זאלסט אַנקוקען איצט מיין
דזשענע, וואלסט דו זי נישט דערקענט. א לייד? (31) מיט א העט (32) און מיט
גלאזס (33), איך שיק דיר דא די פֿיקטשור (34) פֿון מיין דזשענע מיט מיין
פֿעמעל (35). וואס זאסט דו אויף מיין עלטערן פֿאָי (36)? דאס איז מאטעל.
מיין הייסט ער שוין אצונד. ער איז אללרײט. ער ארבייט אין א פֿעקטארי (37)
און פֿערדיענט פֿון 10 ביז 12 דאלאר א וואך. ער זאל נישט געמבלען (38),
וואלט ער גאר געווען אללרײט! דער אנדערער, דזשעק, איז געווען פֿריהער
בײַ דער ארבייט, היינט האט ער זיך צוגעלערנט א ביסעל ענגליש און איז
א בוקקיפֿער (39) אין א באַרבערשאַפֿ (40). דער דריטער ממזר, בענדזשעמען,
דיענט אין א סאלון (41). קיין ווייזשעס (42) געהמט ער נישט, נאר ער פֿרעגט
אהיים אַמאל 6 דאלאר און אַמאל — 8. דער 4טער דער פֿאָיטיק וואס
מיטן היטעלע איז א גוטער לאפֿער (43), וויל נישט געהן אין סקוהל (שול),
ליגעט טאג ווי נאכט אין סטריט (44) און שפּיעלט אין באָל (45). די מיידלעך

(18) שניידערס. (19) איבערקלויבען זיך. (20) קלויבען. (21) חדרים. (22) קיר. (23) פֿער-
גינען. (24) סאָציאליסטען. (25) ציוניסטען. (26) מיטגליעד. (27) געזעלשאַפֿט. (28) בירגער.
(29) וואהלען. (30) רוסלאַנד. (31) מאראם. (32) הוט. (33) הענטשקעס. (34) בילד. (35) פֿאמיליע.
(36) יונג. (37) פֿאבריק. (38) שפּיעלען אין קארטען. (39) בוכהאלטער. (40) פֿאריקמאכער.
(41) שיינק. (42) געצאהלטס. (43) א דער רוח ווייסט וואס. (44) גאס. (45) מיאטש.

אלע בייַ מיר זענען אויף אללרײַט. זיי ארבייטען אין די שטעפער (46) און האַפּען שוין געלד אין די בייַנק. ידער חסרֹן, וואָס מען קוקט זיי נישט אָן אין די וואַנגען. זיי געהען ווען זיי ווילען און וואָהינ זיי ווילען אונ מיט וועמען זיי ווילען. אמעריקא איז אַ פֿרייַ לאַנד. מען מאַך נישט זאָגען יע־נעם קיין דעה, אַפילו איין אייגענער טאכטער. אַז צום בייַשפּיעל מיין עלטערע טאכטער, חיה האָט זי געהייסען, אַצינד הייסט זי שוין פּרענסום, האָב אויף מיט איהר געהאט אַ דושאַב (47)! זי האָט זיך פֿערליעבט און חתונה געהאט אַהן מיין וויסען פֿאַר אַ פּוסטען באַי, פֿון די וואָס בעלאַנגען צו די פּיקפּאַקעטס (48). ער איז אַנטלאָפֿען פֿון די האַוז (49) אָף רעפּיורדש (50) און איהר האָט ער דערצעהלט, אַז ער איז אַ בעוואוסטער קלאַדינגמאַן פֿאַקט-שווער (51) און אַרעלעסטייטניק (52), לסוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז ער איז אַ ביגאַמיסט (53). ער האָט זיין אייגענס סך-הכל דרייַ נישט קיין געגטע ווייבער! אויף האָב געהאט גענוג טראַפּעל ביז אויף בין זיינער פטור געוואָרען. איצט האָט זי געהייראַטעט אַ פּושקאַרט פֿעדלער (54) און איז אללרײַט! די איבעריגע טעכטער מינע זענען נאָך נישט אויסגעגאַנגען (55) און אַז זיי וועלען אויסגעהן, וועלען זיי אויף בייַ מיר נישט פֿרעגען. אמעריקא איז אַ פֿרייַ לאַנד, יעדער אַמענדעט (56) זיינע ביזנעס (57) ווי ער פֿערשטעהט, און דאַטסמאַל (58)! האָב אויף דיר אַרויסגעשריעבן, מיין דיר פֿרענד, אלצדינג וואָס בייַ מיר טהוט זיך, און אויף פֿעט דיר דו זאָלסט מיר למען השם באַלד אָפּגעטפֿערן מיט אַ לעטטער אויף פֿון אלצדינג וואָס בייַ דיר טהוט זיך, און לאַז געריסען איטליכען בעזונדער גאָר פֿרייַנדליך, און ווינש אויף גאָטמאַל אַ כתיבה וחתומה טובה — גוד באַיי (59)! פֿון מיר דיין ביסט פֿרענד (60).

דו שיקאָ אַבס (אמאָל געווען יענקעל).

ב.

טייערער פֿרייַנד יענקעל!

דיין לשנה טובה-בריעף האָב אויף פֿאלושטעט פונקט ערב ראש השנה, און דאָנק דיר זעהר פֿאַר דיין לייענען בריעף און אויף ווינש דיר דעם זעלבען לשנה טובה תכתבו ותחתמו. גיב גאָט צו זעהען זיך

(46) געוועלבען. (47) אַנ'עסק. (48) גנבים. (49-50) איין אויסבעסערונגסאָנשטאַלט: (51) אַ פֿאַבריקאַנט פֿון קליידער. (52) האַנדעלט מיט הייזער. (53) האָט עטליכע ווייבער. (54) אַ פֿעדלער מיט אַ וועגעלע. (55) חתונה געהאַט. (56) בעאַרבייטעט. (57) עסקים. (58) אַנ'עק. (59) זיי געזונד: (60) בעסטער פֿרייַנד.

מיט פֿרעהליכע הערצער, אָמין. אַצונד קום אײַך דיר ענטפֿערן אויף דיין
בריעף. ממה נפשך, שרייבסט דו שוין יא אײן מאל אין צוויי יאָהר אלשנה
טובה=בריוועל, וואָ שרייב שוין ווי אַמענש! ווער איז דאָס אַפֿיאַזאָן צו
פֿערשטעהן, וואָס הייסט דאָס: לעטטער, פּייפֿער, פּיקטשור, בלאָף, וכדומה
אזעלכע ווערטער? היינט שרייבסט דו, מען זאל דיר שרייבען און שרייבען.
וואָס זאל אײַך דיר שרייבען? נישטאָ קײן שום נײַס. ס׳איז איצטער דאנקען
גאָט שוין בלאַהאַפֿאלוטשנע בײַ אונז. די נגידים מאַכען גוט ווי אלע מאל,
און אַרימקע לײט שטארבען פֿון הונגער ווי אומעטום. מיר, בעלי־מלאכות,
זיצען אַהן אַ שטאָף אַרבייט. פֿאַר אײַן זאך זענען מיר ברוך השם אַבעז=
פֿעטישעט — פֿאַר אַ פֿאַגראָם. מיר האָבען שוין פֿאַר אַ פֿאַגראָם כלל קײן
מורא נײַט. מחמת ס׳איז שוין געווען, און צוויי מאל אורד — דאָס איז אַ זאך,
וואָס קאָן זיך טרעפֿען נאָר אין קײנעמען. דער פֿאַגראָם איז געווען בײַ אונז
אפילו וועטליך, נאָר דערפֿאַר האָבען מיר געהאַט אַ פֿאַגראָם מיט אלע
פֿלעטערלעך. בקצור, קײן סך שרייבען וויל אײַך דיר נײַט און קאָן נײַט און
האַב נײַט וואָס צו שרייבען, אײַך קאָן דיר נאָר מעלדען, לעבער יענקעל,
אײַן זאך: אײַך לעב! אײַך האָב זיך געזעהען מיטן מלאך=המות דריי
מאל — נאָר בלאַטע! ווי זאָגט געצײ דער דאָמסקער שניידער — געדענקסט
איהם? מי פֿרעש ומי במגפה — אז ס׳איז באַשערט מוטשען זיך, שענקט
גאָט דאָס לעבען... מיר האָט נאָר וועה געטהון דאָס האַרץ פֿאַר מיין ווײַב
און פֿאַר מיין קינדער, האָב אײַך זיי אוועקגעשיקט לעזאָול, זיי האָבען זיך
גאָנץ פֿײַן פֿערקליעבען צו אַ גוטען גוי אויפֿן בוידעם און זענען דאָרט אַפֿ=
געלעגען בכבוד צוויי טעג מיט צוויי נעכט, חלילה נישט געגעסען, נישט
געטרונקען, נישט געשלאָפֿען, און ערשט העט אויפֿן דריטען טאָג, אז
ס׳איז שוין נײַט געווען וואָס צו ראַבעווען און וועמען צו שלאָגען, איז גע=
וואָרען בײַ אונז דאנקען גאָט בלאַהאַפֿאלוטשנע, איז מען פֿאוואָלינקע אַראָב
פֿון די בוידעמער אלע בשלום, און עס האָט ברוך השם פֿון אונזער סע=
מעיסטווע קײנעם נײַט געשאַרט, אַחוץ ליפֿאָ, וואָס איז גע'הרגעט געוואָרען
מיט ביידע זיהן, נח און מלך — גילדענע צוויי אַרבייטער! און אַחוץ משה
הערשען, וואָס מען האָט איהם מחילה אַראָפֿגעלאָזט פֿונם בוידעם, און
פֿעריל דבורה'ס האָט מען שוין שפֿעטער געפֿונען אַ טויטע, מאַקע בײַ
זיי אין קעלער, און אַ ברעקיל קינה איהרעם (רייזעלע) האָט מען געפֿונען
בײַ דער ברוסט... קרוגאָם, שוין מיט קליינע קינדער, זענען פֿון אונזער
סעמיסטווע, הייסט עס, גע'הרגעט געוואָרען סך=הכל זעבען... נאָר ווי
זאָגט געצײ: „גם זו למזבח“ — עס קאָן נאָך זײַן ערגער; בעסער האָט קײן

שיעור נישט... אויף הערשליען פֿרעגסט דו? זיי רודהג. ער זיצט שוין העכער
א האלב יאהר איינער אליין אהן א קנעלונג אין טורמע. פֿארוואס? מסתמא
דערפֿאר, וואס ער האט געקוקט ווי פֿהנים דוכענען...
ס'איז א סברא, אז מען וועט איהם געבען א פֿיינעם פֿבוד: אדער מען
וועט איהם הענגען, אדער מען וועט איהם שיסען; דאס וועט שוין זיין ווי
זיין גליק וועט שפּילען, מחמת צו אלסדינג, זאגט געצוי, בעדארף מען
האבען מזל. למשל, אט איז יוסף העניד'ס געשטארבען נאך איידער מען
האט איהם געבראכט אין טורמע אריין... ווייטער איז נישטא קיין שום נייע
דיר צו שרייבען; נו, און אויף נחמיה העם סטאלער'ס זעהן, לייב, פֿרעגסט
דו גארנישט? געדענקסט איהם? געווען א גארנישט מיט א גארנישט, א יא?
„לייב-דרייב-אנדערק" — האט מען איהם גערופֿען. היינט ליעגט ער ווי א גראף
אויף פֿעטראפאליאוסקע קרעפֿאסט. זעהסט דו, אויף וועמען ס'איז יא
א רחמנות געבן? אויף זלאטקען. זי, זאגט מען, איז געריהרט פֿאר צרות...
א קליינגקייט — פֿערלערען אין איין וואך צוויי קינדער! און אברהם משה'ס
זעהן איז שוין איצט אודאי אין אמעריקא. אז דו וועסט איהם זעהען, זאלסט
דו איהם לאזען געריסען און זאגען, אז זיין טאטע איז א מאלאדיע: ער
איז געשטארבען נאך פֿאר דער קאנסטיטוציע! און מאטעל אונזערער איז
גלאט פֿערפֿאלען געווארען, מען ווייסט נישט וואו ער איז... עס זענען אט
אזוי א סך איזשענעט געווארען, מען ווייסט נישט וואו זייער געבויט איז אהינג-
געקומען... א סך זענען זיך צולאפען, א סך זענען געהרגעט געווארען
און א סך רודען זיך אויס אין די טורמעס, שפּאצירען ארום אין ס'=
פֿירער שנייען, ארבייטען מיט דער טאטשקע — נאר וועמען הערען זיי? חברה הא-
בען זיך איינגעשפּארט איין מאל פֿאר אלע מאל: אדער קאנסטיטוציע, אדער
א קרענק! קיין חכמות געהט נישט אן ביי אונז, בעל-מלאכות, ווי זאגט געצוי:
„לא מעוקצך ולא מדובשך" — זיי מיר נישט קיין פֿעטער און נייה מיר נישט
קיין שטיוועל. א מאדנער מענש אט דער געצוי: איין זעהן האט מען איהם
אונגעקעלעגט אין דער מלחמה, דער אנדערער — זיצט, און אליין איז ער
אויף אויף צרות, גאר קומט צו א גלייכווערטיל אדער א פֿסוק, חאפט איהם
אונזעק דער רוח... און ווייטער איז נישטא מעהר קיין נייע צו שרייבען, ס'איז
דאנקען גאט, בלאהאפֿאלוטשנע און מיר זענען אלע ברוך השם אין בעסטען
געזונד, אחוץ וואס חנה-ריקעל מיינע קלאגט זיך געבויט אויפֿן הארצען...
אונזערטיל אויסצוריידען — די פחדים, וואס מען שטעהט דא אויס פֿון די
עקספּראפּריאציעס. דו ווייסט אודאי נישט, מיט וואס מען עסט דאס? וועל
איך דיר פֿעשרייבען. מען קומט אריין צו דיר אין שטוב אריין מיט א פֿאר-

טיגער באַמבע, אַנגעפֿיהלט דוקא נישט מיט מצה-מעל, נאָר מיט פולווער און מיט צוועקעס, און מען זאָגט צו דיר: רוקן ווערד! (געצוי רופט דאָס אָן: „שאַו ודיכס!“) און מען צושפּילעט דיר די קאפּאטע און מען געהמט צו ביי דיר וואָס דו האָסט — און רוק מיך קנאַקניסעל! אַנימעלטען זענען אַרײַן צו מיר צוויי חברה-לייט, געזאָגט מיט מיר דעם פּסוק און צוגענימען ביי מיר די מאַשינע, און אַ בהמה האָב איך געהאַט, איז זי אליין געפּגרײט, און מיין ברכה איז נאָך אַגרעסערע אַביונטע ווי זי איז געווען, און אל-טוערין געהט אויף אַב גענוג צו אַ גיד, און לײזערן האָט מען אַרויסגעשיקט נישט לאַנג פֿאַר וואָס. אַ מצוה — ווער איז איהם שולדיג? לאַז ער נישט זײַן קײַן מלמד! און מענדל האָט זיך אויף שיען אויסגעפֿינט, גענומען און געשטאַרבען, אַ טײל, זאָגען — פֿון דער טשאַכאַטקע, אַ טײל זאָגען — פֿון דינגער, און איך זײַן, אַז פֿון בידע זאָגען... און בנמינים קדיש דיענט, און פֿון דער וואַלעראַ שמועסט מען ביי אונז גאנץ געשמאַק. נאָך דאָס פֿעהלט אונז! — און ווייטער איז נישטאָ מעהר קײַן שום נײַס דיר צו שרײַבען. און דאָס, וואָס דײַן בלומע, אָדער ווי אזוי הייסט זי היינט, דזשענע, וויל קומען צופֿאהרען אויף קבר אַבות, איז נישט איצטער די צײַט, יענקעל! לאַז איבער אויף איבער-א-יאהר וואָס ירצה שם, ס׳וועט ווערען ביי אונז אַביסעל שטילער, דער עולם וועט אויפֿהערען זיך קוילען איינס דאָס אַנדערע, וועט איהר דעמאלט קומען צופֿאהרען, וועלען מיר געהן אַם ירצה שם אינאיינעם אויפֿן פֿעלד. ס׳איז אונז דאָרט צוגעקומען ברוך השם אַ שיען ביסעל פֿרײַנד, פֿון בעקאנטע שמועסט מען נישט; עס קומט נאָך צו היינט אויף אלע טאָג! מעהר קײַן נײַס איז נישטאָ צו שרײַבען, זײַ געזונד און לאַז געריסען אײַט-ליכען בעזונדער נאָר פֿרײַנדליך. קײַן אמעריקא פֿאָהר איך נישט. דײַן אמעריקא הויפט מיר נישט אָן צו געפֿעלען. אַ לאַנד, וואָס אַגאָזעט הייסט פּיפּער, וואָס פֿון בלומע ווערט דזשענע, און אַ חתן, האָט דריי ווייבער — פֿון אזא לאַנד, האָב קײַן פֿאַריבעל נישט, דאָרף מען לײַפֿען! פֿון דײַן בריעף זעה איך אַרויס, אַז ווען מיר האָבען דאָ די קאַנסטיטוציע, וואָס מיר מײַנען, בע-דארפֿען מיר שײַן קײַן שום אמעריקא נישט. דעמאלט האָבען מיר דאָ אַ בעסער אמעריקא ווי איהר דאָרט... יענקעל! זאָלסט גאָר קײַן יסורים נישט האָבען; אַזאָ שטיק גאָלד מיר, און אזא מכה קרושעוואַנען, וואָס פֿאַר אַ קאַנ-סטיטוציע מיר וועלען אַם ירצה השם האָבען!... הלואי זאָל אונז גאָט אָנ-חתמענען אַ גוט יאהר, אונז דאָ און אייך דאַרטען!

פֿון מיר דײַן פֿרײַנד: שר אַל.

פינף און זיבעציג טויזענד.



פֿינף און זיבעציג טויזענד.

(א פעקעל).

יהר זאגט „פעקליך?“ ... אלץ הייסט ביי אייך „פעקליך“! ... מיר דאכט, אז זינט גאט האט בעשאפען די וועלט, און זינט יודען זענען אפאלק האט מען נאך פֿון אזא „פעקיל“ נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האט צייט רוקט זיך צו זייט מוחל און הערט מיך אויס מיט קאפ, וועל איך אייך דערזעהלען פֿון א' ביז ת' מיט אלע ברעקליך און מיט אלע פֿישטשיווקעס א מעשה מיט פֿינף און זיבעציג טויזענד. איך פֿיהל אז ס'איז מיר איינגאט=א=דא=א, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פֿייער, איך מוז, און מוז דאס ארויסגעבען פֿון זיך... איהר פֿערשטעהט צו ניין? ... נאר איין זאך וועל איך פֿון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אפשטעלען, אדער פֿערקריכען קיין בויבעריק, זאלט איהר מיר דערמאנען וואו איך האלט, ווארום פֿון דער חתונה אן, פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאס, האט מיר אנגעהויבען נישט פֿאר אייך געדאכט זשומען אינווייניג אין קאפ און סע מאכט זיך מיר היינט אפֿט, אז איך פֿערגעס, וואו איך האלט... איהר פֿערשטעהט צו ניין? ... זאגט נאר, האט איהר נישט ביי זיך קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד... טפֿו! מיין איך א ציגאר טישון?

קורץ און גוט וואו האלט איך? ביי די פֿינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאס... היינטיגען ערשטען מאי האב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד. דאכט זיך אין פֿלוג וואס איז דא פֿאראן צו הארבען? קארט מענשען פֿאראן וואס געווינען געלד? למאי אט האט איינער א ניקאלאיעווער זאגט מען, אויסגענומען די רייש אלפים? צי אט האט אנ=אדעסער יונגערמאנשיק, א בוכהאלטער פֿון א קאנטאר, געוואונען פֿערציג טויזענד קארבען — און שא, שטיל, פֿיין, שען, מהכתיתי... אמת אויף די

גרויסע געווינסען קוקט ארויס די גאנצע וועלט, הונדערט זעקס און דרייסיג מיליאן מענשען זענען אונז מקנא. איהר פערשטעהט צי ניין? גאר די מעשה איז, וואס א געווינס צו א געווינס איז גיט גלייך, די מעשה מיט דעם געווינס איז א מעשה נפלא, א געקויפטע מעשה, א מעשה אויף א מעשה און א מעשה בתוך מעשה און א מעשה איבער א מעשה. מע בעדארף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצוגארטלען מע זאל זי אויסהארען ביזן סוף אין פערשטעהן, וואס דא טהוט זיך.

קודם כל בעדארף איך מיך פאר אייך פארשטעלען ווער איך בין. איך וועל מיך פאר אייך גיט געהן בעריהמען, אז איך בין דער גרויסער למדן, מיט'ן גרויסען, עושר, מיט'ן גרויסען פילאזאף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א יוד פון א גאנץ יאהר, — א יוד א בעל-הבית היסט דאס, מיט איין אייגענער שטוב, מיט א שטיקעל גאמען און מיט א שטיק ווערדע ביי זיך אין שטעדטל. איהר פערשטעהט צי ניין? ... אמת אמאל האב איך געהאט געלד, טאקי גאר א סך געלד, וואס איז שייך צו זאגען א סך? ברודסקי האט אודאי א סך מעהר, גאר גאר נישט, עטליכע טויזענד קערבליך האב איך געהאט, האט זיך, ווי זאגט איהר, גאט ארומגעקוקט אויף מיר, עס האט זיך מיר פערגלוסט, פערשטעהט איהר מיך, מיט אמאל רייך ווערען, האב איך א האנדעל געטהון אין די הונדערטע גופערניעס מיט ברויט און בין געבליבען, ווי מע זאגט, אהן א פיערער, א שטיקעל גליק חאטש וואס נישט דערונטער. מינט איהר דאך מן הסתם, אז ווי באלד איך האב אנגעוואהרען דאס געלד בין איך געווארען חלילה ביי זיך געפאלען? קאנט איהר מיך נישט! איך בין פערשטעהט איהר, אזא נפש וואס געלד שפיעלט ביי מיר אזא ראלע ווי וואס זאל איך איין זאגען? ווי אט דאס אש פונם פאפיראס. לחלוטין גאר נישט, אבער טאקי גאלע גאר נישט, וואס איז שייך צו זאגען גאר נישט? געלד איז אודאי א גוטע זאך, גאר געהן זיך שלאגען איבער דעם, מפקיר זיין דאס לעבען — דאס נישט. שלעכט איז גאר, אז ס'איז נישטא דאס, וואס מע בעדארף, אז מען קען זיך גיט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קען נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואס איך וואלט וועלען געבען. איהר מענט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע געהט צו צו יענעם בעל-הבית און מע מאנט ביי איהם אן דרייעריל אויף דער שטאדט און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאס חיות, איהר פערשטעהט צו ניין? איך וועל זיכער חאפען א פסק פונם ווייב פאר וואס ס'איז נישטא אויף שבת, איידער אבזאגען אנארעמאן בשעת עס באמ- בעלט זיך גאך א פערזיגער אין בייטעלע, איהר פערשטעהט צו ניין? ... אט

אזא מין משוגענער בין איך! האט איהר נישט ביי זיך א פֿערציגער? טפּוּ!
 מיין איך א שוועבעלע אויף צו פֿעררויכערען?...
 קורץ און גוט וואו זיטע האלט איך? האב איך אנגעוואהרען די עטליכע
 גילדען און בין געבליבען הייסט דאס אהן א פֿערציגער. אז איך האב אנ-
 געוואהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אהן א פֿערציגער, רוף איך
 מיך אן איין מאל אין א שענעם פֿרוי מארגען צו מיין ווייב: „הערסט דו,
 צפּורד, וואס איך וועל דיר זאגען? מיר זענען רייזן“. מאכט זי צו מיר: —
 וואס הייסט מיר זענען רייזן? זאג איך: „מיר האבען שוין נישט א פֿערציגער!“
 איז דאך עס א יודינע, הויבט זי דאך אן מסתמא צו ליארעמען: — וועה
 איז מיר, ווייסט איז מיר, פֿינסטער איז מיר, א שלאק איז מיר, יעקב יוסיל,
 וואס רעדסט דו, וואו איז דיין געלד?.. שא, שא! זאג איך, וואס פֿילדערסטו
 אזוי? וואו שטעהט דאס געשריבען אז ס'איז מיין געלד? ד' נתן זר' לקח,
 אדער ווי זאגט איהר: נע בילא או מיקיטע הראשי אי נע בודע! וואו שטעהט
 דאס, זאג איך, געשריבען, אז יעקב יוסיל בעדארף זיצען אין פֿיער דורות און
 האלטען צוויי דענסטען און ארויסגעהן מיט דער שענער שבת'דיגע קאפאטע?
 למאי, זאג איך, אט איז פֿאראן יודען וואס געהען אויס, פֿון הונגער, נו,
 אם כן שטארבען זיי דען? אז מען זאל וועלען, זאג איך, געהען מיט דעם
 גאנג למאי דאס למאי יענין, וואלט די וועלט קיין קיום נישט געהאט"... און
 נאך פֿרומה אזעלכע ווערטער מיט משלים האב איך איהר געבראכט, און זי,
 מיין ווייב הייסט דאס, האט פֿערשטאנען, אז איך בין גערעכט, איהר פֿער-
 שטעהט צי ניין?... דאס בעדארפט איהר וויסען, אז איך האב, מיין אייגענעם
 א ווייב, וואס איך בעדארף מיט איהר כלל נישט שעמען, זי פֿערשטעהט אנ-
 עסק; לאנג טענה'ן בעדארף מען נישט, זי האט באלד אויפגעהערט צו פֿילדערן
 און צו ליארעמען און האט נאך אדרבה גענומען מיר אויסרעדען דאס הארץ,
 אז מסתמא איז דאס א פֿאשערטע זאך, אז גאט איז א פֿאטער, ער וועט
 מסתמא אויספֿיהרען.... און טאק? נישט=לאנג געטראכט, גענומען און פֿער-
 דונגען די דירה א זשכן, אליין זיך בעזעצט אין איין שטיבעל מיט א קיך,
 די דינסטען מחילה אפגעשאפט, דאס ווייב זאל מאריך ימים זיין האט פֿער-
 קאטשעט די ארבעט און זיך אליין אוועקגעשטעלט ביים אויווען און איך האב
 מיך אליין אויפגערופֿען חמישי: „יעמוד רב יעקב יוסיל קבצן!“ זיך פֿער-
 שרייבען, ווי זאגט איהר, פֿאר אנארעמאן. וואס איז שייך זאגען אנארעמאן?
 פֿאראן מאלט אייך גרעסערע ארעמע=לייט פֿון מיר, פֿארט, ווי זאגט איהר,
 א שטיקעל נחלה, א שטוב וואס מען קען ציהען פֿון איהר די פרנסה. דער

חסרון איז נאָר וואָס ס'איז פֿייער וואַכען אין חודש. אין אַ חודש זאל מעהר
 נישט זיין ווי צוויי וואַכען וואַלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אַקו-
 ראט, און אזוי בלייבען איבער צוויי וואַכען אויפֿין אנדערען חודש איז נישט
 גוט, וואָס זאלט איהר קלעהרען! נאָר גארנישט, ווי זאגט איהר: מיט צרות
 ווערט מען געוואָהנט; ס'איז גאָר נישטאָ קיין בעסערס און קיין רוהגערט
 זאָג איך אייך, ווי אנערעמאָן, מען איז פטור פֿערשטעהט איהר מוֹף, פֿון
 קאפּדרעהעניש, פֿון צאהלעניש, ליעעניש, באַרגעניש, לויפֿעניש, עולם התהו:
 איז דאָך אַבער פֿאראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, זאָגט ער: „וואָס טוֹיג דיר,
 יעקב יוסיל, לעבען פֿערוהט אַהן צרות? אַ בילעט האָסט דו? נאָ דיר פֿינף
 און זיבעציג טויזענד און ווער פֿערשוואַרצט!“... איהר פֿערשטעהט צי ניין?...
 האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט, טפֿו, מיין איך אַ פּאפּיראָס מיטוין?...
 קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביים בילעט הייסט דאָס. אַ ביי-
 ליעט? אַט אזוי אַ האָט זיך מסתמא אַ יוד אַ ביליעט און נעמט אויס די
 פֿינף און זיבעציג טויזענד? ווארט צו אַ קאפּעטשקע! ערשטענס אויף וואָס
 האַלט אַ יוד אַ ביליעט? ער זאל איהם קענען פֿערזעצען און געהמען געלד,
 געה זשע, דו שומה יעקב יוסיל, טראָג אַריין דעם בילעט אין אַ באַנק און
 נעם געלד! איז דער תירוץ: ראשית איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטיל קיין
 ביינק, און דעשניט, וואָס איז מיר די באַנק? אַ באַנק קאָן דען נישט אַנוועצען אַז
 זי וויל?... די וועלט איז נישט הפקר, מען האַפט נישט פֿון די הענד, און ווער
 דארף עס מיין ביליעט? איהר פֿערשטעהט צי ניין? אזוי האָב איך מיר בשעת
 מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר נישט געטראַכט, און
 האָב מוֹף מיט געווען, איך האָב אַ שכן, וואָס זיצט ביי מיר אין דער דירה
 טאָק, אַ יונגערמאָן, אַ בעל-הלואה, זעהר אַ פֿייער יונגערמאָן, אַ יונגערמאָן
 וואָס קאָן שען לערנען, אַ לייטשישער יונגערמאָן — פֿאַר וואָס זאל איך נישט
 אַבלויגען דעם ביליעט לביי איהם? לאַז ער מיר גאָר געבען אויף איהם צוויי
 הונדערטער וועל איך אודאי נעמען, פֿאַר וואָס זאל איך נישט נעמען? בין איך
 אַריינגעגאנגען צו מיין שכן, בירגבוים הייסט ער, און רוף מוֹף אָן צו איהם:
 „פאָג בירגבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבליך אויף
 מיין ביליעט?“ מאַכט ער: איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבליך
 אויף איינער ביליעט. זאָג איך: „וויפֿיעל וועט איהר מיר רעכענען פּראָצענט?“
 זאָגט ער: וויפֿיעל זאל איך אייך רעכענען פּראָצענט? זאָג איך: איך ווײַס
 וויפֿיעל איהר זאלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאווע פּראָ-
 צענט.“ מאַכט ער: איך וועל אייך רעכענען באַנקאווע פּראָצענט... בקצור

מיר דאָבען זיך אויסגעגלייכט מיט'ן פראָצענט און איך האָב איהם אוועק־געגעבען דעם ביליעט אויף פֿינף חדשים און האָב גענומען די צוויי הונדערט קערבל'ך. איהר פֿערשטעהט צי גיין? געה זשע, דו שוטה, יעקב יוסיל, און געם ארויס ביי איהם א צעטיל, אז דו האסט ביי איהם אזא און אזא ביליעט פֿון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! גיין. געהט ער, בירנבוים הייסט דאס, און געמט אדרבה ביי מיר ארויס א צעטיל, אז איך האב ביי איהם אנטליהען אויף פֿינף חדשים צוויי הונדערט קארבען אויף אט אזא און אזא ביליעט מיט אזא און אזא נומער מיט אזא און אזא סעריע; און באם איך צאהל איהם גיט אפ צום זמן די צוויי הונדערט קערבל'ך, איז אזא און אזא ביליעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין ביליעט און איך האב צו איהם קיין טענות גיט... איהר פֿערשטעהט צי גיין? וואס האב איך מיר בשעת מעשה געקלעהרט? איך האב מיר געקלעהרט: וואס האב איך דא מורא? ממה־נפשך עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפֿען דעם ביליעט איז דאך אודאי גוט; אלא גיט, וועל איך איהם בעצאה־לען די עסקא וואס איהם קומט, וועט ער מיר ווארטען, פֿאר וואס זאל ער מיר גיט ווארטען? וואס ארט דאס איהם, אבי עסקא! איהר פֿערשטעהט צי גיין?

פֿך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האב איך דאך מסתמא דעם ביליעט גישט אויסגעקויפֿט; ס'איז אוועקגעגאנגען די פֿינף חדשים מיט גאך פֿינף חדשים, אט אזוי פאוואלינקע האט זיך אוועקגעצויגען צוויי יאהר מיט פֿינף חדשים; פראָצענט געווינטליך, צאהל איך איהם, דאס הייסט אמאל געצאהלט און אמאל גיט געצאהלט, וואס האב איך מורא? ער וועט פֿערקויפֿען מיין ביליעט? ער וועט גיט פֿערקויפֿען מיין ביליעט! למאי זאל ער פֿערקויפֿען מיין ביליעט? אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר גיט געטראכט... און די צייט דערווייל איז גישט גוט, קיין געשעפטען איז גיטא, וואכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוט־שעט זיך, וואס זאל מען טהון? אבי, ווי זאגט איהר, יאהרען, קיין צרות איז מען גיט זשעדנע... ביז היינטיגען פֿאר פסח...

היינטיגען פֿאר פסח האט מיר גאט צוגעשיקט א געשעפטיל, איך האב געהאנדעלט עטליכע וואגאן הירוש, ס'איז געווארען חשוב הירוש, האב איך פֿערקויפֿט די הירוש און האב דוקא פֿערדיענט אויף די הירוש דאנקען גאט זענען עטליכע קערבל'ך און האב געהאט א פסח, מענט איהר מיר גלויבען, אז בראַדסקי, בראַדסקי איז גאר גישט אקעגען מיר! א קליינגיקייט א מעגש איז

ניט שולדיג קיינעם א פרוטה ניט און פערמאגט נאך זיין אייגענס א פאר הונ-
דערט קערבליך אויף, היינט ווער איז צו מיר גלייך, איהר פערשטעהט צי
ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב יוסיל, טראג אריין בירנבוים'ן די צוויי הונ-
דערטער און קויף אויס דעם ביליעט! ניין, בין איך מיר מיט וואס האב איך
קיין צייט ניט? בירנבוים וועט ניט אנטלויפן מיט'ן ביליעט, איך וועל נאך
צייט האפן אויסקויפן דעם ביליעט נאך פסח, אדער א ניט וועל איך איינ-
צאדלען פראצענט וויפיל ס'ע קומט און ארויסנעמען א קוויטל אויפ'ן
ביליעט. אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט און אפשר האב איך
בשעת מעשה גאר ניט געטראכט. איהר פערשטעהט צי ניין? און בין אוועק-
געגאנגען און האב פאר'ן געלד געהאנדעלט זעק, און האב אפגעלייגט די זעק
אין איין אמבאר, האט גאט געטהון א נס מע האט אפגעשלאגען דעם שלאס
פונ'ם אמבאר — ס'איז געווען היינטיגען נאך פסח איז דאס געווען, פונקט דעם
דרייסיגסטען אפריל, די נאכט וואס אקעגען 1 מאי, ווען ס'ע שפיעלט דער
ביליעט, און מע האט אוועקגעגנבעט די זעק, און איך בין ווייטער געבליבען
אדן א פערציגער.

— צפורה, זאג איך צו מיין ווייב, ווייסט די וואס איך וועל דיר דער-
צעהלען א נייעס? מיר זענען שוין וויעדער ריין.

— וואס הייסט, זאגט זי, מיר זענען ריין?

— מיר האבען שוין ניט, זאג איך, איין זאק אפילו.

— וואס הייסט, זאגט זי, וואו זענען איהינגעקומען די זעק?

— מען האט זיי, זאג איך, היינטיגע נאכט ארויסגעטראגען פונ'ם
אמבאר.

הויפט זי דאך אן מסתמא צו ליארעמען און צו פילדערען, ווי דער
שטייגער איז פון א יודענע; רוף איך זיך אן צו איהר:

— שא=שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאט; עלעהיי,
זאג איך, לאז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פארברענט געווארען די שטוב
און מיר זענען ארויס גאקעט היל ווי די מאמע האט אונז געהאט, וואלט דיר
דעמאלט געווען בעסער?

— ס'א גוטער משל! זאגט זי — דעריבער בעדארף מען אוועקגנבענען
די זעק?

— וואס געהער זיך אן, זאג איך, דאס מיט דעם? אט וועסט דו
געדענקען מיין ווארט, זאג איך, עס וועלען זיך געפליגען די זעק...

— פֿון וואנען, זאגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר געדמען? די גנבים וועלען דיר אונטערווארפען די גנבה'שע זעק דערפאר וואס די הויסט יעקב יוסיל?.. זיי האבען דא פנים מעהר נישט וואס צו טהון?..

— נע, ביזט א נארר! זאג איך, וואס גאט קאן טהון קאן א מענש גאר נישט צוטראכטען אפילו...
 כך הוה. די זעק זענען דאך מסתמא געווען פֿארפאלען ווי אין וואסער אריין; ווער מיר זעק? וואס מיר זעק? איך בין נאר ארומגעפֿלויגען ווי א משוגע'נער, געהאט צו טהון מיט פֿאליציע, געזוכט אין אלע ווינקעליך, גענישטערט אין אלע מיזענלעכער, נאר ווער? וואס? געה זיך דעם פֿארטיאָהריגען שניי, דעם געכטיגען טאָג! איהר פֿערשטעהט צי ניין? דער קאפֿ איז אין דער גער, דאָס האַרץ איז נישטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז וויסט און פֿינסטער, ישטעה איך מיר אזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אפטיילק הויסט עס, און עס פֿליהט מיר דורך א מחשבה אין קאפֿ, ס'איז געווען אין דער פֿריה ארום זינגער 12 איז דאָס געווען: „סטייטש, ס'איז דאך עפֿים היינט א יום הדין, 1 מאי, דער ביליעט שפיעלט, א קשיא אויף גאט? מיר האבען א גרויסען גאט און א שטארקען! ער קאן דאך מיר אויב ער וויל נאר, בעגליקען מיר מיט מיין גאנצער משפחה!..“ און דא דער מאן איך מיר אן די געגנבה'שע זעק, פֿערנעם איך אז ס'איז 1 מאי און אז איך האב א בילעט וואס שפיעלט און לאז מיר ווידער אמאל זוכען די זעק, עפֿים האט זיך געפֿונען א שטיקעל סליד פֿון די זעק, און אזוי דעם גאנצען טאָג מיט דער גאנצער נאכט, ביז אויף מאַרגען דעם 2=טען מאי. אליין בין איך פֿערטערעראמט. א גאנץ מעת-לעת אין מויל נישט געהאט, שוין זינגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פֿערשטעהט צי ניין? איך קום אהיים פֿאלט גאך אן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאמער וואלטט די געגאנגען זיך וואשען און עפֿים געמען אין מויל אריין? טאמער וואלט שוין געווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אט א דא א! חאפט דער רוח די זעק! מע בעדארף זיך טאק! געמען דאָס לעבען פֿון די זעק? אזוי ווי מוט די זעק אזוי איז אהן די זעק! נא דיר אנעסק מיט זעק! זעק=זעק! זעק=זעק!

— ווייסט די וואס מיין ווייב, זאג איך צו איהר, טאמער וואלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אזוי אויף גוט אין קאפֿ, קומסט די צי געהן און זאלסט מיר אויף די וואונדען: זעק=זעק! זעק=זעק!.. איהר פֿערטער=

שטעהט, צי ניין? אפשר געפֿינט זיך ביי אייך נאך אזאך — טבו! מיין איך
נאך, א פאפיראס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי די זעק הייסט דאס. מילא
פֿארפֿאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויסשפייען קאן מען
ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — ווער וואס? עס קריכט ניט
אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב יוסיל, פֿרעגט מיך מיין ווייב זאל לע-
בען — ווער איז דיר איבערגעגאנגען דעם וועג היינטיגען טאג?

— איך ווייס אליין גיט, וואס מיר איז, זאג איך, און ווארף אוועק
אין מיטען עסען און לייג מיך צו אביסעל אויף דער סאפֿע. אזוי ווי איך
ליג מיר אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פֿון דער פֿאסט. נעם זשע,
דו שומה יעקב יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער
מאן, אפשר האט דיין ביליעט עפֿים געוואונגען! ווער? וואס? פֿרעגט מיך
בחרם צי ס'איז היינט דער 2 מאן צי ס'איז היינט 22 יונג צי גאר ראש
חודש קרעמעניץ! איהר פֿערשטעהט צי ניין? און נעם דאס בלאט און הויב
אן צו לייגענען געוויינטליך פֿון מה טובו. בקצור איך ליג מיר אזוי אין לייגען
אלערליי גייעסען, געשאסען — געהאנגען, געשטאכען — געקוילעט, די איינג-
לענדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אריין פֿונם
אנדערען ארויס, וואס מיר ענגלענדער, ווער מיר בורען, אז ביי מיר האט
מען אוועקגעגנבעט די זעק? אכפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורען פֿאר
מינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט און אפשר האב
איך בשעת מעשה נישט געטראכט גאר גיט, און מיש מיר דאס בלאט פֿון
איין זייט אויף דער אנדערער, פֿון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו
א קוק: טיראזש... פֿליהט מיר דורך פֿלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין
ביליעט אויסגענומען האטש ת"ק קערבליך? אצונד וואלט דאס מיר צו
מינע זעק דוקא געווען צוגעפֿאסט ווי געוואונשען. און איך נעם און קוק
איבער פֿון אונטען ארויף אלע ת"קער — נישטא; טויזענדער נישטא; פֿינף
טויזענדער, אכט טויזענדער, צעהענטויזענדער אודאי גיט! אזוי לאנג אזוי
ברייט ביז איך בין געקומען צו די פֿינף און זיבעציג טויזענד. און אז
איך בין געקומען צו די פֿינף און זיבעציג טויזענד, האט מיר עפֿים מיט
אמאל זיך אוואַרף געטהון אין די אויגען און א זעץ געטהון אין קאפֿ:
סעריע 2289 נומער 12! איך וואלט געמעגט שווערען אז ס'איז מיין נומער!
גאר ווייס איך! ווי קומט צו מיר שלום מול אזא גרויס געווינס! איך קוק

זיך גוט איין אין די ציפערס — רבונ'ן של עולם! ס'איז פֿאַרט מיין נומער!
 איך וויל אויפֿשטעהן — קאָן איך נישט, איך בין ווי צוגעוואַכסען געוואָרען
 צו דער סאַפֿע, איך וויל אנגעשריין טהון: צפֿורה! קאָן איך נישט; די
 צונג איז מיר געפֿיס מיט אַ מאָל ווי צוגעוואַכסען געוואָרען צום גומען. איך
 האָב זיך אנגענומען מיט אלע כחות, בין אויפֿגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צום
 טיש-קעסטל, אַ קוק געטהון ביי זיך אין בוך. יא, ווי איך בין א יוד: סעריע
 2289, נומער 12!...

— צפֿורה — זאָג איך צו מיין ווייב און די הענד ציטערען מיר און
 די ציין אין מויל קלאפֿען — דו ווייסט? עס האָבען זיך געפֿונען די גנבה'שע
 זעק... קוקט זי מיר אָן ווי אַ משוגענעם.

— וואָס רעדסט דו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?
 — איך זאָג דיר, מאָד איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקעהרט
 אונזערע זעק בכפֿל בפֿלים און מיט פֿראַצענט... אונזער פֿיליעט האָט
 אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאָג איך, אַ פֿולע היטעל מיט געלד!
 — דו זאָגסט דאָס גרנסט, יעקב יוסיל, צי דו לאַכסט פֿון מיר?
 — וואָס הייסט, זאָג איך, איך לאַך, איך זאָג דאָס גאנץ גרענסט,
 אונז קומט מזל טוב, מיר האָבען געוואונען געלד!

— וויפֿיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאַכט זי צו מיר און
 קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַרײַן, ווי איינער רעדט: „אנו, לאַז דאָס
 נאָר זײַן אַ ליגען, וועסט דו זיך פֿון מיר נישט נארען!“
 — אַ שטייגער פֿרומה למשל, וויפֿיעל האָסט דו אַ השגה זאלען מיר
 געווינען?

— איך ווייס — זאָגט זי, געטליכע הונדערט קערבליך מסתמא?
 — פֿאַר וואָס נישט, זאָג איך, געטליכע טויזענד?
 — וויפֿיעל הייסט געטליכע טויזענד, זאָגט זי, פֿינף? צי זעכס, צי
 אפשר טאָק: זאלע זעבען?..

— אויף מעהר, זאָג איך, האָסט דו אַ פנים קיין השגה נישט?

— צעהנטויזענד? זאָגט זי.

— האָב שכל, זאָג איך, נעם אַ ביסעל העכער!

— פֿיפֿצענד טויזענד?

— נאָך העכער!

— צוואַנציג? פֿינף און צוואַנציג?

— נאָך העכער!

— יעקב יוסיל, זאגט זי, זאג, מוטשע נישט!

— צפורה — זאג איך, און נעם זי אן ביי דער האנד און קוועטש

זי — מיר האבען געוואונען איין עושר מיט געלד! אגאנצען גביר האבען מיר געוואונען! אזוי פיעל געלד וואס עס האט זיך דיר קיינמאל נישט פארגע-שטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאג זשע, זאג, וויפיעל האבען מיר געוואונען, יעקב יוסיל,

ציה, נישט ביי עדר נשמה!

— מיר האבען געוואונען — זאג איך, א פויטעקע, אסך געלד, איין

אוצר, א סומע פון פֿינף און זיבעציג טויזענד קארבען! דו הערסט, צפורה? פֿינף און זיבעציג טויזענד!

— געלויבט ביזט דו גאט — זאגט זי און האפט זיך אויף און הויבט

אן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד, געבענשט זאל זיין דער נאמען דיינער, וואס דו האסט זיך ארומגעקוקט אויף אונז אויף א מאל

און האסט אונז בעגליקט! אדאנק דיר גאטעניו, אדאנק דיר!... האסט דו נאר גוט אכטונג געגעבען, יעקב יוסיל, האסט חלילה קיין טעות נישט גע-

לויבט ביזט דו גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער געטרייער! די גאנ-צע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פֿריינד וועלען זיך פֿרעהען, שונאים

וועלען צופיקעט ווערען, א קליינגקייט אזוי פיעל געלד קיין עין הרע, וויפיעל זאגסט דו, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד?

— פֿינף און זיבעציג טויזענד! — זאג איך — געב מיר, צפורה די קא-

פאטע, לאס איך געהן.

— וואהין וועסט דו געהן?

— וואס הייסט וואהין זאל איך געהן? צו בירנבוים'ן בעדארף איך

אריינגעהן, דער ביליעט ליגט דאך ביי איהם פֿערוועסט... און קיין צעטיל דאב איך פֿון איהם נישט...

אז איך האב איהר אויסגעווענדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געווארען

אלערליי קאלירען, מיין ווייב הייסט דאס, און נעמט מיך אן פֿאר ביי דע דענד און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, געה נישט גלייך, בעטראכט

זיך פֿריהער, וואס דו שמוסט און וואהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען, פֿערגעס נישט, ס'איז פֿינף און זיבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א יידענע — זאג איך, און אז פֿינף און זיבעציג

טויזענד איז וואס? וואס בין איך עפֿים א יונגעלי?

— פֿאלג מיך — זאגט זי — יעקב יוסיל, בעטראכט זיך פֿרוהער, האלט זיך אנגעציה מיט א גוטען פֿריינד, געה נישט גלייך אהין, איך וועל דיך נישט לאזען!

קורץ און גוט איהר ווייסט דאך אז א ווייב שפארט זיך איין פֿיהרט זי אויס — איהרס. מיר האבען אריינגערופען א גוטען פֿריינד, דערצעהלט איהם די גאנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאכט ער אז זי איז גערעכט, מיין ווייב הייסט דאס, ווארום פֿינף און זיבעציג טויזענד איז נישט קיין שפילעכיל, דערווייל ליגט דער ביליעט ביי יענעם און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטא, געלד איז נא יצר הרע. א קשיא אויף א מעשה, טאמער קומט איהם אן א שלעכטע מחשבה, ס'איז פֿינף און זיבעציג טויזענד!

איהר פֿערשטעהט צי ניין? וואס זאל איך אייך זאגען, זיי האבען מיך אריינגעווארפען אין אזא מרה שחורה, ואז איך האב שוין אליין אויך אנגע-הויבען מורא האבען און איבערקלעהרען מי יודע וואס... א, ווי אזוי זשע טהוט מען דא? ס'איז געבליבען איך זאל געהמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבליך (געלד איז געווארען מיט דער רגע, ווארום אז מען געווינט פֿינף און זיבעציג טויזענד ווערט מען שוין א בטוח) און איך זאל מיט געמען מיט זיך א מענטשען, דער מענטש זאל דערווייל שטעהען אונטער דער טהיר און איך זאל מאכען מיט מיין פֿירנבויסן א שמועס, בעצאהלען איהם זיין חוב מיט פראצענט און אויסקויפֿען דעם ביליעט. איז דאך ממה נפשך, וועט ער אפגעבען דעם ביליעט איז דאך אודאי גוט; אלא נישט, וועל איך האטש האבען איין עדות... איהר פֿערשטעהט צי ניין? „דאס איז אבער אלסדינג גוט — טראכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאך נישט, אז דער ביליעט האט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד. וואס טהוט מען אבער, אז ער האט אויך א בלאט און האט אויך געזעהען אז דער נומער האט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד? און וואס טהו איך, אז ער זאגט, א שטייגער ווי יענע יודענע מיטן טעפיל: „ערשטענס האב איך אייך שוין לאנג אפגעגעבען אייער ביליעט, צווייטענס איז אייער נומער גאר נישט דער נומער, און דריטענס האב איך ביי אייך קיין מאל קיין ביליעט נישט גענומען!“ איהר פֿערשטעהט צי ניין? סידען אפשר גאט האט אנס געטהון ער ווייסט נאך נישט פֿון קיין געווינס?

— געדענק זשע, יעקב יוסיל, ס'איז נישט קיין קלייניגקייט, דו געהסט איצטער אויך פֿינף און זיבעציג טויזענד! מע זאל ביי דיר נישט דערקענען אויפֿן פנים קיין סימן, קיין זכר פֿון קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד; און

וואס ס'ע זאל זיך מיט דיר גישט טרעפֿען, זאלסט דו געדענקען, אז דאס לע-
בען איז טייערער פֿון פֿונף און זיבעציג מאל פֿונף און זיבעציג טויזענד!

אזוי מאכט צו מיר מיין ווייב זאל געוונד זיין און נעמט מיך אן פֿאר
ביידע הענד און זאגט מיר איך זאל איהר געבען דאס ווארט, דאס הייליגע
ווארט, אז איך זאל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פֿערשטעהט, געה זי רוהיג,
אז דאס הארץ קאכט אין מיר און די געדאנקען שלאגען און איך קאן מיר
גישט מזחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב יוסיל שומה, נעמסט און גיסט
אונזע א ביליעט פֿון פֿונף און זיבעציג טויזענד א בירנבוים, א ווילד פֿרעמדען
און נעמסט גישט ארויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין איינגעטונקטע פען!
איהר פֿערשטעהט צי גיין?... געפֿונט זיך גישט ביי אייך קיין איינגעטונקטע
פען? טפֿו! מיין איך קיין פֿאפיראס טיטון?..

קורץ אין גוט וואו זשע האלט איך? ביי בירנבוים'ן הייסט דאס. „זשען
וואלט געווען, טראכט איך מיר, ווען מיין בירנבוים זאל האבען געהאט לאנג
דורכגעקוקט דאס בלאט און ווייסט שוין פֿון די פֿונף און זיבעציג טויזענד
גלייך מיט מיר און אפשר נאך פֿריהער פֿון מיר און איך קום צו איהם און
זאג איהם: „גאט העלף אייך, פֿאנג בירנבוים... גוט יאהר. וואס וועט איהר
עקפֿיס זאגען... וואו איז מיין ביליעט פֿאנג?... וואסער ביליעט?... דער
ביליעט סעריע 2289 נומער 12, וואס איך האב ביי אייך פֿערוועצט... קוקט
ער בוך אן ווי א תם... אט אזעלכע מחשבות פֿליהען מיר דורך אין קאפ און
אין הארצען ווערט מיר איינג, אין האלז שטיקט מיך. גישטא קיין „דעחאניע“,
קיין פֿיצעל אטעהעם! צום סוף וואס לאזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים';
וואו איז בירנבוים? ער שלאפֿט... ער שלאפֿט? איז דאך א סימן אז ער
ווייסט נאך גיט פֿון קיין פֿותר און פֿון קיין חלום, געלויבט ביזט דו גאט!..
איך קום אריין צו איהם אין שטוב אריין, טרעף איך דאס ווייב זינס, פֿייגעלי
רופט מען זי, אין קעף. ס'איז א רויף און א הימל און א טוואן ביזן האלז.
— ברוך הבא, א גאסט, רב יעקב יוסיל! מאכט צו מיר פֿייגעלי און
בעט מיך אריין אין שטוב אריין און בעזעצט מיך גאנץ אויבענאן און פֿרעגט
וואס איז די מעשה וואס מען זעהט מיך גיט.

— איך ווייס פֿאר וואס מען זעהט מיך גיט? איך ווייס אלליין גיט! —
זאג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראכט מיר:
„זי ווייסט שוין, צי זי ווייסט נאך גיט? דאכט זיך אז זי ווייסט נאך גיט?...
און אפשר ווייסט זי שוין?“...

— וואָס זשע מאַכט איהר געפֿיס, רב יעקב יוסיל?
 — וואָס זאל איך מאַכען? — זאָג איך — מסתמא האָט איהר געהערט
 פֿון מיין „פֿעקיל“?
 — פֿון וואָסער „פֿעקיל“?
 — סטײַטש, איהר האָט גאָר נישט געהערט — זאָג איך — די מעשה מיט
 די זעק וואָס מע האָט בײַ מיר אוועקגעגנבֿעט?
 — אַט דאָס איז דאָס „פֿעקיל“? — מאַכט זי — דאָס איז דאָך שוין אַנ-
 אלטע מעשה! איך האָב געמיינט געפֿיס אַ נייעס.
 „געפֿיס אַ נייעס“? ... „צי מיינט זי נישט די פֿינף און זיבעציג טויזענד?“ —
 אזוי טראַכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאָפּ פֿון
 איהר אין די אויגען נישט איבערלויפֿענען גאָר נישט, גאָלע גאָר נישט, קיין פֿיצעל
 נישט אפֿילו!
 — אפשר וועט איהר טרונקען אַ גלעזל טײַל, רב יעקב יוסיל, וועל איך
 הייסען צעבלאזען דעם סאמאוואר בין מיין מאן וועט אויפֿשטעהן.
 — אַ גלעזל טײַל? מהבתי, פֿאַר וואָס נישט? — מאַך איך צו איהר
 און דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, קיין „דעחאניע“ איז נישטאָ, קיין פֿיצעל
 אַטדעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב הייס, דער שווייס רײַט, און זי,
 פֿייגעלי הייסט דאָס, רעדט צו מיר, לאָס איך אזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע
 מיט אייך אינאיינעם, ווי איך ווײַס וואָס זי רעדט, אז דער קאָפּ איז מיר גאָר
 דאָרטען, אין יענעם אַלקיר, וואו בירנבוים ליגט און שלאָפֿט און חראָפֿעט
 אזוי געשמאק, איהר פֿערשטעהט צי ניין?
 — פֿאַר וואָס טרונקט איהר נישט? — מאַכט זי צו מיר, פֿייגעלי
 הייסט דאָס.
 — וואָס דען טוה איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיטן לע-
 פֿעלע אין גלאָז.
 — איהר דרעהט מיטן לעפֿעלע, — זאָגט זי — שוין אַ שעה כסדר און
 טרונקען טרונקט איהר נישט.
 — אַ דאנק — זאָג איך — איך טרונק נישט קיין קאלטע, מיין איך קיין
 הייסע טײַל, איך האָב לייעב, זאָג איך, אז די טײַל שטעהט זיך אָפּ און ווערט
 גוט הייס, מיין איך גוט קאלט, דאָס הייסט זי ווערט גוט אַפֿגעהיצט, מיין
 איך אַפֿגעקיהלט...
 — געפֿיס זענט איהר מיר זעהר צוטראַגען, רב יעקב יוסיל! — מאַכט
 זי צו מיר — איהר זענט אזוי צוטראַגען, אז איהר ווײַסט גאָר נישט וואָס איהר

רעדט. שוין זשע בעדארף מען זיין אזוי צוטראגען, אז מע גנבעט אוועק די זעק? גאט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאך געפֿינען. איך האב געהערט, מע זאגט, ס'איז פֿאראן א סליד... שא מיין מאן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף, אט געהט ער.

„געלויבט ביזט דו גאט!“ — טראכט איך מיר.

ארויסגעקומען איז מיין חברה-מאן א פֿערשלאפענער מיט א זיידען יארמעלקעלי אויפֿן קאפ, זיך גערופֿען די אויגען און געקוקט אויף מיר פֿון צפֿון זייט.

— וואס מאכט א יוד, רב יעקב יוסיל?

די ערשטע מחשבה מינע איז געווען: „ער ווייסט? צי ער ווייסט ניט? דאכט זיך אז ער ווייסט ניט? און אפשר „א“?...”

— וואס זאל מען מאכען? — זאג איך — איהר האט דאך געהערט מיין אומגליק פֿון די זעק?

— די מעשה האט שוין א בארד, דערצעהלט אונז עפֿים נייעס... געפֿינט זיך ניט ביי דיר, פֿונגעלי, אביסיל איינגעמאכטס, ס'איז מיר פֿאס-קידנע אין מזיל פֿונגם שלאף — מאכט בירנבוים און פֿערקרימט זיך.

„נו, ווי באלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטס, איז א סימן, אז ער ווייסט נאך גאר נישט ניט“ — אזוי קלעהר איך מיר און איך פֿערבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פֿון וואס, עס קלעבט זיך ניט א ווארט צו א ווארט; אינווייניג אין בויך גענועלט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פֿיהל אז עס לעקט זיך מיר דאס חיות, אט פֿאלל איך אום, אט הויב איך אן צו שרייען אויף א קול: „גוואלד, יוד! שיע קינדער, פֿינף און זיבעציג טויזענד!“ איהר פֿערשטעהט צי גיין?... ביז גאט האט רחמנות געהאט איך בין ארויף אויף א שמועס מבח פראצענט.

— איך קאן אייך, פאני בירנבוים, געבען אביסיל פראצענט, זאג איך, דאס הייסט איך קאן אייך בעצאהלען דאס פראצענט וואס אייך קומט אויפֿן ביליעט.

— אף, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד, מאכט ער און פֿערזוכט א לעפעלע איינגעמאכטס.

— וויפֿיעל זשע וועט אייך קומען, זאג איך, פראצענט הייסט דאס?

— איהר ווילט וויסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט טאקן צאהלען געלד?

— גיין, זאג איך, איך מיין טאקן הייסט דאס צאהלען געלד ממש.

— פֿינגעלי, אנו, געב נאָר אַהער דעם בוך...
דערהערט די האַנגע ווערטער בין איך פֿון טוידט לעבעדיג געוואָרען;
ער ווייסט נעביך ניט פֿון וואָס צו זאָגען!...
בעצאהלט דאָס פראַצענט דוף איך זיך אָן צו איהם:
— פֿערשרייבט זשע טאק, זייט מוחל, פאנג בירנבוים, ביי אייך אין
בוך הייסט דאָס, אַז איהר האָט מקבל געווען ביי מיר פראַצענט פֿאַר מיין
ביליעט סעריע 2289 נומער 12.

— פֿערשרייב, מאכט ער, פֿינגעלי, פֿאַרן ביליעט — סעריע 2289
נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!“ קלעהר איך מיר און פֿערבינד מיט
איהם אַ שמועס מכחין ביליעט, אַז עס לוינט גאָר ניט צו האַבען אַ ביליעט
און צאהלען פֿאַר איהם פראַצענט און וואָס וועט זיין מוטן ביליעט אויף
ווייטער? ...

— אַקעגען וואָס הייסט דאָס זאָגט איהר דאָס? — מאכט ער צו מיר
און טהוט אַ קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פֿון צפון זייט.

פֿונם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אַבגעריסען אין האַרצען, ס'איז מיר
נישט געפֿעלען דער קוק, איהר פֿערשטעהט צו ניין? נאָר איך האָב מיך פֿאַלד
פֿערחאפט און האָב אַ זאָג געטהון:

— פֿערשטעהט איהר, פאנג בירנבוים, איך זאָג דאָס אַקעגען דעם וואָס
סע פֿאַלט הוצאות אויפֿן ביליעט, איהר וואָלט, כּלעבען, געמעגט נעמען ביי
מיר אויף ווייטער מיט אַ פראַצענט ווינציגער, פֿאַרט, ווי זאָגט איהר, אלטע
בעקאנטע און נאָהענטע שוכנים.

— ניין, זאָגט ער, אלסדינג יא, נאָר דאָס ניט. ווילט איהר אזוי איז
רעכט, אַ ניט בעצאהלט מיר מיין געלד און פֿערזעצט אייך איהם ערגיין
אנדערש.

— טאק? היינט? — זאָג איך און דאָס האַרץ קלאפט מיר ווי אַ האַמער:
טיק-טיק-טאק! טיק-טיק-טאק!
— אפילו פֿאַלד! — מאכט ער.

— נאט זשע אייך אייער געלד — זאָג איך און נעם און לייג איהם
אנידער זיינע צוויי הונדערטער און דאָס האַרץ אַט-אַט שפּרינגט דאָס ארויס!
— נעם געלד! — מאכט ער צו פֿינגעלין און אליין בייגט ער זיך אָן
צו דער גלאַז טיי און פֿערבייסט מיט אַלעפֿעלע איינגעמאכטס. נאָכן לעפֿעלען
נעמט ער נאָך אַ לעפֿעלע, און נאָך יענעם לעפֿעלע נאָך אַ לעפֿעלע און נאָך

אלעפֿעלע. איך וואלט שוין וועלען דערלעבען זעהען א בילעט און צום סוף
עסט ער גאר איינגעמאכטס! מיך קאמט יעדער מינוט יעדער רגע בלוט און
געזונד! מע קען אבער קיין חזיר נישט זיין, יענער האט לייעב איינגעמאכטס
לאז איהם וואהל בעקומען, טרייבען יענעם האלז און אקען פאסט אויך נישט,
מוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און ווארטען ביז ער וועט מאכען איין
עק מיט'ן איינגעמאכטס. איהר פֿערשטעהט צי ניין?... געפֿונט זיך נישט ביי
איין אביסיל איינגעמאכטס — טפו! מיין איך א פאפיראם טיטון?

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך? מיין חברה-מאן עסט איינ-
געמאכטס. אפגעגעסען דעם איינגעמאכטס און אפגעווישט די ליפען, רופט ער
זיך אן צו מיר:

— רב יעקב יוסיל, געלד האב איך ביי אייך אפגענומען, פראצענט
האט איהר מיר בעצאהלט, אצינד בעדארף איך אייך הייסט דאס געבען
איינער ביליגעט?

— א פנים האט דאס? מאך איך פלומרשט קאלט בלוטיג און פאל
שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אבער — מאכט ער — איך קאן אייך היינט דעם ביליגעט
נישט געבען.

ווי ער האט מיר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער האב איך דער-
פֿיהלט אז עס האט זיך מיר עפֿיס א ריס געטהון אינווייניג אין הארצען, איין
בין מיט אמאל אראפגעפֿאלען פֿונים זיבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד.
ווי אזוי איך האב מיך געהאלטען אויף די פֿיס — פֿערשטעה איך נישט.

— וואס איז די מעשה, פאנז בירנבוים, פאר וואס קאנט איהר מיר
נישט געבען מיין ביליגעט.

— דערפֿאר — זאגט ער — וואס איך האב איהם נישט ביי זיך.

— וואס הייסט — זאג איך — איהר האט איהם נישט ביי זיך?

— ער ליגט ביי מיר — זאגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באנק.
דערהערט די דאזיגע דבורים איז מיר געווארען אביסעלע גרינגע
אויף דער נשמה, אין איך האב מיך פֿערטראכט.

— וואס האט איהר זיך, מאכט ער צו מיר, אזוי פֿערטראכט?

— גאר נישט, זאג איך, איך שמעה און טראכט ווי אזוי קומט די קאץ
איבער'ן וואסער?

— גאנץ פשוט — מאכט ער — איך פֿאהר מארגען אין שטאדט אריין.
פריינג איך אייך דעם ביליגעט.

— אויף גע'פועל'ט! — זאג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אָפּ און לאז מיך געהן כלומרישט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באַלד צוריק. — געפֿעלט אייך אַפּעסער, פאנני בירנבוים, וואָס פֿאַר אַ שטיק סוחר איך בין? דאָס געלד האָב איך אייך אַפּגעגעבען, פראַצענט אַפּגעצאהלט, דער ביליעט ליגט ביי אייך, גיט זשע מיר האַטש אַ קוויטעל אויפֿן ביליעט — אויף וואָס נוצט אייך אַ קוויטעל? — מאַכט ער — איך בין ביי אייך גישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבליוך אָהן אַ קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויף גערעכט? — זאג איך און לאז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום ווידער אמאָל צוריק.

— ניין — זאג איך צו איהם — עס פאסט עפּים נישט, ס'איז נישט מעשה סוחר, אַז מע האַט ביי יענעם אַ ביליעט, בעדארף מען האַבען אַ קוויטעל... פֿאַלגט מיך, פאנני בירנבוים, גיט מיר אַ קוויטעל. פֿאַר וואָס זאָלט איהר מיר גיט געבען קיין קוויטעל?

פלוצים הויפט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט אַוועק צו זיך אין אַלקוה אַרײַן אונטערען פֿאַרהאנג און טהוט אַ רוף פֿינגעלען צו זיך.

— פאנני! — רוף איך זיך אָן צו איהם — איך ווײַס אויף וואָס איהר רופֿט צו זיך פֿינגעלען. איהר ווילט איהר הײַסען, זי זאָל שיקען די דיענסט קויפֿען דאָס בלאט, ס'איז הײַנט דער 2 מאי, ווילט איהר אַ קוק טהון, צי האַט דער ביליעט נישט געווינגען קיין געלד. למאי זאָלט איהר זיך אומזיסט מטרײַה זײַן? איך וועל אייך בעסער אליין אַנזאָגען די בשורה, אַז מיין ביליעט האַט דאנקען גאט געווינגען זשען געלד!

מיין פֿערשזין איז געוואָרען אַלערליי קאַלירען.

— טאק? באמת? זאגט ער — לאז אייך גאט העלפֿען! וויפֿיל זשע האַט ער געוואונען?

— ער האַט געוואונען — זאג איך — הויבשלאַך, אויף אלע יודישע קינדער געזאגט געוואָרען און דערפֿאַר טאק, וויל איך ביי אייך אַ קוויטעל, איהר פֿערשטעהט צו ניין?

— איך זאג דאך אייך — מאַכט ער — לאז אייך גאט העלפֿען אפילו די רי"ש אלפֿים, איך פֿערגין אייך, גלויבט מיר, מיטן גאנצען הארצען! פֿאַרט וויפֿיל האַט דער ביליעט געוואונען? וואָס האַט איהר מורא אויסצוזאָגען?

— פאנני בירנבוים! — זאג איך — וואָס טוינגען אונז לאנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער ביליעט האַט געוואונען פֿינף און זיבעציג טויזענד קארבען און ער ליגט ביי אייך, פראַצענט האָב איך אייך בעצאהלט, דאָס

געלד האב איך אייך אבגעגעבן, גיט מיר אב מיין ביליעט! איהר זאגט, איהר האט גיט דעם ביליעט, ער לייעט אין באנק, גיט מיר ארויס א קוויטעל און איין עק לאז דאס האבען!

וואס טויג אייך, ביי אמיין פארשוין האבען זיך מיט אמאל איבערגע-קעהרט די אויגען און דאס פנים איז איהם געווארען אנגעצונדען. איך האב ארויסגעזעהען, אזו ס'איז מיט איהם נישט פרייהלף, רופ איך איהם אב אויף א זיט און נעם איהם אהן ביי די הענד און זאג צו איהם:

— ליבער פריינד! האט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאגט וואס ווילט איהר, מיר וועלען וורדקומען, מוטישעט מיך גיט, איך שטעה קוים אויף די פיס, זאגט וויביל ווילט איהר און גיט מיר ארויס א קוויטעל אויפ'ן ביליעט; ס'איז נאריש, איך וועל אהן א קוויטעל פון דאנען גיט אוועקגעהן ווארום ס'איז פילף און זיבעציג טויזענד קארבען!

— וואס זאל איך אייך זאגען? — מאכט ער און די אויגען ברענגען ביי איהם ווי פייער — מיר וועלען זיך פערלאזען אויף מענשען, וואס מענשען וועלען זאגען אזוי וועט זיין.

— וואס טויג אונז — זאג איך — מענשען? לאמיר בעסער אליין זיין מענשען. פאלגט מיך, בירנבוים, ווי גאט איז אייך לייעב, זאגט וואס ווילט איהר, לאמיר נישט פערלאזען צו קיין ליטשיש געלעכטער און צו סקאנדאלען. — נאר מענשען! — זאגט ער — וואס מענשען וועלען זאגען, אזוי וועל

איך טהון...

איך האב ארויסגעזעהען, אז איך וועל מיט איהם גאר גיט מאכען, האב איך אויפגעפֿענט די טהור אין רוף מוך אן צו מיין פארשוין, דעם עדות הייסט דאס: „וידיל! אצונד קאנסט דו געהן!“ מיין וידיל האט געחאפט די פיס אויף די פלייצעס און איז אוועק און האט אויסגעפויקט איבער דער גאנצער שטאדט, אז יעקב יוסיל'ס ביליעט האט אויסגענומען פילף און זיבעציג טויזענד און אז דער ביליעט ליגט ביי בירנבוים'ען און בירנבוים גיט דעם ביליעט נישט ארויס!... איהר פערשטעהט צו גיין? מעהר האט מען נישט בעדארפט האבען, עס איז גיט אוועקגעגאנגען קיין האלבץ שעה איז די שטוב ביי בירנבוים'ן געווארען פול, די גאס פערפלייצט, עס איז געווארען א רעש, א טומעל, א הוהא: ביליעט... יעקב יוסיל... בירנבוים... פילף און זיבעציג טויזענד... חברה האבען זיך אנגענומען מיין קרוודע, עס האבען זיך געפונען אזעלכע וואס האבען געקלאפט אין טיש, אנדערע האבען צוגעזאגט געבען פעטש, ברעכען ביינער, צוטרעגען די שטוב אויף פיץ=פילף, גאר

נישט אויף קאטאוועס, ביז ס'איז געבליעבען אז מע פֿערלאָזט זיך אינגאנצען אויפֿן גביר, ווי אזוי דער גביר וועט פסקינען אזוי וועט זיין. — און מיר האָפֿען זיך געלאָזט גאנץ קהל הייסט דאָס צום גביר.

אונזער גביר, דארפֿט איהר וויסען, איז אַ מענטש אַ שטילער אַלייט. שער און אנאָרענטליכער מאַן ביז גאָר. בסך־הכל האָט ער גאָר פֿיינט אַזעלכע מעשיות מיט פֿוררוותען, נאָר אז גאנץ קהל איז אַרײַנגעפֿאלען צו איהם מיט אַ גוואָלד: „ראַטעוועט!“ אַנט צוטראַנט מען איהם די שטוב; האָט ער קיין אנדער ברירה ניט געהאַט און האָט געמוזט איבערנעמען אויף זיך די חתונה און מיר האָבען זיך צושריבען, אז מיר פֿערלאָזען זיך אינגאנצען אויף איהם און טאקן אויף זיין נאָמען האָט געבען פֿירנבאָים איבערגעשריבען דעם ביליעט, און ס'איז געבליעבען אז אַם ירצה השם מאַרגען אָדער איבער־מאָרגען פֿאָהרען מיר אלע אין שטאָדט אַרײַן אַרײַסנעמען דעם ביליעט פֿון באַנק. און וויפֿיעל דער גביר וועט הייסען בעצאָהלען פֿירנבאָים אַזוי פֿועל וועל איך בעצאָהלען. איהר פֿערשטעהט צו ניין?.. נאָר איהר מיינט דאָס מסתמא, אז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע — טע — טע! אַט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פֿערשטעהט איהר מיר, אַ שותף צו מיין ביליעט, וואו האָט איהר געזעהען אַ יוד וואָל האָבען אַליין אַגאנצען ביליעט? ווער איז מיין שותף? מיין שותף איז טאקן מיינער אַגאייגענער ברודער, הענף הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין אַ קליין שטעטל ניט ווייט פֿון אונז, און דורך איהם הייסט דאָס האָב איך טאקן דעם דאָזיגען ביליעט פֿערזעצט ביי דעם דאָזיגען פֿירנבאָים, דאָס הייסט פֿערקעהרט מיין איך, דורך מיר הייסט דאָס האָט ער, דער ברודער מיינער, פֿערזעצט דעם דאָזיגען ביליעט ביי דעם דאָזיגען פֿירנבאָים... איהר פֿערשטעהט צו ניין? נאָר דרינען איז אַגאנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אַקוראט איהר וואָלט פֿער־שטעהן.

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? ביי מיין ברודער הענף הייסט דאָס. מילא האָב איך מיין אייגענס אַ ברודער הענף ביז 120 יאָהר, וואָס וואָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָס ניט שייך צו רעדען אויף איין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייץ די נאָז און שמיר דאָס פנים“; נאָר גאָר־נישט, חאטא פֿאָקרישקע... מיר האַלטען עפֿים ניט איינס פֿון דאָס אנדערע, איהר פֿערשטעהט צו ניין?.. וואָס איך האָב מאַלט אייך געטהון פֿון זינעט־וועגען וואָל דאָס מיר אַקעגען קימען. איך מעג מיר בערהמען, אז איך האָב איהם געשמעלט אויף די פֿיס, פֿריהער גאָט נאָכדעם איך האָב איהם געמאכט

פֿאַר אַ לײַט. אײַך בּעדהאַרף מײַך פֿאַר אײַך נײַט אױסשטעלען, אײַהר פֿער=
שטעהט צי נײַן? ... אײַז דאָכט זײַך מײַר, אַז ער שיקט מײַר ארײַן אַ ביליעט און
בַּעט מײַך אײַך זאַל דעם ביליעט פֿערקויפֿען, אַדער פֿערזעצען און קריגען
אױף אײַהם צוויי הונדערטער און ארױסשיקען אײַהם דאָס געלד, — מעג אײַך
דאָס טהון צי נײַן?.. אײַ פֿרעגט אײַהם בחרם וואָס ביליעט? ווער ביליעט?
געה האָב אײַן זינגען דעם ביליעט, סטראַכיר אײַהם, פראַצענט צאָהל, וואָס
געהט דאָס אײַהם אָן אַ שטייגער? און אַז גאָט האָט געהאַלפֿען דער ביליעט
האַט געוואונען, — ווער האָט זײַך געשלאָגען קאַפּ אָן וואָנט מיט בירנבוימען?
ווער האָט שיער דעם שלאָג געקומען, אײַדער ער אײַז ארױף מיט אײַהם
אױף אַ שטיקעל דרך? און לסוף אַז ס'איז געקומען צו עפֿים טענה'ט ער,
דער ברודער מײַנער: „ווער האָט דײַך געבעטען דו זאָלסט חלשין פֿאַר
מײַן ביליעט?..“ אײַהר הערט דבורים? געפֿעלט אײַך אַ שטייגער אַזאָ מײַן
טענה פֿון אַ גראַפֿען יונג?.. האָט דאָך דאָס מײַך געוועהנטליך גוט פֿערדראָ=
סען און פֿערבראָטען בײַם האַרצען: „ע, אַז דו ביזט יאָ אַזאָ גראַפֿער נפֿש,
וואוּ שטעהט דאָס געשריעבן אַז דער ביליעט אײַז דײַנער?“ — וועמענס
דען, זאָגט ער, ביליעט אײַז דאָס? „וועמענס ער אײַז אײַך ער, זאָג אײַך, לעת
עתה בּעדהאַרף מען פֿאָהרען דעם ביליעט ארױסראַטעווען פֿון פֿרעמדע ידים,
וואָרום ס'איז נײַט קײַן שפּיעלכעל, זאָג אײַך, ס'איז פֿינף און זיבעציג
טויזענד קארפֿען!..“ אײַהר פֿערשטעהט צי נײַן?.. נו, וואָס קומט מײַר
דערפֿאַר? בּעדהאַרף מען מײַר מאַכען סקאנדאלען? קלאַפֿען אײַן טיש ארײַן?
ברעכען בײַנקליך?.. הערט אײַהר, אַז דו וועלט זאָגט, אַז פֿון אַ חזירשען
עק קאָן מען קײַן שטריימעל נײַט מאַכען, אײַז טאַקי אַ פֿנים אַנאמת... אײַך
האַב מײַך מישב געווען, וואָס וועל אײַך דאָ מיט מײַן ברודער האַרדיקען זײַך
אומזיסט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענשען זענען אינז מקנא אױפֿן
געווינס צום סוף קריגען מײַר זײַך אײַגענע ברודער, מײַן ביליעט, דײַן
ביליעט — פֿע, חלשות! מע בּעדהאַרף זעהען קודם פֿל בּעוואַהרענעל
דעם ביליעט, דאָס אײַז דאָכט מײַר אַפֿיסעל פֿילכער. האָ? וואָס זאָגט אײַהר?
נײַט אזוי?.. נו, געה טענה מיט אַ פראַסטען מענשען? אײַך מײַן טאַקי מײַן
ברודער העניף מײַן אײַך, גאָט זאַל מײַך נײַט שטראַפֿען פֿאַר דו רער...
וואָרום ווען ער זאָגט מײַר פֿריהער, וואָס אײַהם קוועט שט, ווען ער דער=
צעהלט מײַר פֿריהער אַז דאָס אײַז נישט גלאַט אזוי אַ ביליעט ווי אַלע בײַ=
ליעטען, אַז דאָס אײַז אַ מעשה מיט אַ בײַגדיל, וואָלט אײַך דאָך גע=
וואוסט וואָס אײַך האָב צו טהון!.. ערשט ווען האָט זײַך מײַן ברודער העניף

אויסגעקוועטשט מיט'ן בייגדיל? — העט — העט שפעטער, אז דער ביליעט
איז שוין לאנג אריבער אויפ'ן גביר'ס נאמען און דער סלעדאוואטעל האט
אויפ'ן דאזיגען ביליעט הייסט דאס אנדערגעלעגט מחילה אגארעסט טאקי
אין פאנק, און אונז האט מען גענומען איטליכען בעזונדער צום סמיק, דאס
הייסט דער סלעדאוואטעל האט אונז געשיקט בעמען צו זיך מיר זאלען
זיך מטריה זיין איהם דערצעהלען אקוראט די מעשה מיט'ן ביליעט: פֿון
וואנען האט זיך, זאגט ער, גענומען צו מיר דער דאזיגער ביליעט? און וואס
פֿאר א מחותן, זאגט ער, איז דא בירנבוים? און וואס געהער זיך, זאגט ער,
אן אהער דער גביר? — א גאנצע חתונה! איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. אי וואס
געהער זיך אן אהער דער סלעדאוואטעל? צו וואס דארף ער וויסען די דאזיגע
אלע מעשיות?.. הערסט דו, אט דאס איז דאך טאקי די רעכטע מעשה מיט'ן
בייגדיל! דאס איז א מין בייגדיל, הערט איהר, וואס נישט אהער נישט אהין,
מיט אזא בייגדיל קאן מען זיך דערווערגען!.. איהר ווילט וויסען פֿון וואס
נען האט זיך גענומען דאס דאזיגע בייגדיל? דאס דאזיגע בייגדיל האט זיך
גענומען פֿון עפֿים א מאנאך, א גלח, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. עפֿים
א מאנאך, א גלח פֿארטאן דארטען, וואו מ'זיך ברודער העניך ויצט, האנדעלט
מיט איהם דער ברודער מינער אויפ'ן ווארט שוין פֿון כמה וכמה יאהרען,
לייזט ביי איהם געלד און פֿערקויפט איהם סחורה, און ווי לעבען צווישען
זיך ווי די בעסטע גוטע פֿריינד, איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

ויהי היום טרעפט זיך א מעשה, אזוי דערצעהלט דער גלח און געה
גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות, דער אחי מינער קומט צו איהם צו
געהן און זאגט איהם: „פֿאטערל, איך בעדארף האבען א גמילת חסד א פֿאר
הונדערטער, ס'איז ביי מיר ירד!..“ מאכט צו איהם דער פֿומר:

— וואו זאל איך דיר געהמען, אז איך האב קיין געלד נישט?

— ס'איז קיין שום תירוץ נישט, — זאגט צו איהם דער אחי מינער —

איך בעדארף האבען צוויי הונדערט קארבען ווי אין לעבען אריין!

— א מאדנער יוד דו ביזט! — זאגט צו איהם דער פֿומר — איך זאג

דאך דיר, אז קיין געלד האב איך נישט; א ביליעט אויב דו ווילסט א ווייג
דעשנע קאן איך דער לייזען און דו געה קריג דיר אויף איהם געלד...
איהר פֿערשטעהט צי ניין? אט דאס איז טאקי דער דאזיגער ביליעט,

וואס האט געוואונען הייסט דאס די פֿינף און זיבעציג טויזענד; אזוי זאגט
דער גלח הייסט דאס, און געה גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות.
אצונד, אז דער ביליעט האט געוואונען, — קומט דאך מסתמא דער גלח צי—

לויפֿען צו מיין ברודער און זאגט איהם אזוי אין אזוי, דער ביליעט האט
דאנקען גאט געוואונען הויפטליך געלד... מאכט צו איהם דער אחי מינער:
יא, מע זאגט אז ער האט געוואונען געלד... מאכט צו איהם דער פֿומר: „נו,
וואס זשע וועט זיין?“ מאכט צו איהם דער אחי מינער: וואס זאל זיין?..
בקצור אהין אהער, מילא ווערטליך אהן א זיט, ער זאגט איהם דאס, ער
ענטפֿערט איהם יענץ; ער פֿרעגט איהם פֿדרוך, ענטפֿערט ער איהם בודעס;
קיין שווארץ אויף ווייס, אויף פֿאפיר איהר פֿערשטעהט צי ניין, האבען זיי
ביידע נישט; מילא מיין אחי האט חאטש א ביליעט, און דער פֿומר וואס האט?
עגמת נפש האט ער!.. וואס טויג אייך ס'איז געבליעבען — ער בעט ביי איהם,
דער גלח הייסט דאס, חאטש עטליכע טויזענד קערבליך. נעם זשע, דו גרא-
בער מענש, דו העניך איינער, פֿערשטופ איהם דאס מיל מ'ט עטליכע
טויזענד קערבליך, און לאז זיך יענער נישט טשעפען! טענה'ט אבער
דער אחי מינער: פֿאר וואס קומט איהם? דער ביליעט איז דאך מינער, איך
זאל אזוי האבען, זאגט ער, אלדעם גוטס, ווי איך האב איהם אוועקגעקויפט
ביי איהם שוין א מעשה פֿון חר' יאהר... וואלט אפשר אפגעלאפֿען גלאט;
איז דאך אבער אונזערע יודעליך זאלען זיין געזונד! און דאס שטעדטעל
אליין איז א גוט שטעדטעל, אפשר האט איהר געהערט פֿון דעם? „פֿישי-
יאבעדע“ הייסט דאס, דאס שטעדטעל, פֿשמה בן היא, א שטאדט פֿון יאבעד-
ניקעס, מוסרים, פֿערברענט זאל זי ווערען אין א זומער טאג! וואס טויג אייך
מע איז אוועק צום גלח און מע האט איהם אויפֿגעקלעהרט, אז ער קאן דא
מאכען גימל, און מע האט איהם ארויפֿגעפֿיהרט ער זאל נישט מאכען קיין לאנגע
שיחות, פֿאהרען אין דער גרויסער שטאדט אריין גלייך צום פֿראקוראר
און איינגעבען אזוי און אזוי, אז יודען הייסט דאס האבען ביי איהם אויס-
געגארט א ביליעט, און דער ביליעט האט געוואונען פֿינף און זיבעציג טוי-
זענד און מען גיט איהם נישט אפ דעם ביליעט... איהר פֿערשטעהט צי
ניין? וואס טויג אייך, דער גלח האט זיך דוקא נישט געפֿוילט אוןהאט גע-
טהון אלסדינג וואס מען דארף, נאך מעהר ווי מע בעדארף, און מען האט
אויפֿ'ן ביליעט מחילה אנדערגעלעגט אנארעסט און סע פֿערבינדט זיך פֿא-
וואלינקע אנאנצער עסק טאקן גאר נישט אויף קאטאוועס... אט האסט דו
דיר אזא מין שלאק טאמער איז קארג! גא דיר גאר א ביינדיל, א גלח!..
מיין אחי האט שוין אפילו מיט איהם נאכדעם געענדיגט פֿאר צעהנטויזענד,
נאכדעם פֿאר פֿופֿצעהנטויזענד קארבען, האט דער גלח חרטה גקריגען. מע
האט איהם אזוי צודרעהט, פֿערשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אליין נישט

וואָס ער זאל וועלען... אַט דאָס האָט איהר אייף די מעשה מיט'ן בייגדיל, איהר פֿערשטעהט צי גיין?..

קורץ און גוט וואו זשע האלט אייף? ביים בייגדיל הייסט דאָס. גאָט האָט אונז באַשערט אַרעכט בייגדיל, וואָס זאלט איהר קלעדען, גישט איינצושלינגען און גישט אויסצושפּייען! גישט אַהער און גישט אַהין. איז דאָך אַבער פֿאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, אַ גרויסער גאָט ווי זאָגט איהר, וואָס מיט איין האַנד שטראָפֿט ער מיט דער אַנדערער היילט ער, האַבען זיך געפֿונען מענטשען, גוטע ברודער, מחותנים, גוטע פֿרײַנד, אין גלאַט מענטשען, מען האָט זיך אַרייַנגעלעגט אין דער-מיט, געדערהט, געפרובט אויף אלע זייטען הין און צוריק, פֿון מיין ברודער צום גלח, פֿינים גלח צו מיין ברודער, פֿון מיר צו ברנבאָימען, פֿון ברנבאָימען צו מיר און פֿון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פֿון אונז אלע דריי — ווידער צום גלח, אַדרעהעניש, אַלויס פֿעניש, אַ געפֿאַהרעריי, אַ גערעדערריי, אַ געשפּאַרערריי, — בקצור מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעגלייכט. וואָס אויסגעגלייכט? ווי אזוי אויסגעגלייכט? — פֿרעגט גישט, אַפֿי אויסגעגלייכט; ווי זאָגט איהר: פֿון קרוואַדע קאָכט מען וועטשערע, אַדער ווי מיין אחי האָט געזאָגט אז מען האָט איהם צענויפֿגעפֿוהרט מיט'ן גלח:

— וואָשע פרעפֿאָדאָביע — זאָגט ער — יאָק גע פסק טאָ פסאָקען, געחאי בודע יחלוקו... —

— געחאי בודע יחלוקו! — זאָגט איהם דער גלח — אלע טי העניף מאַשעניק!..)

— לחיים, פֿאַטערל, זא וואָשע וואַראַוויע — זאָגט צו איהם מיין אחי און טראָגט איהם אונטער אַ גלעזעל און מיר אלע געהמען צו גלעזלעך און מען טרינקט אויס און מען צוקנישט זיך, פֿיין, שטען, צופֿריעדען... שייף זאָגען צו פֿריעדען? ווי קאָן מען זיין צופֿריעדען, אז איטליכער פֿון אונז האָט געהאַט פֿמעט ביי זיך אין האַנד די פֿינף און זיבעציג טויזענד און האָט ווי אַרויסגעלאָזט אויפֿ'ן ווינט — פֿפּו! איהר ווילט וויסען ווי אזוי? גאָט אייף אַ פֿראַסטען חשבון: מילא פֿון מיר שמועסט מען גיט, האָב אייף גיט פֿינף און זיבעציג טויזענד, אַ שענע ריינע פֿפרה! נאָר אייף פֿרעג אייף וואָס וואָלט געטהון אַ שטייגער מיין ברודער העניף, ווען אייף זאל איהם גיט גע- ווען געבען קיין דעפֿעש אז אונזער ביליעט האָט אויסגענומען די פֿינף און זיבעציג טויזענד? איין אַנדערער אויף מיין אָרט, אז ער דערזעהט אזא גע- ווינס, ווייסט ער וואָס ער טהוט? ער ווישט אָפּ די ליפֿען און מאַכט אַ שווייג;

וואס מיר ברודער? ווער מיר העניג? ווארום לאז זיך איהם דאכטען, אז
איך האב גאר פערקויפט דעם ביליעט? אדער עלעהיי איך האב איהם פער-
זעצט ביי בירנבוים'ן און האב איהם נישט אויסגעקויפט צו דער צייט, און
אזעטיל פון מיר האט דאך בירנבוים, אז איך האב איינגעלייגט ביי איהם
אזא וואס אזא ביליעט פון אזא און אזא סעריע און באם איך קויף נישט אויס
צו דער צייט, איז אזא און אזא ביליעט פון אזא און אזא סעריע — איהר
פערשטעהט צי ניין?.. גאר וואס דען, אז ס'איז מיר גאר נישט געקומען
אויף דער מחשבה, איך זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס, ווארום ווי איהר
זעהט מיך אטא בין איך אזא יוד וואס קאטארי געלד שפילט ביי מיר גאר
א קליינע ראליע! וואס איז דען אייגענטליך געלד? געלד איז בלאטע, אבי
גאט דעלפט, ווי מיין ווייב זאגט, מע איז געזונד און מע האט אלסדינג וואס
מע פערדארף... גאר גארנישט, פארדראסיג איז דאס, פארט ווי זאגט איהר
פליג און זי בעציג טויזענד! איהר פערשטעהט צי ניין?..

אזונד געמט בירנבוים'ען. בירנבוים איז דאך טאקי גאט די נשמה
שולדיג; ער האט דאך טאקי געבאך ארויסגעלאזט די פליג און זיבעציג
טויזענד ממש פון די הענד! גלאט ער איז איין עהרליכער, אלעצט ארענט-
ליכער ווינגערמאן און וויל נישט גהנה זיין פון א פערעמדען ביליעט, ער וויל
גאר מע זאל א פראגע טהון מענשען, וואס מע נשען וועלען זאגען, איהר
פערשטעהט צי ניין? וויטער וואלט דאך געווען, ווי זאגט איהר, אפשר
טאפ מיט אפשר לעפיל, ווארום ער האט דאך טאקי פון מיר אזעטיל, אז
איך קויף נישט אויס ביי איהם דעם ביליעט צו דער צייט איז אזא און אזא
ביליעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פערשטעהט צי ניין? געמט דער
דאזיגער ביליעט און געווינט פונקט די פליג און זיבעציג טויזענד? נו פראגע
איך אייך, קאן נישט די טאל צוועצט ווערען?.. האט איהר שוין הייסט
דאס צוויי אומגליקליכע גפשות אויף דער וועלט, וואס האפען כמעט פון קע-
שענע פערלארען צו פליג און זיבעציג טויזענד קארבען — וואס? נישט אזוי?..

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניג געבער.
ער געהט גלאט ארום ווי א גול, א געקויפטער האקן, און ס'איז טאקי א ביי-
טערער רחמנות אויף איהם, וואס ער נעמט אזוי ווינגע געלד, ווארום ער איז
דאך טאקי געוואהנט געווארען אלע יאהר און אפשר צוויי מאל אין יאהר,
אז ביליעטען שפיעלען, אויסנעמען פליג און זיבעציג טויזענד, נישט ווינגעגער!
געהט ער ארום אין שרייט: „וואס האפען זיי צו מיר? וואס ראבעווען זיי

מיך? אלעמען געב געלד! דעם גלח געב, דעם ברודער געב, פֿירנפֿויסן געב—
זיי ווילען מיך מאכען פֿאר א קבצן— איהר פֿערשטעהט צי ניין?..
דער פֿערטער, דער גלח הייסט דאס, איז דאך אודאי איין אומגליקליכער
גלח! ער שוועהרט און מען מוז איהם גלויבען, אויף זיינע הייליגע נאמענות,
אז ער פֿערשטעהט נישט, פֿאר וואס יודען טהיילען זיך מיט זיין געלד? מילא
דעניך, זאגט ער מען זיך טאקן זיין א באשעניק און ס'קומט איהם אודא—
געהן אין חדר אריין, ער איז אבער פֿארט א היימישער מענטש און א גוטער
ברודער... אבער דאס גאנצע איבריגע „קהל“, זאגט ער, וואס פֿאר א מחותנים
איז „קהל“ צו מיין פֿיליעט? איהר פֿערשטעהט צי ניין? געה רעד מיט א גלח
און געב איהם צו פֿערשטעהן, וואס הייסט ארענטליך, אז דער איז א ברודער
וואס האט געהאט ביר צונעמען אינגאנצען אזוי, אז קיין האהן זאל אפילו
נישט קריידען, און דער איז א לעצט ארענטליכער יונגערמאן וואס האט פֿון
מיר א צעטיל, נא און אזא פֿיליעט פֿון אזא און אזא סעריע— איהר
פֿערשטעהט צי ניין? ער מיינט דען עפֿים, פֿירנפֿויס הייסט דאס? ער מאנט
דען געלד? ער האט דען עפֿים טענות? חס וחלילה! ער וויל נאר מען זאל
א פֿרעג טהון מענטשען, וואס מען שעהן וועלען זאגען, א מענטש וואס
האט זיך איינגעלעבט אין מענטשען, א מען שליסט ער נישט— איהר פֿער-
שטעהט צי ניין...

הכלל פֿיער מענטשען האבען געוואונען הייסט דאס צו פֿינף און
זיבעציג טויזענד אויף א חלק, און פֿיער מענטשען האבען פֿערלאהרען צו
פֿינף און זיבעציג טויזענד, פֿיער אומגליקליכע געקוילעטע מענטשען!... נאר
גארנישט, ואויסגעגלייכט זיך איז פֿארפֿאלען, מסתמא איז דאך עס א בא-
שערטע זאך... וואס זשע בלייבט איבער צו טהון אצינד? אצינד בעדארף מען
הייסט דאס נעמען און זיך צוטיילען מיטן פֿיליעט, דאס הייסט מען בעדארף
געהן אלע פֿיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם פֿיליעט, אבנעמען דאס
געווינס, אבגעבען איטליכען זינס און זאגען מול-טוב און טרינקען מאהריטש,
איז? האט זשע צייט אפיסעל, פֿאוואלינקע נישט געחאפט. ערשטענס ליגט
דאך אויפֿן פֿיליעט עפֿים א חתימה פֿונם סליעדאוואטעל, בעדארף מען
דאך קודם כל פֿעפֿרייען הייסט דאס דעם פֿיליעט, וויל דער גלח נישט
פֿעפֿרייען דעם פֿיליעט ביז מען וועט איהם נישט בעוואהרענען מיט זיין חלק,
איהר פֿערשטעהט צי ניין?... ווי אזוי זשע בעוואהרענט מען איהם מיט זיין
חלק? בעדארף מען דאס פֿיליעט הייסט דאס אראפנעמען פֿונם גביר'ס חשבון
און איבערלייגען איהם אויף מיין ברודער העניך'ס און אויפֿן גלחים נאמען.

וויל דער גביר נישט הערען נישט זעהען. באשר ער מענה'ט, דער גביר הייסט דאס און איז דוקא גערעכט:

— וואס בין איך פאר א מחותן צו א פֿרעמדען ביליעט? ווי קאן איך הייסען איבערגעבען א פֿרעמדען ביליעט פֿון פֿינק און זיבעציג טויזענד, וואס ס'ע ליגעט אויף איהם אנארעסט, אז איך וויל נישט וועמענס ביליעט דאס איז? פֿריהער איז ער געווען פֿירנבויס'ס מיט יעקב יוסיל'ס, היינט הער איך אז ער איז גאר א העניד'ס מיט א גלח'ס, שפעטער וועלען זיך אלע מאל ארויסגעווייזען נייע בעלי-בתים, נייע העניד'ס מיט נייע גלחים, וואס וועל איך שוין אז ווי וועלען נאכדעם מאנען ביי מיר איטליכער בעזונדער צו פֿינק און זיבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען, קינדערליך, אזוי פֿיעל געלד אויף צו פֿעצאהלען? איך בין דאך נישט בראדסקי!

איהר פֿערשטעהט צי ניין? האט זיך אנגעהויבען אנעסק מיט אדוואקאטען, און אדוואקאטען זענען דאך פונקט ווי די דאקטוירים: וואס איינער זאגט, זאגט דער אנדערער קאפויר; געלד נעמען ווי אלע און געבען עצות, איטליכער אנאנדער עצה. איין אדוואקאט זאגט, אז דער גביר מעג זעהר שטען איבערגעבען דעם ביליעט וועמען ער וויל... און דער אנדערער זאגט: ער טאר נישט בשום אופן איבערגעבען דעם ביליעט... קומט דער דריטער און זאגט אז ער מוז איבערגעבען, א נישט קאן ער האבען אויף זיך א „פעקיל“, למאי ער נישט איבער... קומט נאך אנאדוואקאט און זאגט: לאז זיך דער גביר גלאט אזוי א פֿונג'ען פֿונג'ען ביליעט וועט דאס זיין ווי געוויינשען... קומט נאך איינער און זאגט הם מלהזכיר! באם ער זאגט זיך אפ פֿונג'ען ביליעט, דער גביר הייסט דאס, פֿלייבט דער ביליעט היינגען אין דער לובטען, קאן ער נאכדעם האבען אויף זיך ארעכט „פעקיל“... קומט נאך אנאדוואקאט און זאגט: אדרבה, טאמער זאגט ער זיך נישט אפ, האט ער שט אויף זיך א „פעקיל“... קומט א נייער אדוואקאט און זאגט א נייעם דין, דער גביר, זאגט ער, מעג זיך יא אפזאגען, נישט אפזאגען, ער וועט ס'אי ווי ס'אי האבען אויף זיך א „פעקיל“... איהר פֿערשטעהט צי ניין? נאר מיר דאכט אז ער האט שוין אויף זיך א גוט „פעקיל“, ווארום א חוץ וואס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספאדיק, פֿאהרט ער נעבעך אלע וואך אין דער גרויסער שטאדט אריין, אונזער גביר הייסט דאס, פֿון איין אדוואקאט צום אנדערען, צאהלט געלד און פעט מע זאל אויף איהם רחמנות האבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאל פֿטור ווערען פֿון דער דאזיגער באמבע? ס'איז א גאט'ס א רחמנות זאג איך איך און א חרפה א בוין פֿאר לייטען,

מע געהמט א מענשען, אנגעהרליכען, א שטילען מענשען, וואס טשעפעט נישט קיין פֿליג אויף דער וואנט, און מע היינט איהם אן אזא באמבע, א לונג און לעבער אויף דער גאז און האלט זיך געזונדערהייט! ... טאמער ווייסט איהר פֿאר וואס? פֿאר ווען? פֿאר וואס קומט איהם אזא באמבע? דערפֿאר וואס מענשען האבען זיך אריינגעלייגט, געוואלט א יודען א טובה טהון, איהר פֿערשטעהט צי ניין? ... האט איהר נישט ביי זיך גאך א באמבע? — טפו! מיין איך גאך א פֿאפיראס?

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך? ביי דער באמבע הייסט דאס, וואס מע האט אנגעהאנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאך מסתמא וויסען, וואס הערט זיך מיט דער באמבע? גאר נישט, די באמבע איז א באמבע! לעת-עתה היינט זי גאך אין דער לופטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאדט אריין צו די אדוואקאטען, די אדוואקאטען קאממען נעמען געלד און געבען עצות, דער אזוי, דער אנדערער אט אזוי, און דער דריטער נישט אזוי און נישט אזוי, גאר פונקט קאפּויר, ווי געוויינטליך... וואס דער סוף דערפֿון וועט זיין, ווייסט גאר איין גאט אין היממעל, ווארום קיין מענשליכער פֿערשטאנד קאן דאס גארנישט משיג זיין, וואס דערפֿון קאן ארויס, ווארום טאמער דערגעהט דאס חלילה צו א משפט, ווייסט מען נישט מיט וואס געס קאן זיך ענדיגען... איהר פֿערשטעהט צי ניין? דערווייל ווער ליגט גייען איילען אין דער אדמה? יעקב יוסיל! אז די שטאדט, — וואס זאג איך די שטאדט? — די גאנצע וועלט האט מיט מיר צו טהון! איטליכער טייט אויף מיר מיט די פֿינגער: „אן געהען די פֿינף און זיבעציג טויזענד!“... פֿון געשעפט איז מען אפגעריסען; אין קעשענע איז נישט א דרייערלי, גאך ערגער ווי פֿריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק אריין; מע רופט זי די „גייע נגידית“... מיר האט מען דעם ערשטען שבת אין שול מכבד געווען מיט „ששי“ גאר אויף איין אנדער אופן. מען האט שוין אפילו געמאכט א חשבון פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד, וויפֿיל איך פֿעד ארף געבען אויף דער שטאדט, וויפֿיל איך זאל צעטיילען ארעמע קרובים, און וואס איך וועל טהון מיטן איבעריגען. דער האט געזאגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעל הלואה; און דער האט געדרונגען אז גיכער וועל איך האנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האב א מאל געהאנדעלט: און דער האט אויסגעוויזען אז דאס בעסטע איז פֿאר מיר א קאנטאר; מיט א קאנטאר, זאגען ווי, מאך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאדט, ווארום וואסער קאנטאר, ביי אונז — פֿערמאגט דען מיט אמאל א קאפיטאל פֿון 75,000? מע מיינט

מעלות מזומנים מינינט מען טאק? וואס מזומנים הייסט! איהר פֿערשטעהט צי ניין? וואָרום ביי אונז אין שטעדטל זענען די יודען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט נאָר נישט, אז ס'איז ערגיץ פֿאַראַן במזומנים מעהר ווי אַ פֿינפֿאונצוואַנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטל, דארפֿט איהר וויסען, איז אויף אַ רעכט שטעדטל, דער רוה האָט דאָס נישט גענומען! דאָס איז אַ שטעדטל, פֿערשטעהט איהר מיך, פֿון די שטעדטליך, וואָס מע פֿרעגט אויף זיי!... פֿאַראַן ליידיגעהערס גענוג, וואָס האָבען נישט וואָס צו טהון, געהט מען אַרום פֿון שמונין צו פֿונין און מע רעדט אַב פֿון דער גאַנצער וועלט. קיין אייגענע געשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעם. מע קלויבט זיך צונויף אין מאַרק ביי דער אפטיק, אויף דער „בערזע“ הייסט דאָס, און מע האַלט אין איין שאַצען יענעם עסקים, מע האָט מור אַ טאַמער פֿערדיענט יענער; און אז יענער דערלייגט איז מען זיך מחיה, עס קומט צו אַ שטיק געזונד... היינט פֿערשטעהט איהר, וואָס פֿאַר אַ חמאַרע עס האָט זיך אָנגערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד! פֿון יענעם טאָג אַן מאַכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פֿון אין דער פֿריה ביז ביי נאַכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אנדערן עסט אויס די גאל, קריכט אַריין מיט די פֿיס אין האַרצען.

— פֿאַר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פֿינף און זיבעציג טויזענד? זיי וואַלטען דאָך אייך איצטער שטאַרק צונויטן גע- קומען!...

— למאי אַי הָר נישט? איהר בעדאַרפֿט זיי אַ סך נייטיגער פֿון מיר!... בכדי עס זאָל דעם איבריגען עולם פֿערדריסען האָט איינער אַ בעל-חשבון אויסגעקענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט; עס איז אַ פֿראַסטער חשבון — זאָגט ער: פֿינף און זיבעציג טויזענד האָב איך גע-ווינען, אַ קערבעל זעכס-זיבען טויזענד בעטרעפֿט די דירה מיניע — האָט איהר אַ קיימילן פֿון פֿינף און אַכטציג קרוב צו מאַה אַלף קארבען. נו, און אַ יוח וואָס פֿאַרמאָגט הונדערט טויזענד קארבען מעג מען דאָס זיך אויף איהם זאָגען אז ער פֿאַרמאָגט צוויי, וואָרום אז מען שאַטצט אַ יודען אין רי"ש אלפים פֿערמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד אויף נישט! אַלואַ בין איך הייסט דאָס אַ יוד פֿון רי"ש אלפים דאָס הייסט דער גרעסטער גביר אין שטאָדט; איי ס'איז פֿערהאָן נאָך גרעסערע גבירים פֿון מיר? איז דער תירוץ: פֿון וואַנען ווייסט מען? ווער איז געווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האָט געציילט זייער געלד? אפשר זענען זיי נאָך דעראונטער? איהר פֿערשטעהט צי ניין?...

א סך מענשען האט דאס טאק! אנגעהערט ביז דער זיין, זיי האבען געבאָרן
 נישט געקאנט דאס איבערטראגען, ווי געמט דאס מיט אמאל א געמיינער יוד,
 פלוצלינג אינמיטען דרינגען אין ווערט, אהן קאפּוועהטיג, א גביר פֿון פֿינף און
 זיבעציג טויזענד!... פֿאַראַן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייכער און
 א קארגער, האבען חברה אומיסטען אונטערגעשיקט א שליח, איינעם א „מענדיל
 באָרד“, ער זאל איהם אַנזאָגען די גוטע בשורה, אז יעקב יוסיל האט געוואונען
 די פֿינף און זיבעציג טויזענד, איז איהם געוואָרען, גיט פֿאַר אייך געדאכט, אזוי
 שלעכט, אז מע האט געמיינט ס'איז איין עק פֿונם יונגען מאן! א ביטערער
 רחטנות, ער איז געבאָרן עטליכע טאג פֿסדר ארומגעגאנגען אהן א קאפּ! און
 אצינד אז ער האט דערהערט די געשיכטע מיט מיין ברודער העניף און די
 מעשה מיט'ן ביינדיל איז איהם צוגעקומען א שטיק געזונד: לאז שוין פֿעסער
 זיין, זאגט ער, דעם גלח; פֿאַר וואָס קומט א יודען אזוי פֿינעל געלח?...
 איהר פֿערשטעהט צי גיין?... נאָר איהר מיינט, אז אייגענע פֿערגינגען שוין?
 אזוי לאנג שטייט מען זיין! זיין זאלען קאנען דערטרינקען אין א לעפֿיל וואָס
 סער!... מאַלט אייך, ווען עס פֿאַלט אריין צי מיר טאק! די פֿינף און זיבעציג
 טויזענד, וואַלט געווען אנדערע ווערטער; דעמאלט וואַלטען מסתמא אלע
 הנאה געהאט: אי אייגענע, אי פֿרעמדע. נאָר אז עס האט זיך שוין געמאכט
 אזוי, איז שוין ווידער אנדערע ווערטער... נישקשה, די משפּחה מעג זיך גייען
 א בייטעל, ביי מיין ברודער העניף וועט מען זיך צופֿיהרען די הענד; ער
 איז א העכטער נדבן מיין העניף זאל געזונד זיין; ער אז ער וועט אנהויבען
 געבֿען „נתינות“ וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז א סברה, אז ער האט שוין
 אסיגנרט פֿון פֿינף און זעכציג ביז צוויי און זיבעציג רובל אויף חתונה מאַכען
 איין אַרעמע שוועסטער; און דעם אלטען טאטען האט ער מנדר געווען א
 גאנצען הונדערטער א הארטען; לאז ער וויסען הייסט דאס דער אלטער טאטע,
 אז זיין ווהן האט אויסגענומען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, איהר פֿערשטעהט
 צי גיין?... דאָס זענען די היימישע קרובים; און די וואָס פֿון דערווייטען האבען
 זיך גלאט א לאז געטהון צו מיר פֿון דער גאָרער וועלט, דער מיט אזא „פֿעקיל“,
 און דער מיט אזא „פֿעקיל“... א סך האבען אויף דעם חשבון אנגעהויבען
 טהון שדוכים, חתונה מאַכען קינדער. אייניגע האבען זיך געגט צוליב
 דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאנען גרויכען צו עפֿים גרעסערס... מילא
 איז דאס חאטש קרובים; ווי זאגט איהר פֿון אייגענע מוז מען ליידען, איהר
 פֿערשטעהט צי גיין? אבער פֿון פֿרעמדע, פֿון ווילד פֿרעמדע וואָס בין אייך
 נאָך מחויב צו טראָגען? פֿאַר וואָס קומט דאס מיר? פֿאַר וועמענס זינד?..

וואו איך האב ערניץ א שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא געווינס פון פֿינף און זיבעציג טויזענד; איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות אז דאס אפגע- בען מול-טוב וואס איטליכער גיט מיר אפ, מיט דעם אונטערשמיכלען זיך, מיט די חנופהליך פון איטליכען בעזונדער — בין איך שוין גיט איממשטאנד אריבער צוטרעגען! מענטשען וואס איך קען זיי גיט און ווייס זיי גישט קו- מען צו מיר צוגעהן זיך מיט מיר אנעצה האלטען.

— מיר האבען געהערט, זאגען זיי, פון אייך, רב יעקב יוסיל, מיר הא- בען שוין לאנג פון אייך געהערט, אז איהר זענט אקלוגער מענטש. מיינט גישט, זאגען זיי, אז מיר מיינען עפויס דערמיט א מין, וואס גאט האט אייך בעגליקט די פֿינף און זיבעציג טויזענד, חלילה וחס! גלאט אזוי, זאגען זיי, מיר זענען געקומען צו אייך אביסעל אויסרעדען זיך דאס הארץ...

איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. איינער איז געקומען צו מיר עפעס פון א מאדנער שטאדט, איך האב שוין פֿערגעסען ווי זי הייסט, פון א ווייטער מדינה, וואס מײן זיידענס באפע איז דארט קיין מאל גישט געווען. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אריין פלוצים א יוד, לייגט אפ דאס פעקול.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואנען איז א יוד?

— פון אויסרייסען. דאס זענט איהר דער רב יעקב יוסיל?

— דאס בין איך יעקב יוסיל. וואס וועט איהר זאגען גוטס?

— זענט איהר דאס טאקי אליין הייסט עס אט דער רב יעקב יוסיל וואס

האט אויסגענומען די פֿינף און זיבעציג טויזענד? דאס בין איך אומיסטען, זאגט ער, געקומען צו פֿאהרען א הער, דאס הייסט איך פֿאהר במילא פֿער- ביי, האב איך דערהערט די מעשה מיט די פֿינף און זיבעציג טויזענד האב איך מיר מיט געווען: טא, לאס איך אראפפֿאהרען אהער אויף א טאג; איך וויל אנקוקען מיט מײנע אויגען דעם דאזיגען גליקליכען וואס האט געווא- גען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, ס'איז גיט קיין קליינגקייט, ס'איז פֿינף און זיבעציג טויזענד!!!

איהר פֿערשטעהט צי ניין? געה דערצעהל איטליכען בעזונדער א מעשה מיט א בירנבוים וואס וויל מענטשען, און מיט א ברודער וואס הייסט העניף, און מיט א ביינדיל, און מיט א גביר, און מיט א באמבע, און מיט אדוואקאט- טען, און מיט רוחות, און מיט שדים!.. איך זאל האבען, הערט איהר, די גליק- ליכע יאהר, וואס ס'איז פֿריהער פֿאר די פֿינף און זיבעציג טויזענד געווען בעכער ווי אצונד נאך די פֿינף און זיבעציג טויזענד און רוינגער אודא! איך

וועל אייך זאגן דעם אמת, איך בין שוין איצטער גיט זיכער מיט'ן לעבען
אויף; אט בין איך געווען גיט לאנג אין דער גרויסער שטאדט ביי די אד-
וואקאטען דארטען, האט מיך איינער א חברה מאן פֿערנארט צו זיך אהנים
אויף פאדאל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פאדאל, ביי נאכט
איז דאס געווען, טרעף איך דארטען נאך איינעם א חברה-מאן, א יודען מיט
דוקא א שענער בארד, זיצען איבער א ספר, גיט ער מיר אב שלום, שטעהט
אויף פֿעררויכערען א פאפיראס, פֿערלעשט די לאמפ און מיר בלייבען אין
דער פֿינסטער... איהר פֿערשטעהט צי גיין? עס וואלט כדאי געווען, בילעבען,
ס'זאל גיט זיין אזוי שפעט און איהר וואלט זיך אזוי גיט חאפען אין וועט
אריין, אייך דערצעהלען די דאזיגע מעשה אויף, און אויף יענער מעשה זיצט
נאך א מעשה, אדער ווי זאגט איהר: אויף א בלאטער א פרישטש און אויף
א מכה א בלאטער, איהר פֿערשטעהט צי גיין?..

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביים סוף פֿון דער
מעשה. א סוף מינט איהר? האט צייט א ביסעל, נישט געחאפט, ס'איז ערשט
אנאנהויב; וואס זאג איך אנאנהויב? עס הויבט נאך גאר נישט אן צו
זיין קיין אנאנהויב אפילו! און ווער איז שולדיג? איך אליין טאק! שוין
זאגען איך בין שולדיג? וואס בין איך שולדיג? איך ווייס? איך בין דאך נישט
מעהר ווי א מענש, ווי זאגט איהר א בשר ודם, נאר אז ס'איז באשערט אנ-
אומגליק העלפט זיך עפֿים? וואס בין איך שולדיג למשל אז איך... נאר שא!
מע טאר נישט חאפען די פֿיש פֿאר די לאקשען, מיין איך פֿארקעהרט די לאק-
שען פֿאר די פֿיש; לאס איך אייך בעסער דערצעהלען פאואלינקע, נישט
געחאפט די גאנצע מעשה פֿונם אנאנהויב, דאס הייסט גיט פֿונם אנאנהויב, נאר
פֿונם לעצטען אנאנהויב, דאס הייסט פֿון דעם וואס איהר מינט אז ס'איז שוין
דער סוף... על כל פנים אז גאט האט געהאלפֿען, מיר האבען זיך דעמאלט
אויב איהר געדענקט, מוט צרות מיט אנגעטוילט מיט'ן בילעט
הייסט דאס. איטליכען בעזונדער זיין חלק, געוויינטליך נישט אזוי גיך טהוט
זיך עס ווי ס'ע רעדט זיך, מע האט זיך גענוג אנגערעדט, אנגעהארקעט מיט
איטליכען בעזונדער, אז דער גלח טענהט פֿאר וואס קומט אונז געלד, מיר
און בירנבוימען, אונז ביי דעם הייסט עס, און מיין ברודער העניף איז א בעלן
אויף זאל מיר פֿערלאזען אויף זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און
אויף זיין השגה, און מיין חברה-מאן, בירנבויים הייסט עס שרייט, אז ער
וויל גאר נישט, ער וויל נאר מענשען, הארכען וואס מענשען וועלען זאגען,
איהר פֿערשטעהט צי גיין? האבען זיך אריינגעמישט אין דעם דאזיגען עסק

מעקלערס, אין דוקא דריי מיט א מאל; צוגעהארעוועט, אויסגעגלייכט, אנ-
עק, א סוף, און ס'איז געבליעבען, אויב איהר געדענקט, וואס זשע הייסט
דאס איז געבליעבען? ס'איז געבליעבען אז מיר זאלען זיך צוגלייכליכען אלע
פֿיער, הייסט עס, אוועקפֿאהרען אין דער גרויסער שטאדט אריין, ארויסגעמען
דעם ביליעט, אפגעמען דאס ביסעל מיניץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים,
נא ד'ר, געב מיר — און א גוטען טאג מיט דער קאפאטע! יא, ווען זשע
איז דאס גערעדט געווארען? נאכשיקלאד אז ס'איז פֿאראן א ביליעט, אפער
אז ס'איז קיין ביליעט נישטא? שויד זאגען ס'איז קיין ביליעט נישטא! א ביל-
ליעט איז פֿאראן א ביליעט, נאר, אויב איהר געדענקט, וואו ליגט ער דער ביל-
ליעט? פֿארצווייאקעוועט אין א באנק ערגיץ אויף א פֿרעמדען נאמען און פֿון
אויבען אויפֿ'ן ביליעט הייסט עס, אויב איהר געדענקט ליגט, איך בעט אי-
בער אייער פֿבור, אנהערעסט פֿונם סליעדאוואטעל — געה נעם ארויס אזא
ביליעט! וואס זשע טהוט מען? בעדארף מען קודם כל, אויב איהר געדענקט,
זעהען מע וואל צורייבען דעם עסק, לאז דערווילע הייסט עס ווערען אויס
עסק, וועט מען שוין נאכדעם זעהען וואס מע האט צו טהון, איהר פֿערשטעהט
צי גיין? ווער זשע בעדארף צורייבען דעם עסק סע וואל ווערען אויס עסק?
פֿערשטעהט זיך אז דער גלח? זאגט אפער דער גלח, אויב איהר געדענקט,
לאז מען איהם פֿריהער באווארענען, דאס הייסט איבערגעבען דעם ביליעט
אויף זיין נאמען, וועט ער זעהען מע וואל צורייבען דעם עסק. איז ער דאכט
זיך אויף גערעכט? ווער זשע בעדארף דאס איבערגעבען דעם ביליעט
אויף זיין נאמען, אז ער וואל צורייבען דעם עסק? פֿערשטעהט זיך אז דער גביר
אונזערער. קומען מיר מסתמא צו אונזער גביר און בעטען איהם ער וואל
זיין אזוי גוט און איבערגעבען דעם ביליעט וועט מען צורייבען דעם עסק.
טענה'ט דער גביר ווידער די אייגענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז
אויף גערעכט: וואס האט איהר צו מיר? — זאגט ער — וואס האט איהר מיר
אנגעהאנגען א פֿרעמדען עסק? טענה'ן מיר: גערעכט זענט איהר טאק; ;
נאר וואס זאלען מיר טהון, אז אהן אייך קאן מען נישט צורייבען דעם עסק?
זאגט ער: אים בן וואס בין איך שולדיג? צורייכט אייך יא דעם עסק און
צורייכט אייך נישט דעם עסק, וואס איז מיין עסק? איהר פֿערשטעהט צי
גיין?.. האט איהר נישט ביי זיך אנגעסק — טפֿו! מיין איך א פֿאפיראס?..
קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך הייסט דאס? ביי צורייבען דעם
עסק. עצות אהער עצות אהין, ס'איז געבליעבען — לאדען זיך. און ווי באלד
לאדען זיך בעדארף מען פֿרעגען אנהערקאט. און ווי באלד פֿרעגען

בײַ איין אדוואַקאט בעדארף מען פֿאַהרען אין שטאָדט אַרײַן. הױבט זײַך אָן:
 בײַ וואָס ער אדוואַקאט זאל מען פֿרעגן? זאָגט דער מע זאל פֿרעגן בײַ
 דעם אדוואַקאט, און יענער זאָגט מע זאל פֿרעגן בײַ יענעם אדוואַקאט,
 פֿרעגט מען דאָך מסתמא בײַ בײַדע אדוואַקאטען, א ברירה האָט מען? זאָגט
 דאָך מסתמא דער אדוואַקאט פונקט דעם היפּף וואָס יענער אדוואַקאט,
 זאָגט דער דריטער אדוואַקאט בײַדעם; איז דאָך ביטער, געהט מען צו א
 פֿיערטען אדוואַקאט, — בקצור איך בעדארף אײַך דערצעהלען וואָס אדוואַקאטען
 זענען? אדוואַקאטען און דאָקטוירים דאָס איז איין מכה; אדוואַקאטען און
 דאָקטוירים זענען לכתחילה בעשאַפֿען געוואָרען זײַ זאלען זאָגען אײַנס
 דאָס אַנדערע אויף צו להכעיס, וואָס יענער זאָגט בעדארף דער זאָגען פונקט
 קאפּויר, ווי להבדיל דער תרגום. איך האָב אַ גוטען ברודער, זאָגט ער: וואָס
 איז דען אײַנגעטליך דער תרגום? דער תרגום זאָגט ער איז א צולהכעיס'ניק;
 דער תרגום דארף זאָגען לאַקירדע, למשל, אז דער חומש זאָגט „וואמר“
 קומט דער תרגום און זאָגט „ואמר“; און אז דער חומש זאָגט „לאמר“, איז
 דאָכט מיר, וואָס קאָן דאָס דיר שאַדען, רב תרגום, אז שוועט שטעהן לאמר?
 נײַן, לוינט איהם נישט! נאָך ל=מי=מר! — און געה טהו איהם עפּים! איהר
 פֿערשטעהט צו נײַן?... אז אַנאדוואַקאט זאָגט, אז מיר אלע פֿיער זאלען
 אײַנגעבען א פּאפּיר אויף דער באַנק און אויפֿ'ן גביר למאי זײַ געבען אונז
 נישט אַרױס דעם פּיליעט. דאָכט זײַך א גלייכער אײַנפֿאל, האָ? קומט דער
 אַנדערער אדוואַקאט און זאָגט: אז אײַנגעבען בעדארפֿען נאָר צוויי, איך און
 בירנבוים, מיר בײַדע הײַסט עס, און נאָר אויפֿ'ן גביר אליין, למאי ער הײַסט
 נישט די באַנק זי זאל איבערגעבען דעם פּיליעט; דאָכט זײַך אויף נישט קרום,
 האָ, וואָס זאָגט איהר? זאָגט אָבער דער דריטער אדוואַקאט, וואָס פֿאַר א מחותן
 בין איך מיט דער באַנק? די באַנק קען מײַך? זי האָט געהאט מיט מיר עסקים?
 אײַנגעבען לאָז בירנבוים אליין און נישט אויף דער באַנק נאָר אויפֿ'ן גביר אליין,
 זאָרום וואָס איז שולדיג די באַנק, אז ער אליין, בירנבוים הײַסט עס, האָט
 ערשט נישט לאַנג געהײַסטען די באַנק זי זאל אריבער טראָגען דעם פּיליעט
 פֿון זײַן חשבון על חשבון הגביר. דאָכט זײַך גערעדט ווי א מענש, האָ? קומט
 נאָך איין אדוואַקאט און דרינגט, אז אײַנגעבען בעדארף נישט איך און נישט בירנ-
 בוים, אײַנגעבען בעדארף נאָר דער גלח מיט מײַן ברודער, הענדל הײַסט
 עס! דאָכט זײַך ס'איז אויף מיט אַ גאנג, האָ? קומט איין אַנדער אדוואַקאט
 און פֿאלט גאָר אויף אַזא מיין המצאה: מע בעדארף זײַך, זאָגט ער, נאָר נישט
 לאַדען, וואָרום לאַמיר זעהען, פֿון וואַנען, זאָגט ער, האָט זײַך גענומען אין באַנק

א ביליעט אויפ'ן גביר'ס נאמען? בירנבויס האט איהם אריינגעטראגען. וואו
האט בירנבויס גענומען א ביליעט? ביי יעקב יוסלין, ביי מיר הייסט עס? וואו
האט איהם גענומען? ביי מיין ברודער, העניף הייסט דאס. ביי וועמען
האט איהם גענומען מיין ברודער, העניף הייסט עס? אנטליהען, מיין איידעם
קויפט ביים גלח. ער זאגט געקויפט, דער גלח זאגט געליהען, וואס מאכט דאס
אויס, א פארפאלענער עסק; על כן, זאגט ער, לאז דער גלח מאנען דעם
ביליעט ביי מיין ברודער העניף, מיין ברודער העניף ביי מיר, איידעם ביי בירנבויס
און בירנבויס ביי וועמען? בירנבויס ביי דער באנק. אי די באנק טענהט דאך
זי קען שוין נישט בירנבויס'ן, זי קען נאר דעם גביר? טא לאז בירנבויס
מאנען ביים גביר און דער גביר לאז מאנען ביי דער באנק, אי דער גביר
האט מורא טאמער — וואס? טאמער לאדט מען איהם? איז פאראן, זאגט
ער, אנעצה: לאז בירנבויס ארויסגעבען א צעטיל, קוויטירען הייסט עס
דעם גביר, איידעם זאל קוויטירען בירנבויס'ן, און מיין ברודער העניף זאל קוויט
טירען מיך, און דער גלח זאל קוויטירען מיין ברודער העניף. נו, ווי געפעלט
איידעם אנהייבאל? וואס קאן שוין זיין גלייכער דערפון? געפינט זיך נאך
אנהייבאלקאט א חכם און פארגעט א קלאץ קשיא: שאט, פון וואנען ווייסען
מיר, זאגט ער, אז דער ביליעט ענדיגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאמער ליגט
ערגיין בעהאלטען אויף א בוידעם נאך א נפש, וואס וועט אויפשטעהן מארגען,
וועט ברענגען עדות מיט פאפירען, און וועט טענהן: דער ביליעט איז מינער;
קינדער, וואו איז מיין ביליעט? וואס זשע וועט זיין? וועט ער מאנען שוין
נישט קיין ביליעט נאר פליג און זיבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי
קיינעם, נאר ביים גביר! אי דער גביר האט א צעטיל פון בירנבויס'ן, בירנ-
בויס פון מיר, איידעם פון מיין ברודער העניף, מיין ברודער העניף פונם גלח?
לאז דער גביר געהן, זאגט ער, נאכדעם לאדען בירנבויס'ן, בירנבויס מיך,
איידעם מיין ברודער העניף, מיין ברודער העניף דעם גלח, פונקט די אייגענע
מעשה וואס מיט'ן חד גדיא: ציגעלע=קעצעלע, קעצעלע=הינטעלע, הינטעלע=
שטעקעלע, שטעקעלע=פייעריל, פייעריל=וואסעריל, וואסעריל=אקסעלע, אקסע-
לע=שוחטיל — איהר פערשטעהט צי גיין? ... איז שוין ווידער שלעכט! וואס
זשע טהוט מען? בעדארף מען געהן צו א גייעם אדוואקאט, צו קאפערניקאווען
אליין, און פון קאפערניקאווען צו נאך א גרעסערען אדוואקאט, צום „גאלדענעם-
ווינער“; וואס טויג איידעם, מיר האבען נישט דורכגעלאזט קיין איין אדוואקאט,
מיר האבען זיך מיט זיי, מיט די דאזיגע אדוואקאטען הייסט עס אזוי פאר
אדוואקאטעט דעם קאפ, אז וואו מיר זענען געשטאנען און וואו מיר זענען

געגאנגען האט מען געהערט נאך אדוואקאט און אדוואקאט און אדוואקאט.
האט איהר נישט ביי זיך איין אדוואקאט — טפּו! מיין איך א פאפיראס?..
קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביי די אדוואקאטען.
גאט האט געהאלפֿען די אדוואקאטען האבען געפֿונען אנעצה, פֿארט אדווא-
קאטען! וואס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און
פֿירנבאָים, מיר ביידע הייסט עס, זאלען קודם כל פֿריהער פֿאר אלע הויס'ס
איינגעבען א פאפיר, צושרייבען זיך ביים נאכאריס הייסט עס, אז מיר זענען
ניט שייך צום ביליעט כלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און
אז דעם דאזיגען ביליעט האט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניף, וואס ער האט
איהם גענומען. געקויפט הייסט עס, ביים גלח, אויף צו פֿערזעצן, און איך
האב איהם פֿערזעצט ביי פֿירנבאָים און גענומען אויף איהם רי"ש קערבלוף,
ווי די מעשה איז געווען, דאס הייסט דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת'ן
אמת! דאכט זיך פראסט און פשוט, אהן שפילוף, אהן חכמות און אהן
אויבער הסברות, וואס קאן זיין בעסער ווי דער אמת? איז אפער קיינער דערויף
פֿריהער נישט געפאלען, איהר פֿערשטעהט צי גיין?... נאך שטאט, איהר זענט
נאך ניט פֿארטיג. וואס הייסט מיר וועלען נעמען, איך און פֿירנבאָים, מיר
ביידע הייסט עס, און וועלען ארױסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואס וועט
זיין מיט אונזערע חלקים? וואס וועלען מיר טהון אז מע וועט אונז נאכדעם
זאגען יעקני?... זיך געהן פֿערלאזען אויף מיין ברודערס יושר און אויפֿון
גלחים נאמנות? אי מיר האבען זיך צושרייבען מיט ווי אויף פאפיר און גע-
טרונקען לחיים? בלאטע! א בויגען פאפיר קאסט א גראשען און לחיים קאן
מען טרונקען אלע טאג, אבי ס'איז נאך פֿאפאן, ווי זאגט איהר, אביסעל
פראנפֿען. וואס זשע האבען מיר געוואלט, איך און פֿירנבאָים, מיר ביידע הייסט
עס? א באווארעניש, מע זאל אונז באווארענישען אונזערס, וואס איז קומט...
איהר פֿערשטעהט צי גיין?... אט דא האט זיך ערשט אנגעהויבען די רעכטע
חתונה: באווארענישען? פֿאר וואס קומט ווי באווארענישען? גענוג ווי נעמען
אומזיסט געלד געב ווי נאך באווארענישען! האט דאך עס אונז אנגענומען ביים
הארצען: „סטייטש, פֿאר אונזער עהרליכקייט, איהר אועלכע און אועלכע,
גענוג מע טהוט אייך אזא טובה, מע וואלט דאך געקאנט צונעמען ביי אייך
אינגאנצען, די פֿינף און זיבעציג טויזענד אז קיין האהן זאל אפילו ניט קרייזען,
האט איהר נאך טענות!?... — קומט אייך, הייסט דאס, א דאנק, א קניש
אין בעקיל?... אזוי זאגט דער ברודער מינער, העניף הייסט דאס; האט דאך
עס מיר פֿערדראסען, א ווארט פֿאר א ווארט, פיטש=פאטש, ווי געוויינטלויף

צווישען ברידער — הקצור, געפועל'ש מע וועט אונז שוין געבען א באווארעניש-
ניש. וואס פאר א באווארעניש? קוויטליך? א קוויטעל איז א סוכה'שער.
וועכסעליך? איין עבירה וועכסיל פאפיר. וואס דען? מזומן געלד, ווי מיין באבע
עליהם-השלום פלעגט זאגען: „דאס בעסטע מילכיגס איז א שטיקעל פלייש“.
וואו זשע קריגט מען מזומן געלד, אז קיין מזומן געלד איז היינטאג צייטען
נישטא ביי קיינעם, שייך זאגען ביי קיינעם? פאראן געלד, און א סך, נאר
ביי די בראצקים. „הכלל, ס'איז פוסטע דבורים, ביז מע וועט נישט לייגען קיין
באווארעניש וועל איך נישט חתמענען!“ וואס פאר א באווארעניש? „וואס פאר
א באווארעניש איהר ווילט, אבי א באווארעניש, די וועלט זאל פון מיר
נאכדעם נישט לאכען, זאגען אז יעקב יוסיל איז געווען א בהמה“, איהר
פערשטעהט צי ניין?... דאס איז אייך איין מאל אוועק. און מיין חברה-מאן,
בירנבוים הייסט עס, האט זיך טאקע גענומען פשוט ווידער אמאל צו דער
אלטער טענה: מענטשען... באשר, זאגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער,
זאגט ער, ארויס פון זיך וואו מן געשריפטס א רעציפ'ס, הייסט עס אויף
אייביג, לכן וויל ער מע זאל זיך מיט איהם פערלאזען אויף מענשען, וואס
מענשען וועלען זאגען אזוי וועט זיין. „ווידער אמאל מענשען? זאג איך, מע
האט דאך איין מאל געענדיגט, וואס טויג אייך מענשען?“ — פערשטעהט
איהר מין, זאגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל מע זאל א פראג טהון
מענשען, אפשר וועלען מענשען געפיינען אז סע קומט מיר גארניט, למאי זשע
זאל איך נעמען אומזיסט געלד?... איהר פערשטעהט צי ניין?... איך שרייב
באווארעניש און ער טענה'ט מענשען, באווארעניש וועט, זאגט ער,
זיין נאכדעם, פרידער לאז מען פראגען מענשען. „איהר האט זיך שוין
ווידער אמאל, זאג איך, צומענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך,
אין קאפ פון אייערע מענשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א בא-
ווארעניש; א באווארעניש איז בילכער.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביים באווארעניש.
מע האט אונז, לאז זיך אייך דאכטען באווארענט, פערבונדען איינס דאס
אנדערע ווי עס געהער צו זיין, זיך צושריבען פון אלע זייטען הייסט עס,
און דוקא ביים נאטאריוס, און מע האט איינגעגעבען די אלע פאפירען אהין
וואו מע דארף און מע האט אנגעהויבען געהן צו אדוואקאטען, שרייבען
פאפירען, אזא פאפיר און אזא פאפיר, העצקען זיך אלע מאנטאג און דא-
נערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לייגען הוצאות, צאהלען בעטעל-
געלד, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע הייסט „האטעל“, נאכסניה לוינט זיין

גיט! עסען פארציעס, געפרעגלטע טאראקאנעס — יאבי סע הייסט „בראטען“
 (ראסעל פלייט לוינט זיי נישט), שוויצען ווי אין א שוויץ-באד, בראטען זיך
 אויף דער זון, פוטצען די שטיינער, ווערען טויב אין דול פֿויגס קלאפען
 און פֿויגס טראסקען און פֿויגס די—הא, טאמער ווייסט איהר וואס? א גדולה
 פֿינף און זיבעציג טויזענד; געחיי בי וואלט דאס שוין געווען, אנגען
 לאז דאס האבען, ווי זאגט מיין ווייב זאל לעבען: א קופערנער גראשען אויף
 דער וואהר איז טייערער פֿון א גאלדען בענדל אין חלום. דינע פֿינף און
 זיבעציג טויזענד, זאגט זי, האבען מיר שוין געמאכט פֿינף און זיבעציג לעכער
 אין הארצען, אויף וואלט דיר מוחל געווען דעם כבוד, צו וואס האב אויף
 עס, זאגט זי, בעדארפט?... „ע, ביזט א יודינע, זאג אויף, און א יודינע
 בלייבט א יודינע“... אזוי זאג אויף צו איהר און פֿיהלען פֿיהל אויף אז זי
 איז גערעכט, ווארום וואס האב אויף דערפֿון, אז אין מארק אריין נעמען קאן
 מען דאס נישט, זיך נאר געקויפט אומזיסטע שונאים, דער איז מיר גלאט
 מקנא, און דער פֿערגינט מיר גיט, האט מורא טאמער נעם אויף געלד, פֿאר
 וואס קומט יעקב יוסלען אזוי פֿיעל געלד, איהר פֿערשטעהט צי גיין?... וואס
 זאלט איהר קלעהרען, עס האט זיך גענוג בלוט אפגעצאפט ביז מע האט
 דערלעבט דערען דאס גוטע ווארט, אז דער עסק אין שוין א צוריענער עסק,
 אויס עסק! און עס איז גענוג די אויגען ארויסגעקראכען ביז מע האט דער-
 לעבט זעהען דעם ביליעט אין א גוטער שעה, אין א מולדיגער שעה! נאר
 איהר מיינט אז אט אזוי גיך האבען מיר דערוועהען דעם ביליעט? פֿאוואלנקא,
 נאר נישט געחאפט. פֿריהער האט מען בעדארפט ס׳זאל איבערגעהן די צייט,
 דער חודש הייסט עס, וואס טאמער גיט עמיצער איין אז ער איז גיט צופריעדען
 מיטן משפט. דעם דאזיגען חודש ווייס אויף גיט אויב אויף בין געשלאפען
 איין נאכט אפילו. עס האבען זיך מיר געפלאנטעט אלץ אזעלכע ווילדע
 משונה חלומות, אז גיט איין מאל פֿלעג אויף מיך, איהר פֿערשטעהט צי גיין?
 אויפֿחאפען אין מיטען ביינאכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה,
 אויף פֿליה!“... וואהין פֿליהסט די? זאגט זי צו מיר — וואס איז פֿאר א פֿליהען
 אויף דיר? שפיי אויס דריי מאל און דערצעהל מיר, וואס האט זיך דיר גע-
 חלום? „עס האט זיך מיר געחלוםט, זאג אויף, א שענער חלום; עס האט
 זיך מיר געחלוםט, אז אויף האב פֿליגעל און אויף פֿליה און עס פֿליהען מיר
 גאך ווילדע ברואים, מיני מאדנע באשעפענישען, שלאנגען און עקרשען
 און ווילען מיך גאר דורס זיין“... דאס איז איין מאל געווען; דאס אנדערע
 מאל האט זיך מיר געחלוםט אז אויף זיך אויף א זאק, א גרויסען, איין אנגע-

בלאזענעם זאק; דער זאק איז א גומיגער זאק און ארויסער און ביי דער זייט
שטעהט אנגעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערן 75,000 ... ס'איז שבת
בייטאג, זומער צייט, איהר פערשטעהט צי ניין, די גאנצע שטאדט יודען
און ווייבער, געהען ארום אויפ'ן שפאציר, שטעלען זיך אפ אלע ווילע און
קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פלוצים — טרוראף! — עס הערט זיך
א קנאק, דאס האט געלאפנעט דער גומיגער זאק און איך פאל, פאל מיט
א געשרי: „צפורה, געלאפנעט!“ גאט איז מיט דיר! ווער? ווער האט געלאפ-
נעט? לאזען מינע שונאים לאפנען!.. אזוי זאגט צו מיר מיין ווייב און וועקט
מיך אויף פונם שלאף און איז מיר מסתמא פותר חלום צו גוטען, ווי גע-
וועהנטליך א ווייב.

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביים ביליעט ארויסנע-
מען. אז ס'איז געקומען צום געהן דעם ביליעט ארויסנעמען האט זיך אנגע-
געהויבען א נייער עסק: מי זמי ההולכים — ווער זענען הייסט עס די געהערס?
איטליכער בעזונדער איז ביי זיך אודאי זעהר א גרויסער בטיח, נאר אינגאנ-
צען פערגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך נישט מחויב, ס'איז צו א גרויסער
נסיון, ס'איז פ'ינף און זיבעציג טויזענד קער בליף! איהר פער-
שטעהט צי ניין?.. בכך איז געבליעפען, איך גלויב דיר נישט, די גלויבסט
מיר נישט, לאמיר בעסער געהן אלע זאלבענאנד, דהיינו וואס הייסט אלע זאל-
בענאנד? א פארשוין צעהען. פון וואנען האבען זיך גענומען צעהען פארשוין?
יעכענט אויס, וועט איהר זעהען: איך בין נישט איינס, בירנבוים איז נישט צוויי,
דער גלח איז נישט דריי, מיין ברודער העניף הייסט עס, איז נישט פיער, דריי
אדוואקאטען (איינער פונם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודערס צד, א טא-
ראשטשער אדוואקאט און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, א טשער-
קאסער אדוואקאט) האט איהר שוין א קימילן פון קיין עין הרע זיבען פארשוין,
היינט די דריי מעקלערס, וואס האבען זיך אריינגעלעגט אין געשעפט און
אויסגעגלייכט אונז, אט האט איהר אייך פונקט צעהען פארשוין, א מגין
הייסט עס... איז אפילו תחלת געווען אביסעל פריקער; מיין ברודער, העניף
הייסט עס, האט זיך געשמיצט און געווארפען למאי עס געהען אזוי פיעל
מענשען, א גאנצע חאליאסטרע! גענוג, זאגט ער, וואלט געווען דאכט זיך
מיר זאלען געהן אינצווייזען, ער מיט'ן גלח הייסט עס... ס'איז איהם נישט אנגע-
שטאנען די מעשה א פנים, וואס קיינער וויל זיך נישט פארלאזען אויף זיין
יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות; עס האט זיך איהם אבער געהאלפען מאלט אייך
ווי דער פארטיאדריגער זגני, ווארום איטליכער האט געהאט איין אנדער

טענה און איז געווען גערעכט. למשל איך האב אויסגעוויזען אז איך מוז
 געהן, ווארום איך בין א ברודער, נישט מחמת כבוד, נאר מחמת דעם וואס איין
 ברודער דעם אנדערען מעג אנפֿיפֿען; וואס וועל איך איהם גאכדעם טהון?
 געהן לאדען צום ונתנה תוקף? ס'איז דאך א ברודער!.. אין מיין פֿירנבױם
 האט געטענה'ט, אז ווי באלד איין אייגענער ברודער וויל נישט גלויבן, מעג
 ער, א ווילד פֿרעמדער, פֿאר זיין עהרליכקייט אודאי נישט פֿערלאזען זיך אויף
 נסים! ער איז אזוי אויף, זאגט ער, גענוג יוצא... אין מע קאן נישט זאגען ער
 זאל זיין אינגאנצען אומגערעכט... די דריי אדוואקאטען שמועסט מען נישט
 אז ווי מוזען זיין דערפֿי, ווארום מע וועט נאך בעדארפֿען, זאגען ווי, שריי-
 בען און שרייבען און שרייבען... איז געבליבען הייסט עס נאר די מעקלערס;
 זאגען די מעקלערס אז געהן בעדארפֿען ווי אויף געהן אין דוקא אלע דריי,
 ווארום ווי זענען שוין, זאגען ווי, געשלאגענע הינט, גענימע מענשען הייסט
 עס; ווי זענען דורכגעגאנגען, זאגען ווי, א גוטע שקאלע; ווי האבען דורכ-
 געמאכט דעם קורס פֿון דער בערזע אין יעהופֿען, וויסען ווי שוין וואס
 בעדייט מעקלער-געלד, "קארטאזש" הייסט עס; דאס איז אזא געלד ווי רח"ט
 וואס מע מוז. זאגען ווי, זיין ביים ערשטען טעלער ברעכען, איהר פֿערשטעהט
 צי ניין?.. אפגערעדט האבען מיר נאר, אז צענויפקומען זיך זאלען מיר
 האטש נישט אלע מיט א מאל, נאר איינציגווייז; און אזוי ווי אימליכער בעזונ-
 דער האט זיך געפֿעדערט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אלע געווען פֿי-
 דער באנק פֿאור הבוקר, זיך ארומגעדריעהט אין דרויסען א היבשע ווילע,
 ביז מע האט אונז אויפגעפֿענט די טהור, און מיר זענען אריינגעגאנגען אפגע-
 מען דעם ביליעט. גו, און דאס פֿארשפאר איך דאך אייך דערצעהלען
 וואס א באנק איז. א באנק האט פֿינט האפען זיך, זי האט זיך צייט, וואס
 געהט איהר אן ביליעט, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הע-
 ניד'ס, פֿירנבױם, מעקלערס וואס ווילען געבען פֿערדינען, אין גלאט מעג-
 טען? ווייס איך, — אפילו נישט אין דער לינקער פֿאה! דער פֿעררויכערט
 זיך א פאפיראס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט א גלעזעל טיי, דער
 פֿערשניצט א שטיפטעל, דער ליענט א גאזעט, אריינגעשטעקט די נאז
 טיעף-טיעף און הויפט נישט אויף דעם קאפ האטש געב איהם א קריינק. מיר
 דרעהען זיך ארום, מיר גענעצען, הוסטען, מיר וואלטען שוין געהרען דער-
 לעבען די מינוט די רגע — איז נישטא דער בוכהאלטער. געקומען דער בוכ-
 האלטער — נישטא דער קאססיר. געקומען דער קאססיר — נישטא דער דרעק-
 טער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאפט נאך. דער בעל-הבית פֿון דער

באנק הייסט עס ליענט זיך און שלאפט; וואס געהט איהם אן אשטייגען
 ביליעטען, יעקב יוסיל, פינק און זיבעציג טויזענד, גלחים, העניד'ס, בירנ-
 בויס, מעקלערס וואס ווילען געבען פערדיגען, און גלאט מענשען? ווי-
 פיעל קאן ער אשטייגער געהמען דא געהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי
 זעכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פאר וואס גיט אלע צעהען?
 קארג הארעוועט ער געבאד?.. איך וואלט זיך דא געשטעלט פאר האלב,
 כילעבען פאר אדריטעל, און וואלט אפשר מעהר געארבייט פון איהם און
 געטרייער אודאי!.. אזוי שמעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און
 אפשר האב איך בשעת מעשה גאר גיט געטראכט, איהר פערשטעהט צי
 ניין?.. און בתוך כך קומט אן דער דרעקטער. אנגעקומען דער דרעקטער האבען
 מיר זיך מסתמא אלאז געטהון צו איהם אלע מיט אמאל, האט ער זיך עפויס
 ווי איבערגעשראקען און א מאד געטהון מיט דער האנד, זענען צו געגאנגען
 צו איהם גאר די אדוואקאטען, אלע דריי הייסט עס, און דער גלח, און הא-
 בען איהם דערלאנגט די פאפיערען, איהר פערשטעהט צי ניין?.. האט זיך
 דער דרעקטער פערשלאסען ביי זיך מיט די פאפיערען און מיר האבען גענומען
 ווארטען און ווארטען, ווארטען און ווארטען, אזוי לאנג אזוי ברייט ביי מיר
 האבען זיך דערווארט. דער דרעקטער איז ארויסגעגאנגען מיט עפויס אגראבען
 פריץ און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען, —
 רעדט ער גאד. וואס געהט איהם אן ביליעטען, יעקב יוסיל, פינק און זיבע-
 ציג טויזענד, גלחים, העניד'ס, בירנבוייס, מעקלערס, וואס ווילען געבען פער-
 דיגען, און גלאט מענשען?.. פלוצים דרעהט ער זיך אויס צו אונז מיט'ן
 פנים: „וואשי בומאג! גאטאוו! סטופאיטיע אוו קאססו — שוין פארטיג הייסט
 עס אייערע פאפיערען געהט צום קאססיר“... גישט געקאנט זאגען פריהער,
 איהר פערשטעהט צי ניין?.. גענומען די פאפיערען האבען מיר זיך אלאז
 געטהון צום קאססיר און דערלאנגט איהם די פאפיערען, געמיינט, אט דא
 זענען מיר שוין פארטיג, צום סוף, ווער? וואס? עס הויפט זיך גאר גיט אן;
 דער קאססיר איז פערנומען, ער צעהלט געלד, פאפירליך, הונדערטערס און
 ת"קערס אזוי ווי מיסט און גאלד, גאלד גאנצע קופקעליך, אפולער טיש!
 וויפיעל קאן דא זיין געלד? וועה איז מיר, ווען איך פערמאג א צעהנטחלק
 חאטש, לאד איך מיר אויס אויפ'ן גאנצען ביליעט!.. אט אזוי שמעה
 איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה
 גאר גיט געטראכט, און ער, דער קאססיר הייסט עס, האלט אין איין צעה-
 לען דאס גאלד, ער זאל עס אפילו אינו שענקען א קוק! וואס געהט איהם

אן א שטייגער ביליעט, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הע=
ניף, פֿירנבויס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבעך פֿערדינען, און גלאט מען=
שען?.. דאָס גאלד בײַ איהם אין די הענט פֿליהט — פֿליהט מיט אַ משונה
זיסען קלאַנג, מיט'ן קלאַנג פֿון גאלד, אַ „גאלדענער קלאַנג“ איהר פֿערשטעהט
צי ניין?..

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איף הייסט עס? בײַם ביסעל גאלד,
איבערגעצעהלט דאָס גאלד, הייבט ער אויף אויף אונז די ברילען, טהוט אַ נעם
בײַ אונז די פאפירען און אַ מיט ווי מע צעהלט געלד, הונדערטערס אַ שטיי=
גער, מיט אַ מאַדנעם קנאק מיט די פֿינגער! עפֿענט אויף דאָס טישקעסטיל,
נעמט אַרויס פֿון דארטען אַ גאנץ גרויסען פאקעט; עפֿענט אויף אַ קאָנווערט,
רייסט איהם אויף, נעמט אַרויס פֿון דארטען דעם ביליעט, דעם אמת'ן בײַ
ליעט הייסט עס, און טהוט אַ פֿרעג: „ווער נעמט?..“ האַבען זיך אַ לאַז גע=
טהון מיט אַמאָל צעהען פֿאַר הענד. „ניין! — רופֿט זיך אַן דער קאססיר —
אזוי פֿיעל הענד קאָן איף דעם ביליעט נישט געבען; קלויבט אייף אויס
איינעם פֿון אייער קאמפאניע“... האַבען מיר, איהר פֿערשטעהט צי ניין,
אויסגעקלויבען איינעם פֿון אונזער קאמפאניע, דעם עלטערסטען פֿון די דריי
אדוואָקאטען. דער עלטערסטער פֿון די דריי אדוואָקאטען האָט גענומען
דעם ביליעט פאָוואָלינקע אין ביידע הענט אַריין, ווי מע נעמט אַ קינח
בשעת יודישען... און האָט איהם צוגעטראָגען פֿריהער צום גלח, נאָכדעם צו
מײַן ברודער, הענף הייסט עס, נאָכדעם צו מיר און צו פֿירנבויסען, אונז
ביידען הייסט עס מיר זאלען זעהען צי איז דאָס דער זעלבער ביליעט טאק?
צי ניין?.. האָט דער גלח געזאָגט, אז ער האָט איהם דערקענט נאָך פֿון
דער ווייטען בײַם קאססיר אין די הענד, ער האָט אויף איהם, זאָגט ער, אַ גו=
טען סימן. וואָס פֿאַר אַ סימן? — וויל ער גיט זאָגען... און מײַן ברודער, הע=
נף הייסט עס, האָט געשוואָרען בײַ אלדעם גוטס, אז ווען מע וועקט איהם
למשל זינגער צוויי ביינאכט און מע טראָגט איהם צו דעם דאָזיגען ביליעט,
דערקענט ער איהם מיט'ן קוק! איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. און איף און
פֿירנבויס, מיר ביידע הייסט עס, האַבען דוקא דעם ביליעט גיט דערקענט,
למאי זאל איף זאָגען אזא זאָך וואָס גיט געשטויגען נישט געפֿלויגען?
מיר האַבען נאָר גוט פֿעטראַכט די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס
איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, האָ? און מיר האַבען זיך געלאָזט פֿון
דארט גלייך אין גאָסדארסטוועגע פאנק אַריין אַפּשקאָנטירען דעם ביליעט,
אַפּגעמען די ממתקים הייסט עס, די פֿינף און זיבעציג טויזענד. געגאנגען

זענען מיר אלע אינאיינעם און דוקא צו פֿום, האטש ס'איז ארויף בארג. דער
עלטסטער פֿון די אדוואקאטען האט געהאלטען דעם ביליעט אויפֿען אויף,
גאנץ שטארק, מיט בייזע הענד, ער זאל איהם חלילה נישט פֿערלירען,
אדער מע זאל אויף איהם חס ושלום גיט איבערטראכטען אז ער וויל מאַ-
כען די קונץ. איבערבייטען, אקשיא אויף א מעשה, אזא שלום מולדיגער
ביליעט, — איהר פֿערשטעהט צי גיין?.. און געגאנגען זענען מיר שוין נישט
גאר זאלבעצעהענט, מיר זענען שוין געווען מעהר פֿון צוויי מנינים. פֿון וואַ-
גען האפֿען זיך גענומען קיין עין הרע אזוי פֿיעל מענשען? וועל איך אייך
זאגען: ערשטענס גלאט אזוי, גוטע בעקאנטע, פֿון מיין שטעדטעל, זענען
גראדע געווען דעם טאג אין דער גרויסער שטאדט און דערוועהן מיר געהען
שוין מיט'ן ביליעט אין גאסדארסטוועגע באנק אריין אפנעמען די פֿינף און
זיבעציג טויזענד, זענען זיי אונז געגאנגען אביסעל באגלייטען און טאקי אין
אייין וועגס א קוק טהון ווי אזוי מע נעמט דאס גרויסע געווינס, ווארום נישט
אלע טאג קאן מען אזעלכס זעהען. הקצור, וואס זאלט איהר קלערען, מיר
האפען געהאט א שענע לוייה, און א שענעם פרוד הבא אין גאסדארסטוועגע
באנק. דער יעפֿרייטער, וואס שטעהט ביי דער טהור, האט זיך אפילו תחלת
אביסעל דערשראקען, אז ער האט דערוועהן פֿאר זיך קיין עין הרע אזוי פֿיעל
יודען מיט א גלח אין מיטען, פֿונדעסטוועגען האט ער אונז גאנץ פֿיין אויפֿ-
גענומען און אריינגעפעטען איינציגווייז אין באנק אריין. צוגעגאנגען מיט'ן
ביליעט אהין וואו מע דארף און געזאגט וואס מיר בעדארפען האט מען אונז
צוגעפֿיהרט צו איינעם א טשינאוויק מיט א וויסער גלאנצענדיגער ליסינג,
ווי א מילכיגער טעלער, און מע האט איהם איבערגעגעבען אונזער ביליעט
און מע האט איהם עפֿים א זאג געטהון, וואס — ווייס איך גיט. יענער וואס
מיט דער ליסינג, וואס איז געזעסען אויף יענער זייט גראמעס, האט אויפֿגע-
הויבען די אויגען, א ווארף געטהון אויף אונז א שארפען קוק דורך די פֿריל-
לען און געטהון זיך זיין ארבייט: ער האט געהאלטען אין די הענט א שארף
מעסעריל, איהר פֿערשטעהט צי גיין, — און האט מיט'ן מעסעריל געקראצט אין
א פֿוד, געקראצט און געקראצט אהן איין אויפהער. ער קראצט און מיר
זשטעהען אין געהאקטע וואונדען און קוקען ווי ער קראצט, אין דער גאנצער
איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און בעטראכט אינו פֿון קאפּ
ביז די פֿיס, און ער, דער טשינאוויק מיט דער ליסינג, הערט נישט אויף צו
קראצען, און ארום און ארום אויף אלע טישען זיצען נאך טשינאוויקעס אין
צעהלען געלד, נאר ווי אזוי מינט איהר געלד? אזוי ווי פאלאווע, ווי מיסט!

גאלד — גאנצע סטערטעס! דער קאפ דרעהט זיך אויף, „גאלדענער קלאנג“
הילכט אויף אין די אויפהען, און סע שעמערירט אין די אויגען! „ווער האט
דאס אויסגעקלעהרט, טראכט איך מיר, אט דאס געלד, וואס איבער דעם ווערען
מענשען אזוי פערשווארצט, שלאגען זיך קאפ אין וואנט, און איינער דעם
אנדערען וואלט גאר איינגעשלאנגען לעבעדיגער הייד, נישטא קיין ברודער,
קיין שוועסטער קיין פאטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פריינד, קיין
טייערס אויף דער וועלט, נאר געלד און געלד און געלד...“ אזוי טראכט איך
מיר, און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר נישט געטראכט, איהר פערשטעהט
צי גיין?.. און ער, דער טשינאוויניק הייסט עס, הערט נישט אויף צו קרא-
צען, ווארום וואס געהט איהם אן א שטייגער א ביליעט, יעקב יוסיל, פֿינף
און זיבעציג טויזענד, גלחים, הענידיגס, בירגנבוים, מעקלערס, וואס ווילען געבען
פערדיגען, און גלאט מענשען?.. נאר אלסדינג אויף דער וועלט איז דאך ביז
א צייט; גאט האט רחמנות געהאט, דער טשינאוויניק האט אויפגעהערט צו
קראצען, צינדיפלינגט דאס שארפע מעסעריל, בעהאלטען דאס אין זשילעט
קעטענ, ארויסגענומען א קלאהר וויסע פֿעטשילע, גוט אויסגעשניצט די
נאז ווי מע בעדארף; נאכדעם האט ער א נעם געטהון דעם ביליעט, פשוט
ווי מע געמט א פראסטען בויגען פאפיר פאר א גראשען, געעפענט עפֿים
א בוך, א ספר הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, א קוק אין בוך אין א קוק
אויפֿן ביליעט; א קוק אויפֿן ביליעט און א קוק אין בוך; „ער האט א פנים
מורא דער דאזיגער חכם, אז דער ביליעט איז א געמלאכהטער ביליעט...
אזוי טראכט איך מיר — קראץ-קראץ! טראכט איך מיר — שמעק-שמעק!
ס'איז איין אמתער ביליעט געבאך, נישט קיין פאלשער!..“ פלוצים זעה איך
ווי ער געהמט דעם ביליעט, טהוט איהם א ווארף אונז כמעט גלייך אין פנים
אריין מיט די דאזיגע ווערטער: (איך געדענק זיי אזוי ווי א צונד געדענק
איך זיי).

— ווער האט — אייך געזאגט, אז דער דאזיגער ביליעט האט
געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד?...

איהר פערשטעהט צי גיין — ווער האט אונז געזאגט?? ווי גע-
פֿעלט אייך אזא משל?!

— וואס הייסט — זאגען מיר — ווער האט אונז געזאגט? — דער ביליעט
אליין האט אונז געזאגט, אז ער האט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד;
די סעריע 2289 נומער 12!

— יא — מאכט ער צו אויגז גאנץ ערנסט — דאס איז אמת, די סעריע 2289 נומר 12 האט טאקי געוואונען פֿינף און זיבעציג טויזענד, און אייער ביליעט איז 2298 נומר 12, אקליין טעות'ל, מאליענק איא אשי = באטשקא ...

געפֿעלט אייך עפֿים אזא נייעס? מילא וואס זאל איך אייך זאגען. תחלת, אז ער האט אויגז אויסגעערעדט די דאזיגע ווערטער זענען מיר געווען אלע ווי צומישט; מיר האבען גערעכענט: אדער ער איז דול, אדער מיר זענען משוגע, אדער ס'ע חלומט זיך אויגז א חלום, און מיר האבען גענומען קוקען איינס אויף דאס אנדערע, נאכדעם האבען מיר זיך ערשט דערמאנט א קוק טהון אין ביליעט אריין — יא, ווי מיר זענען יודען, סעריע 2298 נומר 12: איהר פֿערשטעהט צי ניין? ...

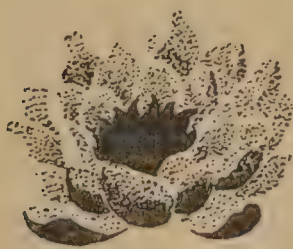
וואס זאל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליבער פֿריינד? איך בין דאס גאר ניט אימשיטאנד אייך איבערצוגעבען א צעהנט'חלק אפילו, איהר זענט דאס ניט אימשיטאנד צו באשרייבען, און קיינער איז דאס ניט אימשיטאנד זיך פֿארשטעלען דאס בילד, די קארטינע, וואס איז פֿארגעקומען דע= מאלט אין באנק, בשעת מיר זענען געפֿליעבען שטעהן אלע אהן לשון, גע= קוקט איינס אויף דאס אנדערע; אויף די פֿנימער איז געווען אנגעציכענט, וואס זאל איך אייך זאגען? ס'איז גאר ניט געווען קיין פֿנימער פֿון מענשען, איהר פֿערשטעהט צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאס געווען, אינס געשטאלט פֿון מענשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס; איינער דעם אנדערען זאל קאנען דורס זיין, וואלט ער איהם דורס געווען מוטין קוק, מיט די אויגען! דאכט זיך וואס? וואס האט מען אייך געטהון אזעלכעס? עס האט זיך אייך גע'חלומט א חלום פֿון פֿינף און זיבעציג טויזענד? נו, אם כן בעדארף מען זיך נעמען דאס לעבען? שוין זשע האט דאס לעבען קיין שום ווערדען ניט א חוץ געלד? משוגעים, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. אויף קיינעם האט מיר ניט אזוי פֿערדראסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה'מאן, אויף פֿירנ= פֿוימען הייסט עס. מילא די איבריגע חברה האבען האטש פֿערענטפֿערט זיך, ארויפגעלעגט די פֿאך איינס אויף דאס אנדערע: דער גלח האט ארויפ= געלעגט אינגאנצען אויף מיין ברודער העניך, און מיין ברודער העניך האט געזאגט, פֿרעגט איהם פֿחרם, עס האט זיך איהם אפילו נישט גע'חלומט קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד און ער וואלט נישט אנגעהויבען צו וויסען, ווען איך, יעקב יוסיל הייסט עס, זאל איהם נישט געווען קלאפען קיין דע=

פֿעש און אפגעבען מזל טוב, איהר פֿערשטעהט צי ניין? „שען האסט דו, זאגט
 ער, געקוקט. ברויךער מינער אין בלאט!..“ „פֿאר וואס האסט דו, זאג איך,
 נישט געקוקט?“ דו ביזט געווען, זאגט ער, דער גאנצער ברעכער, ביי דיר איז
 געווען זאגט ער, דער ביליעט, דו ביזט, זאגט ער, דער רעכטער בעל
 הַבֿית! איהר הערט א מעשה? פֿריהער אז ס׳איז געווען די פֿינף און זיבע-
 ציג טויזענד, האט מען מיך געוואלט אפלייקענען גאר אינגאנצען, און איצט,
 אז ס׳האט זיך אויסגעלאזט א טיף, בין איך שוין דער רעכטער בעל
 הַבֿית, איהר פֿערשטעהט צי ניין? נאר גאר נישט, איך יעקב יוסיל, דאס
 פֿפרה היהנדיל, נעם אויף זיך די גאנצע באד, לאז זיין איך בין דער גאנ-
 צער היב! אי, וואו זענען געווען אייערע אויגען, בהמות? איהר האט דאך
 אויך געזעהען גלייך מיט מיר אמאל גינגעהן די אלע פאפירען, מיט די
 קוויטאנציעס מיט די סטראכאווקעס, וואו ס׳ע שטעהט בפירוש סעריע 2298
 נומר 12, און געוואונען האט גאר די סעריע 2289 נומר 12, פֿאר וואס איז
 אייך נישט איינגעפאלען א קוק צו טהון אז די 9 שטעהט פֿריהער פֿאר דער
 8? און אז דער ביליעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענד, זענט איהר
 דאכט זיך נישט קליין געווען א קוק צו טהון נאך אמאל אין דער טאפעלע,
 וואס פֿאר א סעריע האט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, צי די סעריע
 2298 צי די סעריע 2289? אין באנק ארײַן, זעהט איהר, האט איהר זיך נישט
 געפֿוילט געהן א גאנצע חאליאסטרע, וואס איז? איהר האט געמיינט אַמ
 נעמט איהר געלד? איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. נאר אויף קיינעם האט מיך
 אזוי נישט געברענט, זאג איך אייך, ווי אויף דעם חברהמאן, בירנבוים הייסט
 עס; איהר האט איהם בעדארפֿט אנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאנען ביי
 דער זייט ווי א ווילד פֿרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהר זיך דאס נישט אן
 גאר נישט; אט ערשט, דאכט זיך, האט ער געארבייט מעשים: מענשען! מענ-
 שען! ער וויל זיך פֿערלאזען אויף מענשען! און איצט שטעהט ער ווי א פֿשר
 לעמעלי, נעבאך גאט די נשמה שולדיג!.. האט דאס מיך שוין אנגענומען,
 איהר פֿערשטעהט צי ניין, ביים הארצען און איך האב זיך מישב געווען: לאב
 איך מיר חאטש קיהלען דאס הארץ פֿאר מיין בלוט, וואס ער האט מיר אפ-
 געאצפט דעמאלט, דעם צווייטען מאי, אויב איהר געדענקט, בשעת איך בין
 געשטאנען פֿאר איהם און געבעטען זיך ווי ביי א גולן ער זאל מיר ארויסגעבען
 דעם ביליעט.

— פאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם — אצונד האט איהר
 צייט זיך פֿערלאזען אויף מענשען; אט שטעהען מענשען אין באנק קיין עין

הרע אסך! וואס שווינגט איהר? איהר ווילט שוין גישט קיין מענשען? אויס מענשען?..

דער גאנצער עולם איז געשמאנען, איהר פערשטעהט צי גיין, און געקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט קאן איך אייך נישט זאגען: צי דאס קוועלען איז געווען פון דעם, וואס איך רופ מיין חברה'מאן, בירנבוים'ען הייסט עס, אויף מענשען? צי ס'איז גלאט געווען אנגעלייגט ביים עולם, וואס פון די פֿינף און זיבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טיף? קאן איך אייך זאגען, איהר פערשטעהט צי גיין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויפט מיך נישט אן צו ארען דאס געלד, לאז דאס ברענגען אויפֿין פֿייער! ארען ארט מיך נאר, פֿאר וואס אז בשעת מע האט גאר געמיינט, אז יעקב יוסיל האט פֿינף און זיבעציג טויזענד, איז יעקב יוסיל געווען „רבי יעקב יוסיל!“ און איצט אז מע איז געוואהר געווארען, אז יעקב יוסיל האט איך בעט איבער אייער פֿבור א פֿייג, נישט קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד איז איין עק, אויס רבי יעקב יוסיל!.. וואס, פֿארחעם, אין אייער פֿאטער און מוטער אריין! וואס האב איך דא חוטא בעגל געווען? יא פֿינף און זיבעציג טויזענד, נישט פֿינף און זיבעציג טויזענד, וואס איז דא די נפקא מינא?.. הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען פֿאניי שלום עליכם, איהר מענט זיך טאק! איבערנעהמען מיט אייערע יודעליך און מיט דער גאנצער וועלט; ס'איז, הערט איהר, פֿע, א פֿאס= קודנע וועלט, און א פֿאלשע וועלט, און א פֿארפֿיהרטע וועלט, און א נאר'ישע וועלט! גאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך גאך נישט אין די אויהרען און עס דרעהט זיך גאך נישט אויף אייך דאס היטעל פֿון מיינע פֿינף און זיבע= ציג טויזענד? האט נאר קיין פֿאר'יבעל נישט, וואס איך האב אייך אפשר אנגע= דולט א קאפ און זייט מיר געזונד, איהר פערשטעהט צי גיין, און לאז גאט געבען בעסערע געשעפטען.



פעסעלע דעם רבי'נס.



פֿעסעלע דעם רבי'נס.

I.

קורץ פֿרייטאג און שבת הגדול.

זיי האט מען זיי גערופֿען.

איהם — דערפֿאר, וואָס ער איז געווען אַ קלויניטשקער און
אַ קורצינקער, און זי — דערפֿאר, וואָס זי איז געווען אַ הויכע
און לאנגע.



אַ הויכע, אַ לאנגע, נאָר אַ דינע, אַ דארע, אַ טרוקענע — אַ לולב!
אז זי פֿלעגט איהם דארפֿען זאגן אַסוד (אוי, באַגראַפֿען זאל איך דין מיט די
קורצע פֿיס!) פֿלעגט זי מווען מחילה זיך אַנבויגען, אַראַבלאָזען זיך מיט
עטליכע גראַד נידעריגער, אַראַפֿנִידעריגער צו איהם; און ער האט דאָס
פֿינט געהאט האַרען, פֿלעגט ער זיך בויגען; פֿלעגט זי זיך דארפֿען נאָכ־
בויגען; פֿלעגט ער זיך אַנבויגען נידעריגער; פֿלעגט זי מווען זיך בויגען
נידעריגער; פֿלעגט ער זיך אַנבויגען נאָך נידעריגער; פֿלעגט זי מווען זיך
אַנגעהויבען נאָך נידעריגער:

— אוי, בעגראַפֿען זאל איך דין מיט די קורצע פֿיס!..

מיט איינעם וואָרט; זי איז איהם דערגאנגען די יאהרען און ער האט
געשוויגען און למר, חדריונגלעך שקצים, קונדייסים עכברושים, האַפֿען גע־
האט די גרעסטע נקמה.

פֿאַר וואָס?

דערפֿאר וואָס ער האט אונז דערגאנגען די יאהרען, געמוטשעט מיט
דער גמרא, געבראכען די ביינער, געשמיסען, געשמיסען... איהם

געדענקט דאָך די מעשה וואָס אין פרק: „פעם אחת – איין מאל האָט ער דערזעהען אַ קאָפּ פֿון אַ מענשען טהוט שווימען אויפֿין ים, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און אנגערופֿען צו דער קאָפּ: על דאָטפּת – דערפֿאַר וואָס דו האָסט יענעם געטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען און דער סוף פֿון דייע טרוינקער – זיי וועלען אויף דערטרונקען ווערען... נאָר איך קעהר זיך אום צוריק צום „קורין פֿרייטאָג“ און „שבת הגדול“.

ער איז געווען, ווי איהר שטויסט זיך שוין אָן מסתמא, אונזער רבי, און האָט געהייסען רב זרחיל, און זי איז געווען אונזער רביצין, און האָט גע-הייסען זרליכע.

ער האָט געקנעלט מיט אונז פֿון גאנץ פֿריה ביז שפעט אין דער נאכט, געהאקט האַלץ, זיך איינגעריסען דאָס געזונד, פֿאַר עטליכע קארבען אַ זמן, און זי האָט געבאָקען בלינעס מיט לאַטקעס פֿון אונזערטוועגען, רעטשאַניק-ליך, באַבקעליך און קאַרוזשעס אויף צו פֿאַרקויפֿען.

צי האָט זי געהאט דערפֿון פרנסה – דאָס קען איך אייך ניט זאָגען; נאָר אז מיר, חדר-יונגליך-שקצים, קונדייסים-עכברושים, האָבען איהר אנגע-פֿיפֿט אין חשבון – דאָס בין איך אייך ערויב, וואָרום איטליכער האָט גענומען אויף באָרג, און יעדער פֿון אונז האָט געהאט ביי איהר קרעדיט ביז אַגע-וויסער „ציפֿער“, און איטליכען האָט זי געגלויבט אויף נאמנות.

מע האָט בעדארפֿט האָבען אַ האַרץ פֿון אַטאָמער מע זאל זרליכען אָפּנארען: און ווער האָט נאָך אזוי געקענט זרליכען ווי איך האָב זי געקענט? אז בסוף הכל האָב איך ביי איהר געגעסען קעסט, וואָרום איך בין גע-ווען אַ דאַרפֿסיונגעל, האָב איך זיך אנגעזעהען ווי זי האַרעוועט געבער, שטעהט אויף פֿאַרטאָג, ווען גאָט אליין שלאָפֿט נאָך, נעמט זיך צו דעז באַקדייזשע אָדער צו דער מולטער, פֿאַרקאָממעט די אַרבעט און קנעט גאנץ געשמאק מיט ביידע לאַנגע דארע טרוקענע הענט, און דאָס טויג מאַכט טיאָף-טיאָף, און די מולטער קרעכצט, און זי אליין קרעכצט, שטעלט זיך אָפּ אַלע מאל, טהוט אַ ווייז דעם שווייט מיט'ן עלענבויגען פֿון אונטען אַרויף און לאָזט אַרויס אַ טיעפֿען-טייעפֿען: „אוי רבֿונו-של-עולם-מאמע-זיסע-הארציגע-געטרייהע...“

דערט איהר? איך האָב געוואוסט וואָס בעדייט אַט דער דאָזיגער „רבֿונו-של-עולם-מאמע-זיסע-הארציגע-געטרייהע!“ אַט דאָס איז דער פֿשט פֿון דעם: די מעהל איז גענומען געוואָרען ביי גנעס; די מושנטישקע אויף באָרג ביז דאָנערשטאָג. און די סחורה וועט זי ציטהיילען אויף באָרג, און גאָט ווייסט,

אויב עס וועט איהר אומקעהרען זיך צוריק דאס געלד ביז דאנערשטאג, און גנעס! די מוטניטשקע וועט ניט שווייגען, גנעס! די מוטניטשקע האט אליין אויך גענומען די מעהל ביז דאנערשטאג, און אז מע זאגט דאנערשטאג בעדארף זיין דאנערשטאג, ווארום אמיל איז ניט חאליזע, און דאנערשטאג איז גלאט אגוטער טאג, דאנערשטאג הייסט שוין ערב שבת — דער טאג וואס מע בעדארף אנקומען צום מאן נאך געלד — און אז אף און וועה איז דעם „שבת הגדול“ אז ער בעדארף זיך אראפלאזען צום „קורצען פרייטאג“ בעטען אויף שבת, און אז אף און וועה איז דעם „קורצען פרייטאג“, אז דער „שבת הגדול“ קומט איהם מאנען אויף שבת — אז אף און וועה איז זי בידען!...

אט דאס האט בעדייט דער רביצנים „רבונו — של — עולם — מאמע — זיסע — הארציגע — געטריהע“...

און אפשר האט איהר „רבונו — של — עולם — מאמע — זיסע — הארציגע — געטריהע“ געהאט אנאנדער טעם? אפשר איז דאס גאר גענאנגען אויף אנדערע צרות? און צרות האט זי געהאט גענוג, ניט צופארזינדיגען! ערשטענס איז זי אליין געווען לא עליכם גישט קיין געזונדע, פלעגט הוסטען שטילערהייד, אז קיינער זאל ניט זעהען; צווייטענס האט זי געהאט יסורים פון פעסעלין, איהר עלטערע טאכטער, אמיל שוין אין די יאהרען, מיט פלאם פייערדיגע האר און מיט קליינען אויפן פנים, וואס קיינער וויל זי ניט נעמען — וואס וועט זי אויסזיצען?.. היינט „באשעפעניש“ — דאס איז דאך גאר אנאומגליק! „באשעפעניש“ איז געווען א היקער, א פארזעהעניש, אהן הענט, אהן פוס, אהן א צונג, אהן לייב און לעבען — אז אף און וועה צו אזעלכס, וואס איז גאר געבארען געווארען, אז אף און וועה איז צו אזעלכס וואס לעבט גאר אויף דער וועלט!...

נאר מיט „באשעפעניש“ וועלען מיר זיך נאך באגעגענען א מאל און מיט פעסילען וועלען מיר זיך אויך אין גיכען באקאנען, דערוויילע קעהרען מיר זיך אום צוריק צום „קורין פרייטאג“ און „שבת הגדול“.

א ביטערע רחמנות איז געווען געבאך אויף זרליכען, אז זי אליין האט בעדארפט רעשטישנען, קנעטען, זעצען, באקען, בראטען זיך ביים אויבען, אליין טראגען וואסער, אליין בריינגען האלין, אומעטום אליין, גישטא קיין הילף פון קיינעם! פון וועמען? זרחיל קנעלט, פעסעלי זיצט און לערנט גלייך מיט אלע קינדער, זי איז דאך א וואהלעקענענדיגע, א מאנסבילשע קאפ אויף איהר, און „באשעפעניש“ זיצט צווישען אויזען אין א ווינקעלע, די פיסעליך אונטער זיך

און ווארט ביז מע וועט איהר אונטערטראגען עפּים, ארײַנרוקען אין הענטל ארײַן: „נא, באשעפּענעשיל, ווארג זיך!..“

אָט דאָס אַ פּנים האָט באַדײַט דער „אוי, רבּונו של עולם—מאַמע—זיסע—האַרציג—געטריהע“... און אפשר איז דאָס גאָר געגאנגען דערויף, וואָס פּע=סעלי איז געווען אינגאנצען אויף זײַן זײַט, אויףײַן פּאַטער׳ס צד הניסט דאָס, און זײַ בײַדע, פּעסילי און זרחיל, זענען תמיד געווען איהר אויף קידער ווידער. — דאָס טאַטעלי מיטן טעכטערלי! באַגראַפּען זאָלט איהר זיך בײַדע אין איין גריבעל! —

פּעסילי האָט לייעב געהאַט דעם פּאַטער און דער פּאַטער האָט לייעב גע=האַט פּעסעלין — דאָס איז געווען אַ מאַדנע, אַ שטילע לייעבע. קײנער פֿון אונז האָט נישט געהערט, זײַ זאָלען זאָגען אַמאָל אײנער דעם אנדערען אַ גוט וואָרט. אַדרבה, ער פּלעגט זיך מיט איהר שאַפּען נישט ווי מיט אַ טאַכטער, נאָר ווי מיט אַ דינסט: — הער נאָר, דו!..

נאָר אין די אײַגען האָט מען אַרױסגעזעהען, אז ער האָט זי לייעב, שטאַרק לייעב, אז ער קאָן זיך אַהן איהר נישט באַגעהן.

אפשר דערפֿאַר, וואָס ער האָט געהאַט אַ ביזו פֿינסטער לעבען ביים ווייב? און אפשר דערפֿאַר וואָס פּעסילי איז געווען אַ געראַטענע, געהאַט אויף זיך אַ מאַנסבילשען קאַפּ און געקאָנט גוט לערנען? און אפשר דערפֿאַר, וואָס פּעסילי האָט געוואוסט דעם טאַטענס אלע גײַנג, געטראַפּען אלע מאָל וואָס ער וויל, אונטערהעטראַגען איהם צו דער צײַט די יארמעלקע, דעם קאַנטשיק, דאָס פּושקעלע טאַבעק, אַדער אַ טרונק וואַסער?

— דאָס טאַטעלי מיטן טעכטערלי! פּלעגט זאָגען די רביצין — ער זאָל בעסער אין זינען האַבען אַ שידוך טהון מיט איהר, קריגען עפּעס אַ חתן פֿון איהרעטוועגען!..

דער רבי האָט איהר דערויף געענטפֿערט נאָר מיט אַ זיפּיק, ווי אײנער רעדט: „קריגען עפּעס אַ חתן? געה קריג, אז סײַ קריגט זיך נישט!..“

אויף אַלסדײַנג איז אַבער פֿאַרהאן אַ צײַט, יעדער שטיקעל סחורה ליגט זיך אױס, ביז סײַ קומט דער רעכטער קונה, און סײַ איז נישטאָ דאָס מײַדל אויף דער וועלט, וואָס זאָל נישט האַבען איהר וווג. קײן יודישער מאַנאַסטור, ווייסט איהר דאָך, איז נישט פֿאַרהאן!..

געקומען אַ צײַט אויף אויף פּעסילען, געקומען אַנױסחאפּענישױט אויף איהר. אזוי האָט געזאָגט די רביצין. נאָר אין אמתן איז דאָס געווען

א באשערטע זאך, און אויב איהר ווילט וויסען איז דאס געווען אראמאן, אנאמתיער ראמאן, שעמט זיך נישט, א ראמאן מיט א „פארליבעניש“, מיט א „פערקאכעניש“, מיט אלע זיבעצען זאכען, אראמאן מיט אלע פישטשעווקים. נאך דערויף איז ביי מיר פארהאן א בעזונדער מעשה.

II.

אוועקגעפאהרען.

א הויכער, נאך אנאיינגעבויגענער; א געשטופעלט פנים, נאך גוטע גרויע אויגען; א יונגערמאן, נאך מיט גרויע האר — אט האט איהר א פארט-רעט פון פיוויל קאראבניק אדער ווי מען האט איהם גערופען ביי אונז אין מאזשעווקע „פיוויל כל-בוניק“.

און גערופען האט מען איהם „כל-בוניק“ נישט אומזיסט: ביי איהם אין דער קאראבניק האט זיך געפונען פון כל-בו: קנעפ און קנעפליך, נאדלען און נאדעל-טעגליך, גארעס און זייד און סטיינגעס און טאשמעליך און פאדעס און באוועליך, יערמעלקעס און קליידליך, און שטיקלעך זיין אלערליי סארטען, און נאך אסאך מינים סחורה, וואס איז שווער אלסדינג זיך אנגע-דינקען און אויסרעכענען אויפ'ן קאפ.

א יום-טוב איז געווען ביי אלע ווייבער און ביי אלע מוידליך, אז מע האט דערהערט אז פיוויל כל-בוניק איז געקומען, און פאר אונז, חדר-יונג-ליך-שקצים, קונדייסים-עכברושים, איז דאס געווען א צווייגענדיגער יום-טוב: געשטענס איז פיוויל כל-בוניק מיט דער קאראבניק גלאט א יום-טוב, און צוויי-טענס, ווי באלד פיוויל כל-בוניק איז דא, וועט מען פערשפארען לערנען חאטש א פאר שעה, מע וועט זיין „פריי“, פאר וואס? דערפאר וויל דער רבי רב זרחיל האט לייעב הארכען גייעס, וואס טהוט זיך אויף דער וועלט, און ווער ווייס גאך אזוי וואס אויף דער וועלט טהוט זיך ווי פיוויל כל-בוניק וואס ווערט אן מיט זיין קראם מי יודע וואו, אלע מיזענלעכער.

ניס האט פיוועל כל-בוניק געבראכט צופיהרען אלע מאל גאנצע פעק, „אוצרות מיט גייעס“, און גישט אזוי די ניס אליין ווי דאס דערצעהלען זינס. איהר ווייסט וואס איך וועל אייך זאגען, דערצעהלען ניס בעדארף מען קענען, און פיוויל כל-בוניק האט געקענט דערצעהלען. אין זיין דערצעהלען איז געלעגען א מין טאלאנט, א כח המסך, וואס האט צוגעצויגען, און גע-

צוויגען זיך אהן איין אפשטעל און אהן איין אויפהער, און אייביג דאכט זיך, אייביג וואלט איך איהם געוואלט הארבקען, קיין טאל נישט נמאס געווארען. „וואס הערט זיך ניס, פֿרעגט איהר? אוי סע הערט זיך ניט גוט!“ — אזוי פֿלעגט פֿייוויל כלבוניק אנהויבען שיטען און צופאקעווען בשעת מעשה די קארעקע און צולייגען זיך מיט דער קראם — „נישט גוט הערט זיך מיט אונזערע יודעליך אחינו בני ישראל... אט פֿאהר איך פֿון זיטאמיר, ניט ווייט פֿון זיטאמיר, טשידנעוו איז פֿאראן א שטעדטל, אויב איהר האט געהערט, טשידנעוו... איז דארטען פֿאראן א רב אין טשידנעוו, איז דער דאזיגער רב דער טשידנעווער אליין אנאונזעריגער, א מאלאראטיער, פֿון מאלעראטיע איז ער, מאלעראטיע איז ניט ליטא, אין מאלעראטיע איז ניטא אזעלכע ארעמע לייט ווי אין דער ליטא, ביי אונז אז סען מאכט זיך אנארעמאן איז ער זיך אנא ארעמאן, און ביי אייך אין דער ליטא אנארעמאן, עס זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, איז טאק אן ארעמאן וואס אנארעמאן הייסט, איך האב אזעלכע ארעמע לייט ווי ביי אייך אין דער ליטא נישט באגעגענט אין ערגיין ניט, איך בין שוין אויסגעפֿאהרען א שטיקעל וועלט, איך בין שוין געווען אומעטום, אי אין דער ליטא, אי אין פֿוילען, אי אין טיעף-פֿוילען, אין ראדאם און אין לאדז און אין ווארשא. אין ווארשא! לעפען זאל ווארשא! א טהייערע, א גאלדענע שטאדט, אט דאס ווארשא! און וואללועל בזול הזול!... דארט אנטא אנבייסען קריגט איהר פֿאר עלף גראשען, און נאך וואס פֿאר א מין אנבייסען, מיט זעמעליך פֿון געבייטעלטער מעהל וואס צוגעהט אין מויל ווי א פֿוטער, איך וואלט דאכט מיר אייביג געזעסען אין ווארשא וואלט איך, ווען ניט די שפראך זייערע וואס איז שווער צו חאפען מחמת זיי רעדען מאדנע און גיך צום מינסטען מיט פֿתחין א סוף און מיט א נגון: „אי ווי עין זאל אזוי לעפֿען...“ „אלע הייסען ביי זיי דארטען איטשמאיר“, אלע איין נאמען, נאך זייערען א גוטען יודען איצי-מאיר, אזוי ווי אין בארדיטשעוו הייסען אלע לוי-יצחק נאך ר' לוי-יצחק דעם בארדיטשעווער רב, וואס איז געווען א מדבר וואס נאך עד היום דערצעהלט מען זיך אן פֿון איהם א סוף שעהנע מעשיות, למשל...“ טאמער וואלט שוין געווען גענוג ריידען?“ שלאגט איהם איבער סאמע אין מיטען זאדליכע די רבי'צין — „וואס קאסט ביי אייך א פֿערטיל טוין קנעפליך ווייסע מיט פֿארהאטעוויטע לעכליך?“

און פֿייוויל כל-בוניק פֿאלט ניט אראפֿ ביי זיך דערמיט וואס מען האט איהם איבערגעהאקט. ער בעווייזט דער רעביצין אלערליי קנעפליך ווייסע און ניט קיין ווייסע, מיט פֿערהאטעוועטע און ניט קיין פֿערהאטעוועטע לעכ-

ליך און רעדט ווייטער, ער שיט ווי פון א זאק, עס גיעסט זיך ביי איהם ווי
פון א פאם און עס ציהט זיך ביי איהם אדן אנאפשמעל און אדן אנא-
אויסלאז, ווי ביי יענעם פאקוסניק וואס ציהט אלערליי סטיינגעס פליגס מויל,
רויטע, גרינע, געלע, בלויע, און מע ווייס גיט ווען לאזט זיך אויס ביי איהם
רויטע און ווען הויבט זיך אן גרינע, ווען לאזט זיך אויס געלע און ווען
הויבט זיך אן בלויע — עס ציהט זיך און ציהט זיך סטיינגעס, עס שע-
מערירט אין די אויגען סטיינגעס, א גאנצער בארג מיט סטיינגעס, און סטיי-
געס, און סטיינגעס...

ויהי היום, האט זיך געטראפֿען א מעשה: פֿייוויל כל-בוניק האט אוועק-
גערופֿען דעם רבין אויף א סוד און האט זיך אפגעסודעט מיט איהם אקעגען
א טעה צוויי; בשעת מעשה האט פֿייוויל זיך געווישט דעם שטערען מיט
א גרויסע רויטע פֿאמשיילע — עס האט פֿון איהם גערוגען טיכען שווייט,
און דער רבי רב זרחל איז געווען מאדנע צוטראגען, שטארק צופלאכטען
און פֿערטראכט כמעט גיט געהערט וואס מע רעדט צו איהם, און אז די רביצין
איז געקומען פֿונם מארק האט זי דער רבי אוועקגערופֿען אויף דעם אייגענעם
ארט, וואו ער האט זיך גע'סודעט מיט פֿייווילען, און עס האט לאנג נישט גע-
דויערט האט זיך געלאזט הערען א געשרויי: „סע קען גיט זיין?..“ פאלד
האט דער רביצין פֿנים זיך אנגעצונדען מיט א מאדנע פֿייעריל, מיט א מין
שניין וואס מיר האבען שוין לאנג אויף איהר פֿנים אוועלכעס גיט געזעהען.
„היינט לאז איך אייך פֿריי, היינט לערנט מען גיט“ — האט איז דער
רבי געגעבען צו וויסען און צולאזט דעם גאנצען חדר, און נאר איך איי-
נער, דעם רבי'ס קעסט-קינד, בין געבליעבען, און דער גאנצער חדר האט
מיר מקנא געווען וואס איך וועל זיין דערביי.

וואס דערביי — האט קיינער גיט געוואוסט; נאר פֿערשטאנען האט
מען אז דא מוז עפעס זיין א שמחה אדער אזוי א מין זאך וואס איז כדאי
דערביי צו זיין.

און איך בין דערביי געווען...

קודם כל האט זיך די רביצין א חאפ געטהון:

„אוי א מכה איז מיר, גיטא קיין לעקיף!“

האט איהר דער רבי געענטפֿערט:

„למאי, ס'איז קיין פראנפֿען אויף גיטא!“

האט זיך אריינגעמישט פֿייוויל כל-בוניק אליין:

„דאס נעהם איך אויף זיך...“

בקצור ס'איז געווארען אי לעקיף אי בראַנפֿען, אי פֿאַרבײַסען, און
 תיכף נאָך מעריב זענען זיך צונויפֿגעקומען אַמנין יודען פֿון בית המדרש,
 און בתוכם ר' משה שמואל דער חזן, רב העניף דער סופר און רב עזר
 דער שמש און מע האָט געשרייענען תנאים: „ה"ה החתן מהורר..." אזוי
 האָט געלייגענט רב העניף דער סופר מיט אַ נגון — „מוהרר, מוהרר..." דאָ האָט
 זיך רב העניף דער סופר אָפֿגעשטעלט און אַקוק געטהאָן אויפֿ'ן חתן
 „מוהרר שרגא פֿייביש געציל בר נח מרדכי ליב..."

„מוהרר שרגא פֿייביש געציל בר נח מרדכי ליב... עם הפלה הבתולה
 מרת... מרת... דאָ האָט זיך רב העניף דער סופר אָפֿגעשטעלט און אַקוק
 געטהאָן אויף דער פלה.

„מרת פֿעסן מייטע לאָה בת הרב ר' זרח=נפתלי=צבי=הירש..."
 מרת פֿעסן מייטע לאָה בת הרב רב זרח=נפתלי=צבי=הירש... החתונה
 תהיה למול טוב אם ירצה השם... אם ירצה השם...

דאָ איז פֿאַרגעקומען אַ שטילע סצענע אָהן ווערטער, דהיינו: דער סופר
 האָט אַ קוק געטהאָן אויפֿ'ן רבי'ן, דער רבי האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער רביצין,
 די רביצין אויפֿ'ן חתן, דער חתן אויף דער פלה, די פלה אויפֿ'ן סופר, דער
 סופר אויפֿ'ן רבי'ן, דער רבי ווידער אויף דער רביצין, די רביצין אויפֿ'ן חתן,
 דער חתן אויף דער כלה, די כלה אויפֿ'ן סופר, און אזוי ווייטער... דאָס ווען
 מען זעצט איבער אויף ווערטער אין וואָס פֿאַר אַ שפראַך ס'איז נישט איז
 וואָלט אויסקומען אזוי:

דער סופר צום רבי'ן: נו? וואָס שווייגט איהר? איהר זענט דאָך
 דער מחותן?

דער רבי צו דער רביצין: פֿון וואַנען זאל איך וויסען? פֿרעגט ביי
 איהר...

די רביצין צום חתן: חתן, וואָס שווייגסט דו? סאָ ווי סאָי אלע הוצאות
 אויף דיין קאָפּ...

דער חתן צו דער פלה: ביי מיר האָט מען גע'פועל'ט אפילו מאַרגען;
 וואָס זאָגסט דו, פֿעסיל?..

די פלה צום סופר: פֿרעגט דעם מאַמען, האַטש איך ווײַס פֿריי-
 הער'אז דער מאַמע וועט הייסען אַבלויגען...

בקצור ס'איז געבליבען, אזוי ווי ס'איז ערב ראש חודש זאל די חתונה זיין
 חצי חודש, דאָס הייסט אין אַ פֿאַר וואַכען אַרום, וואַרום ווי נישט ווי — עפֿים
 דארף מען דאָך אויפֿגעהען, עפֿים דארף מען דאָך צוגרײַטען... און אז מען

האט צובראכען דעם טעלער און געזאגט מזל טוב! מזל טוב! האב איך
בעמערקט אז דער רבי רב זרח איז געווארען טויט ווי אלע טויטע; אזוי
ווי דער טעלער האט זיך צובראכען אזוי האט זיך ביי איהם דאס הארץ
צובראכען אויף שטיקעליך... איך האב אליין געהערט ווי ער האט אזא געטהון
צו רב משה שמואל דעם חזן ביים ערשטען גלעזיל בראנפען, וואס פון איין
קוק אויף דעם איז ער שוין געווען בגלופין:

„קומט א פֿרעמדער און חאפט אויס דעם קוילעטש — וואס? ווער?
וועמען? אָך=אָך=אָך!...“

„עט!“ — האט איהם אפגעענטפערט משה שמואל דער חזן, וואס
האט שוין העכער אהאלב גלעזיל בראנפען אפגעטרונקען און די צונג האט
זיך איהם שוין עפֿים ווי געפלאנטעט — עט! מילא בע, גאט זאל געבען נחת
פֿון דערווייטען... אם ירצה השם ישועות ונחמות אויפֿן כלל, כלל ישראל!...“
„אמן!“ האט זיך אנגערופֿען רב עוזר דער שמש וואס וויל גיט וויסען
פֿון קיין שום מעשיות און האט איבערגעקעהרט דאס גלעזיל אהן צערע=
מאניעס גלייך אין מויל אריין.

און חתן=כלה זענען געזעסען אויבען=אן, איינס געבען דאס אנדערע
גאנץ גאהענט, אזוי גאהענט, אזוי פֿעסט, אז איך האב בשום אופן גיט גע=
קענט אריינשטופען זיך צווישען זיי אין מיטען, נאר פֿון דער ווייטען האב
איך גאנץ גוט געזעהען — איך האב גישט קיין גידיגע ראיה — אז איהר האנה
איז געווען אין זיין האנד: עס האט איהר געפלאמט דאס פנים; די אויגען
האבען איהר געברענט, זי האט מיט אמאל בעקומען חן, געווארען
שעהן, שעהן ווי די וועלט! וואו זענען אהינגעקומען איהרע רויטע האר?
וואו האבען זיך באהאלטען איהרע קליינע פֿונג פנים? זי איז געווען, זאג
איך אייך, מלא חן!...

און גישט נאר יענעם אויפֿדערנאכט, די גאנצע צייט וואס מען האט
זיך געגרייט צו דער חתונה האט פֿעסיל געשיינט ווי די זון אים תמוז, גע=
ווארען פֿון שטאג צו טאג שעהנער און שעהנער, נאר דעם טאג פֿון דער חופֿה
איז זי שוין געווען גיט דאס, מחמת זי האט געוויינט, שטארק, שטארק
געוויינט, געגאסען ווי א בערעזענע. אפשר האט איהר דאס הארץ געזאגט,
אז זי וועט גיט מאכען קיין גרויס גליק מיט איהר אויסדערוועהלטען, מיט
איהר בעשערטען? און אפשר האט איהר באנק געטהון דער פֿאטער וואס
בלייבט אליין, עלענד ווי א שטיין...

אויב פֿעסעלין איז געווען שווער זיך שוידען מיט איהר פֿאטער, איז דעם פֿאטער געווען שווער מאל שווערער זיך שוידען מיט זיין טאכטער. דער רבי רב זרח'ל האט גיט געוויינט, וואס איז ער א יודענע ער זאל וויי-גען. און דער רבי רב זרח'ל איז גלאט אויסגעגאנגען שטילערהייד, געצאנקט ווי אליכט; נאך אז מע האט געהאלטען ביים געזעגענען זיך איז פֿארגעקו-מען וואס מין סצענע: די פֿעקליך, איהר בעטגעוואנד און זיין קאראפקען מיט סחורה זענען שוין געווען איינגעפאקט אינאיינעם און געלעגען אין ווא-גען. און דער רבי רב זרח'ל איז גלאט אויסגעגאנגען שטילערהייד, געצאנקט און געווארט אז פֿעסילי זאל געהן קריכען אין בויד ארין; די רביצין איז געשטאנען אויסגעצויגען ווי לאנג זי איז, צונויפגעלייגט די הענד אויפֿן האר-צען, אונגעשפארט דעם קאפ אויף צוויי פֿינגער און געקוקט אויפֿן רבין מיט א מאדנעם קוק ווי איינער רעדט: „באגראפען זאל איך דיך מיט דינע קורצע פֿיס, וועכט זיך אמאל געזעגענען מיט איהר צי גיין?...“ דער רבי רב זרח האט פֿארשטאנען וואס דער קוק בעדייט און האט א זאג געטהון צום איידעם, צו פֿיוויל כל-בוניק, מיט א קול פֿון א שטשערבאטע טעפיל:

„המ... נו... המ... וועלען מיר זיך, הייסט דאס, אנהויבען אפגעזעגענען?“

„זייט געזונד שווער! זייט געזונד שוויגער!“

„פֿאהר געזונד! פֿאהר געזונד!“

„זיי געזונד מאמע... זיי געזונד טאטע...“

אט דא האט זיך פֿעסיל, אנהאנגעטהונגענע, אנהאנגעוויקעלטען אין 2 שאלען, מיט אמאל געגעבען א ריס, ארויפגעפאלען דעם פֿאטער אויפֿן האלדז מיט א געוויין, מיט א יאמער, מיט א געשריי.

„טא-טע... זיסער טייערער טאטע...“

וויפֿיעל מענשען עס זענען בשעת מעשה געווען אין גאס האבען אלע געוויינט: פֿעסיל און דער רבי, און די רביצין, און פֿיוויל כל-בוניק, און איך און דער בעל עגלה, וואס איז געזעסען אויף דער קעלנע אונגעגרייט מיט דער בייטש, און זיינע אלע פֿארשוויגען, און דוואשע די שמיטע, דער רביצינים א שכנה, א קראנקע נעבעך, און דוואשעס עלטערע טאכטער זלאטע די געלע מויד מיט שווארצע ציין, וואס האט געהאלטען א קליין קינד אויף די הענד, און אקוליגא די גויע וואס פֿארשטעהט איטליכס ווארט יודיש, און חלאונגע דער שוסטער וואס איז געקומען אפגעהמען פֿאר די שטיוועל פֿאריכטען און ס'איז גיט געווען, און גלאט א יוד א ווילד פֿרעמדער גאר, וואס איז געגאנגען פֿארביי, האט ער דערזעהען מע פֿאהרט אוועק און דער-

הערט מע וויינט, האט ער זיך אפגעשטעלט, געזיכצט שטילערהייד און אויך
געווישט די אויגען...

לאנג לאנג זענען מיר נאך געשטאנען אלע אין דרויסען און געקוקט
אדאן וואו די בויד איז פערפאלען געווארען, און נאך א סימן פון שטויב איז
געפליעבען יטעהן אין דער לופט, און א ריח האט זיך געלאזט הערען פון
די פערד און פון די אנגעשמירטע רעדער.

„אויפקגעפאהרען!“ האט זיך אנגערופען דער ווילד-פרעמדער יוד, וואס
איז געגאנגען פארביי, גלייך ווי ער האט אונז דא דערצעהלט עפעס א ניס
וואס אהן איהם ווייס מען גיט.

„אויפקגעפאהרען!“ האט איהם דער רבי רב זרח'ל געענטפערט, גלייך
ווי ער האט געווארט אויף דעם דאזיגען ענטפער.

„אויפקגעפאהרען!“ האבען מיר אלע א זאג געטהון, גלייך ווי מיר וואל-
טען זיך דא אנגעזאגט איינס דאס אנדערע מן יודע וואס פאר א בשורה...



עולם הבא.



עולם הָאֵל

(ערצהלונג)

ו איהר ווילט וועל אײַך אײַך דערצעהלען אַ שענע מענטש, ווי אזוי אײַך האָב אײַך זיך געהאַט אמאָל אַ פּעקיל, וואָס אײַך האָב עס אַליין גענומען אײַך זיך, און בין שיער שיער גיט אומגליקליך געוואָרען! און איהר מיינט איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס אײַך בין געווען אַ יונגערמאַן גיט קיין געניטער, גיט קיין איבערגעשפיצטער, דאָס הייסט, עס קאָן זײַן אײַך בין נאָך היינט אײַך ווייט פֿון אַ חכם, וואָרום אײַך זאָל זײַן אַ קלוגער וואָלט אײַך דאָך ווי זאָגט איהר, געהאַט געלד; אַז מע האָט געלד, איז מען דאָך אי קלוג, אי שיען, אי מען קאָן זינגען.

בין אײַך הייסט דאָס געווען אַ יונגערמאַן, געזעסען אײַך קעסט ביים שווער און שוויגער, געזעסען און געלערנט, אַביסעל אַריינגעקוקט אין די ביכלעך פֿסוד, די שווער און שוויגער זאָלען גיט וויסען, גיט אזוי דער שוועהר ווי די שוויגער. אײַך האָב דארפֿט איהר וויסען, אַ שוויגער, אַ מאַנסביל, דאָס הייסט אַ יודענע וואָס געהט אין ספּאַדיק. פֿיהרט אַליין אלע געשעפֿטען, אַליין געטהון שדוכים, אַליין געקליעבען חתנים פֿאַר די טעכטער. און אײַך מיך האָט זי אַליין אויסגעקליעבען, אַליין פֿאַרהערט, אַליין געבראכט צופֿיהרען קיין וואָהיל פֿון ראַדאָמישלי, אײַך בין אַליין, אַ ראַדאָמישליר בין אײַך, מסתמא האָט איהר געהאַרט ראַדאָמישלי, מע האָט דאָס גיט לאַנג באַשריעפֿען אַזוי פֿין בלאַט...

בין אײַך הייסט דאָס געזעסען אין וואָהיל אײַך קעסט, געקוועטשט דעם מורה נבוכים, גיט אַרויסגעטראָטען מפתח ביתי, בין ס׳איז געקומען די צייט מען דארף זיך פֿערשרייבען צום פֿרויזון, מוז מען זיך מטרות זײַן דורכפֿאַרען אַהיים קיין ראַדאָמישלי צורעכט מאַכען די פֿאַרען, זיך אויס-

סטארען די לוגאטע, ארויסנעהמען א פאם, ווי געוויינטליך. דאס איז געווען קען מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט, האב איך מיך געלאזט אין מארק אריין דינגען איין עגלה איינער אליין, צו בעווייזען אז איך בין שוין אליין א מענש. און נאך האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערמאפט אנערל פון ראדאמישלי מיט א שליסען — ווינטער איז דאס געווען — מיט א ברייטער פלייצע, א געפארפטע און מיט צוויי פליגלען ביי די זייטען ווי אנאדלער, נאך דאס פערדיל האב איך גאר ארויסגעלאזט פונם קאפ אז ס'איז א ווייס, און א ווייס פערדיל, זאגט די שוויגער איז אנאומגליק. האלואי, זאגט זי, איך זאל ליגען זאגען, די דאזיגע נסיעה, וועט זיין, האב איך מורא מיט שלום=שלום=מול... — ביים זוף אב די צונג! — חאפט זוף ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט פאלד חרטה ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ'ן ארט, נאך צו מיר זאגט ער שטילערדיג: „וויבערישע זאכעס“, און איך הויב מיך אן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טליח ותפילין, פוטערגעבעקס, עטליכע קערבליך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: א קישען אויף צו זאגען, א קישען אויף אנצושפארען זוף און א קישען אויף די פיס און דאזי געזענגען זוף. געקומען צום געזענגען זוף — נישטא קיין ווערטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז ס'ע קומט צום געזענגען זוף בלייב איך אהן לשון! איך ווייס נישט, וואס זאגט מען? עפיים קומט דאס אויס ביי מיר גראבליך, ווי אזוי דרעהט מען זוף אויס צו איטליכען מחילה מיטן אונטען און מע לאזט זיי איבער גלאט אזוי? איך ווייס נישט ווי אזוי איהר, נאך ביי מיר איז דאס געזענגען זוף עד היום על אפי ועל חמתי! נאך שא! מיר דאכט, איך הויב שוין ווידער אן פארקריכען קיין בויבעריק...

האב איך מיך הייסט דאס גאנץ פליין אפגעזעגענט און פאשאל אין וועג אריין קיין ראדאמישלי, געווען איז דאס תחלת ווינטער, דער שניי האט זוף געלעגט פאר פרייה, א שליסען=וועג גאר אנאנטיק. דאס פערדיל, חאטש ס'איז א ווייס, נאך געהן געהט עס ווי א מזמור, און אנערל האב איך דערמאפט א שוויגענדיגען, פון די ערלים וואס אויף אלסדינג וועט ער אייך ענטפערן אדער „עהע“, דאס הייסט יא, אדער „בא-ני“, דאס הייסט ניין, — און ווייטער חאטש גיב איהם א קריינק! ארויסגעפאהרען פלין דערהיים נאכ'ן עסען, גאנץ אויפגעלעגט, א קישען פלין אונטען, א קישען אין די פלייצעס און א קישען אויף די פיס; דאס פערדיל שפרינגט, דער ערל סמאצקעט, דער שליסען שליסעלט, דער ווינט בלאזט און א שנייעלע רייסט זוף פלין

אויבען, קויקעלט זיך און פאלט, לעגט זיך ווי פֿעדערן אויפֿן ברויטען גרויסען טראקט און אויפֿן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, ברויט און פֿריי אין ליכטיג אויף דער נשמה, פֿאָרט דאָס ערשטע מאָל אַרויס אויף גאָטס וועלטלי, איינער אליין, אַ בעל־הבית הויסט עס פֿאר זיך! און אויף שפּאַר מיר אָן און צולעגן מיר אין שליטען גאָר מעשה פֿריין... נאָר ווינטער, ווי וואַרעם איהר וואָלט גיט געהן אַנגעטהון, נאָר אז דער פֿראַסט געמט גיט דורך, גלוסט זיך אַבשטעלען זיך אַנוואַרעמען, איבערחאָפּען דעם אַטהעם און פֿאָהרען ווינטער. און עס שטעלט זיך מיר פֿאָר, אין דמיון געוויינטליך, אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, אַ סאַמאָואַר אַ ווידער און אַ ראָסלפֿלייטלי אַ פֿריישינקעס מיט אַ הויסער יוד... פֿון אַ זעלכע מחשבות הויבט מיר אָן קלעמען דאָס האַרץ, פֿשוט! עס ווילט זיך עפּים געהמען אין מויל אַרין. אויף הויב אָן אַריינשמועסען מיט מיין ערל מכח אַ קרעטשמע, אויף וויל געוואַהר ווערען צו ס'איז נאָך ווייט? ענטפֿערט ער מיר: באַ—ני, ניין הויסט דאָס. פֿרעג אויף איהם: שוין נאָהענט? ענטפֿערט ער מיר: עהע, יאָ הויסט דאָס. וויפֿיל נאָהענט— דאָס איז שווער ביי איהם אַרויסצוציהען פֿונם מויל, חאָטש טהו זיך אָן אַ מעשה! און אויף שטעל מיר פֿאָר, וואָס וואָלט געווען למשל ווען אויפֿן ערליס אָרט וואָל זיין אַ יוד להבדיל, וואָלט ער דאָך מיר קלאָר געמאַכט גיט נאָר וואו די קרעטשמע איז, נאָר אפֿילו ווער עס האָלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופֿט איהם, און וויפֿיל קינדער ער האָט, און וואָס ער צאָהלט פֿאר דער קרעטשמע און וואָס ער האָט פֿון איהר, און וויפֿיל יאהר זיצט ער דאָ, און ווער איז געוועסען פֿריהער — גאנצע פֿעק וואָלט ער מיר דערצעהלט. אַ מאַדנע פֿאַלק דאָס איז! אויף מיין טאַקן אינגערע יודעליך זאָלען געזונד זיין. ס'איז גאָר איין אנדער בלוט, בילעבען!... האָב אויף מיר הויסט דאָס געטרוימט וועגען אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, געפֿאַנטאָזירט מכח אַ סאַמאָואַר אַ הויסען, וכדומה אַזעלכע גוטע זאַכען, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, מיין ערל האָט אַ סטאַצק! געטהון צום פֿערדיל, פֿאַרקערעוועט דעם שליטען אַביסעל אויף אַ זייט און עס האָט זיך באַוויזען אַ קליין גרוי שטיבעל באַשאַטען מיט וויסען פֿון אויבען ביז אַראָפּ, אַ פֿעלד־קרעטשמע וואָס איגס וויסען שניי— ענדיגען פֿעלד זעהט זי אויס איינע אליין עפּים משונה עלענד, ווי אַ פֿער— וואַרפֿענע, אַ פֿערגעסענע מצבה... צוגעפֿאַהרען צו דער קרעטשמע גאנץ ברויט— ליך, האָט זיך מיין ערל גענומען מיטן פֿערד און שליטעלע אין שטאַל אַרין, און אויף האָב מיר געלאָזט גלייך אין קרעטשמע אַרין, געגעבען אנגעפֿען די מהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, גיט אַהער גיט אַהין! וואָס איז

די מעשה? די מעשה איז א שטענע מעשה נאָר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער וערד ליגט א מת איבערגעדעקט מיט שווארצען, צוקאפענס שטעדען א פאר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטליך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אפגעריסען אפגעשליסען, שלאגען זיך מיט די הענטליך אין קאפ, קלאגען, וויינען, יאמערן שרייען: „מא—מע! מאמע!“ און עפנים א הויכער מיט לאנגע פנים מיט א זומערדיגע צוריסענע נאקידקע, עפנים גאר נישט נאכין סעזאן שפאנט ארום היין און צוריק מיט די לאנגע פנים און ברעכט די הענד און רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? אין וואס הויבט מען אן צו טהון?“... אודאי האב איך פערשטאנען אויף וואס פאר א חתונה איך בין דא אנגעקומען! דער ערשטער געדאנק מינער איז אפילו געווען: — נח, אנטלויפען! און איך האב זיך א געהען געטהון צוריק און געוואלט מאכען פנים. גאר עס האט זיך צוגעמאכט אונטער מיר די טהיר און עס האט מיך געפילט ווי צוגעקאוועט צו דער שוועל און כהאב נישט געקענט ריהרען פון ארט. דערוועהען פאר זיך א פרישען פארשוין האט דער הויכער יוד מיט די לאנגע פנים זיך א לאז געטהון צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענד, ווי א מענש וואס בעט ראטונג:

— וואס זאגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאכט ער צו מיר און באווייזט מיר אויף דער חברה וואס זיצען און וויינען — געשטארבען ביי זיי די מאמע געבען! וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?

— ברוך דין אמת! — זאג איך צו איהם און וויל איהם אנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער ווי געוויינטליך, שלאגט ער מיר איבער אין מיטען די רייד און מאכט צו מיר אזוי:

— פארשטעהט איהר מיך, אויף די אייגענע מעשה, זי איז געווען א געשטארבענע, מיין ווייב הייסט דאס, נאך פון פאר א יאהרען, געהאט די גוטע קריינק, די אמת'ע טשאכאטקע, זי האט געבאד אלליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. גאר וואס דען? אט דאס וואס מיר זיצען דא אין א העק איל מיטען פֿעלד, וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון? זאל איך געהן גערייז אין א דארף קריגען א פוהרעל און אפֿיהרען זי אין שטעדטיל נאריין, ווי אזוי לאזט מען איבער דא די קינדער אלליין אין מיטען פֿעלד? און דא געהט צו נאכט, גוואלד, וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?

ב"י די דאזיגע ווערטער האט זיך מיין יוד עפנים מאדנע צוויינט, אהן טרעהרען, גלייך ווי צולאכט זיך, און האט ארויסגעלאזט א משונה קול פונעם האלו, גלייך ווי געהוסט: „הו-הו-הו!“ — א שטיק געווינד האט ב"י מיר צוגע-נומען דער דאזיגער יוד! וואס מיר הונגער? ווער מיר קעלט? איך האב פאר-געסען אלסדינג מיט אלע מיט אנאנדער און רוף זיך אן צו איהם:

— איך פאָהר פֿון וואָהיל פֿאָהר איך קיין ראַדאָמישלי און אַ פֿוהר האָב איך געהאַט וואָוילע. איז אויב דאָס שטעדיג וואָס איהר זאָגט איז נישט ווייט פֿון דאָנען, קאָן איך אייך צולעב טהון געבען די פֿוהר, און אליין וועל איך צוואַרטען דאָ, אויב עס דארף נישט געדויערען.

— אזוי, לאַנג לעבען זאלט איהר פֿאַר דער מצוה: עולם הבא וועט איהר זיך קויפֿען, ווי איך בין אַ יוד עולם הבא! מאַכט ער צו מית און חאפט מיך שיער אַרום קושען — דאָס שטעדיג איז נישט ווייט פֿון דאָנען, סוף-הכל נאָ ווערסט פֿיער אַדער פֿינף. געדויערען וועט דאָס אַבפֿיהרען נישט מעהר ווי אַ שעה צייט, און איך שיק אייך באלד אַב דאָס פֿוהרעל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפֿען, ווי איך בין אַ יוד עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פֿון דער ערד און דאנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגען מאַן אין די הענט אַריין, אין די פֿיס אַריין, ער גיט אַינז זיין פֿוהר נישט ער אונז, וועל איך אַבפֿיהרען די מאמען אויפֿן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין אַ יוד, עולם הבא!

דאָס וואָרט שמחה איז נישט שייך אַהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אַבפֿיהרען די מאמע“ זענען זיי צוגעפֿאלען צו איהר און ערשט אנגעהויבען וויינען איבער אַ נײַם נאָך מיט מעהר פֿרישקײַט. נאָר אַ בשורה איז דאָס בײַ זיי געווען אודאי אַ גרויסע, וואָס האָט זיך געפֿונען אַ מענטש, וואָס טהוט מיט זיי אזא חסד; נאָר גאָט אליין האָט איהם אַהער געבראכט! מע האָט אויף מיר געקוקט זיי אויף איין אויסלייזער, עפֿים אַ מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען קעגן ריינעם אמת איך אליין האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשה ווי אויף נישט קיין געוועהנליכען מענטשען און בין אויסגעוואקסען מיט אמאל בײַ זיך אין די אויגען, געוואָרען אַט דאָס וואָס מע רופֿט אָן „העלד“. אין דער מינוט בין איך גרייט געווען איבערטראגען בערג, איבערקעהרען וועלטען, נישטאָ דאכט זיך די זאך וואָס זאָל זיין פֿאַר מיר שווער, און עס האָט זיך אַרויסגעריסען בײַ מיר פֿונעם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאקע אליין אוועקפֿיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פֿאַרשפֿאַרען אייך מטרות זיין, אַברייסען פֿון די קינדער.

און וואס ווייטער איך האב גערעדט, האט דאס דאזיגע געזינדעל אלס
 מעהר געוויינט, געוויינט און געקוקט אויף מיר ווי אויף א מלאך פֿונם
 הימל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואקסען אלץ העכער און
 גרעסער, כמעט ביזן הימל, פֿארגעסען בשעת מעשה אז בסך־הכל האב איך
 גאר מורא זיך צו ריהרען צו אמת, און האב אליין מיט מיינע הענד גע-
 האלפֿען איהם ארויסטראגען און ארויפֿלעגען אויפֿן שליטען, צוגעזאגט מיין
 ערל גאך א חצי פֿויגעל מיט גאך א מזומען טרונקן־בראנפֿען. תחילת האט
 זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פֿאטיליצע, אונטערגעווארט-
 שט אונטער דער נאז, נאך נאכין דריטען קעלישאק איז ער געווארען ווייכער
 און מיר זענען אוועק אין וועג אריין אלע דריי, דאס הייסט איך און להבריל
 דער ערל און די געשטארבענע קרעטשמערקע חוה נחמה, אזוי האט מען זי
 גערופֿען, חוה נחמה בת רפאל מיכאל, איך געדענק דאס אזוי ווי היינט,
 ווארום א גאנץ וועג האב איך מיר גע'חזרט דעם גאמען, וואס דער מאן
 אידער האט מיר אנגעזאגט עטליכע מאל, ווארום בשעת מע וועט זי בעדארפֿען
 מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מווען וויסען
 איהר אמת'ן גאמען. האב איך א גאנץ וועג גע'חזרט אויף אויסווענג חוה נחמה
 בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל!
 און מחמת חורין האב איך פֿארגעסען איהר מאנס גאמען, האטש געמט מיר
 אראפֿ דעם קאפֿן ער האט מיר איבערגעגעבען זיין גאמען אויך און צוגעזאגט
 אז איך וועל קומען אין שטעדטיל אריין און וועל גאר אנרופֿען זיין גאמען,
 אזוי וועט מען באלד צוגעהמען ביי מיר דעם מת און איך וועל מיר קאנען
 פֿארהרען ווייטער, מחמת ער איז דארטען אין יענעם שטעדטיל, זאגט ער,
 כמה וכמה יאהרען א יום־טובֿ'ניק, דאס הייסט אלע ימים נוראים פֿארהרט ער
 אהין אויף יום־טובֿ און עס קאסט איהם געלד אין שוהל צו דער שיסעל און
 להבריל אין מרחק און אומעטום, זאגט ער, גיט ער זיי צו לייווען גוזמל
 גוזמאות! און גאך אפֿים האט מיר אנגעזאגט דער קרעטשמער, אנגעטורקעט
 א פֿילען קאפֿ, וואוהין איך זאל צופֿארהען, און וואס איך זאל זאגען, נאך
 ס'איז אלסדינג מיט אמאל ארויסגעפֿלויגען ביי מיר פֿונם מח, איהר זאלט
 זאגען ס'זאל איבערפֿלייבען האטש א דאלב ווארט — גאלע גאר גיט! מיינע
 אלע געדאנקען האבען זיך געדריעהט נאך ארום איין זאך: איך פֿיהר א טויד-
 טען — און דאס אליין איז שוין געווען גענוג עס זאלען מבולבל ווערען ביי
 מיר אלע מיינע מחשבות און איך זאל פֿארגעסען אפילו ווי אזוי מע רופֿט
 מיך, ווארום פֿון קינדווייז אן האב איך מורא פֿאר טוידטען אימת מות!

בלייבען איינגער אליין מיט איין טוידטען נאך עד=היום איהר וואלט מיך אב=גילטען! עס דאכט זיך מיר אויס אז די האלב צוגעמאכטע כלומר'שט פאר=גלאצטע אויגען קוקען אויף מיר אין זעהען מיך, אין די צוגעשלאסענע טויטע ליפען וועלען זיך אט באלד אויפֿעפֿענען אין עס וועט זיך לאזען הערען אמשונה קול ווי פֿון אונטער דער ערד, וואס פֿון פֿת הדמיון אליין קאן מען פֿאלען חלשות! ניט אומזיסט דערזעהלט מען זיך אן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פֿון שרעק אליין געפֿאלען חלשות, אראב פֿון זינען אדער גאר געבליעבען אויפֿן ארט...

זענען מיר הויסט דאס געפֿאהרען אין דרייען מיטן מת. דעם מת האב איך אפגעטראטען איינע פֿון מינע קישענס אין אנדערעלעגט אין שליסען אין דער ברויט ביי מיר צופוסענס, און בכדי עס וואלען מיר ניט פֿלאנען זיך קיין אומעטיגע מחשבות האב איך גענומען קוקען ארויף אין הימל אריין און שטילערהייד גע'חזר'ט זיך: חוה נחמה בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! אזוי לאנג ביז עס האבען זיך די נעמען אנגע=הויבען פֿלאנען ביי מיר אין זכרון אין ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה רפאל בת נחמה מיכאל, און רפאל מיכאל בת חוה נחמה, און האב גאר ניט באמערקט אז עס הויפט עפֿים אן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאזט אלץ שטארקער און שטארקער און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען אין פֿארשיטען דעם וועג אזוי, אז דער שליסען געהט אויף גאטס בעראט אין דער וועלט אריין, און מיין ערל עפֿים הער איך ווארטשעט, פֿריהער שטילערהייד, נאכדעם העכער און שטארקער און איך וואלט געמעגט שווערען, אז ער בענשט מיך מיט א דרייגארענדיגען ברכה... פֿרעג איך איהם: גוי, וואס איז מיט דיר? ענטפֿערט ער מיר מיט א שפֿיי און מיט ארציחה וואל גאט שומר ומציל זיין און עס עפֿענט זיך ביי איהם דאס מויל און ער פֿארשיט מיך מיט ווערטער: סטייטש — זאגט ער— איך האב איהם גאר אומגליקליך געמאכט מיט זיין פֿערדיל. איבערדעם וואס מיר האבען גענומען אטוידטען אויפֿן שליסען, איז דאס פֿערדיל אראב פֿונם וועג און מיר בלאנזען, און גאט ווייסט ביז וואנען מיר וועלען נאך אזוי בלאנזען, ווארום אט ווערט נאכט זענען מיר גאר פֿארפֿאלענע... אודאי האט ער מיר אנגעזאגט א שטענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פֿאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אפֿפֿיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אויס עולם=הבא! זאגט מיר אבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פֿארפֿאלען, נישטא ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, ווארום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען

פֿעלד, דער שוואַרץ יאָהר ווײַסט וואוּ... דער וועג איז פֿאַרשטאַטען, דער
הימל איז פֿינסטער, ס'איז שוין שטאַק נאכט, דאָס פֿערדיל איז אויסגעמוטשעט
צום טוידט, אַ מיתה משונה זאל קומען, זאָגט ער אויף דעם קרעטשמער און
אויף אלע קרעטשמערס פֿון דער גאנצער וועלט. געחאי וואלט ער זיך
זאָגט ער, פֿריהער אויסגעבראָכען אַ פֿויס איידער ער האָט זיך אָנגעשטעלט
געבען דער דאָזיגער קרעטשמע: געחאי בײַ וואלט זיך, זאָגט ער, איהם גע-
שטעלט פֿאַפּערניק דאָס ערשטע גלעזיל בראַנפֿען איידער ער האָט זיך גע-
לאָזט צורעדען טהון אזא נאַרשקייט, געהמען צו זיך אַניאומגליק אין
שליטען אַרײַן אין איבער אַ האַלבן שטאַנדאָווינגען פֿאַרפֿאַלען ווערען
דאָ אין מיטען פֿעלד צו אלדע רוחות מיט'ן פֿערדיל אינאיינעם: מילא ער, זאָגט
ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באַשערט אַט דאָ אַ מיתה משונה
איינגעהמען, אָפּער דאָס פֿערדיל געבען? וואָס האָט ער געהאַט צו דעם
דאָזיגען פֿערדיל? אַניאומשולדיגע ברהמה, אַ סקאַטיגע, וואָס ווײַסט זי? ...
אויף וואלט געמעגט שווערען, אז טרעהרען הערען זיך בײַ איהם אין
קול... אויף וויל איהם אויסרײַדען דאָס האַרץ, זאָג איהם צו נאָך אַ חצי
פֿויגעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראַנפֿען, ווערט ער מלא פעס און זאָגט
מיר גאנץ אָפּען, אז טאָמער וועל אויף גיט אַנשווינגען ווערען, געהמט ער און
וואַרפֿט מיר גאָר אַרױס די מציאה פֿינים שליטען! און אויף טראכט מיר:
וואָס טהו אויף אַ שטייגער, אז ער געהמט טאק'ן חלילה און וואַרפֿט מיר
אַרױס דעם מת פֿינים שליטען מיט מיך אינאיינעם? אַקשיא אויף איין ערל
אז ער ווערט אין פעס?.. און אויף מוז שוין שטומען, ויצען אין שליטען
איינגענארעט אין די קישענס און היטען זיך אויף זאל חאַטש גיט אַנשלאָפּען
ווערען, וואָרום ראשית ווי אזוי שלאָפֿט מען אז ס'ע ליגעט אַמת פֿאַר די
אויגען? דעשניט האָב אויף געהערט, אז ווינטער אויפֿין פֿראַסט טאָר מען גיט
שלאָפּען, מען קאָן אזוי פֿאַוואַלינקע אַנשלאָפּען ווערען אויף אייביג... גאָר
ווי אויף צו להכעיס קלעפּען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאַפּען אַ דרי-
מל. אויף וואלט אין דער מינוט דאכט מיר אַוועקגעבען פֿאַר איין דרי-
מל מי יודע וויפֿיעל... און אויף רײַס מיר די אויגען, און די אויגען פֿאַלגען
גיט. און ווי שליטען זיך פֿאַוואַלינקע, און עפֿענען זיך אויף, און שליטען
זיך ווידער אַמאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבערן ווייסען, טיפּען
ווייכען שניי און עפֿים אַ מאַדנע זיסקייט צוגיסט זיך אין אלע מינע אַברײַב
און אויף פֿיהל עפֿים אַ משונה גוטסקייט, און עס גלוסט זיך מיר, אז דאָס
זיסקייט מיט דעם גוטסקייט זאל געדויערען נאָך און נאָך, אַסך זאל עס

געווערענען, לאנג וואל עס געדויערען... נאך א זיטניגער פח, איך ווייס ניט
פון וואנען, שטעהט און שטארקט מיך: „שלאף ניט נח, שלאף גיט“ און
איך רייס אויף מיט גוואלד די אויגען און פון יענער זיסקיט לאזט זיך אויס
א מין קעלט אינווייניג אין אלע אברים, און פון יענער גומסקיט א מין מרה
שחורה מיט א מורא, מיט א פחד, מיט אנהאמעט וואל זיך דער אויפער-
שטער מרחם זיין! עס ווייזט זיך מיר אויס אז מ׳ן מת רודערש זיך, דעקט
זיך אב און קוקט אויף מיר מיט האלפצוגעמאכטע אויגען. ווי איינער רעדט:
„וואס האסטו געהאט צו מיר, יונגערמאן, אימבריינגען א טוירטע יודינע,
א מאמע פון קליינע קינדער, גישט בריינגען זי צו קבר ישראל?..“ און דער
ווינט בלאזט, פייכט מיט א קול פון א מענשען, פייכט מיר גלייך אין אויער
אריין, רוימט מיר איין א שרעקליכען סוד... און שרעקליכע מחשבות, מורא-
דיגע געדאנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאפ אריין, און עס שטעלט זיך
מיר פאר, אז מיר אלע זענען דא אונטערען שניי, אלע: איך און להבדיל
דער ערל און דאס פערדיל ווינס און דער מת... מיר אלע זענען טויט,
נאך דער מת — מערקווירדיג! — נאך דער מת אליין, דעם קרעטשמערס
ווייב איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מ׳ן ערל סמאצקעט דעם פערדיל עפנים זעהר
פריעהליך, דאנקט גאט און צלם׳ש זיך אין דער פונסטער און זיפצט, און
א גייע נשמה זעצט אַר אַרין אין מיר, און איך דערוועה פון דערווייטען בלייב-
טשעט ארויס א פייעריל. דאס פייעריל בעווייזט זיך, ווערט באלד פערשוואונג-
דען און בעווייזט זיך נאך אמאל. „א ישוב“ טראכט איך מיר, און האנק און
לויב גאט מיטן גאנצען הארצען, און רופ מיך אן צו מ׳ן ערל: אפנים
מיר זענען שוין וואג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווייזט אויס, וואג איך,
אז מיר זענען באלד אין שטעדטיל? — „עהע“! מאכט צו מיר דער ערל
מיטן פרייהרגען קורצען, שטילען טאן, שוין אהן א שום פעם, און עס ווילט
זיך מיר ארומנעהמען איהם פון הינטען און איהם געבען א קוש אין פלייצע
פאר דער גוטער בשורה, פאר זיין גוטען קורצען שטילען „עהע“, וואס איז
טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגסטער דרשה. „ווי אזוי
רופט מען דך?“ פראג איך איהם און עס וואונדער מיך פאר וואס האב
איך איהם ביז אהער ניט געפראגט זיין נאמען. „מיקיטא“ — ענטפערט ער
מיר קורץ מיט איין ווארט ווי זיין שטייגער. „מיקיטא“? חור איך איבער נאך
אמאל און דער נאמען „מיקיטא“ בעקומט ביי מיר א מאדנעם חן. „עהע“ —
ענטפערט ער מיר דערויף ווי געוויינטליך און עס גלויבט זיך מיר זעהר, אז

מיקיטא זאל מיר גאָך עפּים זאָנען, האָטש צוויי־דריי ווערטער ווילט זיך מיר
פֿון איהם האָרען אין מיקיטא ווערט מיט אמאל טהייער ביי מיר אין די אויגען.
אויף דאָס פֿערדיל זינט ווערט ביי מיר טהייער, מלא חן. אין איך מאַך מיט
איהם אַ שמועס ווענען זיין פֿערדיל; איך זאָג איהם, אז ביי איהם איז אַ וואויל
פֿערדיל: זעהר אַ וואויל פֿערדיל! ענטפֿערט מיר מיקיטא, „עהע“. און אַ שלי-
טען אַיז ביי היר, מיקיטע, זאָג איך, אויף אַ וואוילער! ענטפֿערט ער מיר
„עהע“. און מעהר וויל מיין מיקיטא קיין ווארט ניט זאָנען האָטש בראַק
איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האָסט פֿינט, זאָג איך צו איהם, ריידען, מי-
קיטא סענדצע?“ — ענטפֿערט ער מיר: „עדע“, און איך צולאָף מיך, ס'איז
מיר פֿרעהליך, גוט און פֿרעהליך, גלייך ווי איך האָב דאָ איינגענומען אַטשאַ-
קאוּ, אַדער געוואונען אַניאזער, אַדער ענטדעקט אַ נייע, וואָס קיינער האָט
דערפֿון ניט געוואוסט, מיט איינעם וואָרט איך בין גליקליך איבערגליקליך!
טאָמער ווייסט איהר וואָס? עס האָט זיך מיר געוואלט אויפהויבען דאָס קול
און אָנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מען לעבען! ס'איז ביי מיר פֿון תמיד אַן
אזא טבע, אז עס מאַכט זיך אמאל ס'איז מיר גוט אויפֿן האַרצען זינג איך.
מינע זאל לעבען ווייסט שוין מיין כאַראַקטער, פֿרעגט זי מיך: „וואָס איז שוין
נח? וויפֿיעל האָסט דו פֿערדיענט, וואָס דו האָסט זיך אזוי צוזינגען?“ ביי
די ווייבער קומט אויס גאָך זייער ווייבערשען שכל, אז פֿרעהליך איז אַ מענטש
גאָר דעמאלט, ווען ער פֿארדיענט; אנדערש קאָן גאָר אַ מענטש ניט זיין
אויפֿגעלעגט. פֿון וואָנען געהט זיך דאָס אַ שטייגער, וואָס אונזערע ווייבער
זענען אַסך מעהר להוט גאָך געלד ווי מיר, מאַנספאַרשוינען? דאָכט זיך
ווער האַרעוועט אויפֿן געלד? מיר צי זיי? גאָר נאָר נאָר! מיר דאָכט איך בין
שוין זיידער פֿארקראַכען קיין פֿויבעריק?..

זענען מיר הייסט דאָס געקומען מיט גאָטס הילף אין שטעדטל אַרײַן
גאָך פֿאַר פֿריה, דאָס שטעדטל האָט געהאלטען גאָך אין רעכטען שלאָף, ס'איז
גאָך געווען ווייט צו טאָג, קיין פֿייעריל זעהט מען ניט אין ערגניץ, קוים דער-
זעהען אַ שטייפֿעל מיט אַ גרויסען טהייער און מיט אַ בעזעמעל אויפֿן טהייער—
אַ סימן פֿון איין אַכסניא, האָבען מיר זיך אַפּגעשטעלט, אַראָפּגעקראַכען און
גענומען בייידע, איך מיט מיקיטאָן, קלאַפֿען מיט די קולאָקעס אין טהייער
אַרײַן, געקלאַפֿט-געקלאַפֿט, קוים מיט צרות גאָט האָט געהאלפֿען מיר האָבען
דערזעהען אַ פֿייעריל אין פֿענסטער, גאָכדעם האָבען מיר דערהערט עמיצער
שליאָפֿעט מיט די פֿיס און עס לאָזט זיך הערען אַ קול פֿון יענער זייט
טהייער: ווער איז?

— עפענט, זאג איך, פֿעטער, וועט איהר פֿארדינען עולם=הבא!
 — עולם=הבא? ווער זייט איהר? — מאכט דאס קול פֿון יענער זייט
 און הויבט אן עפענען דעם שלאס.
 — עפענט אויף, זאג איך, איך האב געבראכט צופיהרען אהער אמת.
 — א וואס?
 — אמת!
 — וואס הייסט אמת?
 — אמת הייסט אגעטאָרבענער. אגעטאָרבענע יודינע האב איך
 אהער געבראכט צופיהרען פֿון אדאָרף, פֿון א קרעטשמע.
 און פֿון יענער זייט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האט נאר גע=
 הערט ווי עס האט זיך צוגעמאכט צוריק דער שלאס און די פֿיס האָבען
 אוועקגעשליאָפֿעט ווייטער און אויף דאס ליכט איז פֿארלאָשען געוואָרען —
 און געה און שריי הי וקים. האט דאס מיך שוין פֿארדראסען און רוף מיך
 אן צו מיין ערל, ער זאל מיר העלפֿען קלאפֿען מיט די קולאקעס אין פֿעג=
 סטער ארײַן, און מיר האָבען זיך גענימען ביידע קלאפֿען אזוי געשמאק, אז
 דאס פֿייעריל האט זיך ווידער אנגעצונדען און דאס קול האט זיך ווידער
 געלאָזט הערען פֿון יענער זייט טהויער:
 — וואס ווילט איהר האָבען פֿון מיין לעבען? וואס פֿאר א פֿריטשעפֿע?
 — אין גאטעס ווילען — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א גולן, — האט
 רחמנות, איך בין דא מיט אמת!
 — מיט וואסער אמת?
 — דעם קרעטשמארם ווייב.
 — וואסער קרעטשמאר?
 — איך האב פֿארגעסען ווי ער הייסט, נאר זי רופֿט מען חוה מיכאל
 בת חנה רפאל, מיין איך חנה רפאל בת חוה מיכאל, חנה חוה מיין איך...
 — איהר וועט ניט אוועקגעהן פֿון דאנען, שלום מזל! אט גיס איך
 אייך אב מיט איין עמער וואסער!
 אזוי מאכט צו מיר דער בעל אכסניא און שליאָפֿעט אוועק פֿונ'ם
 פֿענסטער און פֿארלעשט דאס פֿייעריל — און געה טהו איהם עפֿים!... ערשט
 העט העט אין א שעה ארום, וואו עס האט אנגעהויבען שאַרען אויף טאג,
 האט זיך אויפֿגעפֿענט א שטיקעל טהויער און עס האט ארויסגעשטעקט א
 שווארצע קאפּ מיט ווייסע פֿעדערען און רופֿט זיך אן צו מיר:
 — דאס האט איהר געטאראבאנדעט אין די פֿענסטער ארײַן?

- איך, וועד דען?
 — וואס האט איהר געזאגט?
 — איך האב געבראכט א מת.
 — א מת? פֿיהרט איהם צו צום שמש פֿון חברה קדישא.
 — וואו זיצט דא דער שמש אייערער? ווי אזוי רופט מען איהם?
 — יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער בארג אראפ,
 טאקי נישט ווייט פֿון באד.
 — וואו איז דא ביי אייך ערגניץ די באד?
 — די באד ווייסט איהר נישט? איהר זענט א פנים נישט קיין היגער?
 פֿון וואנען איז א יונגער מאן?
 — פֿון וואנען איך בין? פֿון ראדאמישלי, א ראדאמישלער בין איך,
 נאר פֿארהען פֿארהר איך פֿון וואהיל אין דעם מת פֿיהר איך פֿון א קרעטשמע
 דא נישט ווייט, טאקי דעם קרעטשמערס ווייב, זי איז געשטארבען פֿון דער
 טשאחאטקע.
 — נישט דא געדאכט! וואס זשע געהר זיך עס אן מיט אייך?
 — מיט מיר? גאר נישט. איך בין דורכגעפֿארהען פֿארביי, האט ער מיך
 געבעטען, דער קרעטשמער ווייסט דאס, ער זיצט אין מיטען פֿעלד, מיט פיז-
 לעך קינדער, נישטא זי וואו צו בעהאלטען האב איך מיך מיט געווען, יענע
 בעט, פֿארדיענען עולם הבא, פֿאר וואס נישט?
 — די מעשה איז עפֿים נישט גלאט, מאכט ער צו מיר. איהר וועט זיך
 מוזען זעהען פֿריהער מיט די גבאים.
 — ווער זענען ביי אייך א שטייגער די גבאים? וואו, זאג איך, זי-
 צען זיי?
 — די גבאים ווייסט איהר נישט? רב שעפסעל א גבאי, זיצט אויף יענער
 זייט מארק. רב אלעזר משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק, און
 רב יוסי אויף א גבאי, זיצט געבען אלטען בית המדרש. דער עיקר וועט
 איהר דארפֿען זעהען זיך מיט רב שעפסעלען, ער איז דער גאנצער טהוער
 ביי אונז. א הארטער יוד, זאג איך אייך פֿריהער, איהר וועט איהם אזוי
 גיך נישט איינגעסען.
 — א שענעם דאנק אייך, זאג איך, איהר זאלט דערלעבען אנוואנען
 בעסערע בשורות! ווען וועל איך קאנען זיך מיט זיי זעהען?
 — וואס ווייסט ווען? אם ירצה השם אין דערפֿריה נאכץ דאוונען.

— מול-טוב אייך! וואס-זשע זאל איך טהון דערווייל? לאזט מיך האטש
 אריין אביסעל אנווארעמען זיך. ס'איז ביי אייך א מין סדום א פנים?
 דערהערט די דאזיגע ווערטער, האט מיין בעל-אכסניא גאנץ פֿיין פֿאר-
 שלאסען צוריק דעם טהויער — און שא, שטיל ווי אויף א בית-הקברות.
 וואס טהוט מען ווייטער? מיר שטעהען מיטן שליסען אין מיטען גאס, מיקיטא
 פֿייערט, ווארטשעט, קראצט זיך אין דער פאטיליצע, שפיט און שיט מיט
 דרינגארעדיגע ברכות: 'א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער, אויפֿן קרעטשמער
 און אויף אלע קרעטשמארס פֿון דער גאנצער וועלט. מילא ער אליין, זאגט
 ער, האפט איהם דער רוח! — אבער זיין פֿערדיל! וואס האט מען, זאגט ער,
 צו זיין פֿערדיל, וואס מען מארעט דאס פֿון הונגער אין פֿון קעלט? אביאומ-
 שולדיגע בהמה, א סקאטיגע, וואס ווייסט זי? ... ס'איז מיר א חרפה א בושה
 פֿאר דעם ערל, און איך טראכט מיר בשעת מעשה: וואס קלערט א שטייגער
 זיין קאפ וועגען אונז, יודען? וואס פֿאר א פנים האבען מיר, יודען, רחמנים
 בני רחמנים, קעגען זיי, ערלים, גראפע לייט, אז איין יוד דעם אנדערען וויל
 די טהור נישטן עפענען, לאזט נישט אריין זיך אנווארעמען אפילו, זענען מיר
 דאך טאקע ווערט דריי מאל אזוי פֿיעל וואס מיר האבען! ... און אט אזוי
 בין איך מצדיק את הדין, דאס הייסט איך געפֿין פֿאר רעכט אלסדרינג, וואס
 מיר האבען און מאך שולדיג דעם גאנצען כלל, ווי געוויינטליך א יוד בשעת
 דער אנדערער יוד וויל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט
 נישט אויף אונז אזוי פֿיעל שלעכטס ווי מיר אליין. טויזענד מאל א טאג קאנט
 איהר הארבען פֿון וואסער א יודען איהר ווילט אזעלכע מנים ווערטער: „א יוד
 איז דיר קיין קאטאוועס נישט!“ „מיט א יודען ווילט איהר עפֿים מאכען!“
 „מיט א יודען איז נישט קונגעל עמען!“ „דאס קען נאר א יוד“, הערסטו,
 דערויף איז דאך עס א יודוניו!“ „אוי, א יוד, א יוד!“ וכדומה אזעלכע שענע
 אטעסטאציעס, קאמפלימענטען. איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי
 איז ביי „זיי“, אז עס מאכט זיך אייגער דעם אנדערען וויל נישט העלפען,
 פֿאלט מען אויף אן אויפֿן כלל און מען זאגט, אז דאס גאנצע פֿאלק איז נישט
 ווערט וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין דאכט מיר
 ווידער אוועק קיין בויבעריק? ...

שטעהען מיר הייסט דאס מיטן שליסען אין מיטען מארק און ווארטען
 ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארויסווייזען
 סימנים אז זי לעבט, און כף הוה, עס האט זיך געלאזט הערען ערגיין א ריק
 פֿון א טהור, א קרעכץ פֿון אנעמער, פֿון א צוויי דריי קוימענס האט זיך

בעוויזען א רויף, און ווא קרעהען פון העהגער האט זיך געלאזט הערען אלע
 מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס
 האבען זיך אנגעהויבען בעוויזען גאטס באשעפענישען אין געשטאלטען פון
 בהמות, קעלבלעך, ציגען, און להבדיל, יודען, ווייבער און מיידלעך פאר-
 בונדען מיט ווארעמע שאלען און פארוויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט
 אין דרייען און איבערגעפרייען ווי די קיסלעצעס—הקצור, מיין שטעדטל האט
 אויפגעלעבט, ווי ווא לעבעדיגער מענטש ווא שטייגער. עס האט זיך אויפגעחאפט,
 אפגעגאסען געגעל=וואסער, געחאפט אויף זיך דאס מלבוש און גענומען זיך צו
 דער ארבייט: די מאנסבילען צו עבודת הבורא, דאוונען, לערנען, זאגען
 תהלים, און די ווייבער צו די אויווענס, צו די פאקרויזשס, צו די קעלבלעך
 מיט די ציגען און איך האב מיר גענומען צו נאכפרייען זיך אויף די
 גבאים, וואו זיצט דא ערגיין רב שעפסיל, רב אלעזר משה, רב יוסף? געהט
 מען מיר צום עקזאמען: וואסער שעפסיל, וואסער אלעזר משה און וואסער
 יוסף? פארהאן, זאגען ווי, דא אין שטעדטל עטליכע שעפסלעך, עטליכע אלעזר
 משה'ס און עטליכע יוסף'ס. און אז איך האב זיי געזאגט, אז איך דארף צו
 די גבאים פון חברה קדישא, האבען זיי זיך ווי דערשראקען און גענומען אויס-
 טאפען ביי מיר, וואס בעדארף עס א יונגערמאן אזוי פריה צו די גבאים
 פון חברה קדישא? האב איך מיר נישט געלאזט לאנג טאפען און האב זיי
 אנטפלעקט מיין הארץ, אויסגעזאגט דעם גאנצען סוד מיט דער באמבע וואס
 איך האב אויף זיך גענומען, האט איהר בעדארפט זעהען וואס עס האט זיך
 געטהון! איהר מינט, מען האט זיך געחאפט מיר באפרייען פויגס אומגליק?
 חס ושלום! מען איז נאר געלאפען איטליכער בעזונדער אין דרויסען א קוק
 טהון אויפ'ן שליטען, צו עס ליגט טאקא דארטען וואמת, צו ס'איז אנ-
 אויסגעטראכטע מעשה? און דערווייל איז געווארען ארום אונז א רעדעל פון
 מענשען, וואס האבען זיך געפיטען, דאס הייסט מחמת קעלט זענען די מענשען
 אוועק און אויף וויער ארט האבען זיך צענויפגעקומען אנדערע מענשען, גע-
 קוקט אין שליטען אריין, געשאקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פלייצעס,
 זיך צופרעגט ווער איז דער בר מינן, אין פון וואנען, און ווער בין איך,
 און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאנען אהין.
 קוים=קוים האב איך גע'פועלט, מען זאל מיר אנווייזען וואו זיצט דא ערגיין
 רב שעפסיל דעם גבאי, האב איך איהם געטראפען שטעהן מיט'ן פנים צו
 דער וואנט איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאוונען אזוי געשמאק מיט
 אזא זיסען נגון, און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די ווענט האבען

געזונגען. ער האט געקנאקט מיט די פֿינגער, געבאמקעט און געדב'קעט זיך, געמאכט משונה מאדנע העויות. איך האב מיך הערט איהר, מיר מחיה געווען, ווארום ערשטענס האב איך ליעב גלאט הערען אזא מון האוונען, והשנית, האב איך געקענט דערוויל אנווארעמען אביסעל די איבערגעפֿרירענע פֿינגער, און אז דער רב שעפסיל האט אויסגעדריעהט צו מיר דאס פנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאך געשטאנען טרעהרען, און אויסגעזעהען האט ער ביי מיר אין די אויגען ווי א געטליכער מענש, א קדוש, וואס די נשמה זינגען איז אזוי ווייט פֿון דער ערד, ווי דער גרויסער פֿעטער גוף זינגער איז ווייט פֿונם הימעל. און מחמת ער האט נאך געהאלטען אין מיטען האוונען און האט נישט געוואלט מפסיק זיין, האט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון קודש“, דאס הייסט אויף אזא מין שפראך, וואס באשטעהט פֿון מאכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פֿלייצעס, דרעהען אביסעל מיטן קאפ און אביסעל מיט דער נאז און א פאר לשון קודש ווערטער ווארפט זיך אויף דורך בתוכם. אויב איהר ווילט קאן איך אייך איבערגעבען דעם דאזיגען שמועס ווארט ביי ווארט; מסתמא וועט איהר שוין אליין פֿארשטעהן וועלכע האט געקעהרט צו מיר און וועלכע צו איהם.

— שלום עליכם אייך, ר' שעפסיל.

— עליכם שלום. אי א... על הספסל...

— א דאנק, איך בין שוין גענוג געזעסען.

— נו, א... מה? מה?...

— איך האב צו אייך א בקשה, רב שעפסיל, איהר וועט פֿארדינגען

עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האב אייך געבראכט א מת.

— מת? מי מת?

— א דא גיט ווייט איז פֿארהאן א קרעטשמע, ויצט דארט א יוד איין

ארעמאן געבעד, איז ביי איהם גיט דא געדאכט געשטארבען דאס ווייב פֿון דער

משעכאטקע, געלאזט קינדער קליינע, א גאטס רחמנות, ווען איך דערפֿא-

רעם זיך גיט אויף ווי ווייט איך גיט וואס עס וואלט געבעד געטהון דעם

קרעטשמער אין מיטען פֿעלד מיט א בר מינן.

— ברוך דין אמת... אלא נו... מעות? חברה קדישא?...

— וואסער מעות? ווער מיר מעות? יענער איז אנארעמאן, אנעני

ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פֿארדינגען עולם הבא, רב שעפסיל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדוש? יהודים! נו?

גם כן קבצנים! אי-א! נו-פע!

און מחמת איך האב נישט פערשטאנען, וואס ער מיינט דערמיט, האט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט וויעדער אמאל מיט'ן פנים צום וואנט און האט שוין גענומען דאוונען נישט מיט און היט'ן ווי פריהער, שוין אביסעל שטילער, נידעריגער מיט אן טאן, כמעט אויף א קוויטש, און געשאקעלט זיך גיך-גיך, מיט'ן קוריער-צוג, אראפגעווארפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אנגעפאלען אויף מיר נאכדעם מיט א מין פעס, גלייך ווי איך וואלט איהם קאליע געמאכט א יריד, געקוילעט די קאפאטע. סטייטש, זאגט ער, דאס שטעדטיל איז אנאקעס שטעדטיל, האט אויף זיך גענוג אייגענע קבצנים, וואס אזוי שטארבען מווען זיי נאך מאכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאך פון פערעמדע ערטער, פון דער גאנצער וועלט אהער! אלע אהער!... האב איך מיך פארענטפערט ווי ווייט מעגליך, אז איך בין גאר דא אודאי גאט די נשמה שולדיג, אז דאס איז נישט מעהר ווי א מת מצוה, עלעה! מע האט געפונען, זאג איך, אין גאס א טויטשען און מע דארף איהם טהון זיין רעכט, בריינגען צו קבר ישראל? איהר זענט דאך זאג איך, אנגעהרליכער ייד, א פרומער, מע קען דאך דערמיט פארדינען עולם הבא! איז ער נאך מעהר אנגעפאלען אויף מיר, כמעט קאן מען זאגען ער האט מיך דורכגעטריבען. דאס הייסט נישט געטריבען ממש, נאר דערגאנגען די יאהרען מיט ווערטער:

— אזוי? איהר זענט א יונגערמאן פון עולם הבא? געהט זשע זיך דורך אביסעל ביי אונז אין שטעדטיל, טהוט עפּים דערצו מע זאל אזוי נישט שטארבען פון דונגער און פריהען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! אג-עולם הבא-ייד! א יונגערמאן וואס האנדעלט מיט עולם הבא! געהט אייך געזונדערהייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס אפשר וועלען זיי ביי אייך האנדלען עולם הבא? מיר האבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אז עס וועט זיך אונז פארגלוסטען א חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפונען אנעצה אהן אייך!

אזוי זאגט צו מיר דער גבאי רב שעפסיל און באגלייט מיך ארויס מיט פעס און מיט א רעכטען קנאק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך פנאמנות-מיר זעהען זיך דאך מיט אייך דאס ערשטע מאל און אפשר דאס לעצטע מאל, — פון יענעם פריהמארגען אן האב איך בעקומען עפּים א בעזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אלט-פּרענקישע יודען, פיינט געקריגען די וואס דאוונען הויף און דבקה'ן זיך אין באמקען און מאכען העויות, פיינט געקראגען

פרומאקעס און די אלע מינים יודען, וואס ריידען מיט גאט, וואס דיענען גאט און וואס טהוען אלסדינג נאר לשם שמים, כלומר ישט פון גאטס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאגען, אז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פארהאן נישט מעהר און אפשר נאך ווייניגער יושר ווי ביי די אמאליגע, ביי די פרומאקעס? עס קען זיין אז גערעכט זענט איהר, נאר וואס דען? דער פאר- דראס איז האטש נישט אזוי גרויס, מען רעדט האטש נישט מיט גאט. אי וועט איהר פרעגען, למאי שלאגען זיך די היינטיגע אזוי פארין אמת, לעגען איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח האפט זיי אוועק, און קומט צו עפנים, — לאזט זיך אויס, אז ס'הייבט זיך גאר נישט אן? נאר שאט איהן בילן ישיאל דוכט זיך וועדער אין בויבעריק?...

האט מיר הייסט דאס, דער גבאי ראשון רב שעפסל מחילה דורכגעטרי- בען. וואס טהוט מען ווייטער? דארף מען געהן ווייטער, צו די איבעריגע הייסט דאס גבאים. האט זיך אבער דא עטראפען אנס, אנס מן השמים, איך האב פארשפארט געהן צו די גבאים, ווארום די גבאים זענען געגאנגען צו מיר, זיך באגעגענט מיט מיר א נאך קעגען א נאך ביי דער טהור, און א מאך געטהון צו מיר:

— דאס זענט איהר אפשר דער יונגערמאן פון דער ציג?
 — פון וואסער ציג? — פרעג איך.
 — דער יונגערמאן הייסט עס, וואס האט געבראכט צופיהרען אהער אמת — זענט דאס איהר?
 — יא, ס'איז איך; וואס איז דען?
 — קומט צוריק, צו רב שעפסלען, וועלען מיר זיך אלע אינאיינעם האלטען אנעצה.
 — האלטען אנעצה? — זאג איך — וואס איז שוין דא אנעצה?
 נעהמט צו ביי מיר דעם מת און לאזט מיר אב, וועט איהר זיך קויפען עולם- הבא.

— עמיצער האלט אייך דען? — מאכען זיי צו מיר — פארהט אייך מיטן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראדאמישלי, מיר וועלען אייך נאך זאגען אדאנק.

— אדאנק אייך פאר דער עצה — זאג איך צו זיי.
 — נישטא פאר וואס — מאכען זיי צו מיר און מיר האפען זיך אריין אלע דריי צוריק צו שעפסלען און אלע דריי גבאים צווישען זיך הייבען אן ריידען, שפארען זיך, קריעגען זיך, כמעט מען וועלט זיך. יענע צוויי זאגען

אויף רב שעפסלען אז ער איז תמיד א מחמיר, א הארטער יוד, וואס איהם איז שווער איינצובייסען, און רב שעפסעל ווארפט זיך, שטיצט זיך, דרינגט זיי אויס מיט פסוקים: „עני עירך קודמין“, אז די שטאדט ארומע ליט זענען בילכער. פאלען אן אויף איהם זענע צוויי:

— אים בן איז וואס? ווילט איהר הייסט דאס, דער יונגערמאן וואל פארהען מיט'ן מת צוריק?

— חם ושלום! — זאג איך — וואס הייסט איך וועל פארהען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אהער קוים א לעבעדיגער, שיער נישט אומגעקומען אין פאלד. דער ערל האט מיך, לאנג לעבען וואל ער, געוואלט ארויסווארפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האט רחמנות, בעפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אדאי א גוטער ביסען — ענטפערט מיר איינער פון זענע צוויי, א הויכער יוד א דארער מיט דינע פלינגער, דער וואס מען רופט איהם אלעזר משה — דעם בר-מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאר עטליכע קערבליך וועט דאס אייך קאסטען.

— וואס הייסט? — זאג איך — לא די איך האב גענומען אויף זיך אזא מצוה, שיער נישט אומגעקומען אין פאלד, דער ערל האט מיך, לאנג לעבען וואל ער, געוואלט ארויסווארפען פון שליטען, זאגט איהר נאר געלד?

— האט איהר דערפאר עולם הבא! — מאכט צו מיר רב שעפסעל מיט אזא פאסקידנע שמוקעלע, אז ס'ע גלויבט זיך מיר איהם אבבאדען, זיי ס'ע גע-הער צו זיין, נאר איך האלט מיך איין מיט אלע כחות, ווארעם איך בין דאך ביי זיי אין די הענד!

— לאזט זיך דינען! — זאגט צו מיר איינער פון די אנדערע צוויי גבאים, דער וואס מען רופט איהם רב יוסף, א יודיל א קלוינס מיט א האלב בערדיל אנאויסגעפליקטס — איהר דארפט וויסען, יונגערמאן, אז איהר האט אויף זיך נאך א באמבע: איהר האט נישט קיין פאפירען; קיין פאפירען האט איהר נישט.

— וואסערע פאפירען? — פראג איך איהם.

— פון וואנען ווייסען מיר ווער דער בר-מינן איז? אפשר איז דאס גאר נישט דער וואס איהר זאגט? מאכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פלינגער, אלעזר משה הייסט דאס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אנדערען אין זענער, דער לאנג-

נער מיט די דינגע פֿינגער, וואָס מע רופֿט איהם אלעזר משה, שאַקעלט צו מיט'ן קאָפּ, און טייט מיט די דינגע פֿינגער און זאָגט צו מיר: — יא, יא, יא. אפשר האָט איהר אליין ערגיין געקוילעט א יודענע און אפשר טאק א יידער אייגען ווייב און געבראכט צופֿיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פֿעלד=קרעטשמע, דעם קרעטשמארס ווייב, טשאכאטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?..

א פנים אז איך בין געוואָרען רעכט טייט פֿון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופֿט איהם רב יוסף, האָט מיר גענומען אויסריידען דאָס האַרץ, אז אייגענטליך זיי אליין וואָלטען גיט געהאט קעגען דעם גאר נישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך חלילה גיט חושד, זיי פֿאַחשטעהען גאנץ גוט, אז דאָך בין איך גיט קיין גולן און גיט קיין קוילער, נאָר איך בין דאָך פֿאַרט, זאָגט ער, א פֿרעמדער, און א בר=מינן, איז גיט קיין זעקל קארטאפֿלים, מע האָט צו טהון מיט א טויטען מענטשען, מיט א מת... וס'איז זאָגט ער, ביי אינו פֿאַרהאן אראפֿינגער און להבדיל אנ=אוריאלדיק, א פראַטאָקאל מוז מען מאַכען...

— יא, יא, יא! א פראַטאָקאל! א פראַטאָקאל! — שטעלט אריין דער לאַנגער וואָס מע רופֿט איהם אלעזר משה און טייט מיט'ן פֿינגער און קוקט אויף מיר פֿון אויבען אראפֿ מיט א זעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אַנגעטהון עפֿים אַזעלכס וואָס סע קומט מיר קרימינאל... איך האָב זיין מעהר קיין ווערטער, גיט; איך פֿיהל נאָר ווי א שוויים איז מיר ארויס=געטראַטען אויפֿ'ן שטערען, און ס'איז מיר געוואָרען, גיט פֿאַר אייך געדאכט גישט גוט אויף צו חלשין, איך האָב גוט פֿערשטאנען די וויסטע פֿינסטערע לאַגע מינע, ווי מאַוס איך האָב מיך דאָ אריינגעחאפֿט, ס'איז מיר געווען א בויזן מיט א פֿאַרדראָם מיט א האַרצוועהטאָג אינאיינעם, האָב איך מיך מיט גע=ווען, וואָס וועל איך דאָ מאַכען מיט זיי לאַנגע מחזקות? געה איך און געהם ארויס דאָס טייסטעריל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פֿון חברה=קדישא: — הערט=זשע אויס, יודען, די מעשה דערפֿון איז אזוי: איך זעה זיין, אז כ'האָב מיך דאָ גוט אריינגעחאפֿט. דער גוטער יאָהר האָט מיך גע=טראַגען איך זאל זיך אַפֿשטעלען אין א פֿעלד=קרעטשמע אַנוואַרעמען זיך און טרעפֿען אַקוראט דעמאלט ווען דעם קרעטשמארס ווייב פֿאַרגלויבט זיך מאַכען א שטארב, און הערען ווי א יוד אַנאַרעמאָן, א משופֿל מיט קינדער בעט זיך, רעדט מיך צו איך זאל זיך קויפֿען עולם הבא, פֿעדארף עס מיך קאָם=מען רבי=געלד. אָט האָט איהר אייך מיין טייסטער מיט געלד, איך פֿאַרמאָג

ארום און ארום בסך הכל א קערבליך עטליכע און זיכעציג; געהמט אייך און טהוט אייך ווי איהר פארשטעהט; מיר לאזט נאר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאמישלי, און געהמט צו ביי מיר דעם בר-מינן און לאזט מיך ארויס פון דאנען מיט'ן לעבען.

א פנים, אז מינע ווערמער זענען געזאגט געווארען מיט הארץ, ווארום אלע דריי גבאים האבען זיך איבערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואלט זיך צוריהרען צו מיין טייטשעריל מיט געלד, און האבען מיר געזאגט, אז ס'איז ביי זיי חלילה גיט סרום; אמת, דאס שטעדטיל איז טאקע אנארעם שטעדטיל און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון נגידים, נאר געהמען אג פאלען אויף א פראגמען מענשען און זאנען איהם: „זשיר, דאוואי ראשע“ — דאס פֿע! מהיכתיית, וויפיל איך וועל געבען מיט מיין גומען ווילען, איז גוט; פטור בלא כלום דאס געהט גיט, ס'איז איין ארעם שטעדטיל; היינט עפיים שמשים, חברה נושאי המטה, תכריכים, בראנפען, קרקע-געלד, געוויינטליך צו ביסלעך, שומען דארף מען גיט, ווארום שומען האט קיין שיער גיט!

מילא, וואס זאל איך אייך נאך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטש-מער זאל פערמאנען די רי"ש אלפום, וואלט זיין ווייב גיט געקאנט האבען אזא לוייה ווי זי האט געהאט! דאס גאנצע שטעדטיל איז זיך צונויפגעלאפען אג-קוקען דעם יונגענמאן, וואס האט געבראכט א ברמינן. איינער דעם אנדערען האט איבערגעגעבען די מעשה מיט א יונגענמאן און מיט א ברמינן זעהר א רייכען, ארייכע שוויגער (פון וואנען האבען זיי גענומען, אז ס'איז מיין שוויגער?) איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגענמאן, וואס האט געבראכט די רייכע שוויגער און שייט מיט געלד... מע האט ממש געטייט אויף מיר מיט די פֿינגער, און ארימע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מינע פֿיס האב איך נאזוי פֿיעל ארימע לייט געזעהען! ערב יום כפור פֿאר דער שוהל איז גאר קיין דמיון גיט! מע האט מיך געשלעפט פֿאר די פאלעם, געריסען אויף שטיקלעך. א קליינגקייט, א יונגענמאן וואס שייט מיט געלד? אגליק וואס די גבאים האבען זיך אנגענומען מיין קרייודע, נישט דערלאזט מיך איך זאל אוועקגעבען דאס גאנצע געלד, און איבערהויפט יענער הויכער וואס מיט די דינע פֿינגער, אלעזר משה הייסט דאס, איז גיט אפגע-טראטען פֿון מיר אויף קיין רגע און האט גיט אויפגעהערט צו טענען מיט מיר און טייטען מיט די פֿינגער: „יונגערמאן! שייט נאר נישט מיט קיין געלד! שומען האט קיין שיער גיט!“ נאר וואס מעהר יענער האט געשענעט, איך זאל גיט „שומען“, האבען זיך אליין מעהר געקלויבען ארום מיר שלעפערס

און געריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקט! — האבען געשריגען די אר-
מע ליט — נישקט, אז מע באגראפט אזא רייכע שוויגער, מעג מען זיך לא-
זען קאסטען נאך א פאר גראשענס! די שוויגער האט איהם געלאזט גענוג געלד!
חויז זיין שאדען אויף, אונז געזאגט געווארען!“

— יונגערמאן! — שרייט איינער א שלעפער און שלעפט מיך ביי דער
פאלע — יונגערמאן! גיט אונז אויף צוויגען איין האלב קערביל! האטש
א פערציגער גיט אונז! מיר זענען צוויי געבאהרענע קאליקעס, איינער א בליג-
דער, דער אנדערער א קרומער, גיט אונז האטש א גילדען, א גילדען אויף צוויי
קאליקעס, צוויי קאליקעס איין גילדען זענען תמיד ווערטה!..

— וואס הערט איהר, וואס ער וועט אייך דערצעהלען קאליקעס? —
שרייט נאך א שלעפער און שטופט אב יענעם שלעפער מיט די פיס — אט
דאס הייסט ביי איהם, קאליקעס? א קאליקע איז מיין ווייב, אהן הענד אהן פיס,
אהן לייב און לעבען און מיט קליינע קינדער אויף קראנקע, גיט מיר האטש
יונגערמאן, נאך א פיטאקעל, וועל איך זאגען קדיש נאך איינער שוויגער
זי זאל האבען א ליכטיגען גן-עדן!

איצטער לאך איך, דעמאלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, ווארום
די חברה ארימע ליט זענען געוואקסען ווי אויף הינווען, מע האט אין איין
האלבע שעה פארפלייצט דעם גאנצען מארק; ס'איז אונגעגלייך געווען זיך
ריהרען מיט דער משה. די חברה שמשים האבען מיט שטעקענס געמוזט געה-
מען זיך צוטרעבען דעם עולם, איז דערפון ארויס א געשלעג האבען זיך שוין
אנגעהויבען קלויבען ארום אינז גוים אויף און גויעס אין שקצים לעך און
שיקסעס לרוב, ביז עס האט דערגרייכט אין די הויכע פענסטער, פארשטעהט
איהר, און עס האט זיך באוויזען דער אדון דער אוראדניק רייטענדיג אויף א
פערד מיט א בייטשעל אין דער האנד אין האט מיט איין קוק און מיט
עטליכע גוטע בייטשעלע צוטרעבען דעם גאנצען עולם ווי די פייגעלעך און
אליין איז ער אראפ פונם פערד און צוגעגאנגען צו דער משה חוקר ודורש
זיין וואס דא טהוט זיך, ווער איז דאס געשטארבען, פון וואס איז מען גע-
שטארבען, און וואס איז אזוי פארפלייצט דער מארק? צום ערשטען איז איהם
געפאלען א פרעג טהוון מיך ווער בין איך, פון וואנען און וואהיין פאהר
איך דאס? איז מיר געווארען „פרחה נשמת“, און בין געבליבען אהן לשון. איך
ווייס גיט, וואס דאס איז? דערזעה איך אנאוראדניק, לאז איך אב הענד
און פיס, האטש איך האב אויף מיין לעבען נישט אנגעהערט ווי מע זאגט
קין פליג אויף דער וואנט, אין איך ווייס גאנץ גוט, אז אנאוראדניק איז

א מענש, א בשר ודם גלייך מיט אלע מענשען. אדרבה, איך קען א יודען וואס לעבט מיט'ן אוראדניק ווי אנדערע צוויי, געהען איינס צום אנדערען צו גאסס, קומט יום-טוב עסט דער אוראדניק ביים יודען פֿיש און דעם יודען איז דער אוראדניק מכבד מיט אייער, קאן זיך גאר נישט אַבלויבען וואס פֿאר א גוי דאס איז! און פֿונדעסטוועגען, און איך דערוועג אנ'אוראדניק, אנטלויף איך. א פנים, און ס'איז א ירושה-זאך, ווארום איך אליין דארפֿט איהר וויסען, קום ארויס פֿון „געשמיסענע“, פֿון די סלאוויטער הויסט דאס, טאקי פֿון די אמת'ע סלאוויטער וואס בימי וואסילטשיקאוו, וואס וועגען דעם האב איך אייך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען גאנצע פעק! נאר שו! איך בין שוין דאכט מיר אויף יענער זייט פֿויבעריק?...

האט מיר הויסט דאס דער אדון דער אוראדניק גענומען אויפֿן צימבעל: ווער בין איך און וואס בין איך און פֿון וואנען אין וואהן פֿאָהר אייך? געה דערצעהל איהם א מעשה, און איך זיין ביים שווער אין וואהן אויף קעסט און דאס פֿאָהר איך קיין ראדאמישלי נאך א פֿאס! לאנג לעבען זאלען טאקי די גבאים, וואס זיי האבען מיר אויסגעלויזט פֿון א צרה: איינער פֿון יענע צוויי גבאים, דער קליינער וואס מיט'ן אויסגעפֿליקטען בערדיל, האט אוועקגערופען דעם אדון אויף א זייט, מיט איהם עפֿים גע'סוד'עט זיך דארטען, און דער הויכער וואס מיט די דינגע פֿונגער האט מיר דערוויילע געלערנט, און איינגעטייט מיט די פֿונגער, וואס איך זאל זאגען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, און איהר זענט א היגער, נאר איהר זיצט נישט ווייט סמוך לעיר, און דאס איז אייער חמותי, הויסט דאס די שוויגער אייערע איז נפטר געווארען, זענט איהר געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתן'ען אין יד ארזיין, זאלט איהר אויסקלערען עפֿים א נאמען פֿון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אוועקרופען אין בית ארזיין און מכבד זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאז ער זיך נישט דרעהען דא פֿאר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אדון דער אוראדניק איז ארזיין מיט מיר אין א שטוב און האט מיר גענומען צום פראטאקאל. און זאל מיר אזוי וויסען ביז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך ווייס וואס איך האב איהם דארטען אנגעבעפעט. איך געדענק נאר אז איך האב עפֿים געבעלעפעטשעט מיט דער צונג, וואס ס'איז מיר גע-קומען אויפֿן זינגען, דאס האב איך געזאגט, און ער האט פֿארשריבען אויף פאפיר.

— ווי אזוי רופט מען דין?

- מאושע.
- דעם טאטען?
- איצקא.
- וויפיל ביזט דו אלט?
- ניינצעהן יאהר.
- א באווייבטער?
- א באווייבטער.
- קינדער פֿארהאן?
- פֿארהאן.
- וואס איז דיין טהועכטס?
- א סוחר.
- ווער איז דאס געשטארבען?
- מיין שוויגער.
- ווי אזוי האט זי געהייסען?
- יענטע.
- איהר פֿאטער?
- גרשין.
- וויפיל אלט איז זי געווען?
- פֿערציג יאהר.
- פֿון וואס איז זי געשטארבען?
- פֿון א דערשרעק.
- פֿון א דערשרעק?
- פֿון א דערשרעק.
- וואס הייסט פֿון א דערשרעק? — מאכט ער צו מיר און לעגט אוועק די פֿען, פֿאררויכערט א פֿאפיראס און בעטראכט מיך פֿון קאפ ביז פֿיס, און איך ופֿיהל, אז אט אט קלעבט זיך מיר צו די צייג צום גומען. דאב איך מיך מיט געווען, איך האלט שוין במילא אין באקען שקרים, דארף מען באקען ווייטער! און איך האב איהם דערצעהלט א גאנצע מעשה, ווי אזוי מיין שוויגער איז געוועסען איינע אליין איבער איין ארבייט, געארבייט א זאך, און האט זיך פֿארגעסען אז אין שטוב זיצט איהר'ס א יונגעל, אפרים הייסט ער, שוין א בחור'ל פֿון א יאהר דרייצעהן, נאר אנאפגעריסענער נאר, א לעקיש, שפּיעלט זיך נאך מיט'ן שאטען, איז ער זיך מיט און לעגט צונויף אינטער דער שוויגערס פלייצעס ביידע הענד און מאכט א ציגעלע אויף דער

וואנד פֿונ'ם שאַטען און עפֿענט אויף דאָס מויל און טהוט אַ געשרי״ מעעעע!״
איז זי אַראָפּגעפֿאלען פֿונ'ם ביינקעל, די שוויגער הייסט דאָס, און איז גע-
שטאַרבען.

אזוי וועב איך איהם אַ לאַנג מאַרנעס ליגען און ער קוקט, לאַזט נישט
אראָפּ קיין אויג פֿון מיר די גאַנצע צייט, און איך רייד, שיט, בעלעבעטשען
מיט דער צונג, איך ווייס אליין נישט וואָס... אויסגעהערט מיך ביזן סוף, שפּייט
ער אויס, ווישט זיך אויס די רויטע וואַנסעס, געהט אַרויס מיט מיר אין דרוי-
סען אַרויס צו דער מטה, דעקט אויף די שוואַרצע דעק, טהוט אַ קוק דעם
געשטאַרבענער אין פֿנים, טהוט אַ מאַך מיט'ן קאַפּ, ווי איינער רעדט:
ס'איז עפֿים נישט גלאַט!..״ איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופֿט
ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאַרבענע קענט איהר באַהאַלטען און איהם, דעם דאָזיגען
חברה-מאַן, מוז איך דאָ באַהאַלטען ביז איך וועל אויספֿאַרשען די זאַך, צו
ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויגער און אז זי איז געשטאַרבען פֿון אַ
דערשרעק.

איהר קאנט זיך פֿאַרשטעלען ווי ביטער און פֿונסטער מיר איז געוואָרען
פֿון דער דאָזיגער בשורה! פֿאַר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן אַ זייט
און האָב זיך צווייגט, ווי אזוי מינט איהר צווייגט? ווי אַ קליין קינד.
— יונגערמאַן! וואָס וויינט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליין-
ניטשקער, וואָס מע רופֿט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר
אויס דאָס האַרץ, אז ס'וועט מיר גאָר נישט שאַדען, וואָרום ממה נפשך, בין
איך דאָ ריין — וואָס-זשע האָב איך מורא? — אז מע עסט נישט קיין קנאָפֿעל,
הערט זיך נישט פֿונ'ם מויל — לעגט צו רב שפּעסיל דער גבאי מיט אַזאַ
שמויכעלע אז עס גלויבט זיך מיר אויפֿוואַרפען איהם צוויי פֿלאַמפֿייערדיגע
פעטש אין ביידע גראַבע באַקען... גוואַלד! וואָס האָט מיר גענוצט אויס-
טראַכטען אַזאַ מאַוס'ען גראַבען ליגען, אַרייַנמישען אַהער די שוויגער מינע?
עס געהט מיר טאַק! מעהר נישט אָב צו מינע זיידענע קליידער עס זאָל דער-
געהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעדיגער הייט באַ-
גראַבען דורך אַ דערשרעק!...

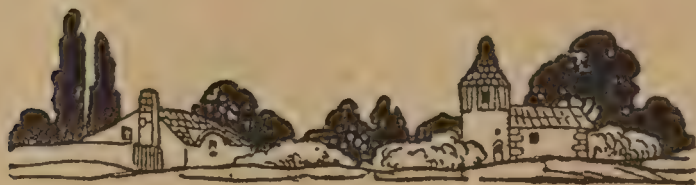
— ידודי בלא, שרעקט זיך נאָר נישט אזוי, גאָט איז מיט אייך! דער אַדון
איז גאָר נישט אַזאַ בייזער אַדון ווי איהר מינט. איהר נתנט איהם נאָר אין יד
אַריין... און דבר'ט איהם ער זאָל מיט'ן פראַטאַקאַל מאַכען בלא... דער אַדון

איז א קלוגער אדון, א דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאנץ גוט אז אלסדינג וואס איהר האט דא געדבר'ט איז מחילה שיקר זוכב.

אזוי מאכט צו מיר רב אלעזר משה און טייטעלט מיר מיט די דינגע פֿינגער. איך זאל קאנען וואלט איהם צער'סען אויף צווייען, ווי מע צער'יסט א שטייגער א הערינג. אין גאנצען האט ער דאך מיר ארויפגעפֿיהרט אויף דעם דאזיגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאן מעהר נישט הערצעהלען. איך קאן אפילו נישט דערמאנען מיך וואס איך האב דעמאלט געהאט! איהר פֿערשטעהט דאך שוין אליין, אז די עטליכע גילדען האט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאטשומענט אריין האט מען מיך אריינגעזעצט און א משפט האב איך אויף זיך געהאט — נאר דאס איז נאך אליין בלאטע קענען דעם וואס כ'האב געהאט נאכדעם, אז ס'איז דערגאנגען צו מיין שוועהר און שוויגער, אז וויער איידעם זיצט פֿאר א מת וואס ער האט געבראכט צו פֿיהרען פֿיין ערגיין... סע פֿארשטעהט זיך אז זיי זענען גלייך געקומען צופֿאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט אז זיי זענען מינע שוועהר און שוויגער — אט דא האט זיך ערשט פֿערקאכט די רעכטע חתונה: פֿון איין זייט פֿאָליציע נעמט מיך אויפֿין צימבעל: „שענער בחור וואס די ביזט! ווי פֿאלד אז די שוויגער דינע יענטע בת גרשון לעבט, היינט ווער איז געווען די געשטארבענע?...“ דאס איז נומער איינס. דעשניט האט זיך גענומען צו מיר די שוויגער זאל לעבען: „איך פֿרעג דיך גור איין זאך: זאג מיר גור, וואס האסט דו געהאט צו מיר געמען און פֿאגראבען מיך א לעבעדיגע דיגע?...“ זעלבסטפֿערשטענדליך, אז אויפֿין משפט האט זיך ארויסגעווינען אז איך בין ריין ווי גין-גאלד, עס האט געקאסט געלד, מע האט אראפֿגעבראכט עדות דעם קרעטשמער מיט די קינדער, און מע האט מיך פֿון געפֿענקעניש בעפֿרייט. נאר וואס איך בין דעמאלט אויסגעשטאנען און איבער-דויפט פֿון דער שוויגער — דאס ווינש איך נישט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פֿון דעמאלט אן אנטלויף איך פֿון עולם הבא...



די יורשים.



די יורשים.

(צו די קלוינע מענשעלעך מיט קלוינע השגות).

א.

מאיר'ס מיט די שניאור'ס... אייגענטליך זענען דאס גע-
ווען נור איין מאיר און נור איין שניאור, און געווען
זענען זיי א צווילינג און אזוי שטארק עהנליך איינס מיט
דאס אנדערע, אז ס'איז געווען צייטען, וואס איז פמעט אונ-
מעגליך געווען צו מרעפֿען ווער פֿון די צוויי איז דא מאיר
און ווער איז הער שניאור.

קינדווייז, דערצעהלט מען, האט זיך געטראפֿען מיט זיי א מעשה, מען
האט זיי שיעור גיט פֿארביטען, און אפשר קאן זיין, אז מען האט זיי טאקע
פֿארביטען, ומעשה שהיה כך היה.

זייער מוטער איז געווען, דארפֿט איהר וויסען א יודענע א קלוינישקע,
געפינך גיט קיין געזונדע, נור זעהר א קינדעלינגע, דאס הייסט, זי האט אויף
איהר לעבען שטארק געקינדעלט; אלע יאהר, אלע יאהר האט זי געהאט א קינד;
דאס קינד האט אפער גיט מעהר געמוטשעט זיך ווי א יאהר און איז, נישט
פֿאר אייך געדאכט, אוועקגעקומען אזוי לאנג ביז זי האט אויפֿגעהערט צו
קינדלען און האט געמיינט ס'איז איין עק, און צום סוף — דעם אייבערשטענס
נסים! — האט זי גאט פֿעגליקט, אויף דער עלטער שוין און דוקא מיט א
פֿאריל! איז איהר אפער שווער געווען אליין אויסזויגען ביידע קינדער, האט זי
געפינך געמוזט דינגען א צווייגערין, א ברירה האט זי געהאט? א פֿתריאליעו-
קער יוד, ער מעג זיין ווי ארם, וועט ער אויף דער גאס קיין קינדל נישט
ארויסווארפֿען און אויף פֿרעמדע הענד דאס נישט אוועקגעבען, סיידען חלילה
א יתום...

פֿעשטעלט א צווינגערין, האט די מוטער גענומען זיך מאירן (מאיר
איז געווען עלטער פֿון שניאורין אויף א גוטע האלבע שעה, אין שניאורין
האט זי אוועקגעגעבן דער אים. נור אזוי ווי די אים איז אויף געווען, נישט
פֿאר אויף געדאכט, א יודינע נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע אי מאיר אי
שניאור, געהאט מכות נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע געבויט, אויס=
געגאנגען פֿון הונגער, געשריגען גאנצע נאכט, זיך געריסען אויף די גלייכע וועג.

ויהי היום האט מען גענומען איינמאל די קינדער באדען, געוויינטליך
אין איין מולטער; אויסגעהוהן זיי די העמדלעך און אריין געלייגט זיי ביידע
אין היים וואסער אריין, זענען ביידע ברעקלעך געווארען רויט און אנגעבלאזען
ווי באחרליך; עס ווייזט אויס, אז זיי האבען פֿון דעם באד משונה הנאה
געהאט — א יוד האט ליעב א באד... ביידע זייגערנס זענען געשטאנען איבער
דער מולטער און האבען אונטערגעגאסען אלע מאל פֿריש וואסער און די קינדער
האבען אנגעקוואלען, געמאכט מיט די הענטלעך און מיט די פֿיסלעך, ווי א זשוי-
קיל, האט איהר געזעהן אמאל, אז מען קעהרט איהם איבער מיטן פֿיכעל
ארויף. אפגעבאדען, האט מען דאס פֿאריל ארומגענומען איינגעהילט אין א ליי-
לעך (איין לילעך) און אריינגעלייגט אין בעט אריין (אין איין בעט אריין)
זיי זאלען זיך א פֿיסעל אפטרעקענען, און אז ס'איז געקומען צום אנטהוהן זיי
צוריק די העמדלעך, האט מען נישט געקאנט שוין דערקענען, ווער פֿון די
צוויי איז מאיר און ווער איז שניאור? און ס'איז אוועק א שפארעניש צווישען
דער מאמע און די זייגערין:

— זעה נור, זעה, כוואלט געמעגט שווערען, אז דאס איז גאר מאיר
און יעניץ איז שניאור!

— ווייס אויף וואס איהר רעדט! דאס איז שניאור און יעניץ איז מאיר!
איהר זעהט דען נישט?

— וואס האט זיך מיר גע'חלום'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און
א גאנץ יאהר! ביזט משוגע צי חסר דעה?

— אף רבונג=של=עולם! איהר זעהט נישט נאך די אויגען, אז דאס איז
שניאור, און יעניץ איז מאיר? זעהט נור צוויי אויגען!

— ס'א גוטער משל! פֿערשטעהט זיך צוויי אויגען נישט קיין דריי!
בקיצור איינע שרייט אויף מאירן אז ס'איז שניאור און אויף שניאורין
אז מאיר, און די אנדערע אז שניאור איז מאיר און מאיר איז שניאור. זענען
די מאנסבילען געפאלען אויף איין עצה, פֿארט מאנסבילען!

— ווייסט איהר וואס? אט פרוכט זיי געבען זייגען, וועלען מיר זעהען:
דער וואס וועט אנגעהמען ביי דער מוטער, איז א סימן אז ס'איז מאיר, און
דער וואס וועט אנגעהמען ביי דער אט, איז א סימן, אז ס'איז שניאור.
א פראסטער שכל!

כף הוה, ביידע ברעקלעך, מען האט זיי נור צוגעטוליעט צו דער ברוסט,
האבען זיי זיך צוגעחאפט זיי נאך א תענית, געצויגען זיי פיאוקעס, גע-
שמאקצט מיט די ליפען, בשעת מעשה געדרינגט מיט די פיסלעך און אינ-
טערגעווארטשטעט זיי הונגעריגע הינטלעך.

— גאט'ס נסים, — זעהט זיי דער אויבערשטער האט בעשאפען די
וועלט! ...

אזוי האבען געזאגט די מאנספילען מיט טרעהרען אין די אויגען און
זענען א בעלן געווען אויף טשיקאוועס פרוכען איבערבייטען די ברוסט, זעהן
וואס דא וועט זיין? און מען האט די קינדערלעך געבויגן אפגעריסען פון דער
ברוסט, און מען האט זיי איבערגעלייגט: שניאור'ן אויף מאיר'ס ארט און מאיר'ן
אויף שניאור'ס ארט — וואס מיינט איהר איז געווען? איהר מיינט אודאי אז
זיי האבען נישט געזויגען? נאך א מין זייגען! ...

פון דעמאלט אן האט מען זיך שוין מיאש געווען פון זיי און מען
האט שוין אויפגעהערט צו אונטערשיידען: ווער איז מאיר און ווער איז שניאור,
לאז זיין מאיר שניאור און שניאור מאיר, און מען האט זיי א נאמען גע-
געבען: „די מאיר'ס מיט די שניאור'ס“. גלייך ווי עס וואלט געווען צוויי מאיר'ס
און צוויי שניאור'ס דאס הייסט יעדער פון די צוויי איז געווען פאר זיך
א מאיר מיט א שניאור... נישט איינמאל האט זיך געמאכט, אז מען האט
אין חדר אפגעשמוסען מאיר'ן ווען מען האט בעדארפט שמויסען שניאור'ן,
אדער פערקעהרט, מען האט אריינגעצימבעלט שניאור'ן דעמאלט ווען די שמוין
איז געקומען מאיר'ן. און בכדי עס זאל נישט זיין נאכדעם קיין פערדראס, פלעגט
דער רבי פאלען אויף איין עצה (וואו תורה דארט איז חכמה.)

— ווייסט איהר וואס קינדערלעך? לייגט זיך אקארשט אוועק ביידע
וועט ניט זיין קיין קנאה, מיר געשמיסען, דיך געשמיסען, א שעהנע ריינע
כפרה, צווישען דער משפחה וועט דאס בלייבען...

ערשט אט שפעטער נאך דער בר-מצוה, אז די מאיר'ס מיט די שניאור'ס
האבען זיך אויפגעהאפט אויף די פוס, איז מיט אמאל געווארען צווישען זיי
חלוק, אז מען האט זיי שוין געקאנט דערקענען ביי נאכט פאר א מייל. גאט'ס
וואונדער! עס האט זיך אנגעהויבען שיטען ביי זיי א בערדיל ווי האבען א

פנים ביידע צו פֿרױה אָנגעהויבען רױכערן ציגארען? און בײַ מאיר'ן האָט זײַך
בעוויזען אויף די בעקלעך און אויף די אויבערשטע לײַפּ שוואַרצע הערלעך
(אָפּער שוואַרץ ווי טינט!) און בײַ שניאור'ן — רױטע הערלעך (אָפּער רױטע
אזוי ווי פֿײַער!) די דאָזיגע בערד זענען געוואַקסען בײַ זײַ ווי מױט רוחות
(זײַ האָבען אַ פנים ביידע צו שטאַרק גערויכערט ציגארען) אזוי אז צו דער
חופּה האָבען זײַ געטראָגען צוויי בערד, וואָס זאָג איך בערד? — בעזעמער!
איינער אַ שוואַרצען בעזעם, און דער אנדערער אַ רױטען בעזעם און אויס=
געזעהען האָט עס ווי עמיצער האָט זײַ די בעזעמער אָנגעהאנגען.

גרויס זענען די ווערק פֿון גאָט און זײַנע וואונדער האָבען נישט קײַן
ברעג, וואָרום ווער ווײַס וואָס דאָ וואָלט געקאָנט אַרויס ווען למשל גאָך דער
חתונה פֿערבײַטען זײַך חלילה מױט די ווייבער, מײַן איך פֿערקעהרט די ווייבער
פֿערבײַטען זײַך מױט די מאַנען. איך ווײַס נישט ווי אזוי בײַ אייך, און די גרויסע
שטענדט, בײַ אונז אין כּתריאל־ווקע האָט זײַך לעת עתה אזא מעשה גאָך נישט
געטראָפֿען מען זאָל זײַך פֿערבײַטען מױט די יוצרות. ממה נפשׁה: בין איך דיין
ווייב ביזט דו מײַן מאַן, און ביזט דו מײַן מאַן בין איך דיין ווייב; אלא
וואָס דען? ביזט יענערס מאַן, בין איך יענעמס ווייב, בין איך יענעמס ווייב
ביזט דו יענערס מאַן. אַ קשיא טאָמער איז געמאַלט אז מײַן מאַן זאָל זײַך
מישב זײַן און זאָגען אז עס מאַכט איהם נישט אויס יענעמס ווייב אויף —
וואָס הייסט נו? און גאָר בין איך? איך וועל איהם שווייגען???

הקצור נישט דאָס איז דער עיקר, וואָס איך האָב אייך געוואָלט דער=
צעהלען. די העכטע מעשה הייבט זײַך ערשט אָן און קומט דער נעכסטע
פֿרייטאָג. דערווייל האָט אַ גוטען שבת!

ב.

בײַ אַהער האָבען מיר זײַך בעשעפֿטיגט נאָר מױט די מאיר'ס און שניאור'ס,
דאָס הייסט מױט מאיר'ן און מױט שניאור'ן, און אַביסעל בעקאָנט זײַך מױט זײַער
מוטער און מױט דער זײַגער'ן, און האָבען נישט גערעדט קײַן וואָרט גאָך פֿון
זײַער פֿאַטער, גלײַך ווי זײַ וואָלטען חלילה קײַן מאָל נישט געהאַט קײַן טאָטען...
לאָז גאָט היטען! אזא זאָך קאָן זײַך טרעפֿען נור בײַ זײַ, נישט בײַ אונז.
בײַ אונז איז נישטאָ ברױף השם קײַן פֿינדעל־הויז, וואו קינדער זאָלען וואַקסען
אַהן אַ טאָטע מאַמע, בײַ אונז האָט זײַך גאָך נישט געטראָפֿען, אז אַ קינד
זאָל אויפֿוואַקסען און נישט וויסען ווער איז זײַן ריכטיגער טאָטע, און אויב

ס'זאל אמאל דורכגעפאלען ביי אינו אזא מעשה, האט זיך עס געוויס געטראפען ערגיץ אין אדעם אין פארזי אדער אין דעם ווייטען אמעריקא... פאר כתריליווקע קע בין איך אייך ערב, אז דארט האט זיך אזא מעשה נישט געטראפען קיין מאל, און אויב ס'האט זיך געטראפען, האט זיך עס געטראפען ערגיץ ווייט איך מיט וועמען, מיט א דיענסט מיידעל, אדער אזוי מיט א יודישע טאכטער נעביך, וואס איז פארפיהרט געווארען דורך א צופאל, געפאלען א קרבן פאר פערמדע זינד...

הקצור די מאיר'ס מיט די שניאור'ס האבען געהאט א טאטען און נאך א שעהנעם טאטען דערצו, און געהויסען האט ער ר' שמשון א יוד איין עהרליכער, און געהאט האט דער ר' שמשון א בארד, א גרויסע, א רייכע, א שעהנע בארד, א „זקנה“! מען קאן זאגען אז ביי ר' שמשון'ען איז געווען מעהר בארד ווי פנים, איבער דער דאזיגער בארד האט מען כמעט נישט ארויס געזעהען דאס פנים, און דערפאר טאקע האט ער אין כתריליווקע נישט געהאט קיין אנדער נאמען, ווי רב שמשון בארד.

און געווען איז דער רב שמשון בארד... לאמיר אזוי וויסען ביז וואס ער איז געווען. ער איז געווען א יוד, וואס האט כל ימיו געמוטטעט זיך, געפלאגט זיך איבערן שטיקעל ברויט; מלחמה געהאלטען מיט'ן דלות, אמאל האט ער בייגעקומען דעם דלות, אמאל דער דלות איהם, ווי דער שטייגער איז פון די כתריליווקער יודען וואס האבען קיין מורא נישט פארן דלות, שטעלען איהם אויס דריי פייגען...

און געלעבט האט דער רב שמשון בארד אזוי לאנג ביז ער איז געשטארבען, און אז ער איז געשטארבען האט מען איהם געהאלטען מיט גרויס כבוד, כמעט די גאנצע שטאדט גאכגעגאנגען נאך דער לוייה:

— ווער איז געשטארבען?

— רב שמשון.

— וואסער רב שמשון?

— רב שמשון בארד.

— אז וואס! איז שוין הייסט דאס רב שמשון בארד אויף אוועקגע-

קומען? ברוך דין אמת!

אזוי האט מען געשמועסט אין כתריליווקע אין בעדזיערט נישט אזוי רב שמשון'ען אליין, ווי דאס וואס אין שטאדט ווערט ווינציגער אלע מאל מיט א יודען. משונה מאדנע ברואים אט די כתריליווקער יודען: לא די ווי זענען אזעלכע ארימע לייט, וואס זענען קיינמאל נישט זאט, וואלטען ווי נאך

א בעלן געווען אז קינגער זאל ביי זיי נישט שטארבען. זייער איינציגער טרייסט איז, וואס שטארבען שטארבט מען אומעטום, אפילו אין פארז, און וואס אויסקויפען זיך פֿונם טויט קויפט זיך נישט אויס קינגער, און אפילו ראטשילד אליין, וואס איז כמעט גרעסער פֿונם מלכות, פֿון דעסטוועגען אז עס קומט די צייט פֿון שטארבען, בעט מען איהם מחילה ער זאל זיך מטרות זיין אהינצוצו און ער מוז געהן!

אצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די מאיר'ס מיט די שניאור'ס. כל זמן רב שמשון בארד האט געלעבט זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געווען קאן מען זאגען נפש אחת, געלעבט איין זעל איין נשמה. און אז רב שמשון בארד איז געשטארבען, זענען זיי געווארען פֿייער מיט וואסער, גרייט געווען אלע מינוט ארויפאלען איינס אויף דאס אנדערע און אויסרייסען זיך די בערד. איהר ווילט וויסען איבער וואס? אדרבה, זאגט איהר איבער וואס קריגען זיך קינדער נאכ'ן טאטענס טויט? פֿערשטעהט זיך איבער ירושה. אמת, רב שמשון האט נישט איבערגעלאזט נאך זיך קיין פֿעלדער, קיין וועלדער, נחלאות, הייזער, רענטעס, און מוזמן געלד אודא' נישט. און קיין ציהרונג, זילבער און כלל בית האט ער אויף נישט איבערגעלאזט פֿאר די קינדערס וועגען, נישט מחמת שלעכטיגקייט אדער קארגשאפט, נאר פשוט וויל ער האט נישט געהאט. דאך זאלט איהר ניט מיינען, אז רב שמשון האט חלילה נישט איבערגעלאזט זיינע קינדער גארנישט. רב שמשון האט איבערגעלאזט נאך זיך א מאיאנטעק, א מין שוה-כסף, וואס מען קאן צו יעדער צייט מאכען פֿון דעם געלד, מען קאן דעם פֿערזעצען אין משכון, פֿערדינגען אדער פֿערקויפען, דאס איז געווען איין אייגענע שטאדט אינעם אלטען כתריליווקען בית המדרש אויבען אן אין מזרח, סאמע די צווייטע שטאדט פֿון רב יוזיפֿעל דעם רבי'ס, די אנדערע הייסט דאס פֿונם ארון קודש. אמת די כתריליווקער חכמים זאגען אפילו א גלייכווערטיל, אז ס'איז גלייכער איין אייגען דארף אין דרויסען איין דער איין אייגענע שטאדט אין שוהל; דאס איז אבער נישט מעהר ווי א גלייכווערטיל, און אז גאט העלפט מען האט זיך טאק' איין אייגענע שטאדט און נאך אין מזרח וואנד דערצו, איז טאק' נישט שלעכט און בעסער פֿון גארנישט איז דאס אויף אודא!

בקצור רב שמשון בארד האט איבערגעלאזט נאך זיך א שטיקעל נחלה, איין אייגענע שטאדט אין אלטען כתריליווקען בית המדרש, נאר ער האט פֿארגעסען א קליינגקייט, אנזאגען וועמען ער לאזט איבער בירושה די דאזיגע שטאדט: מאיר'ן צו שניאור'ן?

א פנים רב שמשון זאל ער מיר מוחל זיין, האט זיך גאר נישט גערעכט צו שטארבען? ער האט פארגעסען, אז דער מלאך-המות שטעהט תמיד אונטער די פלייצעס און היט אונז די טריט, זאגט וואלט ער זיכער געשריבען א צוואה אדער אזוי אנגעזאגט פאר גדות וועמען פון די צוויי זעהן לאזט ער איבער זיין מאיאנטעק.

וואס זאלט איהר קלעהרען? אודאי איז דעם ערשטען שבת וואס נאך שלשים שוין ארויסגעשפרונגען א מחלוקת צווישען די צוויי ברודער. מאיר, פערשטעהט איהר מין, האט געטענהט אז על פי דין קומט דעם טאטענס שטאדט איהם ווארום ער איז דאך דער עלטערער (אויף א גוטע האלבן שעה!) און שניאור האט געטענהט צוויי טענות מיט אמאל: ערשטענס ווייס מען נישט ווער איז פון זיי דער עלטערער, ווארום וועדליג די מאמע דערצעהלט אז מען האט זיי קינדווייז פערביטען, קאן דאך געמאלט זיין אז ער, שניאור הייסט דאס, איז מאיר און מאיר איז שניאור. והשנית האט מאיר א שווער א נגיד וואס האט אויף איין אייגענע שטאדט אינם בית המדרש אין מזרח-וואנד און קיין יוהן האט ער נישט, וועט דאך די שטאדט איבער הונדערט און צוואנציג יאהר אס ירצה השם אריבערגעהן צו מאיר'ן, וועט אויסקומען, אז מאיר וועט האבען צוויי שטעדט אין מזרח וואנד, און שניאור, אפילו א האלבן נישט! פֿרעגט זיך א קטיוא: וואו איז יושר? וואו איז מענטש-ליכקייט?

דערהערט אזא טענה האט זיך אריינגעמישט מאיר'ס שווער, א יוה א נגיד, א אויפגעקומענער, און איז ארויס מיט א פֿייער: — אפיסעל אנעזות! איך בין נאך נישט זאלט קיין פֿערציג יאהר אפילו און האב נאך ערשטענס, ברעה צו לעבען און לעבען, צום סוף טיילען זיי זיך מיט מיין ירושה! והשנית, פון וואנען ווייסט מען אז איך וועל שוין קיין מאל נישט האבען קיין אינגעל. אמת, איך וועל טאקע נישט האבען, אבער מיין ווייב קאן נאך האבען א אינגעל, און נישט איין אינגעל, נאר עטליכע אינגלעך! אפיסעל אנעזות פון א שווער!

האבען זיך מענטשען אריינגעלעגט אין א שלום, געוואלט מאכען א שטיי-קעל פֿשרה, „יאן וקע פסק טא פסיאקעין“, מען זאל אפשאצען די שטאדט ווי פֿיעל זי איז ווערט און איין ברודער דעם אנדערען זאל אויסצאהלען, האכט זיך א גלייכע פֿשרה? יא? איז דער חסרון וואס ביידע ברודער האבען נישט געוואלט הערען פון ארויסצאהלען. ס'איז זיי נישט געגאנגען אין געלד, געלד איז בלאטע, ס'איז נישט געגאנגען אינם עקשניות, אינם צו להכעיס, פֿאר וואס זאל א ברודער

זיין אַזאַ איינגעשפּאַרטע וואָך און נישט צילאָזען דעם צווייטען ברודער? און פֿאַר וואָס וואָלט דו זיצען אויפֿ'ן טאַטענס אָרט און איך נישט? עס איז זיין שוין נישט געגאנגען אזוי אין זיך ווי אין יענעם, איינער האָט נישט פֿערגינגען דעם אנדערען ווי זאגט מען דאָס: גם לך גם לך—נישט מיר נישט דיר... און די מאיר'ס מיט די שניאור'ס האָבען גענומען קריגען זיך און טהוין איינער דעם אנדערען אויף צו להכעיס (א קליינגקייט נצחון?)

דעם ערשטען שבת איז מאיר געקומען אביסעל פֿריהער און האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם טאַטענס שטאָרט און שניאור איז געשטאנען די גאנצע צייט אויף די פֿיס. דעם צווייטען שבת איז שניאור געקומען פֿריהער און האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם טאַטענס אָרט און מאיר איז געשטאנען די גאנצע צייט אויף די פֿיס. דעם דריטען שבת האָט זיך מישב געווען מאיר און האָט זיך געפֿעדערט גאנץ פֿריה, האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם שטאָרט, איבערגעדעקט מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ און טהו מיר עפּיס! האָט זיך מישב געווען שניאור דעם פֿיערטען שבת און פֿעדערט זיך נאָך פֿריהער און זעצט זיך אוועק אויף דער שטאָרט און דעקט זיך איבער מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ און דווקא מיך קנאקניסעל! האָט זיך מישב געווען מאיר דעם פינפטען שבת און פֿעדערט זיך גאָך פֿריהער... אזוי לאנג האָבען זיך די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געפֿעדערט ביז זיי זענען איין מאָל אין אַ שעהנעם שבת הגדול געקומען צו געהן ביידע אין איין צייט. ס'איז נאָך נישט געווען רעכט ליכטיג אין דרויסען און האָבען זיך אוועק געשטעלט ביידע ביי דער טהור פֿונם בית המדרש (דאָס בית המדרש איז נאָך געווען צו) און מען האָט זיך גענומען קוקען אַהן ווערטער נאָר מלא גולן איינס אויף דאָס אנדערע ווי די העהנער, וואָס זענען גרייט אַט אַט אריינשפּרינגען איינס דאָס אנדערע אין פנים אריין און אויספֿיקען זיך די אויגען... אז אזוי דארפֿען מיר רעכענען זענען אַ מאָל געשטאנען די צוויי פֿרידער, די ערשטע צוויי שונאים אויף דער וועלט. קין און הבל, איינע אליין אין פֿעלד אונטער גאָטס הימעל, מלא רציחה, גרייט אויף צו דורס זיין, אויפֿפֿרעסען איינס דאָס אנדערע, פֿערגיסען אונג-שולדיג פֿלוט

דאנקען השם יתברך, מיר האָבען צוגעפֿיהרט דעם לעזער צו אַזאַ פונקט, וואָס עס הויבט זיך שוין אָן וועלען וויסען וואָס איז געווען דער סוף. האָט'ס נאָר געדולד ביז אַם ירצה השם איבעראַכטאָג אין דער צייט, און דערווייל האָט אייך אַ גוטען שבת.

ג.

האבען מיר דאס איבערגעלאזט די מאיר'ס מיט די שניאור'ס ביי דער וועגל שבת אין דער פריה שטענען איינס אקעגען דאס אנדערע אנגעדוהט דעלט ווי די העהנער און גרויס אדער אנהאפען זיך ביי די בערד אדער אריינפאהרען איינער דעם אנדערען אין די אויגען אריין. מען דארף אבער נישט פערנעסען. אז די מאיר'ס מיט די שניאור'ס זענען געווען טאטענס קינדער, אנשטאנדיגע יונגע-לייט, חלילה נישט קיין הפקר-יונגלייך, וואס זאלען אנהאלען איינס אויף דאס אנדערע אזוי ווי די גוים להבדיל. ווי האבען נאר אנגעווארט ביי עם וועט קומען עזריאל דער שמש און וועט אויפפערנען די טהור פֿונם בית המדרש, וועט מען שוין דעמאלט זעהען, ווער עס וועט פֿרין דער פֿערחהפען דעם טאטענס שטאדט: צו מאיר צו שניאור?

זעהן יאהר האבען זיך געצויגען ביי ווי די מינוטען. קוים דערלעבט זעהען עזריאל'ן מיט די שליסעל, און אז עזריאל מיט דער קאלטענעוואטער בארד איז אנגעקומען האט ער נישט געקענט צוקומען מיט'ן שליסעל צום שלאס בשום אופן, ווייל ביידע ברידער האבען זיך צוגעשפארט מיט די פֿיס צו דער טהור, איינער מיט דעם רעכטען פֿוס, דער אנדערער מיט דעם לינקען פֿוס. נישט געוואלט אפטרעטען בשום אופן ואופן.

— וואס זשע וועט זיין דערפֿון? האט זיי עזריאל א זאג געטהון, און גע- נאמען בשעת מעשה א שמעק טאכאק — מילא, אז איהר וועט אזוי שטעהן ביידע אנגעשפארט ווי די צאפעס, וועל איך נישט קענען עפענען די טהור און דאס בית המדרש וועט שטעהן אזוי צוגעשלאסען א גאנצען טאג. ס'איז געשעסן א תכלית? נו, אדרבה, זאגט שוין איהר אליין.

עס ווייזט אויס אז די דאזיגע ווערטער האבען געהאט א ווירקונג, מחמת די מאיר'ס מיט די שניאור'ס האבען זיך ביידע געגעבען א ריז צוריק. איינער רעכטס, דער אנדערער לינקס, געמאכט איין ארט פֿון עזריאל'ס וועגען, ער זאל קענען צוטריטען מיט'ן שליסעל צו דער טהור און אויפֿשליסען דעם רוקער. און אז דער רוקער האט זיך געגעבען ארוק און די טהור האט זיך געגעבען אנעפֿען אויף, האבען זיך די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געגעבען ביידע אלאז אריין.

— פאדאלע, אט וואלגערט איהר אים א יודען! — האט אויסגעשריען עזריאל דער שמש, און איידער ער האט געקאנט אויסרעדען נאך איין ווארט, איז ער שוין געלעגען געבאדן א צעטרעטענער אונטער ווערע פֿיס און געשריען נישט מיט זיין קול:

— פארוואלט, אט צוטרעט איהר א יודען, אטאטען פֿון קינדער... מאיר'ס מיט שניאור'ס האבען אבער אין זינגען געהאט עזריאל דעם שמש מיט זינגע קינדער אין דער לינקער פֿאה. זיי איז געלעגען אין זינגען די שטאדט, דעם טאטענס שטאדט, — און האבען זיך ביידע געגעבען א לאז אהן אויבען און צו מזרח צו, געגעבען א שפרונג איבער, איבער אלע בענק און שטענע דערס און געקומען צו דער שטאדט, האבען זיי זיך ביידע געגעבען א זעין אנדער און א שפאר אריין מיט די פלייצעס אין וואנד אריין און מיט די פֿיס אין דער פאדלאגע. און פֿון גרויס שפארעניש זענען זיי ארויף איינס אויף דאס אנדערע און אנגענומען זיך ביי די בערד און געפֿינגעט און געקריצט מיט די צייהן און געחארחעלט:

— מכות וועסטו ויצען אויף דער שטאדט!

אין דער דאזיגער צייט האט זיך עזריאל דער שמש דערווייל אויס געגלייכט נדי ביינער, און צוגעגאנגען צו די מאיר'ס מיט די שניאור'ס אין דערוועהן ווי זיי לינגען איינס דאס אנדערע ביי די בערד, האט ער א פרוב געטהון פֿרידער מיט גוטען, אזוי צו זאגען:

— אי פֿע, שעמען מענט איהר זיך! צוויי פֿרידער, צוויי ליפֿליכע פֿרידער פֿון איין טאטע מאמע זאלען זיך האלטען ביי די בערד! און נאך אין א מקום קדוש אדער צו! אי פֿע...

עזריאל דער שמש האט אבער ארויסגעזעהען, אז אין דעם מאמענט גראדע איז זיין מוסר גאנץ אומוויסט, ארויסגעווארפען אויפֿן ווינד; אדרבה ער האט מיט זינגע רייד קאן מען זאגען אונטערגעגעבען נאך מעהר היטן און די צוויי פֿרידער פֿון איין טאטע-מאמע זענען אזוי ווייט אריין אין דער רציחה אז ביי איינעם אין האנד איז געווען א זשמוט מיט שווארצע האר (פֿון מאיר'ס בארד) און בייים צווייטען אין האנד איז געווען א זשמוט מיט רויטע האר (פֿון שניאור'ס בארד), און אויף פֿלעקען בלויז האט זיך געוועזען ביי זיי אויף די פנים ער און ביי איינעם פֿון זיי האט זיך געטהון א לאז בלויז פֿון דער גאז.

כל זמן געם האט נור געהאלטען ביי בערד אליין מיט פעטש, קלעפ, בעכענציש וכו' ומה אזעלכע מינים זאכען — האט עזריאל דער שמש נאך געקענט ריידען א פאר ווערטער, זאגען אביסעל מוסר. דערוועהן אבער ווי עס גיסט זיך שוין בלויז האט עזריאל מעהר גישט געקאנט איינשטעהן, ווארום בלויז — עס מעג זיין אפילו פֿון א גאז — איז זעהר א מאוסע זאך, וואס פאסט פאר גוים גישט פאר יודען, פֿע חולשי חלשות... און עזריאל דער שמש

האט זיך נישט לאנג געטראכט, האט זיך געגעבען אלעס אוועק אין פאלים אריין, געהאפט איין עמער וואסער און געגעבען אגאס אויס אויף בירדע ברידער.

קאלט וואסער איז פון תמיד און זינד די וועלט שטעהט דאס בעסטע מיטעל אויף אויפצומונטערען א מענטשען; א מענטש, ער מעג זיך זיין אין גרעסטען פעס אין ערנסטען גרויזאך, אז ער בעקומט א קאלטע באד אוי ווערט ער אויפגעפרישט, אונגעקיהלט און קומט צו זינע געדאנקען... פון דעם דאזיגען אומגעקענטען קאלטען באד, וואס ערזאל האט זיי מכבד געווען, האבען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס ווי אויפגעוואכט פון שלאף, האבען זיך אקוק געטהון איינס דאס אנדערע אין די אויגען אריין און האבען זיך פערשעמט ווי אדם מיט חוה'ן בשעת זיי האבען פערזוכט פונם עץ הדעת און דערוועהן, אז זיי זענען נאקעט... און טאקע דעם זעלבן שבת צו נאכט'ס זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געגאנגען מיט נאך מענטשען צו רב יוזיפל דעם רב, זיך פערלאזען אויף מענטשען, וואס מענטשען וועלען געפונען.

ד.

דאס בתריליווקע זאל נישט זיין אזא העק און ס'זאל נישט ליגען פער- ווארפען אזוי ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דארטען זאלען למשל ערשיינען גאזעטען, צייטונגען און זשורנאלען, וואלט די וועלט געוויס געהאט צו טהון מיט רב יוזיפל דעם רב. אלע בלעטער וואלטען געווען פיל מיט איהם און מיט זיין חכמה. חכמים, גרויסע געלעהרטע, בערהמטע לייט פון דער וועלט וואלטען זיך געלאזט צו איהם, זעהען איהם בעשיינפערליך און הערען פון זיין מויל אלע קלוגע דבורים, פאטאגראפען און צייכנער וואלטען אראפגענימען זיין בילד און וואלטען עס פערשפרייט אין אלע עקען פון דער וועלט. אינ- טערווייזערס וואלטען איהם געדולט דעם קאפ נישט געלאזט לעבען. זיי וואלטען וועלען וויסען אלסדינג וואס ביי איהם טהוט זיך. וואסערע מאכלים ער האט לייעב? וויפיעל שעה אין טאג שלאפט ער? צי גלויבט ער אין השארת הנפש? וואס פאר א מיינונג איז ער וועגען רויכערען סיגארעטען און צי האלט ער פון פאהרען אויף וועלאסאפעד, וכדומה? נאר אזוי ווי בתריליווקע איז א העק און עס ליגט פערווארפען ווייט פון דער גרויסער וועלט און דאר- טען ערשיינען נישט קיין גאזעטען, צייטונגען און זשורנאלען, האט די וועלט קיין שום ידיעה נישט פון רב יוזיפל דעם רב. די בלעטער דערמאנהען נישט א מאל זיין נאמען. חכמים גרויסע געלעהרטע און בערהמטע לייט

פֿאַרדען נישט צו איהם. פֿאַטאָגראַפֿען און צײַכנער נעהמען נישט אַראָפּ זײַן בילד. אינטערװיערס לאָזען איהם צוריק און ר' יוזיפֿעל לעבט זיך אַפּ זײַן וועלט שטיל, בעשיידען, אַהן געפֿילדער, אַהן טאָראָס. קײַנער ווײַסט נישט פֿון איהם צו זאָגען, אױסער די שטאַרט פֿתרילװקע, וואָס בעוואונדערט איהם, האַלט פֿון איהם אנערקענט וואָס איהם אַפּ פֿיעל-פֿיעל פֿבֿוד (קײַן געלד איז אין פֿתרילװקע נישטאָ, אָבער פֿבֿוד ווײַפֿיעל איהר ווילט...) זײַ זאָגען אױף איהם אז ער איז אַנסתר, אַפֿערבאַרגענער חכם, וואָס בעווייזט זיך נישט אַרױס מיט זײַן חכמה, נאָר אז מען קומט צו איהם מיט אַ משפט זעהט מען ערשט דעמאָלט אַרױס ווי עמוק ער איז, ווי טיפֿע, ווי שאַרף, טאַקאָ. יאָדור חכמת שלמה!

אַפּגעמאַכט הבדלה און אַפּגעזאָגט המבדיל, זענען די מאַיר'ס מיט די שניאורס געקומען צו רב יוזיפֿעל אױף די תּורה און האָבען געטראַפֿען דאָרטען שוין אַפֿולע שטוב מיט מענשען. די שטאַרט איז גײַנעריג געווען צו הערען ווי אזוי אַלעט ער דאָ רב יוזיפֿעל פֿסק'נען? ווי אזוי וועט ער דאָ אײַנשטעלען אײַן וואָס אײַנציגע שטאַרט צווישען צוויי פֿרידער? קודם האָט רב יוזיפֿעל געלאָזט די צדדים זײַ זאָלען זיך אַפֿיסעל אױסמענהן. ר' יוזיפֿעל געדט מיט דעם גאַנג, אז פֿאַר'ן משפט בעדאָרף מען די צדדים לאָזען טענהן, וואָרום נאָכ'ן משפט וואָס וועט זײַ העלפֿען דאָס טענהן? נאָכדעם האָט ער געלאָזט אױף עזריאל דעם שמש ער זאָל רעדען ווײַפֿיל ער וויל. עזריאל איז דאָך דאָ דער רעכטער עדות. און גלאַט בעלי-בתים האָבען גערעדט. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצען — דער האָט זיך אַרײַנגעמישט מיט אַ וואָרט, און נישט מיט אײַן וואָרט, נאָר מיט אַ סך ווערטער. רב יוזיפֿעל איז אַ מענש ברופֿה השם וואָס לאָזט רעדען אלעמען. אױף האָב שוין לאַנג בעמערקט, אז רב יוזיפֿעל איז אַ שטיקעל פֿולאָזאָף: ער געהט מיט דעם גאַנג, אז ווײַפֿיל אַ מענש זאָל נישט רעדען מוז ער אַמאָל אױפֿהערען. פֿך הוה, די גאַנצע שטאַרט האָט גערעדט און גערעדט און האָט אױפֿגעהערט צו רעדען. און אז דער עולם האָט אױפֿגעהערט צו רעדען האָט זיך רב יוזיפֿעל אָנגערופֿען צו די מאַיר'ס און שניאור'ס לאַנגזאַם, שטיל און פֿנעמוט ווי זײַן שטייגער איז, בזה הלשון:

— שמעו נא רבותים, הערט זשע צו, יודען, די מעשה דערפֿון איז אזוי. וועדליג אױף האָב אױסגעהערט דאָ אײַערע פֿינדענס מענות און די אלע טענות פֿון אלע איבעריגע בעלי בתים, זעה אױף, אז איהר זײַט געפֿיך פֿינדען זעהר גערעכט, איהר האָט געפֿיך פֿינדען געהאַט אײַן טאַטען — און אַ שעהגעב טאַטען, לאָז ער האָבען אַ ליכטיגען גן-עדן. דער חסרון איז נור וואָס ער

האט אייך געבויט ביי דעם איבערגעלאזט סך הכל איין שטאדט. אודאי איז
 ביי אייך ביי דעם טהייער דעם טאטענס שטאדט, פארט איין אייגענע שטאדט
 אין מזרח וואנד אינעם אלטען, אלטען כתריליווקער בית המדרש. מיט דער
 האנד אוועקמאכען קאן מען דאס נישט. נאר וואס דען? כשם ווי ס'איז
 אנגעגלייך אז איין מענטש זאל קענען פערנעמען צוויי שטעט, אזוי איז אונז
 מעגליך אז צוויי מענטשען זאלען זיך פערניגען מיט איין שטאדט. אדרבה
 מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך לייכטער אז איין מענטש זאל פערנעמען
 צוויי שטעט איידער אויף איין שטאדט זאלען זיצען צוויי מענטשען, וואס
 דאס אז איין מענטש זאל למשל האבען צוויי שטעט, זעצט ער זיך אנדער
 אויף דער שטאדט, און אמאל אויף יענער, אבער אז צוויי מענטשען זאלען
 זיך פרוכען אין איין צייט זעצען אויף דעם זעלבנען ארט — קען דאס נישט זיין.
 למשל, אט האלט איך די רעכטע האנד אט דא אויף דעם ספר. לאס איך
 א שטייגער וועלען אין דער אייגענער צייט האלטען די לינקע האנד אויפ'ן
 זעלבנען ארט וואו איך האלט די רעכטע האנד — קאן איך נישט. פאר
 וואס? ווייל דער אויבערשטער האט אזוי בעשאפען די וועלט. און א מענטש
 שענס פערשטאנד קאן דאס מיטן שכל נישט משגי זיין. נישט מעהר בלייבט
 דאך איבער די קשיא: וואס טהוט מען געבאך מיט צוויי ברידער, אז
 זיי האבען פארט געהאט געבויט נאר איין טאטען, וואס האט זיי איבערגע-
 לאזט סך הכל איין שטאדט? איטליכען ווילט זיך, פארט איין אייגענע
 שטאדט אין מזרח וואנד אינעם אלטען, אלטען כתריליווקער בית המדרש,
 מיט דער האנד אוועקמאכען קאן מען דאס נישט? קומט אויס יחלוקו אז מען
 זאל זיך טהיילען. ווי אזוי זשע טהיילט מען א שטאדט? א שטאדט איז
 דאך נישט קיין... קיין... עפעל וואס מען צושניידט איהם אויף דער העלפט
 און מע זאגט: נא דיר א האלבע שטאדט און נא דיר א האלבע שטאדט.
 איז פאראן אבער אנעצה, אז איהר זאלט ביי דעם זיצען אין מזרח וואנד
 א שטאדט געבען א שטאדט. דאס האב איך שוין ערקלעהרט ברור השם
 מיט מיין אייגענעם שכל, דהיינו ווי אזוי? אזוי ווי אייער טאטענס שטאדט
 און מיין שטאדט זענען צוויי שטעט, א שטאדט געבען א שטאדט. זעצט
 איהר זיך, ברידערליך, אויף די ביי דעם שטעט, וועט איהר זיך זיצען געוונדער-
 הייד ביי דעם א שטאדט געבען א שטאדט און וועט זיך פערשפארען קריגען.
 אי וואס? די קשיא: וואס וועל איך טהון אהן א שטאדט? איז דער תירוץ,
 וואו שטעהט דאס געשריבען אז א רב אדער גלאט א יוד מוז דוקא האבען
 אנ'אייגענע שטאדט און דוקא אין מזרח וואנד און דוקא אינעם אלטען בית
 המדרש? א מקום קדוש! וואס געהן מיר אין בית המדרש אריין? תפלה טהון.

צו וועמען? צום אויבערשטען! וואו געפֿינט ער זיך? אימערטום, ס'איז מלא כל הארץ כבודו — פֿון די גאנצע וועלט! היינט ווי פֿאלד אזוי, היינט וואס איז דא שייף מזרח, צפון, דרום, גאנץ אויפֿען אָן, אָדער גאר ביי דעם טהיר? אבי! אַ מקום קדוש און אבי! געדאווענט! משל למה הדבר דומה — צו וואס איז דאָס געגליכען? צו אַ מלך וואָס זיינע צוויי קנעכט זענען געלאָ קומען צו איהם אין פֿאלאץ אַרײַן בעטען ביי איהם אַ טובה. פֿלוצים האָבען זיך די קנעכט צואמפֿערט צווישען זיך און זענען פֿאַרײַן מלך אין די אויגען אַרײַנגעפֿאָהרען איינער דעם אנדערען אין די בערד אַרײַן און האָבען גאר פֿאַרגעסען צוליב וואָס זיי זענען געקומען און פֿאַר וועמען זיי שטעהען, האָט זיי דער מלך מסתמא גוט מכבד געווען און האָט בעפֿוילען מען זאל זיי מחילה אַרויספֿיהרען: ממה נפשך, איהר ווילט זיך רײַסען ביי די בערד, געהט אַיף געזונדערהײַט אין דרויסען אַרויס און רײַסט אַיף דאַרטען וויפֿיל אַייער האַרץ געלויבט; וואָס האָט איהר צו קריכען צום קניזער אין פֿאלאץ אַרײַן, אַז איהר ווײַסט נישט ווי אזוי צו האַלטען זיך?... דאָס איז דער משל, און דער נמשל זענט איהר, געהט זשע אַיף, קינדערלאַך, אהנים און לעבט אַיף אין פֿרידען און לאַז אַייער פֿאַטער זיין דאַרטען אַ מליץ יושר. פֿאַר אַיף און פֿאַר אונז און פֿאַר כלל ישראל.

אזוי האָט געפֿסקט רב יוזפֿעל דעם משפט און דער עולם איז זיך צוגאָנגען אהנים.

אויף אַיבעראַכטאָג שבת זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געקומען אין בית המדרש און האָבען זיך אוועקגעשטעלט דאווענען ביי דער טהיר. וויפֿעל מען האָט זיי נישט געבעטען, עזריאל דער שמש פֿון איין זײַט און רב יוזפֿעל דער רב פֿון דער אנדער זײַט — זיי האָבען נישט געוואָלט זיך זעצען אין מזרח זײַט בשום אופן ואופן.

ווער ס'איז אַ בעלן אויף איין אייגענער שטאָדט אין מזרח=וואַנד איגום אַלטען כתריליווקער בית המדרש, די אנדערע שטאָדט פֿון רב יוזפֿעל דעם רב, אין גלייכען געלד, זאל ער זיך ווענדען קיין כתריליווקע צו רב שמשונים קינדער, צו מאיר'ן אָדער צו שניאור'ן — ס'איז אלץ איינס: מען וועט זי אַיף פֿערקויפֿען בוזל הוול, וואָרום קיינער וועט נישט אויף איהר, נישט מאיר און נישט שניאור. עס שטעהט אַלליידיגע שטאָדט — אַנ=עבירה פֿאַר גאָט!



וואס איז חנוכה ?



וואס איז חנוכה?

א בילד פון ניו-יאָרק.

וויקאז האלירוי חנוכה נעמען זיך מיסטער אייך ענד מיסעס דזשעעני
ר י י ט ש ע ל ס אָן די פלעזשור איינצולאדען מאייר דיר פרענד שאלאם=
אלעקעס הייטע אייווינג אייט א קלאק צו זיך אין די האם, ס'טע
עוועניו (נאמבר, סטריט) אויף א קאפ אף טהי.

ט אזא מין קארטעל, געשריבען אין דער מאדערנע
שפראך וואס עס ווילט זיך מיר א נאמען געבען „היימיש“
ענגליש“, האב איך געטראפֿען פֿארציאָהרען דעם ערשטען
טאָג חנוכה בײַ זיך אין לעטער-באָקס. און מחמת די „היי-
מיש-ענגלישע“ שפראך איז מיר דעמאלט געווען פֿרעמד (דאָס
הייסט איך בין נאָך היינט אויף מיט איהר נישט אין גאנצען שוה בשוה),
האָב איך דאָס קארטעל געדריקט אויף אלע זייטען, אביסעל אריינגעקוקט
אין דיקטיאָנערי, אביסעל זיך צעפֿרעגט ביים פּוטישער באי און ביים סטאר-
קיפער, ביז איך האָב מיך דערשלאָגען, אז דאָס לאדעט מען מיך אייך
לפֿבוד חנוכה צו מיסטער ריזשטעלסאָן אין דער פֿינפטער עוועניו אויף
א גלעזיל טיי.

ערלויבט מיר קודם פֿארצושטעלען אייך דעם מיסטער ריזשטעלסאָן
און די מיסעס ריזשטעלסאָן פֿון דער פֿינפטער עוועניו.
איך האָב געהאט א פֿריינדל, דארט אין דער היים (אין יאמפעלע,
ניט ווייט פֿון פֿתריליווקע) האָט ער געהייסען ניט אויסגערעדט זאל זיין, מיטן
נאמען איצי-רחלים און זיין ווייב — יענטע-איצי-רחלים, זענען זיי אוועקגע-
פֿאהרען אמאל קיין אמעריקא, האָבען זיך די ערשטע צייט „געמויטשעט און
געמאכט א לעבען“, נאָך מיט דער צייט האָט ער זיך צוגעשלאָגען צו דער
וואל סטריט, אנגעהויבען מיט ריעל עסטעיט און ס'איז איהם אוועק דאָס
בלעטעל, און ער איז אריין אין די פֿעדערן, געמאכט די שעהנע פֿאר דאלאר,

זיך אויסגעלערנט דאס אמעריקאנער לשון יודיש-ענגליש, אריבערגעמופט פון דער עסטער סטריט אין דער 5=טער עוועניו, אפגעגאלט די וויסקעס, גע-ווארען אן אמעריקען סיטיזען און א דזשענטעלמען, זיך געקויפט א הייזקע, דעם ווייב דיימאנטס, געווארען אויס איצי-רחלים נאר מיסטער אייך רייטשעל-סאן, און פון יענטע-איצי-רחלים איז געווארען מיסעס דזשעני רייטשעלסאן—מיט איינעם ווארט „אללרײט“, דאס איז דער טײטש: „רוף מיך קנאק-ניסעל!“...

אי איז דאך די קשיא, ווי באלד אז מען איז א דזשענטעלמען מיט אפגעגאלטע וויסקעס און מע האט א הייזקע אויף דער 5=טער עוועניו, און מע הייסט מיסטער רייטשעלסאן און מען איז אללרײט, היינט וואס דארף מען חנוכה? וואס פאר א מחיתנת'טע איז די פֿינפטע עוועניו מיט חנוכה? און וואס פאר א שייכות האט חנוכה מיט א קאפ אף טי? ... לעדים ענד דזשענטעלמען! קיין קשיות בעט איך אייך זאלט איהר ניט פרעגן! למאי ביי אונז דארטען אין דער היים, למשל אין יעדופין, ביי אונזערע אריסטא-קראטען, זענען די יודישע יום-טובים עפנים אויף ניט אזא אי-אי-אי, פון דעסמוועגען זאלט איהר זעהען, ווי מע לעקט נאך עד היום די פֿינגער פון די יום-טוב'דיגע מאכלים! א שטייגער וואס פאר א נאר זאגט זיך דאס אפ חנוכה פון הייסע לאטקעס מיט שמאלץ און מיט גרינען? פורים — פון המן טאשען מיט מאהן? פסח — פון חרעמזליך מיט איינגעמאכטס? שבועות — פון מילכיגע בלינצעס מיט קעז? און א פֿריש שטאלענט גלאט אין א שבת. מינט איהר איז ביטער? און וואס וועט איהר זאגען אויף א גוטען קונגעל? א געבלעטערטען? און אפילו א פשוטען לאקשען קונגעל אין דערוואכען אז מען עסט, ס'ט מען זיך דען אוועק? און וואס פֿעהלט א העלזעל? א געפֿיהלטס? פֿליישיגע קרעפלעך צו דער יוד? צו א שטייגער א מערה צימעסעל מיט א גוט שטיקעל ברוסט דערביי? פאר א שטיקעל ברוסט, הערט איהר, איז ביי אונזערע אריסטאקראטען א פפרה אלע אייערע גע-רויכערטע פֿליישען מיט די מאדנע ווארסטען, וואס יודען מוששען זיך; זיי ווילען פֿיהלען א יודישען טעם אין ס'זאל האבען א גוי'אישען פנים, דאס הייסט, מע זאל מיינען, אז ס'איז געמאכט געווארען פון דעם וואס עס קוויטשעט...

אצינד וואלט מען בעדארפט פֿערענטפֿערן די צווייטע קשיא: וואס געהער זיך אן חנוכה מיט א „קאפ אף טי“? בין איך אבער נישט אזוי נאאיוו ווי איהר מינט. אמת, א גרינגער בין איך טאק, נאר נישט אויף אזוי

פֿיעל, אז איך זאל נישט פֿארשטעהן, אז מען שרייבט מיר א „קאפּ אף מי“, אדער א „מי פֿארטי“ מיינט מען דאס א „פֿינאקאל“, א „פֿאקקער“, אדער א „קאסינא“ (ביי אונז הייסט עס אן „אקע“, א „סטוקעלקע“ און א „טער-טעל מערמעל“...)

הקצור, איך האב מיר אראפגעחאפט אין א בארבער שאפּ, זיך גע-מאכט אללרײַט, געחאפט א סאבוויי, אין בין געגאנגען צו מיין פֿריינדל איך רײַטשעלסאן אין דער 5=טער עוועניו, און האב אנגעקלינגען אין דער טהיר, איז מיר ארויסגעקומען אקעגען א דושענטעלמען מיט א פנים אויף אלע מיינע ליבע פֿריינד געזאגט געווארען און אויף מיר אויף בתוכם: גלאט, פּוּכקע, קיילעכדיג, ווייס און צוגעבראמט אין פֿריש ווי א פֿרישער קוי-לעטש, און בייכיג, און לעבעדיג, פֿרייליך, אקערשט ווי ער וויל געהן טאנצען! דאס איז ער, מיין פֿריינדל, איצי-רחל'ס פֿון יאמפעלע, היינט מיסטער רײַטשעלסאן.

— האללא, מאי דיר פֿרענד, מיסטער שלום-עליכם!

ביים וואָרט „שלום עליכם“ האט ער זיך אזוי צולאכט, אז איך האב געמיינט סײַז אנזען פֿון מיין פֿריינדל מיסטער רײַטשעלסאן. ביי אזא קאמ-פלעקציע קיין עין הרע ווי ביי מיסטער רײַטשעלסאן איז אזא מין לאכען גע-פֿעהרליך. פֿון אזא מין לאכען קאן ער חלילה באקומען אנאפאפלעקשאן און אפּוועגענען זיך מיט דער וואל סטריט, מיט דער היזקע אויף דער 5=טער עוועניו און מיט דער מיסעס דושעני רײַטשעלסאן. שאדע, ער איז נאך גאר נישט אזוי אלט. ער קאן נאך מאכען א סך דאללארס, ווערען א ביינקער, א פאליטישען, אדער גאר א דײַטשער „יאהודי“... א פנים דער נאמען „שלום-עליכם“ האט איהם דערמאנט די אלטע היים, די יאמפעלער יודען מיט זייער ברייטען שלום עליכם, און מיטן גאנצען היימישען לעבען, מיט זייערע רע-וואלוצענס, מיט זייערע קאנסטיטוצענס און מיט זייערע פאגראמען... אדער אפשר האט מיין בארבער א ביסעל איבערגעחאפט די מאס, און מיין גיי-אמערקאנער אויסזעהען האט געמוזט ארויסרופען אזא געזונדען געלעכטער? און אפשר איז איהם גלאט געווען פֿרעהליך?..

אין פֿון די ווארעמע ליכטיגע עלעקטרישע בעלייכטע רומס האט זיך געלאזט הערען ארעש, אטומעל, — קולות פֿון א סך מענשען, און העכער פֿון אלעם האט זיך געלאזט הערען דאס וואָרט: „פעס!“ „אי פעס!“ „פעס“... דער עולם האט געהאלטען ווייט אין דער ארבייט, אזוי ווייט אז קיין איינ-עם

ציגער פון זיי האט נישט בעמערקט דעם נאך וואס אריינגעקומענעם גאסט, וועלכען מיסטער רייטשעלסאן האט אונטער דער האנד אריינגעפיהרט אין די= נינג=רום און פארגעשטעלט פאר דער מיסעם רייטשעלסאן, און אליין האט זיך מיסטער רייטשעלסאן בריה'ש אויסגעגליטשט פון מיין האנד און איז אוועק צו די גרינען שוועלעך צו דער ארבייט, — זיך עוסק זיין אין הלכות חנוכה..

אפמאלען אייך דעם דיינינג=רום, די מיסעם רייטשעלסאן און דעם טיש, ביי וועלכען איך האב זיי געטראפען, וועל איך איך אויב איהר וועט מיר ערלויבען, אין עטליכע קורצע, געצעהלטע ווערטער, אויפ'ן דעקארדענ= טישען (שטייגער. 1) דיינינג=רום: א רויט=גריין=בלוי=בילדער=גאללעריע מיט א פארניטשור=אויסשטעלונג. (2) מיסעם רייטשעלסאן: איין אויסשטעלונג פון דיזאנאטרינגען, וואמענטקלאמינג און גילדענע צייהן פונם בעסטען דעג= טיסט אין דער 5=טער עוועניו. (3) דער טיש: אג'אויסשטעלונג פון אלערליי פרוכטען: עפעל, בארען, בענענעס, גרייפס און ארענדשעס, קריס=טארטען, קייקס פיראמידען און כדומה נאך וועלכע זאכען, וואס זענען געשטעלט גע= ווארען פון שעהנקייט וועגען, חלילה נישט אויף צו עסען. איהר ווייסט אפילו ניט ווי אזוי און פון וואנען מען הייבט זיי אן צו עסען. איהר וועט דאך ניט זיין אזוי אונגעפלייך און געהמען א מעסער, אדער אגאפעל, און צוגעהן אויפ'שניידען אגאנצע קייק פיראמידע, אגאנצען בוידעם! וואס פאר א פנים וועט איהר האפען ביי זיך אליין און ביי דער מיסעם אין די אויגען טאמער חלילה פאלט אום אט דער בוידעם? דאס אייגענע איז מיט די עפעל, בארען, בענענעס, גרייפס און אראנדשעס און שאר ירקות. פאלגט מיר, לאז זיך אייך נישט גלוסטען. זיי ליגען אזוי קונציג, א שורה בענענעס, א שורה ארענדשעס, דורכגעפלאכטען מיט פינטלאך גרייפס, ארומגעשאמען ביי דער זייט מיט שאקאלאד און קענדיס, נאך אזוי ממוריש, אז ווען למשל איהר ווילט ארויס= בעקומען א באר אדער אנ'ארענדש, מוזט איהר אנ'הרען אלע זייערע איבע= ריגע שוכנים, און עס הויפען אן פאלען שפרינגען און טאנצען אנעפעל נאך אנעפעל, א באר נאך א באר, פון דער וואזע אויפ'ן טיש, פונם טיש אויפ'ן פלאך — א שעהנע חתונה האט איהר אנגעארבייט צו וואס נוצט דאס אייך? איהר ווילט עפ'ס געניסען? נישט אט דא! אין דערהיים! איהר וועט קומען צו זיך אהיים וועט איהר געניסען! דא מוזט איהר זיצען אין געהאקטע וואונדען איינגעשרומפען אינים אייגען קאלנער, אנקוקען דער מיסעם גיל= דענע צייהן פונם בעסטען דעגטיסט פון דער 5=טער עוועניו, אין שמויכלען

לעבעדיג — סטאטעטשנע, און מאכען און גליקליך פנים, גלייך ווי ס'איז
נישטא צו אייך קיין גלייכען אין דער גאנצער וועלט...

ווייסט איהר וואס איך וועל אייך זאגען? איך וויל אייך ניט בעשריין=
בען מעהר מיין וואהל בעפֿינדען זיך אינ'ם דינינג-רום, און מיין געשפרעך
מיט דער מוסעס דזשעני רייטשעלסאן, וואס האט שוין פֿערגעסען כלומרשט,
אז ס'איז דא ערגיץ א שטאדט אויף דער וועלט, וואס וי הויסט יאמפעלע...
איך וועל אייך בעטען איהר זאלט זיך בעסער מזרח זיין מיט מיר אין די
איבריגע רומם, בעטראכטען די געעהרטע געסט פֿון מיין פֿריינדיל רייטשעל-
סאן, וואס זענען פֿערטיעפֿט אין דער ארבייט... „פעס...“ „אי פעס...“
„פעס...“ נאר איינער איז געזעסען בעזונדער אין אראקענטשער, א האלב
אויסגעגרינטער דזשענטעלמען מיט א פענסנע אויף דער נאז, פֿילאזאפֿיש גע-
קוקט אויפֿ'ן גאנצען עולם דורך די גאלדענע פענסנע און גלייך מיט מיר
בעוואונדערט, ווי מענשען זענען דאס אזוי פֿארטיעפֿט, האטש דונער, האטש
פֿליין, האטש קעהר איבער די וועלט — ס'איז ניט זייערע ביזנעס! איך האב
מיד צו דעם פֿארשוין צוגערוקט, באקענט און צורעדט זיך ווענען פֿער-
טיעדענע זאכען, ביז מיר זענען ארויף אויף דער פֿראגע ווענען חנוכה, ווענען
דער געזעלשאפט, וואס זיצט אט דא, — צו ווייסט האטש אימיצער פֿון זיי די
בעדייטונג פֿונ'ם יום-טוב, וואס איז אונזעלכס חנוכה?

— פֿרעגט זיי עפעס גרינגערס! זיי הויבען נישט אן צו וויסען! —
אזוי האט מיר געענטפֿערט מיין האלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען מיט
זעלטענע ענערגיע.

- נאר נישט?
- קיין ברעקיל נישט?
- עמיצער פֿון זיי?
- אפילו קיין איינער נישט!
- ווי איז דאס מעגליך?
- אי בעטשיע!
- איהר ווילט זיך וועטען?
- א יעס!
- אויף וויפֿיעל?
- אויף פֿופֿציג דאללאר?
- אלל גייט!
- ווי אזוי וועלען מיר דאס מאכען?

— גאנץ איינפאך, מיר וועלען געהן פֿון איין גרופע צו דער אנדערער
און וועלען פֿרעגן.

— אלל רײט!

— אלל רײט!!

און מיר ביידע, איך און דער האלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען
האבען זיך אויפגעהויבען און צוגעגאנגען צום ערשטען טישעל. א פארטיקע
פֿון 4 סאלידע דזשענטעלמענער מיט סאלידע לוינגעס אויף די קעפֿ שפּיעל-
לען א סאלידע שפּיעל; ס׳איז שטיל בײַ זיי. רופֿט זיך אן צו זיי מיין האלב
אויסגעגרינטער דזשענטעלמען:

— יו וויל עקסקיז מן, דזשענטעלמען... מיר האבען אייך געוואס
צו פֿרעגן... עס געהט דא בײַ אונז, בײַ מיר און בײַ דעם דזשענטעלמען, אין
א „בעטט“: קאנט אידר אונז ניט עקספּליינען, אויב ס׳איז מעגליך אין
דריי פֿיער ווערטער: וואס איז אועלכעס חנוכה?

אלע 4 סאלידע דזשענטעלמענער הויבען אויף אונז די אויגען, ווי
אויף צוויי פֿערריקטע, משוגעים, אדער ליידניגעהערם, וואס האבען נישט וואס
צו טהאן...

— פעסס! אל פֿעסס!

צוגעגאנגען צו א גרופע יונגע לײט וואס שפּיעלען שוין אין א מעהר
לעבעדיגע שפּיעל ווי אזוי די שפּיעל הייסט קאן איך אייך ניט זאגען, נאר
אז די שפּיעל איז א לעבעדיגע דאס זעהט מען, מחמת דער עולם היצט זיך,
די קארטען פֿליהען פֿון די הענד און די קריידלעך שרייבען.

— יו וויל עקסקיז מן, דזשענטעלמען.

דער זעלבער נוסח.

די דאזיגע חברה לײט האבען שוין אפילו קיין קוק אויף ניט גע-
טהאן אויף אונז, נאר א זאג געטהאן מיט פֿארדראם:

— באדער אונז נישט מיט פוסטע זאכען, מיר זענען ניט קיין ציגנים-

טען!...

מיר געדען ווייטער.

בײַ דער דריטער גרופע איז מען שוין צופֿיעל לעבעדיג, דארט האלט
שוין אזוי ווייט ווי בײַ פֿייטען. דא הייסט דאס פֿייטען, בײַ אונז הייסט
עס פעטש... ס׳איז דא ס׳וים טהינג... דא האט מען שוין געקאנט הערען
גאנץ הארבע ווערטער, און דוקא ניט אויף „הוימיש-איינגליש“, נאר אויף

רײן יודיש: — וויסנע קאליקע!... שטיוועל פוטצער!... אין באַבקעליך שפּיעלען, גיט אין קארטען!.. וואו זענען אייערע אויגען?..

צווישען די יונגע שפּיעלערס איז געווען איינער אַ געבאָד, מיט אַ גלאַט שאַפּען קעפּעל, אפילו זעהר אַנאָיסגעפּוצטער מיט אַ דײַמאַנד רינג און מיט אַ לאַנגען שפּיצציגען נאָגעל, נאָר ווי עס ווײַזט אױס איז ער געווען דאָס פּפּרה-הינדעל אין דער חברה. אין איהם האָט זיך נוקם געווען יעדער, אײט-ליכער האָט איהם אָנגערופּען מיט אַנאָנדער נאָמען, בײַ אײנעם האָט ער גע-הייסען „וויסנע קאליקע“.. בײַ אנדערען „שטיוועל-פּוצער“. דער דריטער האָט זיך אױסגעדריקט פּיגוראַל, בדרך מליצה: „ער וואָלט וועלען וויסען וואָס טראָגט דער דזשענטעלמען אױף זײַנע פּלייצעס — אַ קאַפּ צו אַנאָנדער זאָך?..“ און דער יונגער אױסגעפּוצטער דזשענטעלמען מיטן שאַפּען קעפּעל און מיטן דײַמאַנד רינג האָט געבאָד געשוויצט ווי אַ בײַפּער; עס איז געווען אױף איהם אַ גאָטס רחמנות צו קוקען!.. זענען מיר אוועק צו די לײַדן וואָס זיצען בעזונדער און שפּיעלען אַ מאַדנע שפּיעל, אױף האָב מורא אױפּ גיט אונזער „טערטעל מערטעל“. דאָס איז אַ לײַכטע שפּיעל, וואָס מען דאַרף גיט האַלטען צו איהר קײן קאַפּ: ס׳איז בעקוועם: מען קאָן שפּיעלען און עסען קענדיס, און רעדען פֿון טואַלעט, אָדער פֿון טהעאָטער — ס׳איז אַ פּלעזשור! מײן האַלב אױסגעגרינטער דזשענטעלמען האָט זיך קודם פֿאַר זײַ גאָנץ העפּליך פּערנינגט, מײַך פֿאַרגעשטעלט אַלס לאַנדס מאַן, און אַ זאָג גע-טהאָן מיט אַ צוקער זיס שמינסעלע:

— אַי, בעג יור פּאַרדען, לײַדיג!.. עס געהט בײַ אונז מיט דעם דזשענטעל-טעלמען אַ בעסט: אפּשר קאָנט איהר אונז עקספּליינען וואָס איז אַזעלכעס.. חנוכה?!

וואָס זאָל אױף אײך זאָגען, עמיצער פֿון אונז צוויי, אָדער מיר בײַדע זאָלען געווען זיך אוועקשטעלען פֿאַר די לײַדן מיטן קאַפּ אראָפּ און מיט די פֿיס אַרױף, אָדער אַרױסוואַרפּען אַנאָנדער מײַן משונעת, וואָלטען מיר נישט געקאָנט אַרױסרופּען בײַ זײַ קײן גרעסערען געלעכטער. אַ מענגע פֿון גאָלדענע צײַהן פֿון די בעסטע דענטיסטען פֿון נױאַרק איז געווען די בעסטע אַנטוואָרט אױף אונזער פּראָגע... וואָס זאָל מען טהאָן? אַ וועטע איז אַ וועטע! מע דאַרף געהן ווײַטער! מיר בעגעגענען אַ הויכען דזשענטעלמען מיט אַ פֿער-שלאָפּען פנים, שטעלען מיר איהם אָפּ, בעטען אום ענטשולדיגונג און מײַן האַלב אױסגעגרינטער דזשענטעלמען גיט איהם אַיבער אין קירצען די גאָנצע מעשה: ווי אזוי מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח דעם, וואָס איז אזוינס

חנוכה? אפשר איז מעגליך, אז ער וואל אויגו עקספליינען אין דריי פֿייער ווערטער... דער דזשענטעלמען מיטן פֿארשלאָפֿענעם פנים האט געדולדיג אויסגעהערט און גאנץ העפֿליך אַ זאג געטהון:

— איר דאָנט נאָ, ס׳ער, ביקאָז אי עס נאָט עי נויאָרקער, נאָט פראָם פֿילאדעלפֿיאָ... דאָס הייסט: האָט קיין פֿארביבעל נישט, איך בין נישט קיין היגער, איך בין א פֿילאדעלפֿיער.

האללא! קאם היר, טשאַאל!... אזוי האָט זיך אנגערופֿען מיין האלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען צו אַ קליין בויטשעקעל, מיין פֿריינדס מיוזי= קעל טשאַאלע (חיים'ל מסתמא), אַ ספּריטנער יונגעל, מיט פּוכלע בעקעליך און מיט שוואַרצע אינגעלעך — טעל מי, מאי ליטל טשאַאל, קאָנסט דו עפּיס יודיש? ה'ברו? דזשואיזש?

— שור! — ענטפֿערט איהם טשאַאל: מיט אַ חוטרען שמייכעלע.

— קאָנסט דו מיר נישט זאָגען, מאי ליטל טשאַאל, וואָס איז דאָס אַזעל=

כעס חנוכה?

פֿי'ס ליטל טשאַאל האָט זיך אין די אויגליך אנגעצונדען אַ פֿייערעל פֿון גדלות.

— שור! דהאָט איז אַ האַלידיי וואָעלכער וואָס מע עסט... וואָט איז דע

ניים? אַזעלכע קרעקעס... מצות... יעס, מצות מיט חרין... און דער פאפא שענקט מיר מאָני פֿייף דאָללאַרס... אין די מאַמא דרעהט אַ טשיקען איבערן קאָפּ... כפרות... דאָטס אַלל!

*

*

*

איהר פֿארשטעהט שוין אליין, אז מעהר קיין וועטע האלט איך נישט אויף דער פֿינפטער עוועניו אין ניואָרק.



צו דער סעודה.



צו דער סעודה

(א בילד פון מיינע קינדערשע יאָהרען)

א.

יך ווילן גיט, וואס פון דעם קינד וועט זיין, וואס פון דעם קינד וועט אויסוואקסען? עפנים א קוואטש, א נאסע האנד-שירקע, א וויינענדיגע קלאגמוטער צונאלידע גוטע יאָהר! א קינד זאל האלטען אין איין וויינען!



אזוי זאגט די מאמע מיינע צו זיך אליין, טהוט מיר אן יום טוב'דיג און דערלאנגט מיר אלע מאל אדער א בעכענצן אין זיט, אדער א סטוסאק אין פלייצע, אדער א נעם ביים אויהער, אדער א ציפצאפ ביי די הארץ אדער אריים אויס א שטיק פלייצ, און זי וויל נאך, אז איך זאל פון אוועלכע עובדות לאכען נישט וויינען, און זי פערקניפעלט מיר פון אויבען ביז אראפ אין מיין שבת'דיגע קאפאטקעלע, וואס איז שוין לאנג אויף מיר אזוי אייג אז עס שפארט מיר ארויס די אויגען פון קאפ. און דערצו זענען די ארבעל עפנים מאדנע קורץ און מיינע תמיד רויטע-בלויגע הענד זענען עפנים ווי ארויסגעוואקסען פון די ארבעל און זעהען אויס ווי געשוואלען, און דאס קאן די מאמע מיינע גיט איבערטראגען.

— זעה נאר א פאר יום — זאגט זי און דערלאנגט מיר א פאטש איבער די הענד, איך זאל זיי אראפלאזען אראפ מע זאל זיי נישט ארויסזעהען. — ביים פֿעטעדיגערן ביים טיש אז די וועסט מיר זיצען זאלסט די מיר די ידים האלטען פון אונטען, די הערסט וואס איך זאג דיר? אין דאס פנים דינס זאל מיר נישט זיין אזוי רויט ווי להבדיל ביי יאוודאכע דער שיקסע, און מוט די עינים זאלסט די מיר נישט גלאצען ווי א קאטער, די הערסט וואס מע רעדט צו דיר? אין זיצען זאלסט די מיר ווי א מענש און דער עיקר'ישט די נאז, אוי א נאנז! גיב נאר אהער די נאנז דינע, לאס איך זי דיר גאר צורעכט מאכען!

כל זמן די נאָז איז אַ נאָז איז נאָך צו דערליידען, נאָר אז די נאָז
 מינע ווערד ביי דער מאמע א „נאָז“ און זי נעמט זיך צו איהר „צורעכטמאכען“,
 איז שוין אזא אָך און אז וועה צונאיהר, צו מיין נאָז הייסט עס. איך וויל
 נישט וואס האט מיין נאָז ביי איהר אזוי פֿערזונדיגט מעהר פֿון אלע אברים,
 וואס זי איז איהר אזא בלוטיגער שונא? דאכט זיך אַ נאָז ווי אלע געוועה,
 אַ ביסעל אַ גראַבליכע אַביסעל אַ רויטליכע און אַביסעל פֿערדיסען ארויף און
 אַביסעל האט זי ליעב זיין פֿערנעצט, נו איז וואס? פֿעדארף מען זי אזוי
 מרײַבען אין דער ערד ארײַן? איהר מענט מיר גלויבען, סײַז געווען צײַטען,
 וואס איך פֿלעג בעטען גאט ער זאל זי ביי מיר צונעמען, זי זאל מיר גור
 עפֿים אַפֿפֿאלען צו אלדע שווארצע יאָהר און אַ סוף! עס פֿלעג זיך מיר
 פֿארשטעלען אין דער פֿאנטאזיע אז אַט שטעה איך אויף אין אַ שענעם פֿרוה
 מארגען אַהן אַ נאָז און געה צו צו דער מאמע נאָך איבערפֿייסען, מוהט זי
 מיר אַ חאפּ: „וועה איז מיר! וואו איז דיין נאָז? זאג איך: „וואסער נאָז?“
 און טאפּ איך מיר מיט דער האַנד איבערן גאנצען פנים און קוק אויף דער
 מאמע ווי זי איז אויף אַ מעגש און האַב אַ נקמה: „אַ מצוה! לאַז זי זעהען
 וואס פֿאַר אַ פנים איהר ווען האַט אַהן אַ נאָז...“ קינדערשע מחשבות! נאָרײַשע
 פֿאנטאזיעס! גאט הערט נישט מיין געבעט, די נאָז וואקסט, די מאמע מאכט
 זי אלע מאָל צורעכט און איך ווער פֿארשווארצט מיט איהר איינאיינעם,
 און מעהר פֿון אלע מאָל קומט זי געפֿאָך אַפּ, די נאָז מינע, אז עס קומט
 אינטער אַ יום טוב, למשל אַ מיין פורים, און מיר קלויבען זיך צום פֿעטער הערץ
 צו דער סעודה.

ב.

דער פֿעטער הערץ איז נישט נאָר דער גביר אין דער משפּחה, ער איז דער
 ראש וראשון ביי אונז אין שטעטלעך און אין אלע שטעטליך ארום און
 ארום איז הערץ אין הערץ און הערץ. איהר קאנט פֿערשטעהן, אז ער האט
 פֿערד אַ פֿאַר ברענגענדיגע מיט אַ טאראנטאם אנאייגענעם, וואס אז ער
 פֿאַהרט טראַסקען די רעדער אזוי שטארק, אז דאס גאנצע שטעטלעך לויפֿט
 ארויס זעהען, ווי דער פֿעטער הערץ פֿאַהרט, און דער פֿעטער הערץ ויצט
 גאנץ אויבען אַן אין טאראנטאם מיט דער שענער מעשענע קיילעכדיגע
 באָרד און מיט די בײַזע גרויע אויגען אין שאַקעלט זיך הײַן און הער און
 קוקט אויף אלעמען דורך די זילבערנע ברילען פֿון אויבען אַראָפּ, ווי אײַ-

נער רעדט: „ווי קומט איהר פארהעס, צו מיר? איך בין הערץ דער גיד אן פֿאָהר מיר אין קארעטע און איהר זענט פתוליקעס האלעדראנצעס, קבצנים אין טראַפקעט זיך אין דער בלאַטע!“

איך וויל נישט ווי אזוי דער איבערגער עולם, נור איך האב דעם פֿעטער הערץ אזוי ביינט, אז איך קאן נישט אנקוקען דאס רויטע פנים זינס מיט די פֿעטע באקען, מיט דער מעשענער באַרד, מיט די זילבערנע ברילען, מיט'ן גראַבען בויך, מיט דער מאַססיווע גאלדענע קייט, וואָס ער טראַגט אויפֿ'ן בויך און מיט'ן קיילעכדיגען וידענעם יארמעלקעלע, וואָס ער טראַגט אויפֿ'ן קאָפּ, און ועל פֿלם דאָס היסטעלע זינס; ער האָט זיין אייגענס אַ היסטעל, וואָס געהט ביי איהם מיט אַ קנייטש מיט די פֿלייצעס און מיט אַ מאַך מיט'ן קאָפּ ארויף און מיט אַ פֿאַרשק מיט די ליפֿען, ווי איינער רעדט: „הרף ארץ, דאָס האָב איך, הערץ, געגעבען אַ היסטעל, נישט מחמת חס ושלום איך האָב מיר צוגעקיהלט נאָר גלאַט אזוי, איך וויל מיר הויט טען הויט איך“...

איך קאן נישט פֿערשטעהן אונזער געזונדעל וואָס האַפט זיין אזוי דער גוטער יאהר, אז עס קומט פֿורים און מע קלויבט זיך צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה; עס דאָכט זיך מיר, אז זיין האַבען איהם אלע לייעב אזוי ווי אויגענווייטג און די מאַכע אליין וואָס זי איז איהם אנאייגענע שוועסטער, געהט אויך נישט אויס אזוי שטארק נאָך איהם וואָרום אז די עלטערע קינדער זענען נישטאָ אין הערהיים (פֿאַר מיר שטעמט זי זיך ווינציג וואָס אַ פנים) פֿענישט זי דעם פֿעטער הערץ, מיט מאַדנע ברכות; זי ווינשט איהם: „ער זאל איבערגעגעהן איבער אַ יאהר אַם ירצה השם אויף איהר שטאנד“... און לאָז אַבער אַנאָדער פֿרובען זאָגען אויפֿ'ן פֿעטער הערץ אַ שלעכטס וואָרט וועט זי יענעם אַרויסרייסען די אויגען. איך בין אמאָל געווען אנערדזט ווי דער טאטע האָט זיך אמאָל אַרויסגעחאָפט מיט אַ וואָרט. איהר מינט ער האָט עפֿים חס ושלום איהם נאָע בכבוד געווען? ער האָט נור אַ זאָג געטהון צו דער מאַמע: „וואָס הערט זיך? דיין הערץ איז שוין געקומען צו נאָך נישט?“ האָט זי איהם אַנגעשפּיעלט אַ דאָבראָנאָך דעם טאטען געבעד, אז ער האָט זיך קיין אַרט נישט געקאָנט געפֿינען.

— וואָס איז עפֿים „מין“ הערץ? וואָס פֿאַר אַ לשון? וואָס פֿאַר אַנאָ אַויספֿראַך? וואָס פֿאַר אַ „מינער“ וואָס?

— דינער, וועמעס דען איז ער מינער? — פֿרובט זיך דער טאטע מיט

מלחמה, נאָר עס גילט איהם נישט, וואָרום די מאמע פאלט אן אויף איהם פֿון אלע זייטען:

— נו און אזו מינער איז וואָס? נו מינער! לוינט דיר אפשר נישט? שטעהט דיר אפשר נישט אן דער יחוס? האָסט מכתבא דערלוינט צו איהם דעם טאטענס ירושה, איז? האָסט דאָך מכתבא פֿון איהם קיין מאָל קיין טובה נישט געהאט, איז?

— ווער זאגט דען אז ניין? — פרובט זיך דער טאטע שוין מיט גוטען, וויל זיך אינטערגעבען, נאָר עס געהט נישט; די מאמע הערט נישט אויף צו טרעטען אויף איהם.

— דו האָסט דאָך מסתמא בעסערע ברודער ווי איך, איז? א שטענערע בעסערע, פֿינערע, לייטערע, רייכערע איז?

— אבער נישט, אבער לאז זיין אנעקן! אבער לאז מיך צוריק! זאגט דער טאטע, ריקט אן דאס היטעל און מאכט אויברח. דער טאטע האָט פֿערשפּיעלט די מלחמה און מנצח געווען האָט די מאמע, אזוי ווי אלע מאָל. זי איז תמיד מנצח, זי פֿיהרט אויס אלע מאָל נישט מחמת זי געהט ביים טאטען און ספּאָרטיק נאָר טאקע ווידער אמאָל דער פֿעטער הערן, דערפֿאר וויל דער פֿעטער הערן איז אַנגיד און מיר זענען זיינע אַרעמע קרובים, זיין „משפּחה“.

ג.

וואָס קעהר זיך אן מיט אונז דער פֿעטער הערן? צי לעבען מיר פֿון איהם? אדער מיר האָבען גלאט פֿון איהם גרויסע טובות — דאָס קאן איך אייך נישט זאָגען, וואָרום איך ווײַס נישט. איך זעה נאָר, אז אלע ביי אונז אין שטוב, פֿונגן גרעסטען ביזן קלענסטען ציטערען פֿארן פֿעטער הערן אימת טות, און אַט איז געקומען פֿורם, איז מיט צוויי וואַכען פֿריהער הייבט מען זיך שוין אַהן גרויסען צום פֿעטער הערן צו דער סעודה. מיין עלטערער ברודער, משה אברהם, אַ בחור'ל מיט בלאסע איינגעפֿאלענע באַקען און מיט שוואַרצע פֿערטראַכטע אויגען, גלעט זיך די פאות אלע מאָל ווען מען דערמאנט איהם „ביים פֿעטער הערן צו דער סעודה“, און ווער שמועסט מינע צוויי שוועסטער, מרים רייזעל און חנה רחל, וואָס איינע פֿון זיי איז שוין אַ פֿלה — די האָבען זיך געלאָזט נייען קליידליך נאָך דעם לעצטען פֿאסאן צוליעב דער סעודה וואָס ביים פֿעטער הערן, און האָבען זיך געקויפֿט שטענע

קעמלעך מיט סטינגלעך צו די האר, און האבען געוואלט אויף די שיף
מען זאל זיי געבען פֿערדינקטען, האט די מאמע אָפּגעלייגט שוין אויף פסח,
חאטש עס האט זיי גוט געקרינקט וואס זיי געהען געפאך באַרוועס. און
איבערהויפט פֿאר מרים ריזלען האט זי געהאט יסורים, דער חתן זאל חלילה
ניט דערזעהען אז זי טראַגט צוריסענע שיף, זי האט אזוי אויף גענוג צרות
פֿון דעם חתן. וואס לא די ער איז אנראכער יונג, פֿלומר'שט א שטיקעל
פֿוכהאלטער דאס הייסט מחילה א קאמי אין א געוועלפֿ פֿערבענדוועט ער
נאך און וואלט א בעלן געווען אז די פֿלה זינגע, מיין שוועסטער הייסט עס,
זאל געהן אויסגעפּוצט נאכין לעצטען פֿאסאן, ווי א פֿרינצעסין. אלע שבת
בײַטאג קומט צו אונז דער דאזיגער קאמי צו גאסט, ועצט זיך אוועק מיט
מינגע ביינע שוועסטער ביים פֿענסטער און מען רעדט צום מיינסטען פֿון
שענע קליידער, נייע קאסטימען, לאקירטע שטייוועל מיט קאלאשען, מאַדנע
היטעלעך מיט פֿעדערען, זאנטיקלעך מיט שפיצלעך, און אויף פֿון ציב=
לעך רעדט מען פֿון געשמוקטע מיט רויטע איינשטילעך און מיט אַווייס
לייליכעל איבערגעצויגען און פֿון אויבען א קאלדע אַגוטע, אַוואַרעמען
אַנאמתע, אַ ביינע און ס'איז ווינטער און מען לייגט זיך שלאפֿען איז מחיה
און אויף זעה ווי מיין שוועסטער מרים ריזעל, ווערט מיט אַ מאַל רויט ווי
אַ צוויק... מרים ריזעל האט אַ טבעל: פֿאלד עפֿים טהוט איהר אַזען דאס
פֿלוט אין פֿנים אַרײַן, און טאמער טהוט ער אַ קוק איהר אויף די פֿיס, בע=
האלט זי זיי אונטערן פֿענקעל, האט מורא אַ פֿנים, ער זאל חלילה ניט
דערזעהען די אויסגעטראַטענע אפּסאצן און די אויסגעריבענע פֿינגער.

ד.

— ביזט שוין גרויט צו דער סעודה? — פֿרעגט די מאמע ביים טא=
טען אויפֿן אנדערען טאג נאך דער מגילה.
— וואס איז שייף גרויט? — ענטפֿערט איהר דער טאטע און טהוט
אן די שבת'דיגע פֿעקעשע. — וואו זענען די קינדער?
— די קינדער זענען שוין פֿאלד גרויט — ענטפֿערט די מאמע, חאטש
זי ווייסט גאנץ גוט, אז די קינדער, ד. ה. מינע שוועסטער, זענען נאך
ווייט פֿון גרויט. זיי צוואנגען זיך ערשט די קעפֿ, שמרען זיך די האר
מיט מאַנדעלעך, פֿערקעמען זיך איינס דאס אנדערע, פּיצען זיך אויס און
טהוען אן די נייע קליידלעך, בעשמרען די שיד מיט פֿלאַסטערן=שמאלין,

זיין זאלען גלאנצען, אויסזעהען ווי נייע. גאר וואס קומט ארויס פון וויער
גלאנצען, אזוי אפסאצען, אזוי די אפסאצען האבען זיך אפגעזעצט און פון
פארניט כמעט וואס מען זעהט ארויס די פלינגער... וואס טהוט מען, דער חתן
זאל דאס חלילה נישט דערזעהען? און ווי אויף צו להכעיס טראגט איהם
אן דער רוח, דעם קאמ, אין א פרישען אנצוג מיט שטארק א אנגעקראכ=
מאלטען קאלנער און מיט א גרינגע מאדען=שניפס און פון די שטארק=אנגע=
קראכמאלטע ווייסע מאנשעטען קוקען ארויס צוויי געזונדע רויטע הענד מיט
שווארצע נעגעל, און די פריש אונטערנעשארענע האר ביי איהם שטעהען
קאפויר און א ווייס שטארק אנגעקראכעלט נאך טיכעל שלעפט ער ארויס
פון קעשענע און עס שמעקט פון דעם א שטארקער ריח פון בשמים, גע=
געלעך און געווירצען, וואס פארגעהט אין נאך ארין, און איד הייבט אן
צו ניסען, און פונם ניסען פלאצט מײן קאפאטקעלע און עס שפרינגען אפ
פון דעם צוויי קנעפלעך, דערזעהט די מאמע און גיט מיר א ווייסטען פעט=
שאטעק.

— א יונגמאטש זאל גיט קענען איינהאלטען אויף זיך קיין קנעפעל, צו=
שפרונגען זאלסטו די גיט ווערען! — אזוי זאגט די מאמע, האפט א נאדעל=
פאדעם, גיט מיר צו די אפגעשפרונגענע קנעפלעך און אזי ווערען
פארטיג, לאזען מיר זיך געהן צום פֿעטער הערן צו דער סעודה.
פריהער פאר אלע, אויפגעהויבען די פאלעס, געהט דער טאטע, נאך
איהם אין א פאר מאנסבילשע שטיוועל די מאמע, מחמת די בלאטע איז
זעהר גרויס; נאך איהר ביידע שוועסטער מיט זאנטיקלעך אין די הענט
(טאמער ווייסט איהר אויף וואס דארף מען פורים זאנטיקלעך?) נאך זיי
שפרייזט מײן עלטערער ברודער משה, אברהם איבער דער בלאטע האלט מײן
פאר א האנד און זוכט א טרוקען שטיקעל ארט, א סטעזשקע און טרעפט
אקוראט אין דער רעכטער בלאטע ארין און טהוט זיך אלע מאל א חאפ
ווי א נאכגעפריהטער: „אויף—אויף“ ביי דער זייט געהט אונזער חתן, דער
קאמ אין א פאר נייע טיפע קאלאשען, דער איינציגער וואס טראגט קאלא=
שען, און שרייט אויס אלע מינוט הויף אויף א קול אלע זאלען הערען; „אויף
זאל האטש נישט אנגעהמען קיין בלאטע אין די קאלאשען!“ און אט אזוי
קומען מיר צום פֿעטער הערן צו דער סעודה.

ה.

חאטש עס איז נאך גרויסער טאג, דאך ברענגען זיין ביים פֿעטער
הערץ אין שטוב ליכט אסאך מיט לאמפען אויף די טישען און מיט העסעס
אויף די ווענד. דער טיש איז געגרייט; א מוראדיג פורים-קויליטש ווי א שור
הבר די גרויס פֿערנעמט א שטיק טיש, און ארום און ארום טיש שטעהט
די גאנצע משפחה אונזערע, אלע פֿעטערס מיט אלע מומעס מיט אלע אונזערע
געשוועסטער קינדערלעך, — אלע ברוך השם ארימע לייט, ווער מעהר און
ווער ווינציגער, און מען רעדט צווישען זיך שטילערהינד און מען ווארט ווי
אויף א ברית, בשעת קוואטער בעדארף אריינטראגען דאס קינד. דעם פֿעטער
הערץ זעהט מען נישט, און די מומע הערצעליכע, א יודענע מיט ווייסע פערזיל
און מיט שווארצע ליפען און מיט אריינגעשטעלטע ציין דרעהט זיך ארום
פֿארטארגראמעט ארום טיש, שטעלט אויס די טעלער, צעהלט אונז אויס
איטליכען בעזונדער מיט דער לינקער האנד, האט גאר קיין מורא נישט פֿאר
קיין עין ווערע... און אט עפענט זיך די טהור און עס בעווייזט זיך דער
פֿעטער הערץ אליין, אנגעטוהן יום-טובדיג אין א זיידענער גלאנצענדיגע
בעקענטע מיט שטארק ברייטע ארבעטל און מיט א שטריימעל אויפֿן קאפ, וואס
ער טהוט דאס אן נאך פורים צו דער סעודה אין פסח צום סדר, און
די גאנצע משפחה טהוט זיך צו איהם א בינג, די מאנסבילען שמויכלען
עפֿים זעהר מאדנע, רייפען א האנד אן א האנד, די ווייבער גיפען איהם אב גוט
יום-טוב, און מיר, יונגווארג, בלייבען שטעהן ווי די גולסים נישט צו וויסען,
וואס מען טהוט מיט די הענד... דער פֿעטער הערץ בעטראכט אונז אלעמען,
די גאנצע משפחה, מיט איין ברייטען קוק פֿון אויפען אראפ מיט זיינע
ביינע גרויע אויגען דורך די זילבערנע ברילען, טהוט בשעת מעשה א הוסטער
און א מאך צו אונז מיט דער האנד:

— נו, פֿאר וואס ויצט איהר נישט? זעצט זיך אוועק, אט שטעהען
בענקעלעך.

די גאנצע משפחה זעצט זיך אוועק, איטליכער אויף אנעק בענקעל,
האט מורא זיך צו ריהרען צום טיש, עס זאל חלילה נישט זיין קיין שארען,
און א מוראדיג שטילשווייגעניש הערשט אין זאל, מען הערט די ליכט ווי
זיי ברענגען, עס שעמערט אין די אויגען און אויפֿן הארצען איז קאלעמוטנע;
מען איז אי הונגערדיג אי עס ווילט זיך נישט עסען; עס האט אפגענומען
מיט אמאל דעם אפעטיט, ווי מיט די הענד.

— וואס שווייגט איהר? זאגט עפויס, דערצעהלט עפויס! — מאכט דער
פֿעטער הערין און טהוט אַ היסטעלע מיט אַ קנייטש מיט די פלייצעס און מיט
א מאד מיט'ן קאפ ארויף און מיט אַ פֿארשק מיט די ליפֿען.

די משפּחה שווייגט. קיינער וואגט נישט צו זאָגען אַ ווארט ביים פֿע-
טער הערין ביים טיש. מאדנע גארניש שמייכלען די מאנסבילען, ווילען עפויס
זאָגען און ווייסען נישט וואס; משונה ווילד קוקען זיך הירף די ווייבער,
רעדען מיט די אויגען, און מיר יונגווארג, ברענגען ווי אויף פאקען. מיינע
ביידע שוועסטער קוקען זיך אן איינס דאס אנדערע גלייך ווי ווי האַבען זיך
קיינמאל נישט געזעהען. מיין פֿרוידער משה אברהם קוקט אויף דער וועלט
מיט אַ פלאס איבערגעשראקען פנים; קיינער, קיינער וואגט נישט צו זאָגען
א ווארט ביים פֿעטער הערין ביים טיש. נאָר איינער פֿיהלט זיך דאָ גוט ווי
אומעדום און ווי אלע מאל, דאס איז מיין מרים רייזעלס חתן, דער קאמי. ער
ציהט אַרויס די גרויסע אַנגעקראכעלטע און שטארק שמעקעדיגע פֿארטשילע
פֿון דער אונטערשטער קעטענע, שנייצט אויס די נאָז גאנץ ברייטליך, ווי
ביי זיך אין דערדנים, און רופֿט זיך אָן:

— פורים זאל זיין אזא פלאטע! איך האב געמיינט איך געם אן פֿולע
קאלאשען...

— ווער איז דער יונגערמאן? הא? — טהוט אַ פֿרעג דער פֿעטער הערין,
הויבט אויף די זילבערנע בריל און טהוט אַ היסטעל, אַ קנייטש מיט די
פלייצעס און אַ מאד מיט'ן קאפ ארויף און אַ פֿארשק מיט די ליפֿען.

— ס'איז מיין... מיין חתן... מיין מרים רייזעלס חתן — מאכט דער
טאטע מיט אַ שטיל קול, ווי אַ מענטש וואס איז זיך מודה, אז דאס האט
ער געהרגעט אַ מענטשען און מיר אלע בלייבען זיצען ווי געלעהמט און מרים
רייזעל — וועה וועה! — מרים רייזעל ברענט ווי אַ שטרויענער האף!

דער פֿעטער הערין בעטראכט די גאנצע משפּחה מיט אַ ברייטען קוק
פֿון זיינע ביידע גרויסע אויגען, שענקט אינו נאָך אַ היסטעל און אַ קנייטש
מיט די פלייצעס און אַ מאד מיט'ן קאפ ארויף און אַ פֿארשק מיט די ליפֿען
און טהוט אַ זאָג צו אינו:

— נו? פֿאר וואס געהט איהר זיך נישט וואסען? געהט וואשט זיך,
אט שטעהט וואסער.

ו.

געוואשען זיך און אָפּגעזאָגט דעם שאו ידִיכּם זעצן מיר זיך אַוים די גאַנצע משפּחה אַרום מיט און וואַרטען ביז דער פֿעטער הערן וועט טאכען „המוציא“, וועט אויפֿשניידען דעם מאָרט־גלעזן פֿורים קוילעטש, וואָס איז גרויס ווי אַ שור הבר, און דערוויילע זיצן מיר אַהן לשון ווי די שטומע, וואָלטען וועלען שוין טאקע עפעס נעמען אין מויל אַרײַן, נור דער פֿעטער הערן, ווי אויף צו להכעיס, מאכט לאַנגע שהיות, ווי אַ גוטער יוד, ווי אַרבי, קוים-קוים דערלעבט זעהען דעם שור-הבר אַגעקוילעטען, און איידער מיר שלײַנגען אַראָפּ דעם ערשטען ביסען, טהוט שוין דער פֿעטער הערן אַ קוק מיט די בײַזע גרויע אויגען אויף דער גאַנצער משפּחה מיט אַ היסטעל און מיט אַ מאָד מיט די פֿליצעס און מיט אַ מאָד מיטן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פֿאַרשק מיט די ליפּען און אַ זאָג.

— נו? פֿאַר וואָס זינט איהר עפֿים נישט? זינט'ס עפֿים אַנגון צו דער סעודה, ס'איז דאָך הינט עפעס פֿורים אויף דער וועלט!

די גאַנצע משפּחה קוקט זיך איבער מיט די אויגען, שושקען זיך עפעס, רעדען שטילערהײַד, הייסען איינער דעם אַנדערען זינגען, דינגען זיך: „זינג עפֿים“, „זינג דו“, „וואָס עפֿים איך? פֿאַר וואָס נישט דו?“ אַזוי לאַנג ביז עס חאָפט זיך נישט אַרויס מיט אַנגון — איינער פֿון אונזער משפּחה, אברהם'על! דעם פֿעטער איצעס. אַ יונגערמאַן, וואָס וואַקסט איהם נישט קיין באָרד און פינטעלט מיט די אויגען און האָט אַ קוויטשיג קול און מינט אז ער קאָן זינגען.

וואָס פֿאַר אַ מין גון אברהם'ל דעם פֿעטער איצעס האָט געוואָלט אויסזינגען, וויים איך נישט, איך וויים נור, אז ער האָט זיך געגעבען אַ נעם בײַם גאַנגעל און אַ שטעל אוועק אַ פֿאַלשען טאָן און — אַ קוויטשע אַוים אויף אַ פֿערדומפּענע צו הויכע שטימע אַ משונה ווילדע טרויעריגע זאָך און געמאכט האָט ער דערבײַ אזאַ מאַדנע טרויעריג-לאַכענדיג פנים, אז מען האָט בעדארפֿט זיין אַ גאָט אָדער אַ מלאַך מען זאָל זיך אַייגהאלטען און נישט צונעהן פֿון געלעכטער, ובפרט אז קעגען מיר איז געזעסען יונגוואַרג און געקוקט מיט אַזעלכע אויגען, אז מען האָט בעדארפֿט זיין שטאַרקער פֿון אייזען און נישט געבען אַ שאָם אַוים קיין געלעכטער.

דער ערשטער שאָם איז געווען פֿון מיר און דעם ערשטען פאטש פֿון דער מאַמע האָב געחאָפט איך. דער פאטש האָט מיך אָבער נישט אָפּגעקיהלט; אַדרבד, ער האָט אַרויסגערופֿען בײַ דער גאַנצער חברה יונגוואַרג און אויף

בִּי מִדָּר אֶפְרַיִם גִּעְלֵכְמֶעַר, און דער פֿרײַשער גִּעְלֵכְמֶעַר האָט אַרױסגערופֿען
א פֿרײַשען פֿאַטש, און נאָכ'ן פֿאַטש ווידער אַ גִּעְלֵכְמֶעַר, און נאָכ'ן גִּעְלֵכְ=
טער ווידער א פֿאַטש, אַזוי לאַנג ביז מען האָט מױך אַרױסגעפֿיהרט פֿון זאַל
אין קײַף אַרײַן, פֿון קײַף אין דרויסען אַרױס, פֿון דרויסען האָט מען מױך גע=
פֿראכט אַהײַם א צוהרגעטען, א צושלאָגענעם, א פֿעגאָסענעם מיט טרעה=
רען, מיט אַבלויטונגע טרעהרען — און אײַף האָב מױך יענעם אַבענד פֿערשאלטען
דאָס געבײַן, געשאלטען דעם פֿורױס, געשאלטען די סעודה, געשאלטען אַברדום ל
דעם פֿעטער אײַצעס און מעהר פֿון אלע דעם פֿעטער הערן, — זאַל ער
מױך מוחל זײַן ער איז שוין לאַנג אײַף דער אמתער וועלט. אײַף זײַן קבר
שטעהט אַ מצבה, די שענסטע מצבה פֿון אונז אײַפֿין בית עולם, און אײַף דער
מצבה שטעהען אױסגעקריצט מיט גאלדענע אותיות אלע זײַנע מעלות, מיט
וועלכע ער האָט זיך אױסגעצײכענט אין זײַן לעבן:

„פה נקבר — דאָ ליענט אַמאָן אַנעהרליכער, אַ גוטער, אַ הערציגער,
אַ ליעבליכער, אַ פֿרײַטע האַנד, אַ גרויסער בעל צדקה, אַ צוגעלאָזטער,
אַ געטרייהער, אַ פֿרייהרליכער און נאָך און נאָך...“

ח"נ"צ"ב"ה."



הונדערט איינמאל.



הונדערט איינים.

א מעשה.

א.



ער שענער דער אלטער טיף בוג, וואס לויפט איבערן יונג צווישען דניער און צווישען דניערסער און פאלט אריין ווי זיי אין שווארצען ים אריין, שניידט דורך לויפערדיג צוויי גופער נייעס, הערסאנער און פאדאליער, דארט וואו עס ליענען צוואר= פֿען אהן א שום סדר צוויי יודישע שטעדטליך האלטע און באהאפאליע. די דאזיגע צוויי שטעדטליך דאס איז אייגענטליך איין שטאדט, נאר דער טיף האט זיי ווי צעטיילט, ווי צעריסען אויף דער האלב, און מענשען האבען זיי צוריק צונאנעפונדען מיט א בריק, אזוי אז פֿון ביידע שטעדט איז געווארען ווידער איין שטאדט: אט זענט איהר דאכט זיך אין באהאפאליע, עס געהט נישט אוועק קיין פֿינק מינוט זענט איהר שוין אין האלטע, און דאס אייגענע צוריק — אט זענט איהר נאר וואס געווען אין האלטע, איהר טהוט א קוק, אהא איהר זענט שוין ווידער אין באהאפאליע! האלטע האט א צייט מיט יאהרען זיך גערעכענט פֿאר א דארף און בא= האפאליע פֿאר א שטעדטל. איז דערפֿאר אויף האלטע געפאלען דער גורל פֿונם 3 מאי 1882, אז יודען טארען זיך דארטען איבעראניס נישט באזעצען.

פֿון דעמאלט אן איז האלטע געווארען שטארק חשוב ביי די באהאפא= ליער יודען, וואס האבען אלע מיט אמאל באקומען חשק, זיך בעזעצען דוקא אין האלטע און דוקא נאכ'ן 3 מאי. פֿון יענעם 3 מאי אן האבען די באהאפאליער יודען אנגעהויבען זיך שטילערהייט אריבערקעלען קיין האלטע, נאר ס'איז זיי נישט געראטען, מע האט

ווי געבעטען מחילה זעהר שיען איבער דער ברוך צוריק קיין באהאפאליע : „גאס-
פאדין איצקא, פאזשאלאטיע נאזאר דא באהאפאלסקאהא ראבינא!“ אדער טע
האט איהם פארקערעוועט דעם וואנען אהן ווערטער אין א זאג געטהון מיט
א געלעכטער : „א פאהר-פאהר נא בארדיטשעו“.

— סטייטש — האט געבאד יענער געטענהט — איך בין א האלטער
פון כמה וכמה יאהרען ! יא מאיע סאבסטווענע גארעד או שקאלע — איך האב
דארט וויין אייגענע שטאדט אין בית מדרש ! יא מאיע סקילקע ראדיטשי נא
קלאדביטשע — איך האב דארט קרובים אויפן בית עולם !

די ואלע טענות האבען אבער געהאלפען ווי דער פאריאהרינגער שניי.

— דאקומענטע ! — פאפירען ! — האט מען איהם געענטפערט, און עס
האט זיך אנגעהויבען א חתונה מיט „פאפירען“. יודען האבען דעמאלט געגעבען
צולייזען געלד פאר פאפיר... די האדאטאיעס האבען מאסע ממון געווען, די
מוסרים האבען געהאט וואס צו טהון... וועמען עס האט געגאלטען און וועמען
ניט. א סך האבען יודען אליין קאליע געמאכט זיך מיט זייערע מסירות ; איבער
זייערע מסירות האבען געבעד א סך משפחות געמוזט פארנעמען די בעבעכים
און עמגרירען איבער דער ברוך פון האלטע קיין באהאפאליע, און ס'איז צוגע-
קומען גייע קבצנים, גייע עסערס, וואס עסען איינס דאס אנדערע... יודען האבען
זיך ניט געוואלט אזוי גיך אונטערגעבען, האבען ווי מלחמה געהאלטען (אויף
פאפיר געוויינטליך). און ס'איז אוועק א מלחמה צווישען יודען מיט פאליציע
און צווישען יודען מיט יודען, עס זענען געפלייגען פאפירען אין פאליציע,
פון פאליציע אין דער גובערניע, פון דער גובערניע אין סענאט, פון סענאט אין
דער גובערניע און פון דארט צוריק אין פאליציע — און די מלחמה האט זיך
אזוי געצויגען צוואנציג יאהר פסדר. איך האב מורא, אז דער היסטאריקער וואס
וועט אמאל קומען באשרייבען די געשיכטע פון די דאזיגע צוויי שטעדטליך וועט
ער מוזען דאס דאזיגע שטיקעל צייט א נאמען געבען : „די געשיכטע פון
דער צוואנציג יעהריגער מלחמה“, די האלטער מיט די באהאפאליער
יודען וועלען שוין וויסען וואס מע מיינט...

צווישען די אנשי מלחמה זענען געווען צוויי מענשען : ירחמיאל משה
באהאפאלסקי פון האלטע און זינער א פלויטיגער שונא נחמן-ליב האלטיאנסקי
פון באהאפאליע.

ב.

עם זאל אייך גאר ניט זיין קיין חרשט און איהר זאלט ניט פֿרעגן קיין קשיות, וואס ירחמיאל משה איז א האלטער און הייסט באהאפאלסקי און נחמן ליב איז א באהאפאליער און הייסט האלטיאנסקי? למאי איך קאן איינעם א טשערקאסקי וואס וואהנט אין בעלאצערקאוו און איינעם א בעלאצערקאווסקי וואס וואהנט אין טשערקאס? היינט קאן איך איינעם א טאראשטשאנסקי וואס וואהנט אין קרעמענטשוג און א קרעמענטשוצסקי וואס זיצט אין טאראשטשע? דאכט זיך, וואס וואלט געווען אזוי שלעכט, אז טשערקאסקי וואס קומט ארויס מסתמא פֿון טשערקאס זאל זיך זיצן אין טשערקאס, בעלאצערקאווסקי אין בעלאצערקאוו, טאראשטשאנסקי אין טאראשטשע און קרעמענטשוצסקי אין קרעמענטשוג? איז דער תרועה: ווען איטליכער מענטש זאל הארפֿען זיין צוגעפונדען צו זיין שטאדט וואלט דאך די וועלט קיין קיום ניט געהאט!... גאר מור קערען זיך אום צום 3 מאי 1882.

נחמן ליב האלטער, וואס איז כל ימיו געווען אין באהאפאליע, האט בעלאצערקאס פונקט דעם 2=טען וואס אקעגען יענעם 3 מאי געכטיגען אין האלטער און זיין דארטען פֿארשריבען ביים אוראדניק אויף א פראטאקאל — און דאס האט איהם געדיענט פֿאר א בעווייז אז ער איז א האלטער תושב. אט דאס הייסט אז ס'ע באשערט איינעם א גליק, דעם אונדערען איין אומגליק! ס'ע פֿארשטעהט זיך, אז ירחמיאל משה'ן האט די דאזיגע מעשה רעכט פֿארדראסען און ער האט געהוהן אלסדינג וואס ער האט געקאנט און האט אזוי לאנג געגראבען אויף נחמן ליב'ן, ביז ער האט דערווייזען מיט אותות ומופתים, אז נחמן ליב איז א באהאפאליער. אודאי איז נחמן ליב אויך ניט געשלאפען און אויסגעוויזען מיט פאפירען אז דעם 2=טען אקעגען 3=טען מאי 1882 איז ער געווען פֿארשריבען אין האלטער ביים אוראדניק אין די ביכער, א ס'זיין איז דער נאמען אליין האלטיאנסקי בעווייזט אז ער, נחמן ליב, איז א האלטער און ירחמיאל משה איז א באהאפאליער, ווי דער נאמען זינער בעלאצערקאס: באהאפאלסקי פֿון באהאפאליע...

אזוי האט געשריבען נחמן ליב אין דער גיבערניש אריין אויף ירחמיאל משה'ן. ירחמיאל משה האט אבער אויך ניט געשוויגען. ער האט אויסגענומען פאפירען און אויסגעוויזען מיט עדות, אז נחמן ליב האט שוין ער רופט זיך האלטיאנסקי איז ער א באהאפאליער. א ס'זיין ער האט אין באהאפאליע אנגייגען גענע דירה מיט א שטאדט אין דעם מגידים קלויז. וואס דארף א האלטער יוד א דירה אין באהאפאליע מיט א שטאדט אין דער באהאפאליער קלויז?

הקצור מע' האט זיך אזוי לאנג געשלאנגען מיט פאפירען אין דער גופערניע
אריין און די צוויי יודען האָבען זיך אזוי צוגעגעסען, ביז ס'איז אנגעקומען
מע' זאל זיי ביידע ארויס משלחין פֿון האלטע און אכטונג געבען מע' זאל
זיי אהינגעניט אריינגלאזען, א חוץ פֿייטאג.

ג.

— בהמה, וואָס שווינגט איהר ?
— וואָס וועט מיר העלפֿען אז איך וועל שרייען ?
— פֿארהאן א סענאט, גיט איין אין סענאט !
— וואָס זאל איך איינגעבען אין סענאט, אז די גופערניק פֿראוולעניע
האט געפֿונען אז איך בין א באַהאָפֿאָליער ? און דערצו האט זיך אריינגעמישט
ירחמיאל משהקע.
מע' דארף גיט געהן אין סענאט !
— סענאט פֿעהלט איהם נאָך ! דו ווילסט א פנים מע' זאל אונז ארויס-
שיקען פֿון באַהאָפֿאָליע אויף ?
אומעטום פֿלעגט ירחמיאל משהקע אויספֿיהרען. נאָר דאָ האט זי גיט
געקאנט פֿועלען גארניט. ירחמיאל משה איז געווען א גוטער עקשן און איז
אוועק מיט א פאפיר אין סענאט אריין, און שטעלט אייף פֿאַר א מעשה !
ס'איז אוועקגעגאנגען א היבש שטיקעל צייט, איך האָב מורא אויב גיט
א יאָהר 20, איינמאל וועט ער זיך אזוי ביי זיך אין קלייט, תחלת זומער איז
דאָס געווען ער האט אפילו גיט אין זין געהאט דעם סענאט אין דער לינקע
פֿאַה, במעט פֿארגעסען גאָר אז ס'איז פֿארהאן א סענאט אויף דער וועלט, קומט
מען צוגעהן און מע' רופֿט איהם צום פֿריסטאוו.
— וואָס איז שוין עפֿים א גיט ביי דיר ? ווידער אמאל „סוויטשנע סבאר“ ?
זינע עסקים ! — רופֿט זיך אן ירחמיאל משהקע צו ירחמיאל משהין.
— לאז מיר אזוי וויסען א ביזנעס וועט שערע מיט דיר אינאיינעם ! —
מאכט ירחמיאל משה — א פֿריסטאוו רופֿט, קאָן מען קיין דבר אחר גיט זיין
און מע' מוז געהן.
— זעה נאָר מע' זאל דיר דאָרט האַטש גיט „רעשטעווען“ — באַגלייט
איהם ארויס ירחמיאל משהקע פֿון קלייט מיט א יברכך.
עם האט גישט געדויערט קיין האלבע שעה איז ירחמיאל משה אריינגע-
פֿלויגען אין קלייט אריין, קוים געקאנט אויסרעדען :

— מול טוב! ... אנגעקומען פון סענאט... געקומען אז איך בין א באהאפּט
פאליער... איך מעג שוין הויסט דאס זיצען אין באהאפּטליע...
ירחמיאל משה'כע האט א פליעסק געטהון מיט די הענד:
— א גדולה אויף דער באפע! וואס זאגט איהר אויף דעם מול טוב?
ער מעג שוין זיצען אין באהאפּטליע!
— טפו, וואס זאג איך באהאפּטליע? איך מוין האלטע מיין איך!
— האלטע? אזוי זשע רעד!... נו ירחמיאל משה, וואס האב איך דיר
געזאגט?

— וואס האסט דו מיר געזאגט?
— איך האב דיר געזאגט זאלסט געהן אין סענאט?...
ירחמיאל משה איז געווען אזוי צופרידען, אזוי גליקליך, אז ער איז
ארויסגעלאפען אין שטאדט און אויסגעפויקט פון איין עק ביזן אנדערען, אז
ס'איז אנגעקומען פון סענאט אז ער איז א האלטער און מעג זיצען אין האלטע,
און ער קלויבט זיך אריבער אים ירצה השם אין גיכען קיין האלטע. ירחמיאל
משה האט דעם טאג נישט געגעסען, נישט גערוהט, ער איז געלאפען פון
איינעם צום אנדערען, עס האט איהם עפּים געטראגען אין דער לופטען.
וועמען ער האט באגעגענט, האט ער אפגעשטעלט.
— געהערט?

— וואס? פון סענאט? געהערט, ווי דען? מול טוב אייך.
— מיט מול זאלט איהר לעבען!
— ווען רעכענט איהר אריבערפאהרען?
— אים ירצה השם נאך שבעות.
— לאז גאט געבען אין א גוטער שעה.
— א דאנק!

ד.

א ישועה אז גאט העלפט א מענשען איז אודאי זעהר גוט, נאר א ישועה
מיט א נקמה אינאיינעם דאס איז איינע פון די גרעסטע זאכען אויף דער וועלט,
וואס דאס פארגעניגען דערפון לאזט זיך נישט פאשרייבען; זעהען ווי יענער איז
מקנא, ווי דער שונא ווערט צוועצט קוקענדיג, נעמט איין א מיתה משונה —
דאס גיט צו דעם מענשען אזוי פילעל מוטה, שטארקייט און אכזריות, אז
פאר נצחון פארגעסט ער און הויבט אן טהון נארישקייטען.

אונזער ירחמיאל משה האט גיט אויפגעהערט צו גראגערען מיט'ן סענאט
אויף יעדען טריט און שריט אזוי אז ער האט זיך אלעמען צוגעגעסען, געווארען
נמאס, טרויף ווי חזיר. עס האט שוין פשוט געשלאגען צו דער גאל אויס-
הערען פון איהם נאך אמאל סענאט און ווידער אמאל סענאט און אבער
אמאל סענאט!

נאר אויב דאס איז געווען נמאס צו דערען דער גאנצער שטאדט, היינט
ווי האט דאס געקאנט בראטען און ברענגען נחמן ליב'ן געבעד, אז ער האט
דאס בעדארפט אליין אויסהערען פון איהם אלע מינוט, אלע רגע? ירחמיאל משה
האט שטענדיג געזוכט מיט די אויגען נחמן ליב'ן, און וואו נחמן ליב איז
געשטאנען אהין איז ער צוגעגאנגען און געוואגט:

— א פנים אז איין סענאט זיצען טאקי פארט מענשען!..

נחמן ליב טרעט אב אויף א זייט און בעדאלט זיך, נאר ירחמיאל
משה זוכט איהם אב און רעדט ווייטער, נישט צו איהם, צו אנדערע, נאר
אזוי אז ער זאל אויף דערען:

— איך בין אומיסטנע געכטען איבערגעבליבען געכטיגען אין האלטע
אויף ביינאכט, געוואלט דער פריסטאוו זאל צו מיר קומען; איז ער אויף
צו להכעים גיט געקומען!

צווישען ירחמיאל משה'ן מיט ירחמיאל משה'כען איז געווען ברוך השם
אזא גוט לעבען, אז אומעטום, וואו זי האט נאר געקאנט, האט זי איהם גע-
טהון אויף קידער-ווידער, נאר דא ביי נחמן ליב'ס מפלה איז זי איהם גע-
קומען צו הילף און האט איהם געהאלפען פויקען איבער דער שטאדט און
דעקומשען נחמן ליב'ן מיט נחמן ליב'כען, אזוי אז יענע האט שוין געבעטען
גאט, עס זאל שוין אוועקגעהן שבעות און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה-
כען זאלען שוין ארויספאהרען צו אלדע שווארצע יאהר. — מע קאן גאר
קיין קאפ גיט אויפהויבען פון זיי! און גאט האט רחמנות געהאט, ס'איז
אוועקגעגאנגען שבעות און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה'כען האפען זיך
נישט אריבערצופאהרען קיין האלטע. וואס האבען זיי קיין צייט גיט? זיי וועלען
פערשפעטיגען שפעטער מיט א וואך, אבי דאנקען גאט זיי מעגען שוין —
ביז ס'איז געקומען זונטאג, דער 25 מאי, און די בלעטער (ווער האט אויס-
געטראכט אט די „בלעטער"?) האבען געבראכט צוטראגען א ידיעה פון 101
שטאדט, וואס יודען מעגען דארטען זיצען, בויען הייזער, קויפען ערד, פלאנצען
גערטנער! הונדערט איין שטאדט און האלטע אויף בתוכם — אזא
מעשה איז גיט געדערט געווארען! ירחמיאל משה האט נישט געגלויבט קיינעם.

— עס קאן נישט זיין, ס'אל זיין! — האט ער געשריגן — צוואנציג יאהר
כסדר האט מען נישט געטאדט איבערנעכטיגן א נאכט, פלוצים וועט מען
מעגן בויען הייזער, קויפֿען ערד, פֿלאנצן געוויסע? אין גראדע הונדערט
מיט איין שטאדט און גראדע האלטע אויף בתוכם! דאס האבען שונאים
אויסגעטראכט, דאס וואקסט מסתמא פֿון נחמן ליבען, נחמן ליב'ס קאפֿ דערפֿון,
פֿארהאפט זאל ער ווערען!

— דעמאלט ווען ביי מיר וועט אויסוואקסן האר אויף דער דלאג, דע-
מאלט וועט מען מעגן זייען אין האלטע!

אזוי האט ירחמיאל משה געשריגן אין ירחמיאל משה'ס וואס האט
אויף געהערט אין מארק עפֿים א נים מבח 101 שטאדט אין האלטע אויף
בתוכם, האט איהם צוגעברעמלט, פֿאטאקעוועט:

— אויב ס'איז אמת די מעשה מיט דיין סענאט מענטש דו זיך טאק?
פֿארהאבען מיט איהם אינאיינעם.

אזוי זאגט ירחמיאל משה'ס און ברענט און פֿלאמט ווי א פֿער-
פֿלאמטער שבת-קוילעטש.

פלוצים עפענט זיך די מיר און עס קומט אריין דער שמש פֿונם מגד'ס
קלויז מיט א יודיש פֿלאמט צייטונג.

— נאט אייך, רב ירחמיאל משה, דאס האט מען אייך געשיקט א פֿלאמט,
איהר זאלט מוחל זיין איבערליווענען וואס דא שטעהט; דא איז פֿארהאן עפֿים
א נים זאגען ווי מבח פֿארהאפֿאלע און מבח האלטע, הונדערט איין
שטאדט, פֿערקנייטשט אן א און אונטערגעשטרייכט נומער 94.

ירחמיאל משה האט שוין פֿארשטאנען ווער האט זיך דאס משה'ס גע-
ווען; ער האט גענומען דאס פֿלאמט, אנגעטוהן די ברילען און עס האט זיך
איהם א ווארף געטוהן אין די אויגען אריין דער נומער 94 און דאס ווארט
„האלטע“. דאס איבערגע האט ער שוין גאר נישט געוואלט לייגען. ער האט
פֿארשטאנען אז די מעשה איז איין אמת, און איז צוגעגאנגען צו ירחמיאל
משה'ס — ירחמיאל משה'ס האט שוין פֿארשטאנען וואס דאס באדייט האט
זי א זאג געטוהן צו ירחמיאל משה'ס מיט א ביטער געלעכטער:

— נו? דיין סענאט!...

— וואס עפֿים מיין סענאט?

— וועמענס דען סענאט? ס'האט זיך איהם פֿערגליסט א סענאט האט זיך
איהם פֿערגלוסט! קומען זאל אויף אייך אלע א שרפה, רבונן של עולם!

ה.

א וויסטער טאג איז דעמאלט געקומען אויף ירחמיאל משה'ן מיט זיין ווייב. שטיל אהן ווערטער האט זי געגרייט צום טיש, געקלונגען שטארק מיט די טעלער און מיט די לעפער, געשמוצט מיט די גאפלען.

— געה שוין געה וואש זיך שוין! — רופט זיך אן ירחמיאל משה'ס צו ירחמיאל משה'ן — זיבעצען מאל בעדארף מען איהם בעטען צום טיש!

— זיבעצען מאל? — האכט זיך נאך אפילו איין מאל נישט? מאכט ירחמיאל משה מיט א זיפן און געהט זיך וואשען און הויבט אויף ביידע הענד אין דער הויף און זאגט „שאו ידיכם“ און טראכט זיך בשעת מעשה: הונדערט מיט איין שטאדט... פראנק און פריי... און האלטע אויף בתוכם... ער זעצט זיך צום טיש, מאכט א המוציא און זוכט עפנים אויפן טיש און קאן נישט געפינען, און מחמת מע טאר נישט מפסיק זיין, מאכט ער מיט די הענד, קוקט אן א זיט און רעדט אויף לשון קודש:

— אי—א—א—נו—מלח—זאלן!?

— מלח, זאלן, שמאלן, אט שטעהט דאך די זאלן ביי דיר אונטער דער נאז, אטא, וואס אקעסט דו, וואס?

ירחמיאל משה האט קוים אראפגעשלונגען דאס שטיקעל ברויט, זיך שיער נישט דערווארגען מיטן ערשטען ביסען, און האט זיך געחאפט צום לעפער ווען מע האט בעדארפט א גאפערל און צום גאפערל ווען מע האט בעדארפט א לעפער. א גאנץ עסען זענען זיי געזעסען דער אהער דער אהין און געשווינגען ביידע, עס האט זיך געהערט א קלינגען פון די כלים, א זופען און ניאמקען פֿונים עסען. איין מאל נאר האט ירחמיאל משה'ס א זאג געטהון:

— א שטילער מלאך דורכגעפלינגען...

ירחמיאל משה האט גארנישט געענטפערט און אזוי איז איבערגעגאנגען דער גאנצער ווארעמע שטיל, מע האט געקאנט הערען א פליג. נאכין עסען האט ירחמיאל משה געקאלופעט מיטן גאפערל די צוהן און א זאג געטהון צו דער סטעלי:

— מים אחרונים וואסער...

ירחמיאל משה'ס האט איהם א קוק געטהון אין די אויגען אריין, איינגעבויגען דעם קאפ אביסעל אויף א זיט:

— זאג נאר, ירחמיאל משה, אויף וועלכער זיט ביזט דו דאס אויפגעשטאנען היינט?

ירחמיאל משה האט איהר דערזיף נישט געענטפערט גארניט. ער האט נאר אפגעגאסען מים אחרונים, א שמיץ געטהון דעם טעלער פון זיך, און האט אנגעהויבען בענשען שטילערהייד.

אצונד איז געווען די בעסטע צייט, אז ירחמיאל משה'כע זאל זיך מיט איהם קאנען אברעכענען, דאס הייסט דערגעהן איהם די יאָהרען מיט ווערטער, עסען איהם און טאטשען ווי א וואָרעם און איהם געבען וויפיל ס'ע וועט אין איהם ארײַן, ער זאל ניט זיין משוגע, נישט ארויסגעווייזען דעם פהן און נישט שטיצען זיך מיט קיין טעלער.

— זעה נאר, ער שטיצט זיך דאס אביסעל! גלייך ווי מע ווערט פון איהם גליקליך... א מאנסביל... מיינט ער שוין אז ער מעג אלסדינג... א מאנסביל און א חשוב אין סענאט! א קלייניגקייט? פסנו!

ירחמיאל משה האלט דעם קאפ אראפ, די אויגען צוגעמאכט, שאַקעלט זיך און בענשט שטילערהייד: „הון ומפרנס לכל ומטיב לכל“... און ירחמיאל משה'כע טהוט זיך איהרס; זי טאטשעט איהם:

— פֿרעג איהם וואָס? ווייס ער אליין ניט! וואָס ביזט דו א שטייגער אין קייקעס (אין פעס) א גאנץ פֿריהמאָרגען? ס'איז דאָך דיין סענאט, ניט מיינער!

ירחמיאל משה הויפט אָן בענשען אביסעל העכער.
— פפתוב ואכלת ושבעת... און לאָזט אויס מיט א נגון און ציקעלט זיך: על הא—א—א—ארץ ועל המזון.

ירחמיאל משה'כע לאָזט דורך א מינוט און הויפט אָן ווייטער:
— א מין רציחה! א מין כעס! עס האט זיך אין איהם אביסעל צעברענט א פֿייער! מע זאל בעהיט און בעוואָרענט ווערען!

ירחמיאל משה העכערט דאס קול נאָך שטארקער:
— לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה —
— דאכט זיך פֿארקעהרט? — זאגט ירחמיאל משה'כע — אז מע דער־

הערט ישועות ונחמות אויף יודען בעדארף אדרבה הנאה טהון?
ירחמיאל משה העכערט דאס קול נאָך שטארקער:
— ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים והיים ושלום וכל טוב!...

ירחמיאל משה'כע וויל ניט אנשוויגען ווערען:
— פֿרעג איהם א שטייגער וואָס ארט דאס איהם? דערלעגט ער דא? נחמן ליב וועט מענען זיצען אין האַלטע? לאַז ער זיצען אין געהאקטע וואונדען? עס זאל מיר אָנהויבען צו ארען... צוועצטערהייד!...

ירחמיאל משה זינדט ווי א קעסיל, האלט איין דעם כעס אין זיך ווי
ווייט ער קאן און הויפט אן זאגען די „הרחמן“ נאך העכער און מיט א וויי-
נענדיגען גוון.

א מענטש איז דאך אפער נישט פון אייזען. ירחמיאל משה'כע טאמ'שעט
איהם אזוי לאנג ביז ער נעמט צענויף ביידע קולעקעס אקעגען איהר פנים,
קריצט מיט די צויהן און שרייט אויס אויף א קול:

— אוי, הרחמן הוא יברך אותי ואת אשתי ואת זרעי ואת זרע זרעי!
טבו: לויפט ארויס פון שטוב ווי א משוגע'נער.

* *

*

נחמן ליב מיט נחמן ליב'כען זענען אריבערגעפאהרען קיין האלשע און
ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה'כען זענען פארבליבען אין באהאפאליע עד
היום הזה!



ד' ערשטע קאמונע.



די ערשטע קאמוניע

(א מעשה לכבוד פסח)

קאפיטעל א.

א מענש ווערט מיט אלסדינג געוועהנט.

ערט איהר? ס'איז גאר נישטא די צרה אויף דער וועלט וואס
א מענש זאל מיט איהר ניט קאנען געוועהנט ווערען. דאכט
זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון צוהנוועהטאג? פון דעםט
ווענען קאן איך אייך ברענגען א ראיה פון מיין רבי'ן רב מא-
ניש. מיין רבי רב מאניש האט געזאגט, אז ווען ער זאל חלילה
ליידען אויף צוהנוועהטאג וואלט ער זיך א מעשה אנגעטוהן. כף הוה, אז ס'איז
געקומען די צייט וואס ער האט אנגעהויבען רייסען זיך אויף די צוהן, האט
ער תחלת געשריגען ניט מיט זיין קול, געקראכען אויף די גלייכע וועג,
ארוםגעטאנצט איבער'ן שטוב און צוטרעכען דעם גאנצען חדר אהנים. אויף
מארגען, אז מיר זענען געקומען אין חדר ארז'ן, האבען מיר איהם געטראפען
מיט אנ'אוינטערנעבונדענער באק און מיט אנ'אויפגעטראגענער ליפ און ער
האט שוין געקרעכעט שטילערדיג. אויף איבערמארגען איז שוין געווען ביי
איהם ארוםגעלעגט ביידע באקען מיט קישעלעך, דאס פנים האט געגלאנצט
ווי בעשמירט מיט פוטער און געזעסען איז ער שטיל ווי א קעצעלע, ניט
ארויסגעלאזט אפילו קיין פיפס.

— וואס הערט זיך, רבי, מיט איינער צאהן?

— וואסער צאהן? מאכט צו אינו דער רבי מיט א ביטער שמויכעלעך: עס

רייסען מיך שוין ברוך השם אלע צוהן.

איך האב דאס אייך געבראכט אהער, בכדי עס זאל אייך קיין חדוש
ניט זיין, וואס מיר זענען זיך געוועהנט געווארען מיט הערשקע מאמצים דירה,
כמעט פארגעסען שוין אז מיר האבען געהאט אמאל אנ'אייגענע דירה, א
גרויסע דירה, א שענע דירה, מיט א הויף, און מיט א גארטען, און מיט א סופה,
און מיט א שפיזארני, און מיט וואס ניט? אמת, די מאמע האט נאך וואלן גאנץ

אָפֿט אונטערגעזיפֿצט און געגעבען אַנצוהערעניש דעם טאטען, אז ס'איז נישט
וואו עפֿים און עקצולייגען פֿון דאנען אהין. דערזיף האט איהר דער טאטע גע-
ווינטליך אדער גאר נישט געענטפֿערט, אדער געענטפֿערט מיט א זיפֿן. און אז
זי האט איהם גוט דערגאנגען מיט ווערטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אז אין
בעל-הבית שקייט מוז מען האבען א שטיקעל קעמערל, האטש א ווינקעלע
א בעזונדערס, האט איהר דער טאטע א זאג געטהון: „זינדג נישט, האנקען גאט
דערפֿאר“. און דאס איז שוין געווען א תירוץ אויף אלסדינג: אויף דעם, וואס
זיי הארפֿען דריי בעל-הבית טעם שטעהן ביי איין אויווען; אויף דעם, וואס אלע
דריי שכנים בעדארפֿען שעפען וואסער פֿון איין דייזשקע און גיסען אין איין
פאמעניצע; אויף דעם, וואס פֿאר אלע עופות איז פֿארהאן סך הכל איין
שטייג, און אויף דעם, וואס אז עמיצינס ציגען טהון אן שאדען — ווייסט
מען אפֿילו נישט וועמענס.

— צביה לאה, אייער ציג טהוט מיר צום טוידט; זי האט מיר היינט
גע'פֿטר'ט דאס מילכיגע טעפֿיל, קלאגט זיך די מאמע פֿאר דער בעל-הבית'טע.
— און אז אייער ציג האט מיר געכטען אויסגעזעצט א טאפֿליע? — ענט-
פֿערט איהר אב צביה לאה, א יודענע א גראפע מיט א קול פֿון א מאנסביל.
— פֿון וואנענט ווייסט איהר אז מ'יז ציג האט אייך אויסגעזעצט א
טאפֿליע? זאגט די מאמע.

— פֿון וואנענט ווייסט איהר, אז מ'יז ציג האט אייך צעבראכען דאס
טעפֿילע? זאגט צביה לאה.

— מינע געוויס נישט! מיט זיך אריין די דריטע שכנה. א קליין ווייבעל,
מיט שווארצע אויגעליך, וואס הייסען הייסט זי פֿערעלע, און רופֿען רופֿט
מען זי „שוועבעלע“, דערפֿאר וואס זי צינדט זיך גיך אן און ווערט פֿאלח
פֿערלאשען — פונקט דער היפֿף פֿון איהר מאן, אונזער אלטען בעקאנטען משה,
דער וואס מען רופֿט איהם „שוין איין מאל משה“, איהר דארפֿט איהם גע-
דענקען פֿונ'ם פֿערגאנגענעם סופות, אויב איהר האט געלייגענט מ'יז מעשה,
„שוין איין מאל א סופה“.

קאפיטעל ב.

א ים שכנות וואלוועל שלייערם.

די וואס מיינען, אז די דריי שכנות וואס זענען געשטאנען ביי איין
איווען, גענומען וואסער פֿון איין דייזשקע, געגאסען אין איין פאמעניצע און

אזוי ווייטער, האבען חלילה שטענדיג געהאט צווישען זיך א שלעכט לעבען, האבען זיי א גרויסען טעות. אמת, מען קאן נישט זאגען, אז ס'איז ביי זיי געווען א לעבען ווי אונטערען אויווען, מען זאל זיך הייסט דאס שטארק ליעב האבען, חלש'ן איינס נאך דאס אנדערע דאס אויף נישט, א מענש איז אומערום קודם כל נישט מעהר ווי א מענש, און מענשען בכלל האבען זיך ליעב נאך פון דערווייטען. די אלע שענע בילדער, וואס מענשען מאלען אפ ווי אזוי מען וועט לעבען אמאל אלע אינאיינעם גאנץ ברידערליך אלע אויף איין קעשענע, מען וועט צושטייטען די שווערמען אויף גראב-אייזענס, און די ביקסען אויף שניידמעסערס און מע וועט זיך מעהר נישט קריגען, נישט זינדלען, נישט טהון אויף צו להכעיס, לעבען ווי גאט אין אדעם — דאס אלסדינג וועט זיין אז משיח וועט קומען, און ביז דעמאלט וועלען דריי זשכנות, וואס שטעהען ביי איין אויווען מווען אמאל צוקריגען זיך, צואמפערען זיך, רעכט אויסזינדלען זיך און אפשר נאך עפנים ערגער אויף...

מילא, פון צביה-לאה'ן, הערשקע מאמצים ווייב, שמועסט מען נישט. זי איז דאך די בעל-הבית'טע פון דער שטוב, האט איין אייגענע „נחלה“, מינט זי גלאט אז אלע בעדארפען האבען פאר איהר דרך ארץ, און אהן א „זיט-זשע מוחל“ טאר מען נאר מיט איהר נישט רעדען. ביי מיין מאמען האט זי דאס דוקא גע'פועל'ט. מיין מאמע רעדט נאר אנדערש נישט מיט איהר: — זיט-זשע מוחל, צביה לאה, די פאמעניצע איז שוין פול ווי איין אויג.

אדער:

— זיט-זשע מוחל, צביה לאה, אייער יוד-טעפיל האט זיך געשטעלט אין אויווען פאפערליק און איהר האט שוין א גוט אויג נישט קיין יוד.

אדער:

— זיט-זשע מוחל, צביה לאה, אייער קליינינקער האט שוין דארטען מחילה אנגעארבייט א שענע חתונה!...

דערפאר טאקן האלט צביה לאה פון מיין מאמע אנעוולט ומלואה, און זי זאגט דאס איהר אלע מאל אין די אויגען בשעת זי צוקריגעט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פערעלין.

— איהר ווייסט, בתיה-לעבען, זאגט זי צו איהר מיט א זיס שמויכעל: איהר ווייסט פאר וואס איך האלט מיט אייך אזוי נאר דערפאר וואס איהר זענט נישט קיין שוועבעלע.

פערעלע פערשטעמט דעם שטאף, רופט זי זיך אן הויף צו מיין מאמע
און אויף זיס ווי קאנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתיה לעבען, פאר וואס איך האב אייך אזוי לייעב?
נאר דערפאר וואס איהר האט נישט קיין אייגענע „חאטע“ וואס ס'ע רינט פון
די ווענד און ס'ע קאפעט פון דער סטעליע, און וואס איהר מיינט נישט אז
ס'ע שפיעלט זיך מיט אייך דער מלאך המות.

און אזוי טענה'ען זיך אויס ביידע ווייבער מיט מיין מאמע, גיבען איהר
צו פערשטעמט פאר וואס מען האט זי לייעב, און רעכענען איהר אויס אזעלכע
מעלות וואס האבען נישט קיין שיעור.

די גרעסטע פון אלע מעלות אבער, וואס מיין מאמע האט באמת, איז
די מעלה וואס זי האט לייעב שלום. זי צונעהמט די צדדים, פאררעדט זי
די ציידן.

— וואס מ'זיג אייך, זייט זשע מוחל, מיר דערצעהלען פאר וואס איהר
האט מיר לייעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער זייט זשע מוחל, צביה לאה
לעבען, ווי אזוי איז אייך געגאנגען מיט'ן לעצטען טראגעדיע?
אדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט=זשע מוחל, פעריל קרוין, נאך
אמאל, פאר וואס האט איהר זיך צוקרגט איבער=אנייעס מיט אייער שוועגערין
רחל'ע די גרינע? איהר האט דאך נישט לאנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר!
יא, ווען נישט מיין מאמע, וואלט געווען, ווי מען זאגט, דריי שלייערס
א גראשען. ס'איז אזוי אויף געווען מאלט אייך גענוג בזיונות, אז מיין מאמע,
וואס האט — זאגט זי — קיין מאל נישט געהערט קיין גראפהייט, בעדארף אויס=
הערען אזעלכע ווערטער מיט אזעלכע קללות און מיט איהרע אייגענע
הענד צונעהמען די דאזיגע צוויי ווייבער, וואס אז זיי ווערען אין פעס, זענען
זיי ערגער — זאגט זי — פון די חיות רעות, זיי זענען גרייט איינס דאס אנדערע
אדער אפבייסען די נעז אדער ארויסרייסען די אויגען! וויפיל געוונד דאס
קאסט דער מאמע — דאס ווייס איך. איך האב נישט איין מאל געטראפען די
מאמע זיצען און וויינען — (אויף אלסדינג וויינט זי) און בעקלאגען זיך אויף
וואס פאר א לעבען זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאטע — ווישט זי
אויס די אויגען, גלייך ווי גאר נישט געווען.

— וואס איז? פֿרעגט זי דער טאטע דערשראקען.

— וואס, וואס איז? מאכט די מאמע תמעהוואטע.

— וואס ביזט די פֿארוויינט?

— איך? זאגט די מאמע כלומר'שט פֿרעהליך און טרעהרען קיילען זיך פֿון איהרע שטענע אויגען איבער איהרע ווייסע שטענע באקען. ווען איך שטעם זיך נישט פֿאר'ן טאטען, פֿאל איך איהר אויפֿ'ן האלז און קיש איהר אויס יעדער גליד, מיין טהייערער-טהייערער מאמען!

קאפיטעל ג.

מען רעדט פֿון קליינווארג און פֿון ווייבער.

און מיר, קליינווארג, קינדער פֿון די דריי שכנים אין איין שטוב, ווערען דאך אוראי וואס ווייטער אלץ געהענטער, און מיט דער צייט די לעצטע גוטע ברידער, ווי עס געהער צו זיין חברים! און איבערהויפט די יונגלעך. ארום און ארום זענען מיר זיבען יונגלעך; איך מיר איך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע מאמציס פֿיער בנים — צוויי רויטע און צוויי שווארצע — אייזיק, איציק, הלליק און ישראל'ק; „שוין איין מאָל משה'ס“ צוויי יונגלעך — יואליקיל און שואליקיל, און איך, אברהם'ל, דער מחבר פֿון דער דאזיגער געשיכטע. אַ חוץ די זיבען יונגלעך זענען פֿארהאן זעכס מיידלעך: צוויי צביה לאה'ס טעכטערליך און ביידע מיט געלע הערליך: איטקע און בילקע, און פֿיער פֿערעלע'ס מיידלעך: רייזעלע און פֿייגעלע און חנה'לע און יענטעלע. די יונגעלעך מיט די מיידלעך זענען צווישען זיך פֿייער מיט וואסער. מע האט זיך אזוי פֿינט, אז ממש מע קאן זיך איינס דאס אנדערע נישט אָנ-קוקען. טאמער טרעפט זיך עפֿים אין שטוב אַ שאַדען, לייגט מען ארויף די באַד איינס אויף דאס אנדערע, די יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך, ביז מען הויפט זיך אָן געבען קלעפֿ. מיר, יונגלעך, פֿלאנטען זיך איין אין די רויטע הערליך פֿון די מיידלעך און זיי, מיידלעך, מאכען אזא קוויטשעריי, ביז עס קומט צו לויפֿען הערשקע מאמציס, אַ בייזער יוד וואס האט פֿינט „ספראוועס“; ער גיט פֿעטש פֿון דער פֿולער האַנד אויף אלע זייטען: „פיטש-פֿאטש — זאגט ער — אי ניקאקיד!“ אַ גליק, וואס סע מיט זיך אריין, „איין מאָל משה“, רייסט ארויס די יונגלעך פֿון הערשקעס הענד:

— לאז שוין זיין איין מאָל אנעק!

אַ מאַדנע מעגש דער „איין מאָל משה“ — אַ קינדערשע נשמה ביי איהם, טאָג ווי נאכט וואלט ער זיך מיט אונז אָנגעגעבען. פֿון העלפֿען אונז מאַכען, בויגען, צונויפֿשטעלען, צונויפֿלייגען וכדומה — פֿון דעם שמועסט מען נישט;

דערזיף איז דאך עפנים „אין מאל משה“ א בעל מלאכה, וואס האט א שם אויף דער וועלט. ווי קאן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפנים? „גיב אהער, דו שניגען איינער, וועל איך דיר ווייזען ווי אזוי מען שניצט מיט א מעסער!“ — נאך דאס איז בלאטע, איך דארף אייך זאגען בסוד, אז „אין מאל משה“ האט זיך געפילט פארקאמטשען די פאלעס און חאפען מיט אונז אינאיינעם א שפיעל אין „קאמער-קאמער הויז“, „עקעף און מקח“, „אום צי גראד“ וכדומה. און מיט איהם שפיעלען איז געווען, זאג איך אייך, א פארגעניגען! פארהליכער ווי שמחת תורה! וואס זשע טהוט גאט? בעדארף ער איהם געבען א ווייב פערעלע, וואס מען רופט זי „שוועבעלע“, לאזט זי איהם נישט מישען זיך צווישען קינדער. אט איין אומגליק! איך וועל זאגען מיט'ן לשון פון מיין רבי'ן מאניש. מיין רבי מאניש, אז די רביצין האט איהם דערקומטשעט מיט געלד, פלעגט ער זיך חאפען ביי דער לינקע פאה און שרייען: „גוואלד! ווער האט אויסגעטראכט דאס מיין ווייב אויף דער וועלט“... אין יענער צייט, ווען איך בין למשל קיסר און מען קומט צו מיר און מען פארגעט מיך: וואס טהוט מען מיט ווייבער? וואלט איך געוויס געזאגט: מען זאל זיי אלע אויסקוילען ווי די גענו, נאך איינע זאל מען איבערלאזען — די מאמע מינע.

אצינד אז מיר האבען זיך א ביסעל בעקענט מיט אלע שכנים און שכנות וואס זיצען ביי הערשקע מאמזים און מיט ווייערע געזינדלעך, געהען מיר אריבער צום ענין המעשה, דאס הייסט צו דער „קאמונע“ גופא, פון וואנען זי האט זיך גענומען, ווי אזוי זי איז געווארען, און וואס מיט איהר איז געווען דער סוף.

קאפיטעל ד.

דער ערשטער געדאנק פון „קאמונע“.

שוין לאנג ידוע פאר דער גאנצער וועלט, אז אלע גרעסטע אידעען קומען אומגעריכט, דורך א קליינגקייט. אויך די אידעע פון „קאמונע“ ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געווארען אומגעריכט דורך א נארישקייט. ס'איז אזוי געווען די מעשה: באלד נאך פורים, אז דער עולם האט אנגע-הויבען שמוסען מפה מזה אויף פסח און אויסרעכענען וויפיל יעדער בעדארף האבען מעהל, האט זיך געטראפען א מאדנער געזעל: עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז מיר זאלע בעדארפען האבען גלייך, נישט מעהר און נישט ווייניגער. אט האט

איהר אייך דעם חשבון פון אויבען אויף: דער טאטע, די מאמע און איך זענען דריי איהרע; היינט ווארטען מיר, עס דארפֿען קומען צו אונז געסט: מיין עלטערע שוועסטער אסנה מיט איהר מאן דניאל מיט דריי קינדערלעך פֿון א קליין שטעדטל פֿון בעסאראביע; (עס איז היינט נעבעך נישט גוט די צייט און זיי קלויבען זיך קיין אמעריקא) האט איהר א קימאל פֿון אכט איהרע. היינט הערשקע מאמצי'ס מיט'ן ווייב מיט זייערע פֿיער פנים און מיט צוויי טעכטערלעך, האט איהר אייך פונקט אכט; איצט נעהמט „איין מאל משה" מיט'ן ווייב מיט צוויי יונגלעך און פֿיער זיידלעך, — ווידער אמאל אכט. — פלאי פלאים! טאקי נאר מן השמים — האבען א זאג געטהון די מאנסבלעך אויף צו-פלאמר'שט.

— א באשערטע זאך, האבען אונטערגעחאפט די ווייבער שוין אביסל ערענסטער.

— הערט נאר אויס, יודישע קינדער, טאמער וואלט געווען א סברא, אז מען זאל מאכען אויף די אכט טאג א מין יד אחת?

אזוי האט זיך א זאג געטהון איינער פֿון די מאנסבלעך, דאכט זיך „איין מאל משה", און הערשקע מאמצי'ס האט איהם אונטערגעחאפט:

— א מין שותפות, בחברותא הייסט דאס, וואס גאט גיט אבי איג-איינעם, איי ניקאקיף!

— אויף זייער לשון ווערט דאס אנגערופֿען „קאמונע", שטעלט אריין דער טאטע און „איין מאל משה" מאכט דערויף א פירוש, צולינגט די זאך אויף טעלערלעך:

— „קאמונע" הייסט: מינס דינס, שלי שליך, שליך שלי, איין שויסעל, איין קעשענע, איין דעה.

— ובפרט פסח, זאגען שוין אלע מאנסבלעך מיט איין מאל: וואס אלע יודען עסען איין ברויט, די ארעמע מצה, אלע יודען טרינקען איין משקה, צמוקים-וויין, און אלע צו פֿיער כוסות, און אלע עסען איין מאכל, מרור, און אלע זאגען פֿון איין הגדה. פסח אייז דער בעסטער יום-טוב. פסח וואלטען אלע יודען געמעגט מאכען „קאמונע".

אפגעזאגט, האבען די מאנסבלעך געחאפט א קוק אויף די ווייבער: וואס וועלען זיי עפֿים זאגען דערויף? די ווייבער האבען אפער גאנץ קלוג אונטערגעשוויגען. זיי האבען זיך א פנים געטראכט: „וואס דארפֿען מיר, ווייבער, נעהמען אויף זיך דעם הארמידער? איהר ווילט „קאמונע" — לאז זיין „קאמונע"; א קשיא אויף א מעשה, טאמער מאכט זיך נאכדעם עס לאזט

זיך אויס א פוידעם, זאלט איהר אויף אונז נישט ארויפלייגען די בארד...
בקצור, די ווייבער האבען דאס אנגעארבייט גאנץ דיפלאמאטיש, ווי געוויינט-
ליך ווייבער, און דער פלאן פון „קאמונע“ איז אנגענומען געווארען, נאר
נישט מיט אמאל, ביסלעכווייז.

קודם כל האבען אלע דריי שכנות געקויפט בשותפות א זעקיל מעהל
און מע איז אוועק אין איין קלאפ באקען מצות. און די מצות זענען דאס
יאהר חוקא געראטען, און מען האט געבראכט צופיהרען די מצות, און
מען האט זיך געוויינטעוועט איינס דאס אנדערע מע זאל דערלעבען איבער א
יאהר מיט די מאנען און מיט די קינדערליך געוונדערהייט און מע זאל
ווידער אלע אינאיינעם באקען מצות — ס'איז געווען א חיות אנצוקוקען דאס
גוטפריינדשאפט מיט'ן ליעבשאפט פון די ווייבער, גלייך ווי מען האט זיך
קיינמאל נישט געקריעגט, נישט געזידעלט, נישט פארביטען מיט קיין ווארט
אפילו; און נישט נאר די ווייבער, די מאנסבלען, און אויך מיר, קליינווארג,
האבען זיך יענעם טאג געפיהלט אזוי גוט ווי נאך קיינמאל נישט זינט מיר
זיצען אלע אינטער איין דאך. און מערקווירדיג! אפילו הערשקע מאמצים,
וואס איז תמיד ביז און אין כעס אויף דער גאנצער וועלט (דערפאר וואס
זינע צוויי שוואגער'יקעס האבען אמאל געוואלט אויסלאדען ביי איהם די דירה),
איז דעם טאג געווען עפ'ס מאדנע אויפגעלייגט, נישט געגעבען פעטיש „פיטש“
פאטש אי ניקאקוד, ווי זיין שטייגער איז, און האט גאר אינטערעסאנטען
ליעדלעך שטילערהייט, און צביה לאה'ס מאנסבילשע שטימע איז יענעם טאג
געווען עפ'ס דינער און ווייכער — מיט איינעם ווארט, — א גוטער מלאך איז
דורכגעפלייגען איבער דערשקע מאמצים דירה, די שכינה האט גערוהט
אויף איהר.

גע'פטר'ט די מצות, האבען די ווייבער אוועקגעשטעלט אלע אינאיינעם
א דייוזשקעלע בארשט (דאס דייוזשקעלע האט פערזארגט געוויינטליך „שוין
איין מאל משה“) און מען האט ווידער אמאל געוואונשען זיך מע זאל
דערלעבען איבער א יאהר מיט די מאנען און מיט די קינדערליך געוונדערהייט
און מע זאל ווידער שטעלען אלע אינאיינעם פסחדיגען בארשט, און אין
שטוב איז ווידער געווען שוין ושמחה, גוט אויפ'ן הארצען. נאכדעם האט
מען אנגעקויפט אלע אינאיינעם עטליכע פאר עופות מיט א פאר אינדיקעס,
האט זיי גאט צוגעשיקט א פשרע מציאה (א משונענער גוי האט זיך מעהר
נישט געהייסען בעצאהלען ווי צעהן גילדען פאר צוויי אינדיקעס ווי די קעלב-
לעך די גרויס) און מע האט אלע עופות פארווארפען אין איין שטייג (דא)

שטייג האט צורעכט געמאכט געוויינטליך „שוין איין מאל משה“ און די אינדיקעס האט מען געלאזט שפאצירען איבערן שטוב, און פאר אונז, קליינווארג, איז דאס געווען א שטיקעל געשעפט: מיר האבען זיך מיט זיי גערייצט, מיר האבען צו זיי געפלייט, און זיי האבען געשריגען „האלדיר=האלדיר“! און קינדער האט אונז נישט געזאגט קיין ווארט; און די ווייבער האבען זיך געוויינטעוועט, מען זאל דערלעבען איבער א יאהר מיט די מאנען און מיט די קינדערליך געזונדערהייט און מען זאל ווידער קויפען בשותפות אלע אינאיינעם אזעלכע עופות און אזעלכע אינדיקעס. נאכדעם האט מען געקויפט אלע אינאיינעם צוויי זעקלעך קארטאפלעס אין גלייכען געלד, און אייער עפנים גאר א מציאה פון א גנב — דריי גילדען א שאק (נאט האט זיי צוגעשיקט א גויע מיט אייער, אויף קיין שלעכט ארט זאל זי נישט שטעהן!) — און די ווייבער האבען געלאכט פון דער גויע, א נארישע גויע, א געשלייכערטע האנז! און מען האט זיך ווידער געוויינטעוועט, מען זאל דערלעבען איבער א יאהר מיט די מאנען און מיט די קינדערליך געזונדערהייט און מען זאל ווידער איינקויפען אלע אינאיינעם בחברותא אזעלכע געראטענע קארטאפלעס און אזעלכע פרישע אייער! וואס דארפט איהר מעהר? פסח'דיגע קוילען צום סאמאוואר האט מען געקויפט אלע אינאיינעם א זעקיל כמעט אומזיסט, ס'איז גאר א חרפה אויסצוזאגען פאר וויפיל, היינט חריין און פאסטערנאק און שאר ירקות—אלסדינג בזול הזול! „אנערב פסח פון גאלע מציאות!“ האבען געזאגט די ווייבער און האבען געלאכט, און מיר, קליינווארג, האבען געפלייט צו די אינדיקעס און די אינדיקעס האבען געשריגען „האלדיר=האלדיר!“ און מען האט זיך געוויינטעוועט, מען זאל דערלעבען איבער א יאהר מיט די מאנען און מיט די קינדערליך געזונדערהייט און מען זאל ווידער מאכען אינאיינעם אלע איין פסח! מע האט ארויסגעזעהען בעשיינפערלעך, אז עס קאן גאר נישט זיין קיין גרעסערע חכמה אויף דער וועלט ווי אז מען מאכט יד אחת.

— קאמונע, איהר שפילעט זיך מיט קאמונע? האבען א זאג געטהון די מאנסבלען אויף א ליצנות. און די ווייבער האבען אונטערגעחאפט דאס ווארט „קאמונע“, נאר גערופען האבען זיי דאס „קאמונעס“, און האבען ארויסגעזאגט בפירוש, אז זיי וואלטען זיך נישט אפגעזאגט ס'זאל א גאנץ יאהר זיין ביי זיי „קאמונע“ און די ווייבער זענען געווען אויפגעלייגט, און די מאנסבלען אודאי, און מיר, קליינווארג, אודאי און אודאי!

געבלובען איז אויפ'ן לעצטען טאג נאר פיש און פלייש און וויין אויף ארבע פוסות. מילא, פיש — דאס האט גענומען אויף זיך געוויינטליך „שוין

איינ מאל משה, ווארום וואו האט אויף דער וועלט נאך אזא בריה אויף קוי= פֿען פֿיש ווי ער? ער וועט ברענגען צו טראגען פֿיש, וועט זיין שוין איין מאל פֿיש! מיט וויין און מיטן חרוסת האט מען זיך פֿארלאזט אינגאנצען אויף מיין טאטען, מחמת דער מבין אויף וויין איז ער, און טובלען דאס געפֿעס האט מען געשיקט אונז, יונגלעך, (פֿאר די מידלעך האט מען געפֿונען אנאנדער ארבייט: העלפֿען די מאמעס פֿשרין און רייבען און שנייערען און פֿוצען), און מיר האבען פֿערקאטשעט די היילעך און זענען אוועק צום טייף לע= פֿעדיג, פֿרעהליך. בקצור, ס'איז געווען „ליהודים“, אלע זענען געווען פֿער= נומען, אלע הענד האבען געארבייט, קיינער איז נישט געזעסען לעדיג א מ= נישט אמילו ביזן לעצטען טאג ערב פסח, ביז מע האט פֿערברענט דעם חמץ, געגאנגען אלע אין מרחץ אריין, געקומען אהיים, איבערגעטהון זיך אלע יום טוב'דיג און מען האט גענומען גרייטען זיך צום סדר.

קאפיטעל ה.

די זיילען פֿון דער „קאמונע“ שאקלען זיך.

עס פֿערשטעהט זיך פֿון זיך אליין, אז צענויפֿשטעלען די טישען מיט די בענקליך, אויסשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויסבעטען די עסעבעטען האט גענומען אויף זיך „שוין איין מאל משה“. ווער עס האט איהם נישט געזעהען ארומטאנצען דעם דאזיגען פֿארנאכט, דער האט גאר קיין שענס נישט געזעהען: די בענקלעך האבען איהם געפֿלאמט, דאס הייטעל איז איהם אראפגעפֿאהרען אויף א זייט, איין וואנס די לאנגע האט זיך פֿון איהם אויסגעצויגען נאך ליינגער; ער האט אויסגעזעהען ווי א קאמאנדיר פֿון א שיף, אדער ווי א פֿעלדמארשאל אויף דער מלחמה, אדער ווי א גבאי צו הקפות, ער האט נישט געלאזט קיינעם זיך צוריהרען צו קיין זאך: אליין האט ער צונויפֿגעטראגען ביינקלעך, אליין צונויפֿגעשטעלט די כוסות, אויס= געשטעלט דאס זאלצוואסער מיטן חרוסת מיט די שאר ירקות, און אליין אויסגעבעט אלע פֿיער עסעבעטען (מיין שוואגער דניאל איז אויף געווען פֿאר= רעכענט אין קאהן) און אז ס'איז געקומען צו די עסעבעטען, האט ער גע= קאמאנדעוועט מען זאל איהם צונויפֿטראגען וואס מעהר קישענס.

— נאך א קישען!

— נאט אייך נאך א קישען.

— נאך א קישען!

— נאט אייד נאך א קישען.

— נאך א קישען!

— וואס טויר אייד אזוי פילע קישענס?

— נאך א קישען!

און ס'איז אויסגעוואקסען פֿיער הויכע עסעבעטען... וואס זאג אייד
עסעבעטען? פֿיער הויכע מויערען, וואס אז מען איז געקומען פֿון שוהל הא=
בען די פֿיער בעלי-הבתים בעדארפט זיך מיט אנגסטען ארויפֿראפען ארויף.
און אז זיי האבען זיך ארויפֿגעדראפעט ארויף און בעזעצט זיך, האבען זיי
מורא געהאט, זיי זאלען חלילה נישט אראפֿפאלען.

דער ערשטער האט זיך ארויסגעחאפט דער בעל-הבית הערשקע מאמ=
צײַם, ער האט נישט געזאגט חס ושלום קיין שום חסדון אויף די עסעבעטען;
ער האט נאר א קנייטש געטהון מיט די פֿלייצעס, א מאך געטהון מיט פעס:
— ג-ג-נא, א עסעבעט!

— הא? שוין איין מאל א עסעבעט? האט זיך אנגערופֿען צו איהם „שוין
איין מאל משה“ מיט א שמייכלע פֿון א גרויסען קינדלעך וואס איז אליין
צופֿריעדען מיט זיין ארבייט.

— ס'זאל נישט זיין דאס אייגענע וואס מיט דער סופה, רופֿט זיך אן
דער בעל-הבית, הערשקע מאמצײַם, מיט א שטאף.

— איך האב שוין אויף געקלערט דאס אייגענע, זאגט דער טאטע
מיינער און מאסטעט זיך אויף דער עסעבעט, האלט זיך מיט ביידע הענד אין
גארטעל און טרעט איין די קישענס, ווי מען טרעט איין א וואנגען היי.
— מיט פֿרעמדע הענד איז גוט פֿיער שטארען, רופֿט זיך אב די בעל-
הבית'טע צביה לאה מיט גאל, און „שוועבעלע“ שטעלט זיך איין פֿאר איהר
משה'ן און טהוט א זאג צום מאן מיט פעס:

— אומערום בעדארפט דו ארויסבעווייזען, אז דו קענסט! עסעבעטען
וואלט איך זיי געבעט! לאזען זיי זיך בעטען!

עס פֿערשטעהט זיך, אז צביה לאה קאן דאס נישט איבערטראגען און
טהוט א זאג צו מיין מאמען פֿלומרישט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט פֿתיה לעבען? דאס שוועבעלע האט זיך שוין אנגע-
צונדען...

און „שוועבעלע“ פֿינט זיך אן צו מיין מאמען און ריימט איהר איין א סוף
פֿאר גאנץ פֿראד:

— איהר הערט, בתיה לעבען? דער סאמאוואר ברוך השם זינט
שוין...

און אלע דערפיהלען אז א חמארע רוקט זיך אן אויף הערשקע מאמ-
צ'ים שטוב, און דאס פרייליכקייט מיט'ן לעבעדיגקייט וואס ס'איז געווען ערב
פסח איז נישטא, אוועק, אוועק מיט'ן ווינט און מיט'ן רויף.

— זאלט איהר מיר זיין געזונד און שטארק, צביה לאה לעבען און פעריל
קרוין, פֿערגעסט נישט אז ס'איז יום=טוב און מיר זיצען ביי איין טיש! זאגט
צו זיי די מאמע שטילערהייט, און אויף איהר פנים ליגעט אזוי פֿיעל טרויער,
אזוי פֿיעל אנגסט, אז עס פֿארנעהמט מיך ביים הארצען.

איך פֿערשטעה איהר טרויער, איך פֿיהל איהר אנגסט. איך האב
בעמערקט נאך בשעת ליכט=בענשען, אז זי וויינט, וויינט אויף דער דירה
וואס מיר האבען פֿערלארען און וואס מיר בעדארפען זיצען אין שכנות
מיט אזעלכע גראבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי איין טיש, ביי איין סדר!
ערשט פֿאראיאהרען אין דער צייט איז געווען ביי אונז אביסעל א שענערע
טיש, אביסעל ארייכערער סדר, פֿאראיאהרען איז דער טאטע געווען איין
מלך, די מאמע איז געווען איין מלכה און איך בין געווען איין פריינד.
הינט זיצען דא צונויפגעקוועטשט עטליכע מלכים, עטליכע מלכות,
און א סך=א סך פריינדען, און אלע פריינדען געהען אנגעטהון יום=טוב'דיג
אזוי שען ווי איך, און אפשר נאך אביסעל שענער... ניין, זאגט איך וואס
איהר ווילט, ס'איז נישט דער פֿאראיאהרענער פסח! ס'איז נישט דער פֿאר-
אייאהרענער סדר!

מאמע, איך פֿערשטעה דיין טרויער! איך פֿיהל דיין אנגסט!

קאפיטעל ו.

דער פריינד נעמט זיך איבער.

און חאטש עס זיצען דא א סך פריינדען און אלע געהען אנגעטהון
יום=טוב'דיג אזוי שען ווי איך און אפשר נאך שענער — דאך פֿיהל איך,
אז איך בין נישט דאס וואס אלע. און חאטש עס זיצען דא עטליכע מלכות,
דאך פֿיהל איך אז מ'טאטע איז נישט דאס וואס אלע טאטעס און מ'ין
מאמע איז נישט דאס וואס אלע מאמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער
א מלך איבער די מלכים, ווארום ער איז דא דער שענסטער און דער איידעל-
סטער פֿון אלע; און אויך די מאמע איז דא די שענסטע און די איידעלסטע

פֿון אלע. ער קוקט אריין אין סדור אריין, פֿיהרט דאָס דעדיל ווי איין על=טערער, ווי א פֿעלדמארשאל, און אויף איהם קוקענדיג וואָס ער טהוט טהוען איהם נאָך אלע. אויף די מאמע איז א וועג=וויזער פֿאר די איבעריגע ווייבער, האלט פֿאר זיך א גרויסען גראַבען קרבן=מנחה, מיט=מישט די בלעטלעך מיט איהרע שענע ווייסע פֿינגער, און דאָס ווייסע ליכטיגע פנים בשעת מעשה שיינט איהר ווי די זון, און די איבעריגע ווייבער זעהען אויס קעגען איהר עפֿים מאַדנע שוואַרץ ווי די ציגיינערנס. מאַלט אייך, מיין שוועסטער אסנה איז, קאָן מען זאָגען, אויף נישט קיין מאַס ווייבעל, נאָר ווי קומט זי צו דער מאמע! אנו, פֿאָהרט אויס די גאנצע וועלט און געפֿינט מיר נאָך וואָס יפת תואר ווי מיין מאמע! איין עבירה וואָס פֿונם אָפֿט וויינען וואָס זי וויינט, וואַקסען איהר קישעלעך אונטער די אויגען. איין עבירה וואָס פֿונם קאָכען וואָס זי קאָכט אליין, ווערען איהר די שענע ווייסע הענד בעצויגען ווי מיט א קאָרע פֿון אויבען. איין עבירה וואָס צולעב מיין שוועסטער אסנה האָט זי געבען געמוזט נישט לאַנג פֿאַרקויפֿען די פֿעריל איהרע מיט די אויהרינג=לייף מיט די פֿינגערלייף און זי קאָן זיך איצט נישט בעווייזען מיט איהר גאנצען שענקייט און מיט איהר גאנצען גלאַנץ פֿון אמאָל. די מוטער רחל, אכתר המלכה, שולמית פֿון שיר השירים, די מלכה=שכא — די זענען נאָר אדמיון! גיט איהר אַב צוריק די פֿעריל מיט די אויהרינגלייף מיט די פֿינגער=לייף, וועט איהר זעהען וואָס הייסט אימת=תואר!.. נאָר פֿאַרפֿאלען! נישטאָ קיין פֿעריל! נישטאָ קיין אויהרינגלייף! נישטאָ קיין פֿינגערלייף! אויסגעטהון! א וועקענעבען! גוואלד, וואָס האָט צו אונז דער רבֿנו של עולם? פֿאַר וואָס שטראַפֿט ער אונז אזוי?!

— ק—ד—ש! — זינט אויס דער מלך פֿון די מלכים, דאָס הייסט דער טאטע מינער, קוים=קוים וואָס ער קריכט אַרויס פֿון דער עסעבעט, געהמט דעם פֿוס אין איין האַנד, שפּאַרט זיך אָן מיט דער אנדערער האַנד אָן טיש, פֿאַררייסט דעם קאָפּ אַרויף, מאַכט צו די אויגען און הויבט אָן דעם שענעם פסח'דיגען קידוש מיט'ן שענעם פסח'דיגען נוסח, נאָר מיט עפֿים א מאַדנעם טרויעריגען גיגון! — גיין, ס'איז נישט דער גיגון וואָס פֿאַראַיאַהרען! און עס מאַלט זיך מיר אויס, אַז אינעם טאַטענס קדוש הערט זיך אַ קלאַנג צום בית ידן של מעלה, אַ קלאַנג פֿאַר דער דאָרה, פֿאַר דעם אין שכינות זיצען, פֿאַר דער מאמעס פֿעריל מיט די אויהרינגלייף מיט די פֿינגערלייף און פֿאַר די אלע איבעריגע צרות, יסורים און האַרצוועהמאָג וואָס גאָט האָט אונז מיט זיי בעווייליגט היינטיגעם יאָהר פֿון זיין ברייטער האַנד.

איהר ווייסט גיט, וואס האט צו אונז דער רבאנו של עולם?
פאר וואס שטראפט ער אונז אזוי?!

קאפיטעל ז.

די ווילען פון דער "קאמונע" הויבען אן פאלען.

ווי אלע גרויסע אידעען, אזוי איז אויך אלע גרעסטע אימגליקען וואס
טרעפן זיך אויף דער וועלט, געהערן זיך אפטמאל פון א קליינגקייט, פון
א נארישקייט. אויך די "קאמונע", וואס ווערט באשרעבען ביי אונז אט
דא, איז פלוצים אנדערגעפאלען, אין סאמע אנהויב, און איבער א קליינגקייט,
איבער א נארישקייט, ומעשה שהיה כך היה:

ווי באלד דער טאטע האט אפגעמאכט דעם קדוש אין האט צוריק
אריינגעזעצט זיך אין דער עסעכעט, האבען זיך אויפגעחאפט ביידע מיט אמאל,
מיין שוואגער דניאל און אונזער בעל-הבית הערשקע מאמציס, און האבען זיך
אבער באלד ביידע צוריק אנדערגעזעצט, געווארען רויט ווי פֿייער, זיך
פֿערשעמט א פנים.

מאכט דער טאטע צו הערשקע מאמציס אויף שטום לשון (מחמת נאך
קדוש מאר מען שוין נישט מפסיק זיין): "נו-א!" — דאס הייסט, ער איז איהם
מכבד ער זאל מאכען פֿריהער קדוש; ענטפֿערט איהם הערשקע מאמציס
אויף דער זעלבנער שפראך: "אי-א" און בעווייזט מיט דער האנד אויף מיין
שוואגער דניאל (אגראפֿער יונג! ער מינט אז ער מאר שוין אויך גיט
מפסיק זיין); רופֿט זיך אן מיין שוואגער דניאל און מאכט מיטן קאפ:
"אי-אי", דאס הייסט: אויך גיט, לאז איין אנדערער מאכען פֿריהער קדוש!
מישט זיך אריין "שוין איין מאל משה" (ער האט תמיד ליעב אריינמישען
זיך און טהיט אומאך מיט די הענד: "מי-א-נו?" דער פֿשט איז: "ממה-
נפיש, אדער דער, אדער יענער?" ענטפֿערט איהם דערויף דער טאטע אלץ
אויפֿן ווינק: "מע-א-אי!" דאס הייסט: "אז גיט דער און גיט יענער — טא
מאכט שוין איהר פֿריהער קדוש!"

אויך ווייסן גיט וואס פֿאר א פֿרייליכקייט עס ליגט פֿערבארגען אין דער
דאזיגער מימיקע, גאר אויף אונז, קלייננווארג, פֿאלט אן דערפֿון פלוצים א
געלעכטער און גאך וואס פֿאר א געלעכטער! מיר שטיקען זיך שטילגעהייר אין
די קולאקעס האבען מורא א קוק טהון איינס אויף דאס אנדערע, מע זאל
חלילה גיט אויסשיסען. גאר וויפֿיעל קאן זיך א מענטש איינהאלטען? א מענטש

איז דאך גיט קיין איינעם, ובפרט אז ס'ע וועט זיין טיש קיין עין הרע אזוי פילע קלאפערס וויסע חברה'ניקעס, וואס קאנען לאכען, איז גענוג אז עמיצער פון אונז זאל געבען א חליפ, א הוסט, אדער א שלוקערין, זאל זיך דער איבעריגער חברה אויסווייזען, אז דאס האט שוין איינער געוויס אויסגע-
שטאסען. אין וועלכע מאמענטען, הערט איהר, איז געפעהרליך, מען שפיעלט זיך מיט פייער, ווארום וואס מעהר מען האט מורא — מעהר לאכט מען. איהר קאנט דאס פרוכען אויף אייערע קינדער, לאזט ארויס א באפיל אז מען טאר ביים טיש גיט לאכען, וועט איהר זעהען וואס וועט זיך טהון: תחילת וועט מען זיך שטיקען ווי ווייט מע וועט קאנען, נאכדעם וועט ווערען אזא שויםער, אז איהר וועט סוף פל סוף אליין אויף אויסשטען א געלעכטער. דעם שכל דערפון וויסען מיר גיט; לאזען די חכמים, וואס גיבען זיך אב מיט אלערליי חכמות, אויפקלערען די דאזיגע חכמה אויף, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קדוש.

אז גאט האט געהאלפען, די מלכים האבען שוין מיט גאטס הילף אלע אנגעמאכט קדוש און ס'איז געקומען צו אונז, קליינזארג, איז אויפגעשטאנען הערשקע מאמצי'ס פון, דער עלטערער (אייזיק), און האט אנגעהויבען זאגען דעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי“, אויף א מאדנעם קול גלייך ווי עמיצער ווארגט איהם, האט דער יונגערער ברודער זינער (איציק) ארויסגעלאזט א מין „קכי“, האט זיך דער דריטער (היליק) צולאכט און דער קליינער (ישראל'יק) נאך איהם, און נאך ווי שוין מיר אלע, און איינעם אליין אויף בתוסס און אזוי איז ער זאסטרעמפסט געווארען אין מיטען, גיט אהין, גיט אהער, אזוי געווארען ברוין און בלוי, ס'איז געווען א רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפ-געשטאנען הערשקע מאמצי'ס און האט איהם אראפגעלאזט א פאטש פון אויבען אראפ און ארויסגעווארפען איהם פונם טיש און א זאג געטהון דער ביי ווי זיין שטייגער איז: „פוטש-פאטש אי ניקאקד!“ און א מאך געטהון צום אנ-דערען (צו איציקען) ער זאל אויפשטעהן מאכען קדוש.

האט זיך איציק אויפגעחאפט ווי א מוזיק און א זאג געטהון דעם אייגענעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי“ שוין אביסעל צו הויך, צו גייציג, אזוי אז ער האט זיך א פנים אליין איבערגעשראקען פאר זיין קול און האט זיך געוואלט אראפלאזען נידעריגער מיט א טאן, האט איינער פון דער חבדיא א מאך געטהון: „עהיט!“, האט שוין איציק דערפאר גישט געקאנט זאגען א ווארט, אזוי שטארק האט דאס איהם געשטיקט. האט ער געבען געחאפט פון זיין טאטען, הערשקע מאמצי'ס, דעם זעלבען פסק וואס אייזיק, דאס הייסט:

„פֿיטש=פאטש אי ניקאקד!“ און אויף איציקס אָרט איז שוין געשטאנען דער דריטער (היליק).

דער דאזיגער היליק האט נאָר אַבגעזאגט א האלבן „סברי מרנן“, דעם „רבנן ורבותי“ האט ער שוין נישט געקאנט ארויסזאגן. איהם איז גע= פֿעלען געוואָרען גראָד אַצונד אַ קוק טהון אויף מיין שוואַגער דניאלס קינג= דערלעך און דערזעהן, ווי די דריי האלטען זיך ביי די געולעך, אַנגעבלאזען די בעקלעך ווי די פאחרלעך, אַט אַט ווערען זיי צוזעצט.

און אַט אזוי האט איטליכער בעזונדער בעקומען פֿון הערשקע מאמצים זיין פסק: „פֿיטש=פאטש אי ניקאקד!“ געמוזט אַבטרעטען דעם אָרט איינער דעם אנדערן ביז ס'איז געקומען צו „איין מאָל משה'ס“ קינדער (צו יואליקלען מיט שוואליקלען). און אז יואליקעל האט זיך אוועקגעשטעלט מאכען קדוש, האט ער שוין נישט געקענט ארויסלאזען אפילו דאָס ערשטע וואָרט „סברי“ און האט זיך באלד אויפֿן אָרט פֿאַרגאנגען אויף טוידט. דעמאלט איז אַנגע= פֿאלען א געלעכטער שוין אויף אלעמען. עס האָבען געלאכט גרויס און קליין: דער טאטע און די מאמע און „איין מאָל משה“ און אלע ווייבער. עס האט זיך מיר אויסגעוויזען אין דער מינוט, אז עס לאכען די פוסות, די טעלער מיט די לעפֿעל מיט דער לאַמפּ, מיט די וועגד — אלע און אלעס האָבען געלאכט.

ניט געלאכט האט נאָר איין הערשקע מאמצים מיט די בלוזע אויגען. ער האט געלאזט יואליקלען אַ ביסעל זיך אויסלאכען; נאָכדעם איז ער אויפֿ= געשטאנען, פֿאַר כּעס א פנים פֿערגעסען אז יואליקעל האט אליין א טאטען ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, א טאטען וואָס האט אליין אויף העגד און קאן זיך אליין אַברעכענען מיט זיין קינד, און ער האט איהם אַראָפּגעלאזט דעם אייגענעם „פֿיטש=פאטש אי ניקאקד!“ וואָס זיינע אייגענע פֿיער בנים, און דער גאנצער עולם איז געוואָרען איבערראשט. געוויינטליך האט די דאָ= זיגע מעשה בעדארפֿט פֿאַרדריסען יואליקעלס מאמע און „שוועבעלע“ האט אַ בלישטע געטהון מיט די אויגעלעך און אַ זאָג געטהון צו צביה=לאה'ן: — טאמער וואָלט איהר געזאגט אייער מאן, סע זאל איהם אַבדארען די הענטעלעך?

האט צביה=לאה לאנג נישט געקלערט און באלד אויפֿן אָרט אַ זאָג געטהון צו „איין מאָל משה'ן“ אויף איהר מאנסבילשע שטימע. — טאמער וואָלט איהר געזאגט אייער ווייב, ס'זאל זיך איהר שטעלען דאָס שוואַרצע פֿיסקעלי אויף אַ זייט?

וואס ווייטער איז געווען, — קאן איך אייך ניט באשרייבען. דאס הויסט קאנען קאן איך, גאָר איך וויל ניט. עס פאסט ניט. ס'איז ניט שען פאר קיין מלכה'ס וואס ויצען אויבען אן ביי דער רעכטער האנד פֿון ווערע מלכים, ס'איז ניט שען ניט פאר ווי און ניט פאר אונז און ניט פאר אייך, ס'איז אַ חרפה אַ בזיון פאר לייטען... לאמיר בעסער מאכען אַ שווייג...

עפילאג פֿון דער קאמונע.

אויף מארגען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער געזעסען ביי זיך ביי זיין מיט און אָנגעריכט דעם סדר ווי גאט האט געבאטען, — געזעסען טאקע אלע אין חדר, ביי הערשקע מאמצים אין זאל, גאר איינס צום אנדערען מיטן אונטען, שטארק אָנגעדוידעלט... און מען האט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאג חול-המועד, מען זאל זיך קאנען צוטהיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שמאלין און מיט די אייער און מיט די קארטאפֿליס און מיט די שאר ירקות, אפילו דאס דיזשקעלע בארשט האט מען געמוזט צוגיסען אין בעזונדערע טעפ, און בשעת מעשה האבען די ווייבער געוויינטליך גישט געלייגט קיין פֿבֿור איינע אויף דער אנדערער, זיך דורכגעוואָרפען מיט שטעכ= ווערטלעך און אנצוהערענישען אויף די מאנסבלין.

— קאמונעס" האט זיך ווי פֿארגלוסט! משוגעים האבען דאס אויסגע= טראכט און גארטאנים טאנצען נאך! נאט אייך גאר, "קאמונעס"! זיבעצעהן "קא= מונעס" די שונאים אין קאפ און אין הארצען און אין די קישקעס!

נאך פסח איז דער טאטע געגאנגען איבערן שטאדט זוכען איין אנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג אויף, "שוין אייין מאל משה". צביה=לאה איז אפילו געוואָרען ווייז ווי טויג און הערשקע מאמצים האט אַ זאג געטהון פֿלומר'שט פֿארבייגענדיג, אז תיכף נאך שבעות אס ירצה השם שטעלט ער זיך איבערדעקען דעם דאך, עס האט זיך אָבער געהאלפֿען ווי אַ טוידמען באנקעס. מיין מאמע האט געזאגט שטילערהייד דעם טאטען, איין מאל פֿאר אלע מאל, אַז אומזיסט וויל זי דא אויף ניט ויצען! אין דרויסען חלילה, אפיניט ניט ביי הערשקע מאמצים!

אָט אזוי האט זיך פֿון דער ערשטער "קאמונע" ביי אונז אין מאנעפעווקע אויסגעלאזט אַ טייף.



שמואל'יק



שמואל י ק.

מֹאֲלִיק — דָּאָס איז גִּישְׁט קײַן אויסגעטראכטער נאָמען, און
דָּאָס וואָס איך וויל אייך דערצעהלען איז גִּישְׁט קײַן לעגענדע.
שמואלִיק — דָּאָס איז אַ לעבעדיגער פֿארשױן אין אונזער
נאָנט און איך קען איהם! — אַ בחור'ל פֿון אַ יאָהר 17,
אַ פראַסטער יונגעל, אַ דאָרפֿסיונגעל, פֿון אַ באַהג־סטאַנציע.
זײַן פֿאַטער, נפתלי הײַסט ער, און די גוים רופֿען איהם פאנטולע, איז אַ יוד
וואָס זיצט בײַ דער באַהן און פֿון דער באַהן לעבט ער, און מחמת ער
וואָהנט דאָ שוין אַ יאָהר דרייסיג, נאָך פֿאַר איגנאטיעווס גזרה, לכן הערט ער די
מױנסטאַרען מיט אלע זײַערע „צירקולאַרען“ ווי המן דעם גרינגער, און דעם
פריסטאוו מיט'ן אוריאדניק שמועסט מען גִּישְׁט. גִּישְׁט איין פריסטאוו און גִּישְׁט
איין אוריאדניק האַבען זיך אין דער צײַט געפֿינטען, און יעדער פֿון זיי האָט
זיך געהײַסען ווייזען פאפיערען, שטארק חשק געהאַט אויסרויסערען דעם יודען
פֿונ'ם דאָרף, עס האָט זיי אַבער געהאַלפֿען ווי דער פֿאַראַיאָהריגער שניי. נפתלי
פֿלעג זיי זאָגען גאנץ עפֿענטליך גִּישְׁט פֿערשטעלט: „איך האָב שוין איבער-
געלעבט גִּישְׁט איין פריסטאוו, גִּישְׁט איין אוריאדניק; גיכער וועל איך אייך אויס-
רויכערען פֿון דאָנען איידער איהר מ'י...“ און ער האָט אלע מאל געטראַפֿען,
וואָרום אלע מאל האָט זיך אַרויסגעוויזען אז ס'אי דער פריסטאוו, ס'אי דער
אוריאדניק זענען ביידע געווען געחאפט אויף דער מעשה, ביידע געליטען פֿון
איין חולאת, פֿון ליבע... און זײַער ליבע איז געווען אונגעהײַער גרויס.
זײַער ליבע האָט גִּישְׁט געהאַט קײַן ברעג גִּישְׁט געוואוסט קײַן גרעניץ.
און ליבע געהאַט האַבען זיי ביידע נאָר צוויי זאכען: אַ קערבעל און אַ ביסעל
בראַנפֿען. ס'איז שווער צו זאָגען, וואָס האַבען זיי ליבע געהאַט מעהר —
אַ קערבעל, צי אַ ביסעל בראַנפֿען? איך האָב מורא, אז אין דער הינזיכט
זענען זיי געווען געגליכען צו אַ קליין קינד, בשעת מען פֿרעגט בײַ איהם:

„וועמען האסט דו בעסער ליעב — דעם טאמען צי דער מאמען?..“ נאָר לאַ-
זען זיי אײַך געהן אין דער ערד אַרײַן בײַדע, דער פּרײַסטאָוו מיט 'ן אוריאדניק, —
מיר קערען זיך אום צוריק צו נפתלין און צו זײַן זוהן שמואליק.

געבאָרען ערצױגען און אויסגעוואקסען צווישען גוים, רעדט שמואליק
גויעש ווי אַגוי, געהט ווי אַגוי, לעבט ווי אַגוי, טראכט ווי אַגוי און איז
אַרײַנגעטוהן אין די גויעשע אינטערעסען, איז קלאָהר אין דעם וואָס אײַוואָן
וויל, וואָס אײַוואָן האָט און וואָס אײַוואָנען פֿעהלט, פֿיהלט וואָס אײַוואָנען
קוועטשט, ווייסט וואָס אײַוואָן קאָן און וואָס אײַוואָן קאָן נישט און וואָס אײַוואָן
וואָלט געקאָנט, ווען אײַוואָן זאָל וועלען... און מחמת שמואליק איז פֿאַרט
נפתלים זוהן נישט אײַוואָנס, קאָן שמואליק האַוונען, לײַענען און שרײַבען
יודיש און רוסיש; און מחמת שמואליק איז פֿאַרט נפתלים זוהן נישט אַי-
וואָנס לײַענט שמואליק אלע טאַג וואָס דאָס בלאַט שרײַבט מכח דער מלחמה
און מכח דעם שלום און מכח די סמריקען מיט די בונטען מיט די מאַני-
פֿעסטען מיט די פֿאַנראַמען מיט די אלע איבעריגע שענע זאכען וואָס טהוען
זיך אָפּ בײַ אונז אין דעם געפֿענשטען לאַנד, און אלעס וואָס שמואליק לײַענט
גײט ער אײַפֿער די גוים, וואָרום לײַענען געפֿען קאָנען זיי נישט און וויסען
וואָס אײַך דער וועלט טהוט זיך ווילען זײַ, געהען אײַס וויסען און וויסען
נישט, וויסען גאָר נישט נישט, און אפילו דאָס וואָס זיי וויסען, וויסען זיי
שטיקלעך און נאָר פֿון אײַן זײַט ווי קינדער קלײַננקע, ווי מענשען ווילדע נאָך.
— ווי סאָווסים לײַדי טיאָמניע, זאָגט זיי שמואליק, ווי נישטאָהאָ גע-
זנאָיעמע, — אײַהר זענט הײַסט דאָס מענשען פֿינסטערע, אײַהר ווייסט נישט
גאָר נישט נישט.

— מיט פֿראַוודאָ — ענטפֿערען אײַהם די גוים — מיט סאָווסים לײַדי
טעמניע, מיט נישטאָהאָ געזנאָיעמא, — מיר זענען הײַסט דאָס מענשען פֿינסט-
ערע, מיר וויסען גאָר נישט נישט.

און מחמת זיי זענען מענשען פֿינסטערע און וויסען גאָר נישט נישט
ווילט זיך זיי וויסען גלייך מיט אלעמען, און זיי פֿעמען שמואליקן ער זאָל
זיי לײַענען און קלאָהר מאַכען.

— מיט נאָם שמואליק, — זאָנען זיי — ראָזסקאָוואַי שטאָ פֿישוט
וואַשי אַומשאַניע, שטאָ קאָשוט לײַדי אַומניע? — די זאָלסט אונז הײַסט
דאָס שמואליק דערצעהלען, וואָס שרײַבען די געלעהרענטע, וואָס זאָנען
מענשען קלוגערע?..

און שמואליק פוילט זיך נישט, זעצט זיך אוועק גלייך מיט זיי אויף דער ערד און לייגנט זיי וואס שרייבען די געלעהרענטע און ער דערזעהלט זיי וואס זאגען מענשען קלוגערע, און זיי הארכען שמואליקן און זיי קוקען איהם אין מויל אריין און זיי גלויבען איהם און נאר איהם אליין, נאר שמואליקן. און אז זיי הערען עפעס אזאך און פערשטעהען נישט, פֿרעגען זיי ביי שמואליקן. און אז מען דערזעהלט זיי עפֿים אַנייַעס און זיי גלויבען נישט, געהען זיי צו שמואליקן. „דאָ שמואליקא“, „דאָ שמואליקא“ — אלע מאל צו שמואליקן.

און נישט נאר דאָ אין דעם דאָרף וואו עס זיצען שמואליק'ס על-טערען, נאר אומערום, אין פֿינפֿצעהן דערפֿער ארום און ארום ווייסט מען שמואליקן און וויעדער שמואליקן. גרויס איז דער נאָמען פֿון שמואליקן!

* *

*

דער הערט אז אין די גרויסע שמערט שלאָגט מען יודען, זענען זיך צונויפֿגעקומען גוים פֿון אלע פֿינפֿצעהן דערפֿער צו שמואליקן, געבעטען ער זאל זיי לייגען דעם קייסערס „אוקאז“ וואס מען זאגט אז ס'איז ארויס אז מען זאל שלאָגען יודען דריי טאָג דורכאנאנד. „געהט אהיים — האָט זיי שמואליק געזאָגט — ס'איז נישטאָ קיין שום „אוקאז“ אויף שלאָגען יודען“... אויסגעהערט שמואליקן זענען די גוים געבליעבען שמעהן פֿער-טראַכט, זיך געקראַצט די פֿאָטליצעס... „געהט אהיים — זאָגט זיי נאָך אַמאָל שמואליק — וואָס קראַצט איהר זיך?...“ געשמאנען געשמאנען האָבען זיך די גוים אויסגעקוועטשט, געזאָגט שמואליקן, אז פֿאַר זיך זאל ער קיין מורא נישט האָבען... האָט זיי שמואליק אויסגעהערט און געזאָגט, אז פֿאַר זיך האָט ער קיין מורא נישט... האָבען איהם די גוים געזאָגט, אז אויך זיין פֿאַטער זאל קיין מורא נישט האָבען... דערויף האָט זיי שמואליק געענטפֿערט, אז אויך זיין פֿאַטער האָט קיין מורא נישט... גרויס מיה האָט געקאָסט שמואליקן ארויסשלאָגען זיי פֿונם קאָפּ, אז ס'איז נישטאָ קיין שום „אוקאז“ וואָס מען זאל האַרפֿען דריי טאָג דורכאנאנד שלאָגען יודען, און די גוים זענען זיך צוגאנגען אהיים, און גיך געקומען נאָך אַמאָל צו שמואליקן, אז שמואליק זאל זיי קלאָר מאַכען, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך און וואָס איז אַזעלכס קאָנסטיטוציע און וויפֿיעל ערד וועט מען זיי צושניידען? און שמואליק האָט זיי קלאָהר געמאַכט וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך און וואָס איז אַזעלכס קאָנסטיטוציע און וויפֿיעל ערד מען וועט זיי צושניידען... און שמואליק

האט נישט מורא שוין פאר א יודישען פאגראם נישט נאר ביי איהם אין דארף
נאר אין אלע פינפען דערפער ארום און ארום. שמואליק איז געווארענט,
אז טאמער קומען אן פרעמדע גוים פון פרעמדע דערפער שלאגען יודען,
וועט מען זיי דעם קאפ צושלאגען און פערטרייבען וואו דער שווארצער פלע-
פער וואקסט, ווארום ווי קאן דאס מעגליך זיין א יודישער פאגראם אהן
שמואליק?...

און נישט נאר א יודישער פאגראם, אויף א „פריצי שער“ פאגראם
קאן נישט זיין אהן שמואליק. און ווען נישט שמואליק וואלטען די גוים
שוין לאנג אנגעפאלען אויף די פריצים און געמאכט מיט זיי ארעכענונג...
נאר שמואליק האלט זיי אויף און זאגט זיי, אז מיט ראבעווען מיט גולגען,
מיט צינדען און מיט אויסקוילען איז קיין שכל נישט. שמואליק הייסט זיי
אפווארטען. אפווארטען ביז וועסנעצייט, דעמאלט ווען די נאטור שטעהט
אויף, דעמאלט ווען די ערד וואכט אויף, ווארפט אראפ פון זיך די ווייסע
קאלדרע, בעט זיך מען זאל זי בעארבייטען, — דעמאלט לאזען די פריצים
זיך מטריה זיין אליין די ערד בעארבייטען, אליין ארויס אין פעלד אריין,
אליין גראבען, זייגען, אקערען, שניידען, בונדען, פיהרען אין די
שייערען, דרעשען, מאהלען זעמעל מעהל, קנעטען, באקען פוטערברויט, —
אליין, אליין, אליין... און די גוים פאלגען שמואליק, זיצען שטיל, זא-
טשעפען קיינעם נישט. פלוצים קומט דער „עלטערער“.

געקומען דער „עלטערער“ געבראכט מיט זיך דעם מאניפעסט פויגל
„זיבעצענטען“, צוגוי פגעטריבען אלע גוים פון די פינפען דער-
פער און גענומען לייגענען... דאס לייגענען האבען די גוים אויסגעהערט און
ס'איז געבליעבען מען זאל שיקען רופען שמואליק, און מען האט געבראכט
צופיהרען שמואליק, און מען האט איבערגעקעהרט א פאס אליידיגע, און
מען האט אוועקגעשטעלט דארט שמואליק געבעטען ער זאל זיי לייגענען,
וואס שטעהט אין מאניפעסט, ווארום זיי ווילען נישט גלויבען קיינעם נישט,
הויך שמואליק... גרויס איז דער נאמען פון שמואליק!...

אודאי האט דאס פערדראסען שטארק דעם „עלטערער“, און ס'איז
אוועק א פאפיער אין סטאן און פון סטאן אין שטאדט אריין און גלייך נאכ-
דעם האבען זיך בעוויזען וואנדערמען אויף פערד מיטן „סטאנאוואי“ גע-
פאדערט ביי די גוים אז זיי זאלען ארויסגעבען דעם יודען שמואליק, אט
דעם יודישען גאפאן... דערהערט, אז מען זוכט שמואליק, האבען די
גוים געגעבען צו וויסען שמואליק, אז מען זוכט שמואליק, און הא-

בען איבערגעטהון שמואל'יק'ן, און זענען צוזאמען מיט שמואל'יק'ן געגאנגען
אדוים צו שמואל'יק'ן זוכען שמואל'יק'ן דעם יודישען גאפאן...

* *

*

פון דעמאלט אן קומען אן אין סטאן אריין אלע מאנטאג און דאנערש-
טאג פֿעק פאפיערען מען זאל זוכען און מען זאל חאפֿען און למען ה"ם אראפ-
ברענגען שמואל'יק'ן, אט דעם יודישען גאפאן. און די זשאנדארמען מיט
די אנגענטען מיט די קאזאקען זוכען, שמעקען, נישטערען, און די גוים צו-
זאמען מיט שמואל'יק'ן העלפֿען זוכען שמואל'יק'ן; דער גאנצער קאנט איז
פֿול מיט שמואל'יק'ן; אלע זוכען שמואל'יק'ן, — און שמואל'יק איז נישטא...
גרויס איז דער נאמען פֿון שמואל'יק'ן, פֿון דעם יודישען גאפאן!



די

ערב פסח'דיגע עמיגראציע.



די ערב־פסח'דיגע עמינראציע.

א מעשה פאר יודישע קינדער.

א.

ארויס פֿון גן־עדן.

אנקען השם יתברך, געפטר'ט דעם פורים געוונטערהייט
און מען קען שוין אנהויבען אין זינען האבען אריינברענגען
דעם פסח אין א גוטער שעה!



אזוי האט זיך אנגערופען די מאמע צו זיך אליין אויף מאר-
גען נאך שושן פורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אלע
ווינקעלעך אין זאל, ארוםגעגאנגען און געזוכט אנאָרט, ווי אַהער
בשעת זי דערפֿיהלט, אז זי בעדארף זיך לייגען. אין עטליכע
טעג ארום איז בעשאפען געוואָרען אַ ביסעל היי מיט צוויי
קלעצעלעך און אויף די קלעצעלעך אַ שפּאַנעל ניי דיישקעלע איבער-
געדעקט מיט אַ גראַפער נור אַ וויסער ציכטיגער ליינוואנט און מיט
האט מען צוגערופען אינאיינעם מיט'ן טאטען און אנגעזאגט אַ מאָל דרייסיג,
איך זאל זיך נור ניט דערוועגען ניט צוגעהן פֿון דער נאָהענט, ניט אַקוקן
טהון פֿון דערווייטען, ניט אַ שמעק טהון אפילו „אין יענעם ווינקעל אַרײַן“.
און טאקע באלד נאָכדעם איז צוגעמאכט געוואָרען די טהור פֿון זאל און איז
פֿינדע, מיט מיט'ן טאטען, האט מען געבעטען מחילה מיר זאלען זיך אפטרע-
גען פֿון דאנען אין אַ גוטער שעה אין אַ מזל'דיגער שעה און מעהר נישט
אריינטרעטען אין זאל אַרײַן ביז פסח.

פֿון דער מינוט אָן האט די זאל בעקומען ביי מיר אין די אויגען
דוקא גאר אַ בעזונדער חן, און עס האט מיך אַהינצו געצויגען ווי אַ מאַנגעט.
און איך האב בעקומען אַ שטארקען חשק אַקוק טהון אַהינצו אין „יענעם
ווינקעל אַרײַן“ האט'ש פֿון דערווייטען. אוועקגעשטעלט זיך פֿון יענער וײַט
טהור, בשעת מעשה געקײַעט דעם אַנבײַסען, ברויט מיט שמאלץ, האב איך
אריינגעקוקט און געשפּיעגעלט זיך אין אינזער שעהנער, ליכטיגער זאל מיט
דער רויטער קאנאפּע פֿון פֿידעל־האַלין, מיט'ן האלב קיילעכדיגען טיש אויף

דריי לאפעס, מיטין האלב קיילעכדיגען שעהן געשניצטען שפיעגעל און מיטין גרויסארטיגען מורח, וואס דער טאטע אליין האט איהם אויסגעמאלט בשעת ער איז נאך, זאגט ער, געווען א חתן. וועה-וועה וואס איז נישט געווען אויפ'ן דאווענען מורח! בערען, און ליבען, און ווילדע קעץ, און אדלערס, און פויגלען, און שופרות, און מנורות, און אתרוגים, און שויסעלעך מיט מגן-דוד'לעך, און בלעטלעך, און קנעפלעך, און רעדעלעך, און פאסיקלעך, און פינטעלעך אהן אנעק, אהן א שער! ס'איז געווען נישט צו גלויבען, אז א מענשליכע האנד זאל דאס אלסדינג קענען אויסמאלען, קוים קוים וואס דאס וואי קען חאפען! „א מושלם דער טאטע מינער! — טראכט איך מיר — א בריה! א מויק!“

— פֿאַרחאפט וואלסט דו נישט ווערען! מיטין גאנצען חמץ ביי דער טהיר, ברענגען וואלסט דו אויפ'ן פֿייער!
אזוי זאגט די מאמע, נעמט מיך אן מיט צוויי דינע שארפע פֿינגער-לייף פֿון איהר רעכטע האנד ביי מיין לינקען אויהער און פֿיהרט מיך צום מאטען:

— נא, זעה, קוק האטש אן דעם קדיש דינעם! מיטין ברויט האט ער זיך אוועקגעשטעלט קוקען אהין וואו דער פסח'דיגער בארשטש!
דער טאטע מאכט פֿלומרישט אנערנסט פנים, שאקעלט מיטין קאפ שטעלט אויף די ליפען און קנאקט מיט דער צונג:

— טיץ-טיץ-טיץ! אוועק דו ימח-שמאניק איינער!
און וואו די מאמע קעהרט זיך אפ אין א זייט, דערוועג איך אויפ'ן טאטענס ליפען א גרינג בעהאלטען שמויכעלע; און קערט זיך אום צוריק די מאמע, מאכט ער וויעדער אנערנסט פנים. ער נעמט מיך פֿאַר א האנד, זעצט מיך א נידער נעבען זיך אויף א ביינקעל און זאגט מיר אן איך זאל אהינצו נישט קוקען — מען טאר נישט!

— פֿון דער ווייטען אויף נישט?
נאר דער טאטע הערט מיך שוין נישט. ער זיצט פֿערטיעפֿט אין א ספר און לערנט שטילערהײַד, און איך פֿער-גנב'ע מיך פֿאוואלינקע צו דער טהיר און קוק אריין דורך א שפעלטעל אהין אין זאל אריין און זעה דארטען פֿון פֿל-טוב א גן-עדן: גייע טעפֿ א סך מיט מעקערטעם אויף דער ערד, און האק-מעסער, א זאלצברעטעל, ציבעלעס צוויי קרענצלעך הענגען אויף דער וואנט און בעשעהנגען די זאל, — שוין פסח'דיג די זאל, פסח'דיג, פסח'דיג פסח'דיג...

ב.

פון האנד צו האנד.

— טאמער וואלט איהר זיך מטריה געווען פון דאנען מיט די ספרים אהין אין גרויסען אלקער אריין?
אזוי רופט זיך אן צו אונז די מאמע אנגעטהון אין וויסען, מיט א ווייס סערוועטיל אויפ'ן קאפ און מיט א לאנגען שטעקען אין איין האנד און מיט א נייעם פלעדערוויש אין דער אנדערער האנד, פאר'יסט דעם קאפ ארויף און קוקט אויף דער סטעל.

— סאסיל! וואו ביזט דו ערגיין מיט דער פארשט? נו, ריהר זיך שוין, מויד! בעווייז זיך!

און סאסיל די מויד, אויף א פארבינדענע מיט א וויסער שמאמע, בעווייזט זיך מיט א נאסע פארשט און מיט א שעפעל ווייס לייז, און ביידע זעהען אויס ווי לעבעדיגע מתים אין וויסע חכמים. און סאסיל מיט'ן נאסען פערשטעל פליאסקעט איבער דער סטעלע הין און צוריק: פליאק — פליאק און ביידע זענען זיי אין פעם, ביז ווי די בינגען.

לאנג אבער שטעהן און קוקען אויף דער דאזיגער זעלטענען קא-מעדיע לאזט מען מיך נישט. פריהער הויפט מען מיר אן געבען אנצוהערעניש אזא אניונגעל בעדארף נישט שטעהן בשעת מען שמיערט די שטוב אויף פסח. נאכדעם הייבען זיי ביידע שוין אן א ביסעל הארבער:

— הער נאר, טאמער וואלט דו געגאנגען אהין אין אלקער אריין? און בשעת מעשה נעמט מיך אן די מאמע פאר א האנד און בע-ווייזט מיר וואוהין איך זאל געהן. איך בין אבער קיין בעלן נישט אוועק געהן, מרעט איך אב אביסעל אויף א זייט און בעגעגען זיך מיט סאסיל'ן, טהוט מיך סאסיל א שטויס אב פון זיך, „אומערום אבער פלאנטעט ער זיך אונטער די פיס!“

— געה שוין געה צו אלדע גוטע יאהר אהין צום טאטען! — זאגט מיר די מאמע און טהוט מיך א ווארף צו סאסיל'ן און סאסיל האפט מיך אונטער און טהוט מיך א שלידער צוריק צו דער מאמען: „אויף מיין לעבען האב איך אזא מין איינגעגעסען יונגעל נישט געזעהען!“

— סע נעמט איהם גאר קיין קויל נישט! זאגט די מאמע און דער-לאנגט מיר א שטויסאק פון אונטען און סאסיל האפט מיך אונטער און פער-

ליאפעט מיך מיט ווייסען ליהם און איך פאל אריין ווי אקויטשקע צום טאמען אין אלקער אריין און פערנעה זיך פון געוויין.
דער טאמע רייסט זיך אפ פון די ספרים נעמט מיך איין מיט וואס ער קען, וועצט מיך אנדער זיך אויף די קניהעס און פארטייעפט זיך צוריק אין די ספרים.

ג.

פון די אלקערס אין דער שפיזשארניע.

— זייט=ושע מוחל בעל הבית!

די בעל הבית'סע האט געזאגט, איהר זאלט מוחל זיין אריבער טראגען זיך פון דאנען אינם אלקעריל אריין.
אזוי זאגט צום טאמען סאסיל די מויד און קומט אריין מיט'ן גאנצען קלאפערציג אויסגעשמידט ווי א רוח, און מיר טראגען זיך מחילה אריבער מיט די ספרים פונם גרויסען אלקער אינם קליינעם אלקעריל אריין. דאס קליינע אלקעריל איז גרויס ווי א פייג; דארטען שטעהט מעהר נישט ווי איין בעטעל שלאף איך און, נישט אויסגערעדט זאל זיין, סאסיל די מויד. סאסיל איז פערשטעהט איהר, טאקי אונזערע איין אייגענע און ביי אונז איז זי שוין פמה וכמה יאהרען; איך בין נאך דעמאלט, זאגט זי, אויף דער וועלט נישט געווען; איך בין ביי איהר זאגט זי, אויף די הענד אויסגע= וואכען. ווען נישט זי, וואלט איך שוין לאנג, זאגט זי, אנגעשפארט מי יודע וואו; ווארום וואו ערגיין איין אנשיקעניש, אמשולחת, א שלאק פרעניז, איז דאס ביי מיר, זאגט זי, געווען; און פון אלע צות האט זי מיך, זאגט זי, ארויסגעשלעפט; און היינט דאנקט ער מיר, זאגט זי אפ מיט שטיינער, נו? איז ער נישט ווערט קיין פעטש?

אזוי לאזט אים סאסיל און שענקט מיר א פאר סמוסאקעס מיט אריים ביי די האר פאר א צוגאב, און מערקווירדיג! — קיינער זאגט איהר נישט קיין ווארט. נישט די מאמע נישט דער טאמע נעמען זיך אן פאר מיר, וואס סאסיל וויל דאס טהוט זי מיט מיר, גלייך ווי איך בין סאסיל'ס נישט ווערע.
אין קליינעם אלקעריל פערקלייב איך מיך אין א ווינקעלע, בעווען מיך אויף דער ערד און קוק אויפ'ן טאמען, ווי ער רייבט דעם שטערען, קייט די בארט און שאקעלט זיך און ציהט אים יענעם שעהנעם לאנגען

„און — — — —“ גאר אט קומט אריין סאָסיל מיט'ן קלאַפּערגעצייג און לאָזט אונז בעטען, מיר זאלען זיך ארויספּעקלען פֿון דאָנען ווייטער אַ ביסעלע. — וואוהין נאָך? פֿרעגט זי דער טאטע אַנאָיבערגעשראָקענער.

— איך ווילס וואוהין? — זאגט סאָסיל און שטעלט זיך אוועק מיט'ן בערשטעל אין מיטען אַלקעריל.

— אין קעמעריל אריין! אין דער שפּיזארנע אריין — זאגט זי מאמע און קומט אריין מיט'ן לאנגען שטעקען און מיט דעם נייעם פֿלעדערוויש, זעהט אויס ווי איין אַנגעוואָפּענטער שוואַ, וואָס פֿאלט אָן אויפֿ'ן לאַנד מיט געוועהר אין די הענט.

— אין שפּיזארנע איז איצטער קאלט ווי אין אַ פּוסטקע — פֿרובט זיך דער טאטע אַבבעטען מיט גוטע ווערטער. 7
אַ ווילדע קעלט אויף איהם! — זאגט זי מאמע.

— מען געפֿינט געפֿרוירענע אין דרויסען! — חאפט אונטער סאָסיל און הויבט אָן פֿליאסקען מיט דער נאסער בארשט איבער די טרוקענע ווענט, און מיר מוזען זיך במחילה פֿבודנו אַריבערפּעקלען פֿונם קליינעם אַלקעריל אין קליינעם קעמעריל אריין און ביידע חאפּען מיר דאָרט אַרעכטען ציטער. מען קען נישט זאָגען אז פֿאַר'ן טאטען זאל דאָ זיין גוט צו זיצען און אַרײַנג-קוקען אין אַ ספר: די שפּיזארנע איז אַ קליין ענג קעמעריל און אַ פֿינסטערס, קוים וואָס צוויי מענשען קענען זיך דאָרטען אויסדרעהען, דערפֿאַר אָבער איז דאָס פֿאַר מיר אַ גאנצער גן עדן. סטייטש עס איז דאָ פֿאַלעצעס און מען קען אויף זיי קלעטערען. אמת, דער טאטע לאָזט מיך נישט קלעטערן, ער זאגט איך קען חלילה זיך הרגענען, נאָר ווער הערט איהם? ער האָט זיך נאָר פֿאַרטייעפֿט אין זיינע ספרים בײַן איך שוין — אהא — געווען אויף דער ערשטער פֿאַלעצע, פֿון דער ערשטער אויף דער צווייטער און פֿון דער צווייטער אויף דער דריטער.

— קוקאריקו! האָב איך אויסגעשריגען אויף אַ קול, געוואלט פֿעווייזען דעם טאטען מײַן גרויס בריה'שאַפֿט און האָב אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ און זיך דערלאנגט אַ זעין אין דער סטעלע, אז די צייהן זענען מיר שיעור נישט אַרויסגעפֿאלען פֿונם מויל. האָט זיך דער טאטע אַייבערגעשראָקען און געמאכט אַ געוואלד, איז געקומען צו לויפֿען פֿריהער סאָסיל און נאָכדעם די מאמע, און ביידע האָבען מיר אַרײַנגעלייגט וויפֿיעל ס'איז אין מיר אַרײַן. — אַ קינד זאל האָבען אין זיך אַזעלכע קינדערשע תנועות! — טענה'ט זי מאמע.

— א קינד איז דאס? א שד, נישט קיין קינד! — העלפט איהר אונטער סאסיל, און איז אונז מודיע, אז מען וועט אונז באלד לאזען בעטען מיר זאלען זיך אריבערטראגען פון דאנען מחילה זיין אין קיך אריין, ווארום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האלב פסח'דיג.

ד.

פון דער שפיוארנע אין קיך.

דארטען טרעף איך משה בערין מיט די גרויסע ברעמען וועלען מיטן טאטען אויף דער מילכיגער באנק. איצט לערנען זיי נישט; זיי רעדען זיך אויס איינס פאר דאס אנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאטע קלאגט זיך פאר איהם אויפ'ן גלות פונם ערב פסח, וואס מען טרייבט איהם ארום שוין פון עטליכע טעג. „א מין נע ונד, א גלות, א מין עמגראציע פון איין ארט אויפ'ן אנדערען!“ און משה בער זאגט אז דאס איז נאך בלאטע, איהם איז, זאגט ער, נאך א סך ערגער.

— מיך — זאגט ער — האט מינע נור דורכגעטריבען פון שטוב.

איך קוק אויף משה בערין מיט די גרויסע ברעמען און קען מיך בשום אופן נישט פארשטעלען, וואס הייסט מען האט איהם משה בערין, אזא גרויסען יודען מיט אזעלכע גרויסע ברעמען, גענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז געהען זיי אריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאדנע דבורים. „רמב"ם“, „פוזרי“, „פילוסופיא“; „שפינאזא“, וכדומה, וואס קריכען מיר נישט אין דער לינקער פאה.

א סך מעהר אינטערעסאנט איז די גרויע קאטין, וואס זיצט אויפ'ן פריפעטשיק און וואשט זיך. סאסיל זאגט, אז א קאטין וואשט זיך איז א סמן אויף געסט. פערשטעה איך נישט, פון וואנען ווייסט די קאטין אז ס'וועט זיין א גאסט? איך געה צו צו דער קאטין און הויב זיך אן מ'ש איהר אונטערשפיעלען; פריהער פרוב איך איהר אנטרעטען מיטן פונגער אויף דער לאפקע; וויל זי נישט, נאכדעם לערען איך זי — זאל „דיענען“, שטעהען אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך; וויל זי אויך נישט. „סטאן! ס'וועט!“ — זאג איך צו איהר — און שענק איהר אלע מאל א שנעל אין געזעל אריין, פערמאכט זי די אויגען און דרעהט אויס דאס קעפיל, שטעלט ארויס דאס צינגעל און מאכט אן מאדנע פנים'ל, ווי איינער רעדט: „וואס האט זיך צו געטשעפעט צו מיר דאס דאזיגע בחור'ל? וואס וויל ער האבען פון מיין לעבען“.

מ'ד' פֿערדרוסט די מעשה: „א קאטץ זאל זײַן אזא מין עקשן־שע!“ און אײַך מוטשע זיך מיט איהר אזוי לאנג ביז זי דערלאנגט מיר א קרעל מיט איהרע שארפֿע נעגעל איבער דער האנד און אײַך לאז ארויס א מורא־דיגען קוויטש: „אוי מאַ-א-מע!“ קומט צו לויפֿען די מאמע מיט סאָסלין מיט א געפֿילדער און אײַך בעקום א רעכטען פסק פֿון זײַ בײַדע, אײַך זאל דאס אנדערע מאַל וויסען ווי אזוי צו שפּילען זיך מיט קעטץ (סך הכל אײַן קאטץ — הייסט בײַ זײַ „קעטץ“!)

— געה נאָר וואָס זיך — רופֿט זיך אָן די מאמע צום טאטען — וועלען מיר אַראָפּנעמען אין קעלער ארײַן „אפּעסען“...
סאָסיל חאפט די קאטשערע און נעמט זיך צום אויווען מיט די טעפלעך, לייגט נישט קײַן כבוד נישט אויף מיר, נישט אויפֿין טאטען און נישט אויף משה בערין, אדרבה משה בערין נישט זי אַנצוהערעניש, אז זי פֿער-שטעהט נישט וואָס ער דרעהט זיך ארום ערב פסח? דאכט זיך סײַז גלייכער, זאגט זי, ווען בײַ זיך אין דער היים און נישט ארוםדרעהען זיך אין אזא צײַט אין פֿרעמדע הייזער! משה בער שטויסט זיך וועמען זי מײַנט, געזע-זעגענט ער זיך אָב, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אין קעלער ארײַן „אפּעסען“...

ה.

פֿון קיך אַראָפּ אין קעלער.

אײַך פֿערשטעה נישט וואָס קרימט זיך אזוי דער טאטע און וואָס קנײַטשט ער מיט די פֿלײַצעס און פֿורטשעט אונטער דער נאָז: „נאָ דיר אַנעמיגראַ-ציע!“ אַ שטייגער, וואָס פֿאַר אַנאָמאָליק איז דאָס אז מען עסט אײַן מאַל אין קעלער? וואָס קען שאַדען דער ריח פֿון געזויגערטע אונגערקעס, פֿערשטונקענע קרויט, מילכיגע קריגלעך? וואָס איז אזוי ביטער, אז מען נעמט צוויי איבערגעקעהרטע פֿעסלעך און מען לייגט איבער אַ לאַקשענברעט און אליין זעצט מען זיך אויף אויף איבערגעקעהרטע פֿעסלעך און מען עסט? אדרבה, מיר זאכט אז אזוי איז נאָך פֿיעל בעסער און אַ סך פֿרײַליכער. מען קען זיך בשעת מעשה קאטשען מיטן פֿעסיל איבערן גאנצען קעלער. אי מען פֿאלט? שטעהט מען אויף און מען קאטשעט זיך נאָך אַמאָל. דעם גאנצער חסרון איז, וואָס סאָסיל נישט אכטונג מען זאל זיך נישט קאטשען. — ער האָט זיך שוין געפֿונען — זאגט זי — אַ נײַ שפּילעכען, ער וויל זיך אַ האַנד אָדער אַ פֿוס אויסברעכען...

מינע שונאים זאלען אזוי לעבען ווי איך וויל זיך אויסברעכען א האנד
אדער א פיס! איך וויל נישט וואס די סאסיל וויל האבען פון מינע יאהרען
און טעג! שטענדיג רופט זי מיך און אלסדינג ליגט זי אויס צום ערגסטען.
לויף איך, — זאגט זי אז איך וועל בלייבען אהן א קאפ, ריהר איך זיך צו
צו עפס א זאך, — זאגט זי אז איך וויל דאס צוברעכען. האלט איך א קנעפיל
אין מויל, — מאכט זי א גוואלד: „דער שלום מול וויל זיך ווארגען!“ דער
פאר רעכען איך זיך מיט איהר אפ דעמאלט ווען איך בין שלאף. ווער
איך עפס נישט מיט זאלעמען אזוי ליגט זי איין די וועלט, מאכט א
געפילדער.

— אצינד נעם דאס קינד און געה מיט איהם ארויף, מען דארף אויס-
רייניקען דעם לעצטען חמץ פונם קעלער אויף.

אזוי זאגט די מאמע נאכ'ן בענטשען, און איידער דער טאטע פֿרעגט
זי וואוהין מיר זאלען געהן, פֿערחאפט זי אליין און טהוט א זאג:
— אויף א פאר שעה אויפ'ן בידעם.

— ווארום אין שטוב האט מען נור וואס אפגעוואשען די בריקען—
חאפט אונטער סאסיל — נור זעהט דעם שלום מול זאל דארט נישט אראפ-
קאממען זיך פֿונם בידעם און נישט ברעכען זיך ריק און לענד.

— ביים זיך אפ די צונג! זאגט איהר די מאמע און סאסיל שטופט
מוך אונטער איך זאל געהן אביסעל גיכער.
— נו, קריך שוין קריך, שלום מול!

דער טאטע געהט אונטער מיר און איך הער ווי ער פֿורטשעט אונטער
דער נאז: „אויפ'ן בידעם גאר! אזא מין עמיגראציע! — ג=נ=א!“

א מאדנער מענש דער טאטע מינער! מען זאגט איהם אויפ'ן בידעם,
איז ער אויף נישט צופריעדען! איך וויל? מיר דאכט, איך וואלט א בעלן
געווען ס'זאל זיין אלע וואך ערב פסח און מען זאל אלע וואך דארפֿען
קריכען אויפ'ן בידעם. ערשטענס איז דאס קריכען אליין עפס אויף א שטיקעל
עסק. א שטייגער אין מיטען וואך איך זאל זיך אויסציהען, וועט מען מיך
דען לאזען קריכען אויפ'ן בידעם? און איצט שפאן איך אויף די טרעפ ווי
א מזיק. אונטען שפאנט מיר נאך דער טאטע און זאגט מיר: „פאוואלינקע!
פאמעלינקע!“ וואס מיר פאוואלינקע! וואס מיר פאמעלינקע? איך פֿיהל אז ביי
מיר זענען אויסגעוואקסען פליגלען, איך פֿליה, איך פֿליה!

ו.

פֿון קעלער אויף'ן בוידעם און א סוף.

וואָס ווײַסט אײַדער וואָס בײַ אונז אויפֿ'ן בוידעם טרױט זיך — אױצרות!
גאָנצע אױצרות!

צובראַכענע גלעזליך פֿון לאַמפֿען, שאַרבֿענעס פֿון טעפּ, אלטע מלבושים
וואָס איז שווער צו דערקענען צו איז דאָס ווייבערשע צו מאַנסבילשען
תחתונים. און פֿוטער אַ שטיקעל וואַלגערט זיך, וואָס אז מען ריהרט זיך צו
צו דעם ווערט דאָס צוקראַכען אזוי ווי שניי, און בלעטער פֿון ספרים,
צוריסענע, שמות און אַ דורכגעברענטער קוימען פֿון אַ סאַמאָואַר, און פֿעדע-
רען און אַ צוריסענע זיפּ, און איין אלטער לולב ליגט אויסגעצויגען ווי אַ
בעל הבית. היינט די לעזשנים! היינט די קראַקוועס! היינט דער דאָך! דער
דאָך איז פֿון גאָלע שינדלען, און איך קען איהם דערלאַנגען מיט די הענט!
אַ קלייניגקייט האַלטען דעם דאָך מיט די הענט!

דער טאטע זעצט זיך אַוועק אויף אַ באלקע, נעמט צונויף די שמות-
בלעטלעך, ליגט צונויף אַ בלעטל מיט אַ בלעטל, קוקט אַרײַן אין זײַ און
פֿערטיגעט זיך דערווייל אין די שמות-בלעטלעך, און איך שטעל מיך אַוועק
בײַם קליינעם פֿענסטערל וואָס איז דאָך און דערזעה פֿאַר זיך די גאָנצע
שטאָדט, גאָנץ פֿתרילעווקע ווי אויף אַ טעלער! אלע הייזער מיט אלע דעכער,
שוואַרצע גרויע רויטע און גרינע דעכער, און די מענשען וואָס געהען זעהען
אויס קליינע מענשעלעך, און מיר דאכט זיך אויס אז קיין שענערעס און
קיין פֿעסערעס פֿון אונזער שטאָדט קען שוין דאכט זיך גאָר נישט זיין אויף
דער וועלט. אויף צו אונז אין הויף אַרײַן חאַפּ איך אַ קוק, אין דערזעה
ווי בײַ אונז און בײַ אלע איבעריגע שכנים וואָס מען און מען רײַכט און
מען שאַכט און מען רײַכט און מען פֿשרט טיש און בענק און מען טראָגט
גרויסע טעפּ מיט הייס וואָסער, מיט ברענגענדיגע פֿרעסלעך, מיט גליהענדע
שטיינער, און אַ פֿאַרע זעצט אַרױף, אַ ווייסע פֿאַרע, די פֿאַרע קייקעלט זיך,
קייקעלט זיך און ווערט צוגאָנגען אזוי ווי רױך, און אין דרויסען שמעקט
מיט וועסנע, ריטשקעס לויפֿען, ציגען מעקען, און עפֿים אַ יודעל מיט גרויסע
אונטערגעבונדענע שטיוועל און מיט אַ ווייס פֿערדיל שלעפט זיך אין דער
בלאָטע. דאָס איז נעכעך עזריאל דער בעל עגלה. עזריאל שטייט דאָס ווייסע
פֿערדיל, דאָס פֿערדיל קוים וואָס עס שלעפט די פֿיס פֿון דער בלאָטע. דאָס
פֿיהרט מען אימיצען אַ וועגעלע מיט מצות. און איך דערמאָן מיך, אז מיר
האַבען שוין לאַנג מצות, שוין לאַנג פֿערשלאָסען אין שאַפֿע און פֿערהאַנגען

מיט א וויסען ליילעך, און אייער אין שאפע אנגעגרייט א פולע מאקערטע, און שמאלין פסח'דיגס א גאנצער סלאי, און ציבעלעס צוויי קרענין הענגען אויפ'ן וואנט, און נאך א סך גוטע זאכען פונ'ם ליבען ויסען יום-טוב, און איך דערמאנהן מיך אן די גייע מלבושים לעך וואס מען האט מיר צוגעזאגט פריינגען אויף יום-טוב און דאס הארץ וואקסט מיר, וואקסט ווי אויף הייווען. — בעל הבית! — לאזט זיך הערען אנאויסגעצויגען קול פון אונטען —

זייט זיך משה אראפ אין הויף אריין איבערליפטערין די ספ-רים. דער טאטע שטעהט אויף, שפייט אויס מיט כעס: „טפו זאל דאס ווערען! נא דיר אנעמיגראציע.“

איך הייב ניט אן צו פערשטעהן דעם טאטען, פאר וואס ער איז ניט צופריעדען? וואס קען דען זיין נאך בעסער און ליבער ווי שטעהן אין דרויסען און לופטערן ספרים? און איך רייס מיך אפ פון פֿענסטערל און טהו מיך א לאז צו דער טהיר פונ'ם בוידעם אין... טראך — טארעראם מיט'ן קאפ אראפ מיט די פיס ארויף איבער אלע טרעפ!

* *

וואס ווייטער איז געווען — געדענק איך ניט, איך ווייס נור, אז פונ'ם פאל האב איך צוגעקרינקט נאכדעם א היבש שטיקעל צייט; איך בין — זאגט מען — געווען גאר פֿארבײ. און, ווי איהר זעהט, בין איך געבליבען געזונד און שטארק הלואי ווייטער ניט ערגער, בלתי נור דער איינער שראם וואס ביי מיר אויפ'ן פנים, און וואס דער אטהעם איז מיר געווארען פון דעמאלט אן קירצליך, און וואס אז איך רעד פינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.



שפר יציע.



פֿעררֿיֿנֿץ ע.

נאך א נייע מעשה פֿון טביה דעם מילכיגען.

ייד קומט א גרויסען, א ברויטען שלום עליכם, פאני שלום עליכם, — עליכם ועל בניכם! א שאק מיט יאָהרען אז מיר האָבען זיך נישט געוועהען! וועה=וועה, וויפֿיעל וואסערן עס זענען אַבגעלאָפֿען! וויפֿיעל אנגסטען מיר ביידע אין כל ישראל זענען אויסגעשטאנען אין די עטליכע יאָהר: א קעשענעוו, א „קאנסטיטוציע“, מיט פאָגראַמען, מיט צרות, מיט שלעק — אַך מי רבונז של עולם, גאָטעניו נאש!... מיר איז נאָר אַ חדוש אויף אייך, האָט קיין פֿאראַיבעל נישט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, איהר זענט דאָך נישט געריקט אויף אַ האָר, קיין עין הרע, קיין עין הרע! טהוט אַפֿער אַ קוק אויף מיר: הרי אני כבן שבעים — איך בין נאָך נישט אלט קיין זעכציג און זעהט ווי ווייט טביה איז געוואָרען: ס'ווערטעל צער גדול בנים וואָס מען האָט פֿון קינדער! און וועה האָט נאָך אזוי פֿיעל צער גדול בנים פֿון קינדער וויפֿיעל איך? מיך האָט גע=טראָפֿען אַ נייער שלאק מיט מיינע אַטאכטער שפּרינגע, וואָס געהט איבער אלע צרות, וואָס איך האָב ווען איבערגעהאט ביז אַהער, און זעהט פֿון דעסט=ווענען, גארנישט, מען לעבט, ווי שמעהט דארטען: בעל כרחך אתה חי, האָטש ווער צוועצט שוואַי ציין זינגענדיג דאָס ליעדעל:

וואָס טויג מיר מיין לעבען, וואָס טויג מיר מיין וועלט,

אז כִּיהאָב נישט קיין מול, אז כִּיהאָב נישט קיין געלד?...

בקצור, ווי אזוי שמעהט דאָרט אין פרק: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות — גאָט האָט געוואָלט אַ טובה טהון זיינע יודען, האָט מען אנגעשיקט אויף אונז אַנאָנגליק, אַ צרה, אַ קאנסטיטוציע! ווי אַ קאנסטיטוציע! עס איז געקומען מיט אַמאָל אַ מהומה אויף אונזערע גידיים, אַ לויפֿעניש פֿון יעדוועלעך קיין אויסלאַנד פֿלומר'שט אין די וואַרעמע בעדער, גערווען, זאלין=ביטלעך, נעכטיגע

טעג... און ווי באַלד מען צופאַהרט זיך פֿון יעהוּפּעץ איז בויבערליך מיט
 איהר לופט און מיט איהר וואַלד און מיט איהרע דאטשעס טיעף טיעף אין
 דער ערד, ווי מיר זאָגען אין ברוך שאַמר: ברוך מרחם על האָרץ... גאָר
 וואָס דען? ס'איז דאָך אַבער דאָ אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט, וואָס גיט
 אכטונג אויף זיינע אַרעמע לייט געבער זיי זאָלען זיך נאָך אַ ביסעל מוטשען
 אויף דער וועלט, האָבען מיר געהאט אַ זומער אי=אי=אי! מען איז זיך צונויפֿגע=
 לאַפּען צו אונז קיין בויבערליך פֿון אדעס, און פֿון ראסטאוו אין פֿון יעקאטע=
 רינאסלאוו און פֿון מאַהליוו, און פֿון קעשענעוו אלפי אלפים גנדים, גבירים
 אדירים! אַ פנים אַז דאָרט איז די „קאנסטיטוציע“ גאָך שטארקער ווי ביי
 אונז אין יעהוּפּעץ, וואָרום מען לויפט, מען הערט נישט אויף צו לויפֿען. אי, די
 קשיא, וואָס לויפֿען זיי עפּים צו אונז? איז דער תירוץ: למאי אונזערע לויפֿען
 צו זיי? ס'איז שוין ביי אונז געוואָרען ברוך השם אַזא מנהג, אַז עס קומט די
 צייט וואָס מען הויבט אָן רעדען פֿון פאָגראַמען, הויבען יודען אָן צו לויפֿען
 פֿון איין שטאָרט אין דער אנדערער, ווי אין פּסיק שטעהט: ויסעו ויחנו — ויחנו
 ויסעו — איז דער טייטש פֿאָהר דו צו מיר, וועל איך פֿאָהרען צו דיר... דערווייל
 איז בויבערליך, וואָס אַרמ אַיך, געוואָרען אַ כּרד, אַנגעפּאקט מיט מענטשען, וויבער
 און קינדער, און קינדער האָבען ליעב פּיקען, און מילכיגס דאָרף מען, אין וואָ
 קריגט מען מילכיגס אַז נישט ביי טביה'ן? וואָס טויג אַיך, טביה איז אַריין אין דער
 מאַדע, פֿון אלע זייטען: טביה און טביה! רב טביה אַהער! רב טביה צו מיר! —
 אַז גאָט וויל, וואָס פֿרעגט איהר?

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, ערב שבעות איז דאָס געווען, קום אַיך
 צו פֿאָהרען מיט אַ ביסעל מילכיגס צו איינע פֿון מיינע קונה'טעס, אַיינגען
 אלמנה און אַרייַכע פֿון יעקאטערינאסלאוו, וואָס איז געקומען צו פֿאָהרען מיט
 איהר ווהנדעל, אַראָנטשיק הייסט ער, קיין בויבערליך אויפֿין זומער, און דאָס
 פֿערשטעהט איהר דאָך אליין, אַז דאָס ערשטע בעקענטשאַפט איהר'ס אין בוי=
 בערליך איז געווען מסתמא מיט מיר. „מען האָט מיר גערעקאמאנדירט, זאָגט
 זי — די אלמנה הייסט דאָס, אַז ביי אַיך איז דאָס בעסטע מילכיגס“ — ווי
 קען דאָס זיין אנדערש, זאָג אַיך צו איהר, צו דער אלמנה הייסט דאָס; נישט אומ=
 זיסט, זאָג אַיך, זאָגט שלמה המלך, אַז אַ גוטער נאָמען לאָזט זיך הערען ווי אַ
 שופּר איבער דער גאנצער וועלט, און אויב איהר ווילט, זאָג אַיך, וועל אַיך
 אַיך דערצעהלען וואָס עס זאָגט דערויף דער מדרש. שלאָגט זי מיך איבער,
 די אלמנה הייסט דאָס, און זאָגט צו מיר, אַז זי איז איין אלמנה און איז
 אין די זאכען, זאָגט זי, נישט געניט. זי ווייסט נישט מיט וואָס מען עסט

דאס... דער עיקר, זאגט זי, אז די פוטער זאל זיין פריש, און דער קעז זאל זיין געשמאק... נו, געהט רעדט מיט א נקבה!...

בקצור איך האב אנגעהויבען אריינקומען צו דער יעקאמערנאסלאווער אלמנה, וואס ארט אייך, צוויי מאל אין דער וואך; אלע מאנטאג און דאנערשטאג, פינקטליך, ווי א לוח, אראפגעטראגען דאס ביסעל מילכיגס, גארנישט אנגעפרישט זיך צו מען דארף צו מען דארף נישט, געווארען ביי איהר א הויז מיטער מענטש ווי געוויינטליך, אנגעהויבען זיך צוקוקען ווי אזוי עס פיהרט זיך ביי איהר, אריינגעשמעקט אין קיך ארזין, געזאגט א פאר מאל וואס איך האב געפונען פאר געטיג צו זאגען, דאס ערשטע מאל געוויינטליך געחאפט א פסק בויז דער דיענסט איך זאל זיך נישט מיטשען, נישט אריינקוקען אין פריעמדע טעם, דאס אנדער מאל האט מען זיך צו מינגע ווערטער צוגעהערט, און דאס דריטע מאל טאק! געהאלטען זיך מיט מיר איין עצה, ווארום זי האט ארויסגעזעהן, די אלמנה הייסט דאס, ווער טביה איז, אזוי לאנג, אזוי פרייט, ביז זי האט מיר אנטפלעקט איהר צרה, איהר קרענק, איהר אומגליק — אראגט מיטן! סטייטש, ער איז שוין א בחור בויז געטליכע און צוואנציג יאהר, זאגט זי, און ווייסט נאר פערדלעך, נאר לאספערדען, נאר חאפען פישלעך, און ווייטער, זאגט זי, ווייסט ער גארנישט! ער וויל נישט הערען, זאגט זי, בויז געשעפט, בויז געלד, ס'איז איהם געבליעבען בויז זיין טאטען, זאגט זי, א שטענע ירושה כמעט א מיליאן, ער זאל דאס אפילו, זאגט זי, אריינשמעקען! ער ווייסט גור אויסברענגען, זאגט זי, אנאפענע האנד ביי איהם! „וואו איז ער, זאג איך, דער בחור? איהר נישט איהם נאר, זאג איך, אהער צו מיר, איך וועל מיר מיט איהם אביסעל, זאג איך, הורכשמועסען, איהם זאגען אביסעל מוסר, א פאר פסוקים, ברענגען א מדרש“ — „לאכט זי: „ווייס איך וואס, זאגט זי, איהר ברענגט איהם בעסער א פערדעל, נישט קיין מדרש!“...

בתוך כך אזוי ווי מיר רעדען, אזוי — ויבא הילד — קומט אן דער בחור, אראנטשיק הייסט דאס, א בחור'עין א סאסנע, א געזונטער יונגאטש, בלוט און מילך, און א ברייטען פאס טראגט ער, איך בעט איבער אייער כבוד, אויף די הויזען, מיט א ווייגעריל אריינגעשמעקט אט דא אין גארטעל, מיט פערקאמטשעטע ארבעל אריבער די עלעבויגענס: „וואו ביזט דו געווען?“ פריענט איהם די מוטער — „זיך געשיפט מיט א שיפעל, זאגט ער, געחאפט פיש“... „א שטענע עוברא, זאג איך, פאר אונז בחור'ל ווי איהר; דארט אין דער היים, וועט מען אייך צוטראגען, זאג איך, די ביינער און איהר דא וועט חאפען פישלעך!“ איך טהו א קוק אויף מיין אלמנה — הייט ווי א צוויק — אלערליי פארבען:

זי האט געוויס גערעכענט, אז איהר בן וועט מן הסתמא אנגעהמען מיך פאר'ן קאלנער ביר חזקה אחת — און וועט מיר געבען באותות ובמופתים שתים — צוויי פעטש הייסט עס און וועט מיך ארויסווארפען פחרם הנשבר — בלאטע! טביה דאט פאר אוועלכע זאכען קיין מורא נישט! איך, אז איך האב עפנים, זאג איך!

כך הוה, מיין בחור, אז ער האט דערהערט פון מיר אוועלכע דבורים, איז ער נאך אפגעטראטען אביסעל, פערלינגט די הענד ארונטער, מיך בעטראכט פון סאמע קאפ ביז צו די שפיין פיס, ארויסגעלאזט עפנים א מאדנעם פייף און האט זיך פלוצים אזוי צולאכט, אז מיר ביידע האבען מורא געהאט, צו איז דער בחור חלילה נישט משונע געווארען אויף א מינוט? און וואס זאל איך אייך זאגן — מיר זענען פון דאמאלט אן געווארען מיט איהם חבר, די בעסטע גוטע פריינד! איך מוז אייך זאגען מיר איז דער בחור געפעלען וואס ווייטער אליין מעהרער, אפילו א שארלאט און אנאויסברענגער, און א האנד שוין צו אגן אפענע, און א שטיקעל חושים דערצו. למשל באגעגענען איין ארעמאן, אריינגען די האנד אין קעשענע, ארויסגעהמען און אוועקגעבען נישט געזעהלט. מו, ווער טהוט עס?... אדער אראפגעהמען פון זיך א גוטען פאליטא א גאנצען א נייעם און אוועקגעבען יענעם — אז מען שמועסט א חושים דיגער!... א גאטס רחמנות געווען אויף דער מוטער! זי פלעגט זיך מיר קלאגען: וואס טהוט מען? און בעטען מיך איך זאל מיט איהם אביסעל שמועסען. האב איהר צו לייעב געטהון: וואס וועל איך איהר זשאלעווען? עס קאסט מיך געלד? און איך האב מיך אוועקגעזעצט און איך האב איהם דערזעהלט מעשיות, געבראקט משלים, געריבען פסוקים, געהאקט מדרשים, אזוי ווי טביה קאן, און ער האט דוקא לייעב געהאט מיך אויסהערען, אויספרעגען, ווי אזוי איך לייעב, ווי אזוי איך פיהר מיך אין דערהיים? „איך וואלט א בעלן געווען, זאגט ער, זיין ביי אייך אמאל, רב טביה!“... זאג איך צו איהם: אז מען איז א בעלן, זיין ביי טביה'ן, געהמט מען, זאג איך, און מען פאחרט זיך דורך אמאל צו מיר אין חוטאר אריין, איהר האט דאך, זאג איך, גענוג פערדלעך, מיט לאסיפעדען, פאר נויט, זאג איך, זענט איהר נישט קליין זיך דורכגעהן מיט די רגלים, ס'איז נישט ווייט, זאג איך, מען הארף נאר דורכשניידען, זאג איך, דעם וואלד“... „ווען, זאגט ער, וויט איהר אין דער היים?“ „מיך קען מען טרעפען, זאג איך, אין דער היים נאר שבת אדער יום טוב; שאט, זאג איך, ווייסט איהר וואס? אט האט בען מיר אים ירצה השם איבעראכטאג פרייטאג שבועות; אויב איהר ווילט, זאג איך מאכען א שפאצירער צו אונז אין חוטאר אריין, וועט אייך מיין ווייב

זאג איך, מכבד זיין מיט מילכיגע בלינצעס אזעלכע אשר לא בלינצו אבותינו במצרים! "פרעגט ער מיך, וואס הייסט דאס?" איהר ווייסט דאך, זאגט ער, אז אין בין אויף פסוקים שוואך... איך ווייס, זאג איך, אז איהר זענט שוואך; איהר זאלט געווען, זאג איך, לערנען אין א חדר אזוי ווי איך, וואלט איהר, זאג איך, אויף געוואוסט מה דקאמרי רביצין. לאכט ער און מאכט צו מיר: "גוט, איהר האט מיך, זאגט ער, פאר א גאסט, איך קום, זאגט ער, צו אייך, רב טביה, דעם ערשטען טאג שבועות, מיט א פאר בעקאנטע, אויף בלינצעס, נאר איהר זאלט זעהן זיי זאלען זיין, זאגט ער, הייסט!" — "אש להבה, זאג איך, מן השפה ולחוץ — פון דער סקאווערדע גלייך אין מויל ארעין..." און איך קום צו פאה-פאהרען אהנים און רוף מוך אן צו מינער: גאלדע, זאג איך, מיר האבען געסט אויף שבועות!" זאגט זי: מול טוב דיר, וועמען איז?" זאג איך: "דאס וועסט דו וויסען שפעטער; דו גרייט נאר צו איינער, זאג איך, קעז און פויטער איז דא ברוך השם גענוג, וועסט מאכען בלינצעס, זאג איך, פאר דריי פארשויין, נאר אזעלכע פארשוינען, זאג איך, וואס האלטען פון דער אכילה און הויבען נישט אן צו וויסען, זאג איך, וואס רש"י מאכט..." "אודאי, זאגט זי, שוין צוגע-טשעפעט זיך א שלים-מול פון הונגעריגען לאנד." "בזט א בהמה, זאג איך, גאלדע! ערשטענס וואלט נישט געווען, זאג איך, אזא אומגליק, ווען מיר זאלען חלילה אנהאנגעווען, זאג איך, איין ארעמאן מיט שבועות דיגע בלינצעס; והשנית זאג איך, זיי וויסען, זוגת הוקרה הצנועה והחסידה מרת גאלדע שתחיה, אז איינער פון אונזערע שבועות דיגע געסט וועט זיין דער אלמנה'ס וזהנדעל, זאג איך, אט דער וואס מען רופט איהם אראנטשיק, איך האב דיר דערצעהלט פון איהם". אויב אזוי, זאגט זי, איז עפ"ס אנדערש... דער פח פון מיליאנען! אפילו מיין גאלדע אז זי דערשמעקט געלד, ווערט זי גאר אנאנ-דער מענטש. ס'איז אזא וועלט, וואס זאלט איהר קלעהרען? ווי שטעהט דארטען אין הלל: "בסוף וזהב מעשי ידי אדם" — געלד בעגראפט א מענטשען...

בקצור — ס'איז געקומען דער ליכטיגער גרינער יום-טוב שבועות. ווי זען, ווי גרין, ווי ליכטיג און ווארעם ביי מיר אין חוטאר איז, אז עס קומט שבועות, בעדארף איך אייך ניט דערצעהלען. דער גרעסטער גביר ביי אייך וואלט זיך ווינשען האבען אזא בלויזען הימעל מיט אזא גרינעם וואלד מיט אזעלכע שמעקענדיגע סאסנעס מיט אזא מחיה דיגען גראז, פאשע פאר די בהמה לעד, וואס שטעהען און קייען און קוקען אייך אין די אויגען ארעין, ווי איינער רעדט: "גוט איז נאר אלע מאל אזא גראז, קיין מילך וועלען מיר אייך גיט זשאלעווען!..." גיין, זאגט איך וואס איהר ווילט, גיט מיר די בעסטע

פרנסה אײף זאל אַרױספֿאַהרען פֿון דאָרף אין שטאָדט אַרײַן, וועל איך מען מיט
אײך גיט בײַטען. וואו האָט אײהר אין שטאָדט אזא הימלעל? ווי זאָגען מיר
אין הלל: השמנים שמים לה! — ס׳איז אַ הימלעל פֿון גאָט!... אין שטאָדט אז
אײהר פֿעררײסט דעם קאָפּ, וואָס זעהט אײהר? אַ מויער, אַ דאָך, אַ קױמען.
אַבער וואו האָט אײהר דאָרט אזא בױם? און טאָמער האָט זיך פֿערוואַלגערט ער=
גיין בײַ אײך אַ בױמעלע, האָט אײהר דעם אָנגעהויבן פֿון אויבען אַ קאָפּאָ=
טע!... הפלל ווי האָבען זיך גאָרנישט געקענט אַבוואַנדערן, מײנע געסט,
אז ווי זענען געקומען צו מיר שבוועות אין חוּטאָר אַרײַן. אָנגעקומען זענען
זיי, אלע פֿיער בחורים, רײטענדיג אויף פֿערדלעך, סוסים אײנס און אײנס!
און ווער שמועסט אַראָנטשיק איז געזעסען אויף אַ פֿערדעל, זאָג איך אײך,
א סוס, אַנאמתער מערין! אײהר קױפֿט איהם גיט פֿאר קײן דריי הונדערט
קארבען! „ברוך הבא געסט! זאָג איך צו זיי — לכבוד שבועות, זאָג איך,
זענט אײהר דאָס געקומען רײטענדיג? נישקשה, זאָג איך, טביה איז נישט
פֿון די גרױסע צדיקים און אז מען וועט אײך, זאָג איך, אַם ירצה השם
שמיסען אויף יענער וועלט, וועט מיר גיט וועה טהוין... עי, גאָלדע! זעה
נאָר עס זאָלען זײן פֿערטיג די בלינצעס, און לאָז מען, זאָג איך, אַרױס=
טראָגען דעם טיש אַהערצו אין דרױסען אַרױס, איך האָב, זאָג איך, אין שטוב
גאָרנישט וואָס צו ווײַזען פֿאר די געסט... עה, שפּרײַנצן! טײבעל! בײַלקע! וואו
זענט אײהר דאָרט? רײהרט זיך? ... אָט אזוי קאָמאנדעווע איך מיט די קינדער,
און עס ווערט אַרױסגטראָגען אַ טיש מיט בענקלעך מיט אַ טישטוב מיט
טעלער, לעפלען, גאָפלען, זאָלן, — און טאָק! באַלד נאָך דעם קומט אַן גאָלדע
מיט די בלינצעס, הױסע, ווידגע, פֿון דער סקאָווערדע, מחיה דיגע פֿעטע,
פּצפּיחות בדבש! און מײנע אורחים קאָנען זיך גאָרנישט אַבלויבען פֿון די
בלינצעס...

„וואָס שטעהסט דו, זאָג איך צו גאָלדען, געהם, זאָג איך, חור אויבער
דעם פּסוק נאָך אַמאָל, ס׳איז היינט, זאָג איך, שבועות, דאָרף מען, זאָג איך,
זאָגען צוויי מאָל „אורד“! און מײן גאָלדע פֿוילט זיך גיט, פֿילט אַן דעם פּאלע
מעסעק נאָך אַמאָל און שפּרײַנצע דערלאַנגט די בלינצעס צום טיש. פּלוצים
איך טהו אַ קוק אויף מײן אַראָנטשיקען, איך זעה ער האָט זיך פֿאַרקוקט אויף
מײן שפּרײַנצען, ער לאָזט נישט אַראָפּ קײן אויג פֿון אײהר! וואָס האָט ער
אויף אײהר אַזעלכעס דערזעהען?.. „עסט זאָג איך צו איהם, פֿאר וואָס עסט
אײהר נישט?..“ מאַכט ער צו מיר: „וואָס דען טהו איך?“ „אײהר קוקט,
זאָג איך, אויף מײן שפּרײַנצען...“ ווערט אַ געלעכטער, אלע לאַכען, און מײן

שפרינצע לאכט אויף, און ס'איז אלעמען פרייליך, אלעמען גוט, יא גוטער, א פרייליכער שבעות אויף אלעמען! געה טרעף. אז פון דעם פרייליכקייט וועט זיך אויסלאזען א צרה, א שלאק, א יללה, א גאטס שטראף אויף מיין קאפ, פערוויסט און פערפֿינסטערט בין איך געווארען! נאר עט! א מענטש איז א נאר! א מענטש א בר־דעת טאר זיך נישט צולאזען צום הארצען און דארף פערשטעהן אז אזוי ווי עס איז אזוי בעדארף צו זיין, ווארום ווען עס זאל בעדארפען זיין אנדערש וואלט דאך עס נישט געווען אזוי ווי עס איז! זאגען מיר דען נישט אין תהלים: השלף על ד' — פערלאז ד'ך נאר אויף גאט, ער וועט שוין מאכען אזוי, אז דו וואלט ליגען טיעף ניין איילען אין דער ערד און באקען בייגעל און נאך זאגען גם זו למנוחה! הערט וואס עס קאן זיך פארלויפען אויף א וועלט, נאר מיט קאפ, ווארום דא הייבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה.

ויהי ערב ויהי בקר — איין מאל פארנאכט קום איך צופאָהרען אהנים א צובראמענער פֿונם טאג און אנאויסגעמיטשעטער פֿונם ארומלויפען אי— בער די דאמטשעס און בויבערין, טרעף איך ביי מיר אין דרויסען ביי דער שטוב צוגעצוימט צו דער טהור א בעקאנטער פֿערד, איך וואלט געמענט שווע— רען, אז ס'איז אראנטשיקס סוס, דער מערין, וואס איך האב איהם דעמאלט אנגעשאצט אין דריי הונדערט קארבען. געה איך צו צום סוס און דערלאנג איהם מיט איין האנד א פליאסק פֿון הינטען און מיט דער אנדערער האנט א קראץ פֿון פֿארינט אין האלז און א טרויסעל איבער דער גרווע „ידונה זאג איך צו איהם, שענער בחור מינער! וואס טהוסטו דא? דרעהט ער אויס צו מיר די חגעוודיגע מארדע און טהוט א קוק אויף מיר מיט די קלוגע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואס פֿרעגט איהר מיר? פֿרעגט מיין בעל הבית...“ און איך קום אריין אין שטוב און טהו א געהם מיין ווייב: „זאג מיר גורו גאלדע קרוין, וואס טהוט דא אראנטשיק? ענטפֿערט זי מיר: „פֿון וואנען זאל איך וויסען? ער איז דאך פֿון דינע לייט! „וואו איז ער ערגיץ?“, ער איז זאגט זי, געגאנגען מיט די קינדער אין וועלדיל אויפֿן שפאצירער...“ וואס איז פֿלוצים גאר פֿאר א שפאציר? זאג איך צו מיין ווייב און הייס מיר געבען עסען. אפגעגעסען, בעטראכט איך מיר: „וואס ביזט דו, טביה, אזוי אויפֿגעטראגען? אז א מענטש קומט צו דיר צו גאסט, בעדארף מען זיין אזוי אנגעדרודעלט? אדרבה...“ און ווי איך טראכט מיר אזוי, איך טהו א קיק — מינע מיידליך געהען מיט'ן חברה מאן, האלטען אנגעריסענע קוויטען, פֿרי— הער געהען די צוויי יונגערע, טיבעל און בילקע, און הינטען — מיין שפרינצע

מיט אראנטשיקען... „גוטען אבענד!“ „גוט יאהר!“ מיין אראנטשיק שטעהט
 מיר אזוי עפּים מאַדנע, גלעט דאָס פֿערד, האַלט אַ גרעזעל אין מויל און
 רופֿט זיך אָן צו מיר: „רבֿ טוביה! איך וויל מיט אייך מאַכען אַ געשעפֿט,
 לאַמיר זיך בייטען מיט די פֿערדלעך.“ „איהר האָט גישט געפֿונען, זאָג איך,
 פֿון וועמען צו לאַכען?“ מאַכט ער צו מיר: „גיין, איך מיין דאָס ערנסט.“
 „אזוי זאָג איך, איהר מינט דאָס ערנסט? וויפֿועל למשל קאָסט אייער סוס?“
 „אין וויפֿועל, זאָגט ער, שאַצט איהר איהם?“ „איך שאַץ איהם, זאָג איך,
 איך האָב מורא אויב נישט דריי הונדערט קארבוננים און אפשר מיט אַ סמיטשיק,
 צולאָכט ער זיך, און זאָגט, אז ער קאָסט מעהר פֿון דריי מאָל אזוי פֿועל, און
 רופֿט זיך אָן צו מיר: גו? מאַכען מיר אַ בייט?“ מיר איז דער שמועס נישט
 געפֿעלען: וואָס הייסט ער וועט אויסבײַטען זײַן סוס אויף מיין שלים-מול?...
 זאָג איך צו איהם, אז ער זאָל אַפֿלייגען דאָס געשעפֿט אויף אַניאָדערש מאָל,
 און איך פֿרעג איהם אין אַ שפּאַס: צי איז ער טאָקע צולועב דעם געקו-
 מען? אויב אזוי איז אַנעכידה, זאָג איך די הוצאות... ענטפֿערט ער מיר גאנץ
 ערנסט: „געקומען בין איך צו אייך אייגענטליך מכח אַניאָדער זאך; זײַט
 זיך מטריה, אויב איהר ווילט, וועלען מיר אַביסעל שפּאַציערען.“ וואָס פֿאַר
 אַ שפּאַציער איז דאָס אויף איהם אַנגעקומען? טראַכט איך מיר, און לאָז
 מיך געהן מיט איהם צום וועלדעל צו... די זון האָט זיך לאַנג געזעצט, דאָס
 גרינע וועלדעל זעהט שוין אויס טונקעל, די זשאַפֿעס פֿון דער גרעבלי קראַ-
 קען, און דאָס גראַז, שמעקט מחיה נפֿשות! אראנטשיק געהט און איך געה,
 ער שווייגט און איך שווייג. גאָדעם שטעלט ער זיך אָפֿ, טהוט אַ הוסט און
 מאַכט צו מיר: „רבֿ טוביה? ווי וואַלט איהר אַ שטייגער געזאָגט, ווען איך
 זאָל אייך זאָגען, אז איך האָב לייעב אייער שפּרינגע און אז איך וויל זי געה-
 מען פֿאַר אַ פֿלה?“ וואָס איך וואַלט געזאָגט, זאָג איך, איך וואַלט געזאָגט, אז
 מען זאָל אַ משוגענעם אויסמעקען און אייך אַרייַנשטעלען... קוקט ער מיך
 אָן און מאַכט צו מיר: „וואָס הייסט?“ זאָג איך: „אַט דאָס הייסט!...“ זאָגט
 ער: „איך פֿערשטעה אייך נישט.“ זאָג איך: „איז אַ סימן, אז איהר זענט נישט
 איבעריג קלוג, ווי אין פֿסוק, זאָג איך, שטעהט: חכם עיניו בראַשו, דאָס
 מיינט: אַ קלוגען זאָגט מען אויפֿין וואונק, אַ נאָר נישט מען מיט'ן שטעקען...“
 מאַכט ער צו מיר ווי ברוגזליך: „איך רעד צו אייך פראַסט און איהר ענט-
 פֿערט מיר מיט חכמות און מיט פֿסוקים!“ זאָג איך: „אימליכער חזן זינט
 אזוי ווי ער קען און יעדער בעל דרשן דרשנט פֿון זײַטוועגען: אויב איהר
 ווילט וויסען וואָס פֿאַר אַ בעל דרשן איהר זײַט, רעדט איבער פֿריהער מיט

איינער מוטער, זי וועט אייך שוין, זאג איך, קלאר מאכען אקוראט... "האלט
איהר מין, זאגט ער, א פנים פאר א יונגעלע וואס הארף זיך אנפרעגען ביי
דער מאמע?..." געוויס, זאג איך, דארפט איהר זיך אנפרעגען ביי דער
מאמע, און די מאמע וועט אייך געוויס זאגען, אז איהר זינט א חושנים און
וועט זיין גערעכט... "און וועט זיין גערעכט? מאכט ער... געוויס, זאג
איך, וועט זי זיין גערעכט, ווארום וואס פאר א חתן זענט איהר, זאג איך,
פאר מיין שפרינצען? וואס פאר א גלייכען איז מיין שפרינצען צו אייך? און
דער עיקר, זאג אייך, וואס פאר א מחותן בין איך מיט איינער מוטער?..." אויב
אזוי, מאכט ער צו מיר, האט איהר שוין, רב טביה, אגרויסען טעות! איך
בין נישט קיין יונגעלע פון 18 יאהר, און ווע נישט קיין מחותנים פאר מיין
מוטער, און וויס ווער איהר זינט, און ווער איינער טאכטער איז, און זי גע-
פעהלט מיר, און אזוי וויל איך, און אזוי וועט דאס זיין!..." האט קיין פאר-
איבעל נישט, זאג איך, וואס איך שלאג אייך איבער, איך זעה, זאג איך,
אז מיט איין צד זענט איהר שוין פערטיג; זענט איהר, זאג איך, בעוואהרענט
אויף מיטן אנדערען צד?..." זאגט ער צו מיר: "איך וויס נישט וואס איהר
מיינט..." זאג איך: "איך מיינט דאס די טאכטער מינע שפרינצען מיין איך, צו
האט איהר שוין, זאג איך, מיט איהר אויף עפנים גערעדט, און וואס, זאג
איך, זאגט זי?..." ווערט ער אזוי ווי בעליידיגט און מאכט צו מיר מיט א
שמויכעל: "וואס פאר א פראגע איז דאס? געוויס האב איך, זאגט ער, מיט
איהר גערעדט, און נישט איין מאל, עטליכע מאל, איך קום, זאגט ער, אהען
אלע טאג... איהר דערט? ער קומט אהער אלע טאג און איך וויס נישט...
"בהמה בצורת מענש! בעדארף מען דאך דיר געבען קיין שטרוי, טביה!
אזו דו וועסט זיך לאזען אזוי פיהרען אין באד אריין, וועט מען דאך דיר
קויפען און פערקויפען, דו פערדאמטש איינער!..." אזוי טראכט איך מיר און
געה מיט אראנטשיקען צוריק, און ער געזעגענט זיך אפ מיט מיין חברה,
חאפט זיך ארויף אויפ'ן סוס, אין הלך משה מרדכי — מארש קיין בויבערין...
אצינד וועלען מיר, ווי זאגט איהר דאס אין אייערע ביכלעך, איבער-
לאזען דעם בן מלך און זיך געהמען צו דער בת מלכה, צו שפרינצען הייסט
עס... זאג מיר, טאכטער, וואס איך וועל דיר פרעגען, זאג איך: דערצעהל
מיר נאר, זאג איך, וואס דער אראנטשיק האט מיט דיר אפגעשמועסט
מכא אזא זאך, זאג איך, גאר אהן מיין וויסען?..." ענטפערט עפנים אט דער
בויס? אזוי ענטפערט זי: געווארען רויטליך, אראפגעלאזט די אויגען ווי א בלה,
אנגענומען א פולען מויל מיט וואסער און שא... בא! — טראכט איך מיר —

וויילסט נישט רעדען איצט, וועסט דו רעדען שפעטער אביסעל... טביה איז נישט קיין יודענע; ער האט צייט! און איך ווארט איבער א וויילע, ווי זאגט מען, יבא יומה, און טשאטעווע אויס די מנוט וואס איך בלייב מיט איהר אליין, דורך מיך אן צו איהר: „שפרינגע, זאג מיר וואס איך וועל דיר פֿרעגן: קענסט דו איהם האטש אט דעם אראנטשיקען?..“ זאגט זי: „געוויס קען איך איהם...“, ווייסט דו, זאג איך, אז ער איז א סווישטשון?..“ פֿרעגט זי מיך: „וואס הייסט דאס א סווישטשון?“ זאג איך איהר: „א פויסט ניסעל וואס עס פֿינט...“ זאגט זי: „האסט אטעות, ארנאלד איז א גוטער מענטש...“ „ער הייסט שוין זאג איך, ביי דיר ארנאלד, נישט אראנטשיק דער שארלאטאן?“ זאגט זי: „ארנאלד איז נישט קיין שארלאטאן, ארנאלד האט א גוט הארץ, ארנאלד, זאגט זי, געפֿינט זיך אין א שטוב פֿון פֿערדארבענע מענשען, זאגט זי, וואס וויסען נאר געלד און געלד...“ „אזוי, זאג איך, ביזט דו שוין, שפרינגען אויף געווארען אנאויפֿגעקלעהרטע פֿולאזאפֿקע און האסט שוין אויף פֿינט געקראגען געלד?..“

א בקצור, איך זעה ארויס פֿון דעם שמועס, אז עס האלט שוין ביי זיי ווייטלעך, און האפען צוריק איז שוין אביסעל צו שפעט, ווארום איך קען מיינע לייט. טביה'ס טעכטער, האב איך אייך געזאגט שוין אמאל, נישט געדאכט זאלען זיי ווערען, אז זיי קלעפען זיך אין א מענשען, איז מיטן גאנצען לעבען, מיטן חיות, מיט דער נשמה! און איך טראכט מיר: „שומה! למאי זאלסטו וועלען זיין, טביה, מעהר חכם פֿון דער גאנצער וועלט? אפשר איז דאס א גאט'ס זאך? אפשר איז דאס בעשערט, אז דוקא דורך אט דער שטילענקער שפרינגע זאלסטו געהאלפען ווערען, בעלזינט ווערען פֿאר אלע דיינע קלעפֿ און וועהשאנען וואס דו האסט פֿון אהער איבערגעטראגען, האבען א גוטען עלטער, און אויף וויסען אמאל פֿון אלעבען אויף דער וועלט? אפשר איז דיר בעשערט האבען א טאכטער א מיליאנשטיצע, וואס איז? שטעהט דיר נישט אן?.. וואו שטעהט דאס געשרייען אז טביה דארף זיין אייביג א קבצן, אייביג ארוםשלעפען זיך מיטן פֿערדעל און מיט קעז און פֿויטער צוליעב די יעהופֿיצער נגידים זיי זאלען האבען וואס צי פֿרעסען?.. ווער ווייסט, אפשר איז מיר אנגעצייכענט געווארען פֿון אויבען, אז איך זאל אויף דער עלטער עפֿים מתקן זיין אויף דער וועלט, ווערען א בעל צדקה און א בעל מכנים אורח, און אפשר נאך אוועקגעצען זיך מיט יודען לומדים און לערנען תורה?..“ זכדומה, אזעלכע רייכע גאלדענע מחשבות קריכען אין קאפֿ אריין ווי אין „יהי כבוד“ שטעהט געשריבען: רבות מחשבות בלב

איז, זאגט א גוי, להבדיל: דאזייען דאומקאמא באגאטייעט!!! און איך קום אריין אין שטוב אריין אין נעהם איך אוועק מיין אלטע אין מאך מיט איהר א שמועס: וואס וואלט זיין בדומה למשל, זאג איך, ווען אינגער שפרינגע צע וואל זיין א מיליאנשטשטישע? "פֿרעגט זי מיר: "וואס הייסט דאס א מיליאנשטשטישע?... "זאג איך, "א מיליאנשטשטישע הייסט א מיליאנשטישקס א ווייב..." פֿרעגט זי מיר: "וואס הייסט דאס א מיליאנשטישק?" זאג איך איהר: א מיליאנשטישק הייסט א מענטש וואס פֿערמאגט א מיליאן... פֿרעגט זי מיר: "וויפֿיעל איז דאס א מיליאן?" זאג איך: "אזווי ביזט אונז פֿהמה און ווייסט נישט וויפֿיעל איז א מיליאן, היינט וואס האב איך מיט דיר וואס צו רעדען?... "זאגט זי: "ווער בעט דיר זאלסט רעדען?" — איז זי אויף גערעכט.

באצור עם געהט אוועק א טאג, איך קום צופֿאהרען אהיים: געווען אראנשטיק? — ניין, נישט געווען... עם געהט אוועק נאך א טאג: געווען דער בחור? — ניין, נישט געווען... איך זאל אריינגעהן צו דער אלמנה מיט אנהויסרניד, פֿאסט מיר נישט; איך וויל נישט אז זי וואל נישט מיינען, אזו טביה זאלאגט זיך נאכין שדוף... און אגב האב איך געפֿוהלט אז איהר פֿעדארף עם זיין פֿשושנה בין החוחים, ווי א פֿינפטער ראד צום וואנען, הגם איך פֿערשטעה נישט, פֿאר וואס? באשר איך האב נישט קיין מיליאן? האב איך דאך איצטער א מחותנת'טע א מיליאנשטשטישע! און זי וועמען האט פֿאר א מחותן? — א יודען אנארעמאן, א קבצן, א טביה דעם מילכיגען; היינט ווער איז מערה יחוס, איך צו זי?.. איך וועל איך זאנען דעם ריינעם אמת, איך האב אנגעהויב פֿען וועלען דעם שדוף, נישט אזוי צולעב דעם שדוף, ווי צולעב נצחון אליין. "א רוח אין זייער פֿאטער און מוטער אריין, די יעהופֿיצער גבירים, לאזען זיי וויסען ווער טביה איז... ביז אהער האט מען מעהר נישט געהערט נאר פֿראצקן און פֿראצקן, גלייך ווי די איבריגע זינען גאר קיין מענשען נישט...!

אזוי טראכט איך מיר פֿאהרענדיג אהיים פֿון פֿויבעריק און קום אהיים געהט מיר מיינע אנטקעגען מיט א גדולה: "א שליח, אנערל, איז נאר וואס געווען פֿון פֿויבעריק, פֿון דער אלמנה, זאלסט למען השם באלד קומען צופֿאהרען אהין, עם מעג זיין אויף דער נאכט, זאלסטו שפאנען דאס פֿערדיל און קומען צופֿאהרען, מען דארף דיר דארט ווער נעטהג האבען!..." "וואס האט זי", זאג איך, "אזוי אנגעשפארט? וואס האבען זיי, זאג איך, אזוי קיין צייט נישט?" און איך חאפ אקוק אויף מיין שפרינצען — זי שווייגט, נור די אויגען איהרע ריידען, אזוי ריידען זיי: קיינער פֿערשטעהט נישט איהר הארץ

אזוי ווי איך... איך האב די גאנצע צייט מורא געהאט, אקשיא אויף א מעשה, מאכער לאזט זיך אויס דערפון א בוידעם, האב איהם, אויף דעם אראנטשיקען אויסגערעדט וואס איך האב געקאנט, אז ער איז אזוי, און ער איז אזוי — איך האב אפער געזעהען, אז ס'איז אנארבעט אין וואנד, מיין שפרינגע געהט אויס ווי א ליכט, האב איך איינגעשפאנט צוריק מיין פֿערה און וועגעלע און האב מיר געלאזט שוין פֿארנאכטליך קיין בויבעריק. פֿאָה- רענדיג אזוי טראכט איך מיר: „וואָס קאָנען זיי מיר רופֿען מיט אַזאַ מיין אימפּעט? וועגען אַ וואָרט? וועגען אַ קנס מאַל? וואָלט ער דאָ געקענט קו- מען צו מיר, דאכט זיך, דערווייל בין איך דער אַבי הבלה!“ און איך אליין צולאָף מיר פֿון דעם געדאנק: וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אין דער וועלט אז דער גייד זאָל געהן צום קבצן? סיידען ס'זאָל שוין ווערען עק וועלטל משיח'ס צייטען, אזוי ווי די יונגע לייטליך, די וויסע חברה'ניקעס ווילען מיר איינריידען, אזו פֿאלד וועט קומען אַ צייט, וואָס דער גייד מיט'ן קבצן ווע- לען זיין גלייך, שלי שלי, שלי שלי, מיינס דיינס, דיינס מיינס, הפקר צי- ציבעלעס! דאכט זיך אַ קלונגע וועלט און אַזעלכע בהמות... עך-עך-עך... מיט די דאָזיגע געדאנקען בין איך אַנגעקומען קיין בויבעריק און פֿעדפֿאָהרען גלייך אויף דער דאָזיגע צו דער אלמנה אַוועקגעשטעלט דאָס פֿערדיל, — וואו איז די אלמנה? גישטאָ קיין אלמנה! וואו איז דער בחור? — גישטאָ קיין בחור! ווער-זשע האָט מיר גערופֿען? „איך האָב אייך גערופֿען“, אזוי מאכט צו מיר אַ קיילינג געפֿאָקט יודעל מיט אַנאָיסגעפֿליקט בער- דעל און מיט אַ גראָבע גאָלדענע קייט אויפֿן בייכעל. „ווער זשע“, זאָג איך, זיט איהר?? זאָגט ער: „איך בין דער אלמנה'ס אַ ברודער און אַראָנטשיקס אַ פֿעטער... מע האָט מיר, זאָגט ער, אַרויסגערופֿען מיט אַ דעפֿעש פֿון יעקאמער'נאָסלאָוו און בין נאָר וואָס געקומען צו פֿאָהרען...“ „וויבאלד אזוי, נאָט זשע אייך אַב שלום“, זאָג איך און זען מיר אַוועק. דערוועהן, אז איך האָב מיר אַוועקגעזעצט, מאכט ער צו מיר: „זיצט“. זאָג איך „א דאנק, איך זיין שוין. וואָס זשע מאכט איהר, זאָג איך, ווי אזוי איז ביי אייך, זאָג איך, די קאנסטיטוצי?“ ענטפֿערט ער מיר דע- רזיף גאָר גישט גיט, צולינגט זיך אויף אַ וויגשטוהל, די הענד אין די קעשע- געס, שטעלט אַרויס די גאָלדענע קייט מיט'ן בייכעל און מאכט צו מיר בזה הלשון: „אייך רופֿט מען דאכט זיך טביה?...“ „יאָ“, זאָג איך, „צו דעם תורה אז מען רופֿט מיר אויף, רופֿט מען מיר אויף: „יעמוד ר' טביה ב"ר שניאור זלמן...“ „הערט אויס, מאכט ער צו מיר, ר' טביה, וואָס איך וועל

אייד זאגן. וואס טוה אונו לאנגע דבורים? לאמיר, זאגט ער, געהן גלייך צום ענין, געשעפט הייסט עס..."

"מהכתיית", זאג אייד. "שלמה המלך האט שוין לאנג געזאגט לכל זמן — ווען מען דארף רעדען געשעפט איז געשעפט... אייד בין, זאג אייד, זאגן געשעפטסמאן..." "דאס זעהט מען", זאגט ער, "אז איהר זענט זאגן געשעפטסמאן, דערפאר וויל אייד טאקן מיט אייד רעדען סוחר'ש, אייד וויל איהר זאלט מיר זאגן, אבער אפגען געשמועסט, ווי פועל וועט דאס אונו קאסטען ארום און ארום?.. אבער אפגען געשמועסט!..."

"אויב, זאג אייד, אפגען געשמועסט, ווייס אייד ניט וואס איהר רעדט..."

"רפ טביה!" מאכט ער צו מיר נאך אמאל און וויל נישט ארויסנעה — מען די הענד פון די קעשענעס. — "אייד פרגען אייד", זאגט ער, "וויפועל וועט אונו קאסטען ארום און ארום די חתונה?" "עס ווענדט זיך", זאג אייד, וואס פאר א חתונה איהר מינט! אויב איהר מינט א גרויסארטיגע חתונה, ווי אייד שטעהט אן, בין אייד, זאג אייד, ניט אים שטאנד..." שטעלט ער אן אויף מיר א פאר עינים און מאכט צו מיר אזוי: "אדער איהר מאכט זיך תמעותאטע, אדער איהר זענט טאקן א תם... האטש אפילו, זאגט ער, איהר זעהט ניט אזויס פון קיין תם, ווארום איהר זאלט זיין, זאגט ער, אן תם, וואלט איהר ניט אריינגעשלעפט, זאגט ער, מיין פלימיעניק אין א בלאטע, איהם פערפעטען צו זיך פלומר'שט אויף שבעות'דיגע בלינצעס, איהם אויג טערגעשטעלט דארט א שעהן מיידעל, צי יא אטאכטער, צי ניט קיין טאכטער, אייד געה ניט אריין, זאגט ער, אזוי ווייט, און זי האט זיך איהם פארליובעט. זאגט ער, דאס הייסט זי איז איהם געפאלען, נו, און ער איהר אודאי, פון דעם, זאגט ער, רעדט מען ניט, אייד וועל אייד ניט זאגן, זאגט ער, עס קען זיין זי איז אנארגענטליך קינד און מינט דאס געבער ערנסט, אייד געה נישט אזוי ווייט... איהר טארט אבער ניט פערגעסען, זאגט ער, ווער איהר זענט און ווער מיר זענען? איהר זענט דאך, זאגט ער א יוד א בר דעת, ווי קאנט איהר, זאגט ער, גאר דערלאזען אועלכס, אז טביה דער מילכיגער, וואס פיהרט אונו קעז און פוטער, זאל ער זיין אינזער מחותן?.. אי זי האפען זיך, זאגט ער, געגעבען איינס דאס אנדערע דאס ווארט? וועל לען זי דאס געהמען צוריק! קיין גרויס אומגליק, זאגט ער שטעהט ניט דערבין; טאמער דארף עפנים קאסטען, זאגט ער, זי זאל איהם ארויסלאזען פון ווארט, מהכתיית, מיר האפען, זאגט ער, גאר נישט קעגען דעם. א מיידעל

איז נישט קיין בחור, זאגט ער, צי א טאכטער, צי נישט קיין טאכטער, זאגט ער, איך וויל גאר אזוי ווייט נישט אריינגעהן, זאגט ער..."

"רבונז של עולם! — טראכט איך מיר — וואס וויל דער יוד?.. און ער הערט נישט אויף צו ריידען איבער מיין קאפ: איך זאל גאר נישט הענג קען, זאגט ער, טאמער וועט מיר געראטען מאכען א סקאנדאל, אויספויקען אומערום, אז ויין פלימיעניק, זאגט ער, האט זיך גע'שדכענט צו טביה דעם מילכיגעניס טאכטער... און איך זאל זיך ארויסשלאגען פֿונ'ם קאפ, זאגט ער, אז ויין שוועסטער איז א מענש, וואס קאטארע מען קען פֿון איהר פאמ=פען געלד... מיט גוטען, זאגט ער, מהבתי, קאן מען, זאגט ער, נעהמען צו איהר עטליכע קערפליך; עלעהני, זאגט ער, אנדבה... מען איז דאך, זאגט ער מענשען, וואס קאטארע מע דארף אמאל אויסהעלפען א מענשען... בקצור — איהר ווילט וויסען וואס איך האב איהם געענטפערט? איך האב איהם, אזא אך און וועה איז מיר, גאר נישט געענטפערט! ס'איז מיר געווען, ווי זאגט איהר, תדבק לשוני — עם האט מיר ווי אפגענומען דער לשון! איך האב זיך אויפגעהויבען, זיך אויסגעדריעהט מיטן פנים צו דעם טהור און נישטא מיר... ווי פֿון א שרפה האב איך מיר ארויסגעחאפט, ווי פֿון א טורמע... עם האט מיר געזשומעט אין קאפ, געשעמערט אין די אויגען און געטורקעט אין די אויערען די ווערטער פֿון דעם יודען: "אפען געשמועסט..." "א טאכטער, נישט קיין טאכטער..." "אנאלמנה אויף צו פאמ=פען..." "עלעהני אנדבה..." און בין צוגעגאנגען צו מיין פֿערד אין וועגעלע, אריינגעלעגט דאס פנים אין בריטשקע אריין און — איהר וועט נישט לאכען פֿון מיר? — אזא איך האב מיר צוויינט, האב איך געוויינט און געוויינט! און אז איך האב מיר גוט אויסגעוויינט און געזעסען אויף דער בריטשקע און איינגעטהילט מיין פֿערדיל געבעך ווי פֿועל ס'איז אין איהם אריין, האב איך ערשט דעמאלט געפֿרעגט צו גאט א קשיא, אזוי ווי איזב האט אמאל געפֿרעגט: וואס האסט דו גאטעני, אזעלכס דערזעהן אין דעם אלטען איזב, וואס דו לאזט איהם נישט אפ אויף קיין מינוט? ס'איז שוין מעהר נישטא קיין יודען אויף דער וועלט? און איך קום ציפֿאהרען אהיים, טרעף איך מיין חאליאסטער, קיין עין הרע, פֿרעהליך, מען עסט וועטשערע, נאך איין שפּרינגע איז נישטא. "וואו איז שפּרינגע?" פֿרעג איך. — "וואס הערט זיך — זאגען זיי מיר — וואס האט מען דיר גערויפֿען?" זאג איך נאך אמאל: "וואו איז שפּרינגע?.." "ענטפֿערען זיי מיר נאך אמאל: "וואס הערט זיך?.." זאג איך גאר נישט, וואס זאל זיך הערען? ס'איז דאנקען גאט שטיל, פֿון פאגראמען

הערט מען גיט... ביי די ווערטער קומט אן שפרינצע, טהוט מיר א קוק אין די אויגען אריין, זעצט זיך אוועק צום טיש, גלייך ווי גיט זי מינט מען, גיט פון איהר רעדט מען... אויפן פנים ביי איהר קאן מען נישט דערקענען גאר נישט, נאר דאס שטילקייט איהר'ס איז שוין צופילעל, חוץ לדרך הטבע... היינט געפֿעלט מיר גיט דאס זיצען איהרס פֿארטראכט און דאס פֿאלגען איהרס וואס מען הייסט איהר: זאגט מען איהר זיך, — זיצט זי; זאגט מען איהר עס — עסט זי; הייסט מען איהר געהן — געהט זי; און אז מען טהוט זי ארויף, טהוט זי זיך א וואָרף... איך קוק אויף איהר און עס פֿארקלעמט מיר דאס הארץ, און עס ברענט אין מיר א פֿייער אויף וועמען ווייס איך גיט... זאגט רבנו של עולם אלוהינו נאש! פֿאר וואס שטראפֿסט דו מיר אזוי, פֿאר וועמענס זינד?!

בקצור, איהר ווילט וויסען דעם סוף? אזא סוף וויל איך נישט ווייזן זשען דעם ערגסטען שונא, און מען טאר עס גאר נישט ווינשען, וואָרום די קללה פֿון קינדער איז די ערגסטע קללה פֿון דער תוכחה! פֿון וואָנען ווייס איך, אז מיר האָט עמיצער נישט פֿערשאלטען מיט קינדער? איהר גלויבט גיט אין די זאכען? וואָס זשע דען איז דאָס? אדרבה, לאָמיר האָרען פֿון אייך... מיר צו וואָס נוצען אינז חקירות? א מעהר הערט דעם סוף וואָס איך וועל אייך דערצעהלען. איין מאָל פֿארנאכט פֿאָהר איך אהיים פֿון בויבעריק מיט א גוט האַרץ! באַרעכענט נאָר דעם פֿערדראָס, דעם בויזן, היינט דעם רחמנות פֿון קינד... און די אלמנה, וועט איהר פֿרעגען? אין דער זעהן? ווער מיר, אלמנה? וואָס מיר זעהן? אוועקגעפֿאהרען און אפילו זיך גיט געזעגענט! ס'איז א בוישה אויסצוזאָגען, ס'איז געבליעבען שטעהן ביי מיר אויף זיי א שטיקעל חוב פֿאר קעז און פוטער... נאָר איך רעד נישט פֿון דעם, מסתמא האָבען זיי פֿערגעסען... איך רעד פֿוינים געזעגענען זיך, אוועק פֿאהרען און אפילו זיך גיט געזעגענט... וואָס דאָס קינד געבעט האָט איבער געטראָגען — דאָס האָט גיט געוואוסט קיין בן-אדם א חוץ מיר, וואָרום איך בין א טאטע, א טאטענס האַרץ פֿיהלט... טאמער מינט איהר אז זי האָט מיר געזאָגט אפילו א חצי דבור? פֿעקלאָגט זיך? אדער געוויינט אמאָל? ע! קענט איהר דאָך גיט טביה'ס טעכטער! שטיל, אין זיך, איינגעגאנגען, געצאנקט זיי אליינס! ווען גיט ווען ארויסגעחאפט זיך מיט א זיפֿן, נאָר אזא מין זיפֿן, וואָס רייסט ארויס אַט אזא שטיק האַרץ! הפלל, פֿאָהר איך מיר אזוי מיט מין פֿערדיל אהיים פֿארטייעפט אין טרויעריגע מחשבות און געדאנקען. פֿרעג קשיות ביים רבנו של עולם און ענטפֿער מיר אליין, און עס אַרט מיר

שוין גיט אזוי אויף גאט, מיט גאט האב איך מיך שוין ווי עס איז איבערגע-
בעטען, — מיך ארט אויף מענשען, למאי זאלען מענשען זיין אזוי שלעכט,
אז ווי קענען זיין גוט? פאר וואס זאלען מענשען פארביטערען דאס לע-
בען אי יענעם אי זיך, אז ווי האבען ביד לעבען זיס און גליקליך? געשיקט
זיך עס, אז גאט האט בעשאפען דעם מענשען צוליבע דעם ער זאל אפקומען
אויף דער וועלט?.. וואס האט דאס איהם גענוצט?.. מיט אזעלכע געדאנקען
פארהר איך אריין צו מיר אין חוטא אריין, און דערוועג פלין דער ווייטען ביי
דער גרעבלי! איז אנאנגעלויף פלין מענשען, גוים, גויעס, שיקסעס, שקצים,
און קליינע שקצים לעד אהן א שיעור. וואס קאן דאס זיין? קיין שרפה גיט;
מסתמא א דערטרונקענער, עמיצער האט זיך געפאדען ביי דער גרעבלי! און גע-
פונגען דעם גויט. קיינער ווייסט גיט וואו דער מלאך המות ווארט אויף איהם,
ווי מיר זאגען אין ונתנה תוקף... פלוצים זעה איך מיין גאלדע לויפט, די
זשאל צולאזט, די העגד ארויסגעשטעלט אויף צופריהער, און פאר איהר
מינע קינדער זיביל און ביילקע, און אלע דריי מיט אנגעשרוי, מיט איללה,
מיט א יאמער: „טאכטער! שוועסטער! שפרינצע!...“ אראפגעשפרונגען פון
דעם וואגען ווייס איך גיט ווי אזוי איך בין גיט צושפרונגען געווארען, און אז
איך בין צוגעלאפען צום מיך איז שוין געווען נאך אלע היום'ס...

וואס האב איך אייך געוואלט פֿרעגען?.. יא! האט איהר געזעהען ווען
א געטרונקענעם? קיין מאל גישט?.. א מענש אז ער שטארבט, שטארבט
ער מיסטען טהיילס מיט צוגעמאכטע אויגען... ביי א געטרונקענעם זענען
די אויגען אפען — ווייסט איהר גישט דעם שכל פאר וואס דאס איז?.. האט קיין
פאראיבעל גישט, איך האב ביי אייך צוגענומען צייט, און אליין איז מען
אויף געפונדען: מען דארף געהן צום פֿערדיל און מען מיז צופיהרען דאס
ביסעל סחורה. די וועלט איז אויך א וועלט, מען מיז אין זינען האבען א קער-
בעל אויך, — און פֿערגעסען וואס ס'איז געווען, ווארום דאס וואס די ערד
דעקט צו מיז, זאגט מען, פֿערגעסען ווערען, און אז מען איז אלעבעדי-
גער מענש, קאן מען די נשמה גישט אויסשפייען. עס העלפט גיט קיין חכמות
און מיר בווען זיך אומקעהרען צוריק צום אלטען פסוק, אז כל זמן שהנשמה
בקרבי איז פארהר ווייטער טביה!.. זייט מיר געוונד, און אז איהר וועט מיך
דערמאנען, זאלט איהר מיך גיט דערמאנען צו בייזען...

Return this book on or before the
Latest Date stamped below. A
charge is made on all overdue
books.

University of Illinois Library

NOV 16 1943

SEP - 8 1953

DEC 24 1973

DEC 17 1973

JUN - 5 1974
DEC 2 1974

M32

THE UNIVERSITY
OF ILLINOIS
LIBRARY

296.025

R11h

v.1

